

STANFORD UNIVERSITY LIBRARIES

LJETOPIS

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI

ZA GODINU 1893.

OSMI SVEZAK.

U ZAGREBU 1893.
KNJIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE).

Stanford University Libraries
3 6105 121 179 738

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

LJETOPIS

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI

ZA GODINU 1893.

OSMI SVEZAK.

U ZAGREBU 1893.

KNJIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE).

U knjižari jugoslavenske akademije (knjižari Dioničke tiskare) u Zagrebu

mogu se dobiti knjige, koje izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, koje izlaze njezinom pomoću i koje su prešle u njezinu svojinu:

A. Knjige, koje izdaje akademija.

I. Zbornici (knj. 1—191):

1. **Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti** (knj. 1—117):
   - — knjige I. do LIX. i LXXX. svima trima razredima zajedničke. Ciena knj. I—XIX, svakoj 1 fr. 25 nč. Knj. XX. do LIX. svakoj 1 fr. 50 nč. Knj. LXXX. 2 for.
   - — Filologičko-historičkoga i filosofičko-juridičkoga razreda. Knj. LX., LXII., LXIII., LXV., LXVII., LXVIII., LXX., LXXI., LXXIII., LXXIV., LXXVI., LXXVII., LXXIX., LXXXI., LXXXII., LXXXIV., LXXXV., LXXXVI., LXXXIX., XCI., XCIII., XCIV., XCVI., XCVII. XCVIII., XCIX., C., CI., CII., CIII., CV., CVIII., CX., CXII., CXIV., CXV. i CXVI. (I—XXXIX.) Ciena po 1 for. 50 nvč.
   - — Matematičko-prirodoslovnoga razreda. Knj. LXI., LXIV., LXVI., LXIX., LXXII., LXXV., LXXVIII., LXXXIII., XCII., XCV., CIV., CVI. CVII., CIX., CXI., CXIII. i CXVII. (XVII.). Ciena CXI. knjizi 2 for. 50 novč., ostalim 1 for. 50 nč. Svakoj svezci 75 nč.
   - — Boškovićev. Knjiga LXXXVII., LXXXVIII., XC. Ciena 4 for. 50 novč.
2. **Stari pisci hrvatski** (knj. 1—20).
   - — Knj. I. Pjesme M. Marulića. U Zagrebu 1869. Ciena 2 fr. a. v.
   - — „ II. Pjesme Šiška Menčetića Vlahovića i Gjore Držića 1870. Ciena 2 fr.
   - — „ III. i IV. Pjesme Mavra Vetranića Čavčića. 1871. i 1872. Ciena III. knj. 2 fr., knj. IV. 2 for. 50.
   - — „ V. Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješkovića. 1873. Ciena 2 fr.
   - — „ VI. Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića. 1874. Ciena 2 fr.
   - — „ VII. Djela Marina Držića. 1875. Ciena 3 for.
   - — „ VIII. Pjesme Nik. Nalješkovića, A. Čubranovića, M. Pelegrinovića i S. Mišetića Bobaljevića i Jegjupka neznana pjesnika. 1876. Ciena 1 for. 70 nvč.
   - — „ IX. Djela Ivana Fr. Gundulića. 1877. Ciena 5 for.
   - — „ X. Djela Frana Lukarevića Burine. 1878. Ciena 2 fr. 50 nč.
   - — „ XI. Pjesme Miha Bunića Babulinova, Maroja i Oracija Mažibradića i Marina Burešića. 1880. Ciena 1 for. 80 nč.
   - — „ XII., XIII. i XIV. Djela Gjona Gjora Palmotića. 1882., 1883. i 1884. Ciena knj. XII. 3 for. XIII. 3 for. 50 nvč. XIV. 2 for.
   - — „ XV. Djela Antuna Gleđevića. 1886. Ciena 2 for.
   - — „ XVI. Djela Petra Zoranića, Antuna Sasina i Savka Gučetića Bendeviševića. 1888. Ciena 2 for. 50 novč.
   - — „ XVII. Djela Jurja Barakovića. 1889. Ciena 3 for.
   - — „ XVIII. Pjesni razlike Dinka Rańine. 1891. Ciena 2 for. 50 nč.
   - — „ XIX. Djela Gjona Gjora Palmotića. 1892. Ciena 50 nvč.
   - — „ XX. Crkvena prikazańa starohrvatska XVI i XVII vijeka. 1893. Ciena 2 for. 50 novč.
3. **Starine.** Knj. I—XXV 1869—1891. Ciena I. knjizi 1 for. 25 nč. Knj. VII., X., XXI., XXII., XXIII., XXIV., XXV. i XXVI. po 2 for., ostalim po 1 for. 50 nč.
4. **Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium.** (Knj. 1—25):
   - — Knj. I—V., IX., XII., XVII., XXI., XXII. 1868. 1870. 1872. 1874. 1875. 1878. 1882. 1886. 1890. 1891. Listine o odnošajih izmedju južnoga Slavenstva i mletačke republike. Ciena I., II., III. i IX. po 3 fr., IV., XXI. i XXII. po 4 fr., V. i XII. po 2 fr. 50 nč., XVII. knj. 2 fr.
   - — Knj. VI., VIII., XI., 1876., 1877., 1880. Commissiones et relationes venetae. Tom. I. II. III. Ciena VI. i XI. knj. 2 for. VIII. knj. 2 fr. 50 nč.

LJETOPIS

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI

ZA GODINU 1893.

OSMI SVEZAK.

U ZAGREBU 1893.

KNJIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE).

Dionička tiskara u Zagrebu.

I.

Članovi i osoblje akademije

1893.

Pokrovitelj:

Preuzvišeni i prečastni gospodin **Josip Juraj Strossmayer,** biskup bosanski i sriemski itd. itd.

Predsjednik:

Josip Torbar.

Predstojnici razredni:

U filologičko-historičkom razredu:

Dr. Franjo Rački, ujedno zamjenik predsjednika, a predsjednik od g. 1867—1886.

U filozofičko-juridičkom razredu:

Dr. Fran Vrbanić.

U matematičko-prirodoslovnom razredu:

Dr. Karlo Zahradnik.

Tajnici:

Dr. Bogoslav Šulek (od 1874. god.)
M. Valjavec, zamjenik tajnika i knjižničar.

Arkivar:

Ivan Tkalčić.

Pomoćno osoblje:

Slavoj Valjavec, pisar.
Marko Banfić, podvornik.

Članovi redom izbora:

1. Počastni.

1870., 24/11. Aristo Aristović Kunik, c. ruski tajni savjetnik i akademik u Petrogradu.

*

1882., 5/12. Dimitrij Ivanović Mendelejev, sveučilišni profesor u Petrogradu.

1890., 4/12. Ivan K. Rossi, commendatore i predstojnik vatikanskih muzeja u Rimu.

Umrli (s godinom smrti):

Dr. August Schleicher, profesor na sveučilištu, 17/12. 1868. u Jeni.

Dr. Jan Emanuel Purkyně, profesor na sveučilištu, 29/7. 1869. u Pragu.

Karlo Jaromir Erben, pražki arkivar, 21/10. 1870. u Pragu.

Dr. Fr. Palacky, češki historiograf, 26/5. 1876. u Pragu.

Mihajlo Petrović Pogodin, c. rus. drž. savjetnik i profesor na sveučilištu, 20/12. 1876. u Moskvi.

Jovan Gavrilović, bivši srbski regent, 10/8. 1877. u Biogradu.

Roberto Visiani, senator talijanski i profesor sveučilišni, 4/5. 1878. u Padovi.

Ismail Ivanović Sreznevski, profesor na sveučilištu, 20/2. 1880. u Petrogradu.

Dr. Ami Boué, geolog, 2/11. 1881. u Beču.

Aleksander Vaclav Maciejowski, profesor na sveučilištu, 10/2. 1883. u Varšavi.

Ivan Kukuljević Sakcinski, umir. veliki župan, 1/8. 1889. u Puhakovcu.

Dr. Franjo Miklošić, umir. sveučilišni profesor, 7/3. 1891. u Beču.

Stjepan Schulzer Müggenburžki, umir. c. kr. satnik, 5/2. 1892. u Vinkovcih.

I. K. Grot, c. ruski tajni savjetnik i podpredsjednik c. ruske akademije nauka u Petrogradu, 6/6. 1893.

Dr. Dionizij Štur, ravnatelj c. geoložkoga zavoda 9/10. 1893. u Beču.

2. Pravi članovi po razredih redom izbora.

a) U razredu historičko-filologičkom:

1866., 9/5. Dr. Franjo Rački, predstojnik razreda, opat i kanonik prvostolne crkve u Zagrebu.

— Dr. Vatroslav Jagić, c. k. dvorski savjetnik i prof. na sveučilištu u Beču.

— Sime Ljubić, umir. ravnatelj arheolog. muzeja u Zagrebu, stanuje u Staromgradu na Hvaru.

1867., 25/7. Dr. Petar Matković, umirovljeni profesor na sveučilištu u Zagrebu, stanuje u Beču.

1874., 23/11. Armin Pavić, prof. na sveučilištu u Zagrebu.

1879, 21/11. Matija Valjavec, umir. prof. gimnazijski u Zagrebu.

1882., 5/12. Dr. Franjo Maixner, kr. zemaljski nadzornik za srednje škole u Zagrebu.

1883., 21/11. Pero Budmani, prof. na gimnaziju u Zagrebu.

— Ivan Tkalčić, nadarbenik prvostolne crkve u Zagrebu.

— Nadko Nodilo, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

— Tadija Smičiklas, prof. na sveučilištu u Zagrebu.

1890., 4/12. Dr. Toma Maretić, sveučilišni profesor u Zagrebu.

U m r l i:

Ivan Brčić, profesor, 14/4. 1870. u Zadru.

Fran Kurelac, književnik, 18/6. 1874. u Zagrebu.

Mato Mesić, sveučilišni profesor, 5/12. 1878. u Zagrebu.

Dr. Gjuro Daničić, profesor slovenske filologije na velikoj školi u Biogradu, redaktor akademijskoga rječnika, 15/11. 1882. u Zagrebu.

Dr. Lavoslav Geitler, sveučilišni profesor u Zagrebu, 2/6. 1885. kod Beča.

b) U razredu filozofičko-juridičkom:

1866., 9/5. Dr. Pavao Muhić, umir. predstojnik kr. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu u Zagrebu.

1867., 25/7. Dr. Baltazar Bogišić, umirovljeni profesor na sveučilištu u Odesi, c. ruski tajni državni savjetnik, crnogorski ministar pravde na Cetinju.

1874., 23/11. Dr. Jaromir Hanel, profesor na češkom sveučilištu u Pragu.

1876., 20/11. Dr. Franjo Marković, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

1886., 21/11. Dr. Fran Vrbanić, profesor na sveučilištu u Zagrebu, predstojnik razredu.

— Dr. Kosta knez Vojnović, sveučilišni profesor u miru, stanuje u Dubrovniku.

Umrli:

Dr. Božidar Petranović, c. kr. dvorski savjetnik i prisjednik prizivnoga suda u Zadru, 12/9. 1874. u Mletcih.

Dr. Jovan Subotić, odvjetnik, 28/1. 1886. u Zemunu.

Janko Jurković, odsječni savjetnik kod kr. zemaljske vlade, 20/3. 1889. u Zagrebu.

Adolfo Veber, kanonik prvostolne crkve, 6/8. 1889. u Zagrebu.

Dr. Mirko Šuhaj, prisjednik kr. stola sedmorice, 30/11. 1889. u Budimpešti.

Dr. Blaž Lorković, sveučilišni profesor 17/2. 1892. u Zagrebu.

Mirko Bogović, kr. umirovljeni ministarski savjetnik, 4/5. 1893. u Zagrebu.

c) U razredu matematičko-prirodoslovnom:

1866., 9/5. Dr. Bogoslav Šulek, pisac u Zagrebu.

— Josip Torbar, umirovljeni ravnatelj kr. vel. realke u Zagrebu.

1874., 23/11. Spiridion Brusina, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

1882., 5/12. Dr. Karlo Zahradnik, profesor na sveučilištu u Zagrebu, predstojnik razredu.

1883., 21/11. Dr. Gustav Janeček, profesor na sveučilištu u Zagrebu.

1887., 7/12. Dr. Vinko Dvořak, sveučilišni profesor u Zagrebu.

— Dr. Mijo Kišpatić, profesor kr. realke u Zagrebu i docent na sveučilištu.

Umrli:

Živko Vukasović, škol. nadzornik kod vlade za hrvatsko-slavonsku Krajinu, 10/8. 1874. u Zagrebu.

Dr. Janez Bleiweiss, predsjednik „Matice slovenske", 22/11. 1881. u Ljubljani.

Dr. Josip Šlosser-Klekovski, odsječni savjetnik kod kr. zemaljske vlade, 28/4. 1882. u Zagrebu.

Ljudevit pl. Vukotinović, umirovljeni veliki župan, 17/3. 1893. u Zagrebu.

Dr. Gjuro Pilar, profesor na kr. sveučilištu Franje Josipa I., 19/5. 1893. u Zagrebu.

3. Dopisujući članovi redom izbora.

a) U razredu filologičko-historičkom:

1867., 25/7. Dr. Ernst Dümmler, profesor na sveučilištu u Berlinu.

— Martin Hattala, profesor na češkom sveučilištu u Pragu u miru.

— Vaclav V. Tomek, profesor na češkom sveučilištu u Pragu u miru.

1870., 24/11. Dr. Louis Leger, profesor na akademiji za orientalne jezike u Parizu.

— Stojan Novaković, umirovljeni kr. srbski poslanik u Biogradu.

1873., 24/11. Čedomil Mijatović, umirovljeni kr. srbski ministar u Londonu.

1879., 21/11. Marin Drinov, prof. na sveuč. u Harkovu.

1879., Milan Milićević, bibliotekar u Biogradu.
1882., 5/12. Dr. Ivan Crnčić, nadpop sv. Jeronima u Rimu.
— Luka Zore, profesor na gimnaziji u Dubrovniku.
1883., 21/12. Dr. A. Leskien, prof. na sveuč. u Lipskom.
1887., 3/12. Fran Bulić, ravnatelj gimnazija u Spljetu.
1888., 3/12. Ilarion Ruvarac, arhimandrita u fruškogorskom manastiru Grgetku.
— 3/12. Dr. Gregor Krek, profesor slavistike na sveučilištu u Gradcu.
1889., 27/11. Dr. Konstantin Jireček, profesor na c. sveučilištu u Beču.
1890., 4/12. Dr. Milivoj Šrepel, profesor kr. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu.
— Arhimandrit Nikifor Dučić, član kr. srpske akademije u Beogradu.
— E. Fermendžin, definitor reda sv. Franje u Rimu.
— F. I. Uspenskij, profesor c. novoruskoga sveučilišta u Odesi.
— T. Florinskij, profesor c. sveučilišta sv. Vladimira u Kijevu.
— A. Pavinskij, profesor c. sveučilišta u Varšavi.
1891., 27/12. Dr. Gjuro Arnold, ravnatelj kr. učiteljišta u Zagrebu.
1892., 7/2. Dr. A. Musić, docenat na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.

Umrli:

Vinko Pacel, tajnik kr. zemaljske vlade u Zagrebu, 1870. u Karlovcu.

Ivan Erasmo Vocel, sveučilišni profesor, 17/9. 1871. u Pragu.

Aleksander F. Hilferding, drž. podtajnik c. ruskoga ministarstva, 1872. u Petrogradu.

Kapiton Novostrujev, prof. duh. akad., 1873. u Moskvi.

Dr. Janko Šafarik, član drž. savjeta, 20/7. 1876. u Biogradu.

August Bielovski, historiograf, 10/11. 1876. u Lavovu.

Sergij Mihajlović Solovjev, c. ruski tajni savjetnik, profesor na sveučilištu, 16/10. 1879. u Moskvi.

A. A. Kotljarevski, profesor na sveučilištu, 11/10. 1881. u Kijevu.

Nikola Ivanović Kostomarov, član arheografijske komisije, 19/4. 1885. u Petrogradu.

Aleksander Vasiljević Gorski, rektor duhovne akademije, 23/10. 1885. u Moskvi.

Petar Aleksijević Lavrovski, školski popečitelj, 19/2. 1886. u Petrogradu.

Josip Jireček, umirovljeni c. kr. austrijski ministar za bogoštovje i nastavu, predsjednik kr. češkoga učenoga družtva u Pragu, 25/11. 1888.

Radoslav Lopašić, umirovljeni tajnik kr. hrv. slav. dalm vlade, 25/4. 1893. u Zagrebu.

Dr. Ivan Broz, profesor kr. velike gimnazije, 7/12. 1893. u Zagrebu.

b) U razredu filozofičko-juridičkom:

1876., 25/7. Matija Ban, činovnik u ministarstvu spoljašnjih djela u Biogradu.

1867., 25/7. Dr. Hermenegild Jireček, odsječni savjetnik u ministarstvu za bogoštovje i nastavu u Beču

1870., 24/10. Vaclav Brandl, zemaljski arkivar u Brnu.

1882., 5/12. Luka Zima, umirovljeni profesor gimnazije u Varaždinu.

1889., 27/11. Dr. Marijan Derenčin, predstojnik pravosudnoga odjela u miru i odvjetnik u Zagrebu.

1891., 27/12. Milovan Zoričić, predstojnik kr. zem. statističkog ureda u Zagrebu.

Umrli:

Miloš Popović, pisac, 8/8. 1879. u Biogradu.

Medo knez Pučić, vlastelin, 1/7. 1882. u Dubrovniku.

Dr. Romuald Hube, c. ruski pravi tajni savjetnik i senator, 1890. 28/9. (po st.) u Varšavi.

Dr. Gustav Wenzel, umirovljeni sveučilišni profesor i član velikaške kuće ugarske, 1891. 24/11. u Buda-Pešti.

c) U razredu matematičko-prirodoslovnom:

1867., 25/7. Dr. Šime Šubic, prof. na sveuč. u Gradcu.

1873., 24/11. Martin Sekulić, umirovljeni profesor u Rakovcu.

— Dr. Bogoslav Jiruš, sveučilišni profesor u Pragu.

— Dr. Fr. Studnička, sveučilišni profesor u Pragu.

1885., 16/12. Dr. Fr. Vejdovski, sveučilišni profesor u Pragu.

1886., 16/12. J. M. Žujović, profesor velike škole u Biogradu.

1886., Nikolaj Aleksandrović Menšutkin, profesor na c. sveučilištu u Petrogradu.

1890., 4/12. Dr. E. Weyr, sveučilišni profesor u Beču.

— Dimitrija Nešić, profesor velike škole u Beogradu.

— Gjuro Zlatarskij, predstojnik geoložkoga zavoda u Sofiji.

1891., 7/12. Dr. Drag. Kramberger-Gorjanović, docent na kr. sveučilištu u Zagrebu i pristav nar. muzeja.

— Dr. C. Lepaige, profesor na sveučilištu u Liègeu.

Umrli:

Franjo Erjavec, profesor c. kr. velike realke u Gorici, 13/1. 1887.

Dr. J. Pančić, prof. velike škole u Beogradu, predsjednik kr. srpske akademije nauka, 7/3. 1888. u Biogradu.

4. Odbori.

a) Financijalni:

Tade Smičiklas.
Dr. Fran Vrbanić.

b) Za izdavanje historijskih i historijsko-juridičkih spomenika:

Dr. Franjo Rački.
Dr. Petar Matković.
Šime Ljubić.
Ivan Tkalčić.
Nadko Nodilo.
Tade Smičiklas.
Dr. K. Vojnović.

c) Za izdavanje starih pisaca:

Dr. Franjo Rački.
Petar Budmani.
Dr. Franjo Marković.
Armin Pavić.
Dr. Toma Maretić.
Dr. Milivoj Šrepel.

d) Za sabiranje spomenika tradicionalne literature:

Dr. Franjo Rački.
M. Valjavec.
N. Nodilo.
T. Smičiklas.
Dr. T. Maretić.

e) Za galeriju slika:

Dr. Franjo Rački.
Dr. Franjo Marković.
T. Smičiklas.

f) Za knjižnicu:

Predsjednik i predstojnici razreda.

II.

Poslovanje.

1. SJEDNICE.

a) IZVADCI IZ ZAPISNIKA.

Sjednica razr. filosofičko-juridičkoga 14. prosinca 1892.

Predstojnik: dr. Fran Vrbanić; član razreda: dr. Franjo Marković; članovi drugih razreda: dr. Franjo Rački, dr. Gj. Pilar, dr. M. Šrepel i Matija Valjavec.

Pravi član dr. Vrbanić čitao je razpravu „o životu i djelima pokojnoga dra. Blaža Lorkovića, člana akademije“. — Zaključeno je, da se štampa u „Ljetopisu“ za god 1892.

Sjednica razreda filologičko-historičkoga 21. pros. 1892.

Predstojnik: dr. Fran Rački; članovi razreda: dr. T. Maretić, T. Smičiklas, P. Budmani, M. Valjavec i dr. M. Šrepel.

1.

Čitaju se razprave akademika dra. V. Jagića o Grškovićevu odlomku glagolski pisanoga apostola, i dra. M. Rešetara: „Ispravci i dodatci k tekstu starih pisaca dubrovačkih“. — Zaključeno, da se Jagićev prilog štampa u Starinah, a Rešetarov u Radu.

2.

Za tim bi za predstojnika razreda filologičko-historičkoga jednoglasno izabran opet dr. Fr. Rački, pošto je bila prisutna za izbor potrebita polovina članova.

Sjednica razreda matematičko-prirodoslovnoga 5. siečnja 1893.

Predstojnik: dr. Karlo Zahradnik; članovi razreda: Sp. Brusina, dr. Gj. Pilar, dr. G. Janeček, dr. V. Dvořak i dr. M. Kišpatić.

1.

Predstojnik javlja, da će prof. Mohorovičić čitati razpravu o tornadu kod Novske. Prima se.

2.

Prof. E. Doležal na tehn. školi u Sarajevu priposlao je matematičnu razpravu „O diferencijalnih jednačbah ploha". — O toj radnji izviestiti će član dr. K. Zahradnik u javnoj sjednici.

3.

Pristupajuć k izboru predstojnika, bje opet jednoglasno izabran za predstojnika za godinu 1893. dr. K. Zahradnik.

Sjednica razreda matematičko-prirodoslovnoga 19. siečnja 1893.

Predstojnik: dr. K. Zahradnik; članovi razreda: dr. V. Dvořak, dr. G. Janeček i M. Valjavec.

1.

Prof. A. Mohorovičić čitao je razpravu o „tornadu u Novskoj".

2.

Pročitala se razprava profesora Doležala u Sarajevu „o diferencijalnih jednačbah ploha“. — Obje razprave bit će štampane u Radu.

Skupna sjednica 22. siečnja 1893.

Predsjednik: Josip Torbar; članovi: dr. Fr. Rački, dr. Fr. Vrbanić, dr. Fr. Marković, dr. G. Janeček, dr. K. Zahradnik, dr. T. Maretić, T. Smičiklas, P. Budmani, I. Tkalčić i M. Valjavec.

1.

Čitali su se zapisnici skupne sjednice od 30. listopada 1892., za tim glavne skupštine od 7. prosinca i svečane sjednice od 10. prosinca minule godine. — Zapisnici se ovjerovljuju.

2.

Priobćen je zaključak filologičko-historičkoga razreda a) da se razprava akademika dra. Fr. Račkoga, čitana u sjednici od 10. studenoga 1892. „o prosvjetnih odnošajih u Hrvatskoj za narodne dinastije“ štampa u Radu; b) da se prilozi akademika R. Lopašića za poviest protestanstva u Hrvatskoj i spomenici o hrvatskih gardah na dvorovih u Draždjanih i Potsdamu, te Patačićev dnevnik od E. Laszowskoga, priobćeni u sjednici 24. studenoga 1892. štampaju u Starinah; napokon c) da se razprava akademika dra. V. Jagića o odlomku Grškovićevu glagolskoga apostola ujedno s tablicami, priobćena u sjednici dne 22. prosinca 1892., objelodani u Starinah, a dra. M. Rešetara ispravci i dodatci k tekstu starih dubrovačkih pisaca u Radu. — Uzima se na znanje.

3.

Priobćen je zaključak razreda filozofičko-juridičkoga, da se nekrolog o pokojnom akademiku dru. B. Lorko-

viću, sastavljen po dru. Fr. Vrbaniću i čitan u sjednici 14. prosinca 1892., štampa u Ljetopisu. — Uzima se na znanje.

4.

Prijavljen je zaključak razreda matematičko-prirodoslovnoga, da se razprave profesora Mohorovičića o tornadu kod Novske i profesora G. Doležala o diferencijalnih jednačbah ploha, čitane u sjednici 19. siečnja 1893., štampaju u Radu. — Uzima se na znanje.

5.

Priobćilo se, da su za razredne predstojnike za god. 1893. izabrani u razredu filologičko-historičkom dr. Fr. Rački, u razredu filozofičko-juridičkom dr. Fr. Vrbanić, a u razredu matematičko-prirodoslovnom dr. K. Zahradnik. — Uzima se na znanje.

6.

U odbor financijalni, u odbor za izdavanje historijskih spomenika, u odbor za sabiranje tradicionalne literature i u odbor za galeriju slika izabrani su dosadašnji odbornici. — Uzima se na znanje.

7.

Priobćeno je, da je Aleksander Tomić, podarcidjakon i župnik u Kopanici, zapisao akademijskoj zakladi 25 for., koji su već i plaćeni. — Prima se zahvalno.

8.

Ovdješnjemu družtvu za umjetnost i umjetni obrt dozvoljuje se reprodukcija Van-Dyckova portreta u akademijskoj galeriji slika Strossmayerovoj s pravom na izdavanje uz 20 godina.

9.

Primaju se sa hvalom poklonjeni gradskim poglavarstvom u Zagrebu stari nacrti Kostajnice i Petrinje i uvrštuju medju kartone.

10.

Akademiju nudjaju zamjenom publikacija a) British-Museum u Londonu, b) Rochester academy of natural sciences, c) Visconsin academy of sciences, artes and letters u Madisonu (Amerika), d) academia della Crusca u Firenci. — Ponude se primaju jednoglasno.

11.

Vis. kr. zemaljska vlada odjel za bogoštovje i nastavu odpisom od 27. prosinca 1892. br. 12.282 odgovara na predstavku od 18. lipnja prošle godine br. 104 a) da će se u ime petine za izdanu glavnicu u gradnju nove kuće na nadbiskupskom trgu kod obračuna uztezati svake godine 300 for. na korist akademijske zaklade, dočim će akademiji ostati na razpolaganje sav prihod kuće; b) da će se svaka promjena u vriednostnih papirih akademijske zaklade provadjati dogovorno s akademijom; c) da će se u buduće akademiji u poslu proračuna na vrieme obznaniti aproksimativni prihod akademijske zaklade za sliedeću godinu; d) da je zajam od 50.000 for. kod austrougarske banke za gradnju akademijske palače već izplaćen. — Ovaj se odpis uzima na znanje i ravnanje.

12.

Financijalni odbor predlaže, da se na temelju pohvalbe novosagradjene kuće i vještačkoga mnienja povjerenika Antolca od 3. siečnja t. g. može poduzetniku Plohbergeru izplatiti svota od 1549 for. pridržavši ostatak od 550 for. 35 nvč. do konačne nadpohvalbe.

Sjednica razr. filologičko-historičkoga 23. siečnja 1893.

Čitala se je a) razprava M. Kušara, profesora u Dubrovniku, o rabskom dijalektu; b) M. Medića, profesora više realke u Zemunu dodatak opančarskim nazivima. — Zaključeno, da se oboje štampa u Radu.

Skupna sjednica 26. veljače 1893.

Predsjednik: J. Torbar; članovi: dr. Fr. Rački, P. Budmani, dr. G. Janeček, dr. Fr. Marković, dr. T. Maretić, I. Tkalčić, dr. Fr. Vrbanić, T. Smičiklas i M. Valjavec.

1.

Ovjerovio se zapisnik skupne sjednice od 22. siečnja 1893.

2.

Priobćio se zaključak filologičko-historičkoga razreda, da se štampaju u Radu: a) razprava gimnazijskoga profesora u Dubrovniku M. Kušara o rabskom dijalektu čitana u sjednici od 23. siečnja t. g.; b) profesora vel. realke u Zemunu M. Medića dodatak opančarskim nazivima. — Prima se na znanje.

3.

Izviestilo se o prodanim po knjižari dioničke tiskare knjigama god. 1892. — Račun pregledan i u redu pronadjen; odobrava se.

4.

Financijalni odbor izvješćuje o gradnji novih kuća. — Odborov predlog prima se na znanje.

5.

Akademijske publikacije mole: a) ravnateljstvo niže realke u Petrinji, Rad; b) uredničtvo „Reviste“ u Bukareštu Rad u zamjenu. — Obje se molbe odbile; prva, što se Rad šalje samo višim školama, a druga s nedostatna znanja o publikacijama upitnoga uredničtva, komu će se ipak poslati ljetopis lanjske godine.

6.

Prihvaća se predlog, da se učenicima gimnazija i realka prodavaju Stari pisci uz pol ciene, ako se kod akademičke knjižare izkažu svjedočbom svoga ravnatelja, o čem se ima knjižara obaviestiti.

Sjednica matematičko-prirodoslovnoga razreda 15. ožujka 1893.

Predstojnik: dr. K. Zahradnik; članovi: J. Torbar, T. Maretić i M. Valjavec.

Čitao je dr. Gorjanović razpravu: „Geologija gore samoborske i žumberačke“. — Zaključeno, da se štampa u Radu.

Sjednica razr. filologičko-historičkoga 12. travnja 1893.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi: T. Smičiklas, dr. T. Maretić, dr. A. Musić i M. Valjavec.

1.

Profesor dr. M. Šrepel čitao je razpravu o latinskom pjesniku Kotoraninu Ivanu Bolici. — Zaključeno, da se štampa u Radu.

2.

Akademik dr. Fr. Rački priobćuje: a) pismo bibliotekara Anastazija biskupu Ganderiku tičuće se Konstan-

tina filozofa; b) izvode iz rukopisa XV. vijeka, sadržavajućega preslušanje svjedoka u Iloku o čudesih sv. Ivana Kapistrana; c) akademika dra. K. Vojnovića priloge iz arkiva i knjižnica dubrovačkih. — Zaključeno, da se štampa u Starinah.

Skupna sjednica 16. travnja 1893.

Predsjednik: Josip Torbar; članovi: dr. Fr. Rački, T. Smičiklas, P. Budmani, dr. Fr. Vrbanić, dr. K. Zahradnik, dr. G. Janeček, dr. T. Maretić, dr. M. Kišpatić, I. Tkalčić i M. Valjavec.

1.

Prijavljena je smrt pravoga člana Lj. Vukotinovića. — Pokojniku u slavu progovori predsjednik J. Torbar njekoliko častnih rieči o pokojnikovu djelovanju na polju nauke, napose botanike. U znak sažaljenja digoše se prisutni sa sjedala.

2.

Čita se zapisnik skupne sjednice od 26. veljače t. g. — Što je u toj sjednici manjkao jedan član od propisanoga broja prisutnih akademika za valjan zaključak, to se pretežnom većinom glasova odobri i valjanim izreče zapisnik.

3.

Razred filologičko-historički zaključio je: a) u sjednici dne 23/3. t. g., da se štampaju u Radu: razprava akademika dra. P. Matkovića o putovanju carskih poslanika u Carigrad D. Ungnada i D. Zinzendorfa, i kano obznana akademika dra. K. Vojnovića bibliografijski pabirci po arkivih i knjižnicah dubrovačkih; zatim b) u sjednici od dne 12/4. t. g., da se štampa u Radu razprava akademika dra. M. Šrepela o latinskom pjesniku Kotoraninu D. Bolici; a u Starinah: prilozi akademika

dra. Fr. Račkoga: pismo bibliotekara Anastazija biskupu Gauderiku tičuće se Konstantina filozofa: i izvodi iz rukopisa XV. vieka sadržavajućega preslušanje svjedoka u Iloku o čudesih sv. Ivana Kapistrana; i akademika dra. K. Vojnovića prilozi iz arkiva i knjižnica dubrovačkih. — Prima se na znanje.

4.

Priobćuje se zaključak razreda matematičko-prirodoslovnoga u sjednici od 15/3. t. g., da se štampa u Radu razprava akademika Gorjanovića „Geologija gore Samoborske i Žumberačke". — Prima se na znanje.

5.

Priobćuju se računi akademički za godinu 1892. i izvještaj o njih financijalnoga odbora. (Gledaj niže.) — Prima se na znanje, a za trud oko toga izriče se dru. Fr. Račkomu zahvala.

6.

Akademija je po običaju čestitala imendan svomu pokrovitelju, koji se je i zahvalio. — Uzeto na znanje.

7.

„Krasoumna jednota pro Čechy" poziva akademiju na svoju izložbu umjetnina, a svjetske izložbe u Chikagu antropoložki odsjek na sudjelovanje. — Prima se na znanje.

8.

Carsko moskovsko arheoložko družtvo poziva na sudjelovanje oko slavenske arheologije i moli zamjenu publikacija. — Prima se na znanje a družtvu će se šiljati Rad.

9.

E. Dombrovski moli podporu za proučavanje Balkana. — Molba se odbija.

10.

Obznanjuje se, da se je galerija slika umnožila ovimi slikami: a) portretom pokrovitelja biskupa J. J. Strossmayera od slikara V. Bukovca, b) darom pokojnoga biskupa Fr. Gašparića, koji joj oporukom ostavi slike: okolicu od Holandeza Huoga, Isus kod Marte i Marije, i sv. Ana iz konca 18. vieka škole Mengsove. Napokon c) darom iz ostavine pok. opata i župnika St. Pogledića: sitnolik sv. Carlo Boromeo. Slike su već u galeriji namještene. — Prima se sa zahvalnošću.

Izvještaj o računih za godinu 1892.

Slavna akademijo! Iz računa za god. 1892., koji imam čast podastrti, razabira se, da prihod iznosi 19.208 for. 42 nvč., razhod pako 19.253 for. 29 nvč., pa da se prema tomu izkazuje manjak od 44 for. 87 nvč. — Naprama god. 1891. prihod je za 1639 for. 72 nvč. a razhod za 841 for. 02 nvč. manji.

U prihodu iznose četiri petine akad. zaklade naprama god. 1891. za 2403 for. manje, što je u svoje vrieme dalo povoda posebnoj predstavci na kr. zem. vladu, budući da ova neizvjestnost u godišnjem prihodu akad. zaklade čini pravilan proračun nemogućim. Nadalje od prodanih knjiga unišlo je za 736 for. 05 nvč. manje. — Naprotiv prihod od kuća je za 1275 for. 96 nvč. veći, i to ne samo od novo-sagradjene kuće na nadbiskupskom trgu nego i od iličke, koja je dala čistoga prihoda 1041 for. 19 nvč., od kojega je ubrala polovicu akademija a drugu polovicu sv. jeronimsko družtvo. — Slabo se prošlo sa starom kućom u Vlaškoj ulici (br. 33), jer osim što je obterećena doživotninom od 600 for.

ostao je na njoj prošle godine velik porez i namet, premda je u prihodu prikraćena za stanarinu onoga diela, koji je porušen i poslužio za gradilište nove kuće.

Veći je bio takodjer izdatak za knjižnicu i arkiv i galeriju, jer se je više potrošilo za vezanje knjiga, uredjivanje arkiva i za rukopise, a u galeriji za okvire i prije kupljene umjetnine. — I njeka djela izpala su skuplje, nego li je u proračunu predvidjeno bilo. Uza sve to, što je prihod manji bio, izdala je akademija 10 knjiga, izplatila dio troška za XIII. svezak rječnika, nastavila je sakupljanje rječničke i historičke gradje, poduprla je znanstvena iztraživanja, povećala svoje književne i umjetničke zbirke, pa može biti zadovoljna s tim resultatom.

U Zagrebu, 1. travnja 1893.

I. PRIEGLED

prihoda i razhoda zaklade jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti god. 1892.

A. Prihod.

	for. nč.
1. Ostatak godine 1891.	753·83
2. Četiri petine čista prihoda akademijske zaklade prema čl. 15. pravila po izkazu računarskoga ureda kr. zemaljske vlade od 9. ožujka 1892. god. s kamati uloženih novaca	13.392·89
3. Poseban prihod Strossmayerove zaklade za galeriju	495·—
4. Čist prihod od kuća	1678·90
5. Čist prihod od razprodanih knjiga . . .	1827·80
6. Podpora preuzvišenoga pokrovitelja J. J. Strossmayera za rječnik	1000·—
7. Razni prihodi	60·—
Ukupno . . .	19.208·42

Slovom: devetnaest tisuća dvie sto osam for. i 42 nč.

B. Razhod.

	for. nč.	for. nč.
1. Uprava: plaća tajnicima, pisaru i podvorniku		1955·—
2. Pisara		56·93
3. Akademijska palača: osjeguranje, popravci, pokućtvo, ogrjev, razsvjeta, čišćenje . .		662·09
4. Književan rad, knjižnica i galerija:		
a) tisak i vez knjiga izdanih god. 1892.	7225·97	
b) nagrade piscem	5385·94	
c) gradja za akademijski rječnik	222·20	
d) sabiranje historijske gradje	266·60	
e) podpore za naučna putovanja i iztraživanja . .	320·—	
f) knjižnica i arkiv	1351·09	
g) Strossmayerova galerija slika	1141 87	15.913·67
5. Izvanredni izdatci:		
a) odplata zajma od 12.000 for.	633·60	
b) nepredvidjeni troškovi .	32·—	665·60
Ukupno . . .		19.253·29

Prema tomu izkazuje se god. 1892 :

A. prihod	19.208·42
B. razhod	19.253·29
dakle manjak	44·87

koji prelazi u izdatak god. 1893.

Ovim izdatkom podmireni su troškovi Rada knjige CVIII., CIX., CX., CXI. i CXII.; Starina knj. XXV.; Starih pisaca hrvatskih knj. XIX. (dio IV. djela Gjona Palmotića), knj. XXIII Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium (Acta Bosnae), knj. XII. posebnih djela (Kolunićev zbornik od god. 1486) i sv. VII. ljetopisa, kano i jedan dio troška za sv. XIII. rječnika.

Pregledali, s prilozi sravnili, sve stavke zbrojili i sve u najboljem redu našli.

U Zagrebu, 13. travnja 1893.

Financijalni odbor:

Dr. Fr. Vrbanić v. r. T. Smičiklas v. r.

II. AKADEMIJSKA ZAKLADA

po izkazu računarskoga ureda kr. zemaljske vlade od 5. siečnja 1893.

		for. nč.
1.	U hrvatsko-slavonskih 4% razteretnicah	99.500·—
2.	U ugarskih 4% razteretnicah . . .	200 —
3.	U ugarskoj 5% papirnoj renti . . .	154.100·—
4.	U hrvat.-slav. desetinskih odkupnih obveznicah	1.100·—
5.	U zadužnicah sjedinjene papirne rente	89.600·—
6.	U zadužnici austrijske srebrne rente .	100·—
7.	U obveznicah lutrijskoga zajma g. 1860.	12.000·—
8.	U dionicah lutrijskoga zajma g. 1884.	50·—
9.	U ugarskoj 4% zlatnoj renti	11.700·—
10.	U srećkah brunšvižkoga zajma od 1. ožujka 1869.	35·—
11.	U srećkah lutrijskoga zajma „Rudolfs-Stiftung"	10·—
12.	U dionicah c. kr. povl. austro-vjeresijskog zavoda za trgovinu i obrt . .	100·—
13.	U zadužnicah dunavskoga parobrodarskoga družtva	100·—
14.	U privatnih obveznicah	15.138·—
15.	U dionicah družtva „Associazione dalmatica"	20.000·—
16.	U štedioničkih uložnicah	8.261·62
	Ukupno . . .	411.994·62

prema 397.763 for. 25 nvč. koncem god. 1891.

Uz ovu glavnicu imade akademija palaču na Zrinskom trgu br. 11, kuću u Vlaškoj ulici br. 33, kuću na Nadbiskupskom trgu br. 11 i polovicu kuće u Ilici br. 50.

Sjednica razreda matematičko-prirodoslovnoga 22. travnja 1893.

Predstojnik: dr. K. Zahradnik; članovi: J. Torbar, N. Nodilo, dr. M. Kišpatić, M. Valjavec i dr. A. Musić.

1.

Predsjednik J. Torbar čitao je razpravu „O prognozi vremena". — Zaključilo se, da se štampa u Radu.

2.

Zaključilo se, da se umoli uprava, da naruči kartu Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, koja će služiti za radnje profesora Mohorovičića i dr. M. Kišpatića.

Sjednica razreda matematičko-prirodoslovnoga 18. svibnja 1893.

Predstojnik: dr. K. Zahradnik; članovi: dr. Fr. Rački, J. Torbar, P. Budmani, dr. T. Maretić, dr. M. Kišpatić, dr. G. Janeček i M. Valjavec.

1.

Čitao je profesor kr. realke zagrebačke Oto Kučera kao gost razpravu „O Marinu Getaldiću, patriciju dubrovačkom, znamenitom matematiku i fiziku na početku XVII. vieka". — Zaključeno, da se štampa u Radu.

2.

Zatim je pravi član dr. G. Janeček čitao „o Gerhardtovu heleninu" od Bošnjakovića. — Ima se štampati u Radu.

Skupna sjednica 28. svibnja 1893.

Predsjednik: J. Torbar; članovi: dr. Fr. Rački, dr. Fr. Vrbanić, dr. K. Zahradnik, dr. G. Janeček, T. Smičiklas, dr. M. Kišpatić, P. Budmani, I. Tkalčić, dr. T. Maretić i M. Valjavec.

1.

Čita se zapisnik skupne sjednice od 16. travnja t. g. i odobrava se.

2.

Javlja se smrt akademika Radoslava Lopašića i dra. Gj. Pilara, te se pozivaju razredi filosofičko-juridički i matematičko-prirodoslovni, da se pobrinu za nekrologe. — Uzima se na znanje.

3.

Matematičko prirodoslovni razred je zaključio, da se štampaju u Radu razprave J. Torbara o prognozi vremena i profesora O. Kučere o životu i djelih Dubrovčanina M. Getaldića, te Bošnjakovića o Gerhardtovu heleninu. — Uzeto na znanje.

4.

Kr. zemaljska vlada priobćuje izkaze o zakladi akademičkoj koncem godine 1892. i o prihodu njezinom za godinu 1893. Pošto je taj prihod znatno manji od prihoda ostalih godina, to uprava predlaže, da se n. pr. od njekih djela štampa manje araka, nego li je opredieljeno, dakako gdje se to može učiniti bez uštrba; recimo da se od Starina štampa samo do 15 araka mjesto 20 i više, itd. — O tih izkazih i o prihodu čita dr. Fr. Vrbanić izvještaj financijalnoga odbora, kojega se predlozi primaju. — Primaju se predlozi uprave s tim dodatkom, da štednjom ne trpi ugled zavoda.

5.

Kr. statističko odijeljenije ministarstva srpskoga u Beogradu šaljući svoje dojakošnje publikacije moli zamjenu knjiga. — Zaključilo se šiljati Rad.

6.

Odbor za prvi kongres kršćanske arheologije poziva na sastanak u Spljet početkom rujna t. g. Ako se ne javi koji član za učest, to će zamoliti akademija gosp. Ljubića i Bulića, da idu na sastanak u ime njezino.

7.

Češka akademija znanosti i umjetnosti u Pragu šalje sve svoje dojakošnje publikacije i moli zamjenu. — Prima se.

8.

Uprava slovačkoga „Doma“ u Turčanskom Sv. Martinu moli akademijske publikacije za svoju knjižnicu i muzej. — Šiljati će joj se Rad i druga koja knjiga.

9.

Osjeguravajuće družtvo „Croatia“ poziva u glavnu skupštinu dne 8. lipnja t. g. — Pozivu će se odazvati dr. Fr. Vrbanić.

10.

Poziva se akademija na učešće kod odkrića Gundulićeva spomenika. Pozivu će se odazvati dr. Fr. Rački; bude li slučajno zapriečen, zamolit će akademija, da ju zastupaju dr. K. Vojnović i prof. Zore. — Ujedno je zaključeno, da se pokloni srebrni vienac i jedan iztis liepo vezan Gundulićevih djela izdanih akademijom.

11.

Poziva se akademija na učest kod prienosa tiela grofa J. Draškovića na centralno groblje u Zagrebu. — Zaključeno, da kod prienosa učestvuju akademici živući u Zagrebu in corpore.

Sjednica filozofičko-juridičkoga razr. 31. svibnja 1893.

Predstojnik: dr. Fr. Vrbanić; članovi: dr. Fr. Rački, Sp. Brusina, P. Budmani i M. Valjavec.

Član-dopisnik Milovan Zoričić čitao je razpravu „O žiteljstvu kraljevina Hrvatske i Slavonije po zvanju i zanimanju“. — Pribvaća se ponuda, da se ova razprava štampa troškom kr. zem. vlade a imenom jugoslavenske akademije, koja će badava dobiti potrebiti broj otisaka.

Sjednica razr. filologičko historičkoga 21. lipnja 1893.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi: P. Budmani, N. Nodilo, T. Smičiklas, I. Tkalčić i M. Valjavec.

1.

Udova pokojnoga člana dopisnika R. Lopašića nudja akademiji literarnu zbirku pokojnikovu. Tu su zbirku popisali, pregledali i procienili arhivar I. Tkalčić i akademik T. Smičiklas i predlažu, da akademija zbirku kupi i za nju ponudi hiljadu for. a. vr. — Prihvaća se predloženo, a udovici će se prihvat javiti s dodatkom, da će se svakoj radnji potičućoj iz te zbirke dostaviti rieči: iz Lopašićeve zbirke.

2.

Predlaže se, da se na račun buduće godine počne štampati već tiekom ove godine Milanom Rešetarom

za tisak priredjena dva hrvatska (c. dvorske knjižnice u Beču i naše akad. knjižnice) lekcijonara. — Prihvaća se predloženo.

Sjednica razreda matematičko-prirodoslovnoga 8. srpnja 1893.

Predstojnik: dr. K. Zahradnik; članovi: dr. Fr. Rački, dr. G. Janeček, Sp. Brusina, T. Smičiklas, P. Budmani i M. Valjavec.

Predsjednik J. Torbar čita „izvješće, kako danas stoje pitanja o medjunarodnom meridijanu, obćenitom satu i jedinstvenom kalendaru". Razred prihvati predloge Bolonjske akademije i zaključi da se izvješće štampa u Radu i po primjerak šalje slavenskim akademijama s pozivom, da i one pristupe k tim predlozima.

Skupna sjednica 9. srpnja 1893.

Predsjednik: J. Torbar; članovi: dr. Fr. Rački, dr. G. Janeček, dr. T. Maretić, dr. Fr. Marković, N. Nodilo, T. Smičiklas, P. Budmani, dr. V. Dvořak, I. Tkalčić i M. Valjavec.

1.

Čita se zapisnik skupne sjednice od 23. svibnja t. g. — Ovjerovljuje se.

2.

Obznanjuje se smrt počastnog člana Jakova Karlovića Grota, podpredsjednika c. ruske akademije nauka u Petrogradu. — Velezaslužnom ruskom učenjaku i prijatelju naše akademije kliče se „Slava!"

3.

Javlja se zaključak razreda filozofičko-juridičkoga, da se razprava člana-dopisnika Milovana Zoričića o žiteljstvu

Hrvatske i Slavonije po zvanju i zanimanju, koja je u razrednoj sjednici dne 31. svibnja t. g. čitana, s prilozi štampa u Radu. — Uzima se na znanje.

4.

Priobćuje se zaključak razreda filologičko-historičkoga u sjednici od 21. lipnja t. g, da se primaju za izdanje: a) zadarski i dubrovački lekcijonar, prvi iz XV. vieka, a drugi iz XVI., koje je za štampu priredio dr. M. Rešetar; b) prvi svezak spomenika za hrvatsku umjetnost i povjest od dra. Luke Jelića, i to kano posebna djela. Trošak preuzeti će proračun buduće godine 1894., nu po želji pisaca štampanje može započeti već tekuće godine. — Uzima se na znanje.

5

Priobćuje se zaključak razreda matematičko-prirodoslovnoga, da se razprava predsjednika J. Torbara „izvješće o medjunarodnom meridijanu, obćenitom satu i jedinstvenom kalendaru", čitana u sjednici od 8. srpnja t. g., štampa u Radu. — Uzima se na znanje i prihvaća se zaključak razreda, da pristane akademija na predloge bolonjske akademije iztaknute u tom izvješću. — Taj će se prihvat javiti bolonjskoj akademiji s dodatkom, da će ga ujedno sa štampanim izvješćem priobćiti slavenskim akademijama na uvaženje, na ime u Pragu, Krakovu, Petrogradu i Beogradu.

6.

Razred filologičko-historički preporuča ponudu udove akademika R. Lopašića, da se kupi za akademijski arhiv bogata zbirka rukopisa za 1000 for. a. vr., koji će se po dogovoru izplaćivati. — Prihvaća se uz dodatak, da

se kr. zemaljska vlada zamoli, da kupovninu iz zemaljskih sredstava namaknuti izvoli.

7.

Izvješćuje se o predlogu glede ponude Stjepana Skarića za kuću u Ilici br 50. — Ponuda se za sada ne prima.

8.

Poziva se akademija na proslavu 400-godišnjega obstanka štamparije na Cetinju i Obodu na 26. i 27. jula t. g. — Zamolit će se akademik dr. Bogišić, da akademiju zastupa.

9.

Zem. vlada javlja, da su računi za 1892. godinu u redu. — Uzima se na znanje.

10.

Kočonda moli dozvolu za snimanje i izdanje Strossmayerove slike od V. Bukovca. — Snimanje se dozvoljuje s primjetbom, da se ima snimak po vještaku pregledati i odobriti.

11.

Izvješćuje se o učešću akademije kod odkrića Gundulićeva spomenika. — Uzima se na znanje.

12.

Julija udova Bogović poklanja akademiji knjižnicu svoga supruga akademika Mirka Bogovića. — Veledušnoj darovateljici ima se pismeno zahvaliti, knjige pako smjestiti u akad. knjižnici.

13.

Pita se, tko će preuzeti čitanje na svečanoj sjednici. — O tom će se dogovoriti razred matematičko-prirodoslovni, na koj ove godine red dolazi.

14.

Nudja se Ehrlichov posjed na akademijskom trgu za gradnju akademijske kuće. — Stvar se povjerava upravi s odborom.

Sjednica razreda matematičko-prirodoslovnoga 13. listopada 1893.

Predstojnik: dr. K. Zahradnik; članovi: Sp. Brusina, Josip Torbar i dr. M. Kišpatić.

Za svečanu sjednicu bio bi ovaj razred na redu, da drži predavanje, pa će tom zgodom preuzeti svečano predavanje prof. Sp. Brusina i to o „zoološkib postajah", ako ne bude absolutno zaprečen.

Sjednica razreda filologičko-historičkoga 18. listopada 1893.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi: dr. M. Šrepel, T. Smičiklas, I. Tkalčić, dr. Fr. Vrbanić i M. Valjavec.

1.

Akademik I. Tkalčić čitao je razpravu „o zagrebačkoj trgovini u staro doba". — Zaključeno, da se štampa u Radu.

2.

Priobćila i čitala se razprava Ivana Milčetića, profesora velike gimnazije varaždinske s naslovom: „Čakavština kvarnerskih otoka". — Zaključeno, da se štampa u Radu.

Skupna sjednica 22. listopada 1893.

Predsjednik: J. Torbar; članovi: dr. Fr. Rački, dr. G. Janeček, dr. Fr. Marković, dr. K. Zahradnik, dr. T. Maretić, dr. M. Kišpatić, dr. Fr. Vrbanić, T. Smičiklas, P. Budmani, Sp. Brusina, I. Tkalčić i M. Valjavec.

1.

Čita se zapisnik pošljednje skupne sjednice od 9. srpnja t. g. — Ovjerovljuje se.

2.

Obznanjuje se smrt počastnoga člana dra. Dioniza Štura, ravnatelja c. kr. geoložkoga zavoda u Beču. — Kliče mu se: „Slava!“

3.

Razred filologičko-historički zaključio je u sjednici od 18. listopada t. g., da se u Radu štampaju razprave: a) akademika I. Tkalčića o zagrebačkoj trgovini u staro doba; b) prof. I. Milčetića o čakavštini kvarnerskih otoka. — Uzima se na znanje.

4.

Priobćuje se u savezu s točkom 6. zapisnika skupne sjednice od 9. srpnja t. g., da je pokrovitelj poklonio tisuću for. za Lopašićevu zbirku rukopisa. — Pokrovitelju kliče se: živio! i zaključi se, da mu se zahvali za veledušni poklon. Tim odpada zaključak, da se kr. zem. vlada zamoli, da izvoli kupovninu namaknuti iz zemaljskih sredstava.

5.

Prvi tajnik dr. B. Šulek prema §. 27. poslovnika predlaže za mjesto akademijskoga pisara juristu 3. godine Slavoja Valjavca. — Prihvaća se.

6.

Gradjevni odbor, koji sačinjavaju akademici dr. Fr. Rački, J. Torbar, dr. Fr. Vrbanić, dr. G. Janeček i T. Smičiklas, izvješćuje o dosadašnjih predradnjah za nabavu gradilišta i gradnju kuća. — Prima se na znanje s pohvalom g. dru. Vrbaniću za trud oko posla.

7.

Kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu odpisom od 18. srpnja t. g. br. 7635 šalje izvadak izkaza kr. zemaljske blagajne o uspjehu provedene konverzije obveznica 5% ugar. papirne rente spadajućih na akadem. imovinu u obveznice 4% ugar. krunske rente, iz kojega se izkaza vidi, da je za br. 4365 5% ugar. rente u nominalnoj vriednosti od 144.200 for. dobiveno 316.100 for. u obveznicah 4% krunske rente, a za br. 4405 5% ugar. rente u nom. vriednosti od 9900 for. dobiveno 21.700 for. obveznica krunske rente. — Uzima se na znanje.

8.

Kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu odgovara odpisom od 9. kolovoza t. g. br. 7204 na primjetbe akademije glede izkaza o prihodu akademijske zaklade za god. 1892. — Uzima se na znanje.

9.

Kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu priobćuje: a) odkaz grada Osieka kano dužnika glavnice od 3000 for. uknjižene na njegovih nekretninah u korist akademije; b) molbenicu, kojom prosi, da mu se dozvoli bezteretni odpis njekih čestica obterećenih uknjižbom prava zaloga za glavnicu od 3000 for. — Vis. kr. zem. vladi će se odgovoriti, da akademija pristaje na odpis.

10.

Historičko družtvo kod c. sveučilišta u Petrogradu moli u zamjenu za „историческое обозрѣние" Rad i Monumenta. — Molbi će se zadovoljiti.

11.

Sbor redovničke mladeži bosanske u Pećuhu moli preko preuzvišenoga pokrovitelja, da mu se poklone akademijske knjige, kojih nema, a u buduće, da će knjige kupovati. — Pristaje se na molbu.

12.

Predstavnik stolnoga Kaptola u Djakovu Gjuro Tordinac ostavio je akademijskoj zakladi 100 for., a selnički župnik Šenk 10 for. — Uzima se sa hvalom na znanje.

13.

Akademik M. Valjavec javlja, da je akademijska knjižnica popisana i opet otvorena obćinstvu. — Uzima se na znanje.

Sjednica razreda matematičko-prirodoslovnoga 26. listopada 1893.

Predstojnik: dr. K. Zahradnik; članovi: J. Torbar, dr. G. Janeček i M. Valjavec.

Dr. D. Segen čitao je kao gost razpravu „o jednoznačnoj projekciji vitopere plohe trećega stupnja". — Zaključeno, da se štampa u Radu.

Sjednica razreda matematičko-prirodoslovnoga 8. studenoga 1893.

Predstojnik: dr. K. Zahradnik; članovi: Sp. Brusina, dr. Kišpatić, dr. G. Janeček i prof. J. Janda kao gost.

1.

Predstojnik predlaže radnju dra Vlad. Varičaka: „Prilog teoriji diptičnih funkcija“. — **Preporuča se za** čitanje u budućoj sjednici razrednoj.

2.

Na predstojnikov upit očituje pravi član Sp. Brusina, da odustaje za dojduću godinu 1894. od toga, da se za njegovu faunu uvrsti uobičajena svota u proračun, pošto će se tek koncem godine 1894. moći štampati.

3.

Obzirom na to očitovanje predlaže razred, da se stave u proračun dojduće godine za III. razred tri svezke Rada; dočim se od prinosa za znanstvena putovanja i iztraživanja rad slabog financijalnog stanja akademije za ovaj put odustaje

4.

Akademik Sp. Brusina priobćuje, da je prisutni gosp. prof. Janda spreman sastaviti za tisak prikladan izvadak iz rukopisa od sveuč. knjižnice nabavljenog djela pok. začastnog člana Stjepana Schulzera-Müggenburžkoga, koji bi sadržao podpun popis opisanih oblika, onda kod svake vrsti lokalitet, kritičke opazke piščeve i citate stranica i slika rukopisa a napokon od novih vrsti potanki opis na latinskom jeziku. — Odlučeno, da se to štampa u Radu, a sveuč. knjižnica da se po upravi akademije umoli, da joj u to ime posudi rukopis.

Sjednica razreda filozofičko-juridičkoga 18. stud. 1893.

Predstojnik: dr. Fr. Vrbanić; članovi: T. Smičiklas i M. Valjavec.

Čitala se razprava akademika dra. K. Vojnovića „o crkvi i državi u republici dubrovačkoj“. — Zaključeno, da se štampa u Radu.

Skupna sjednica 26. studenoga 1893.

Predsjednik: J. Torbar; članovi: dr. Fr. Rački, dr. G. Janeček, T. Smičiklas, dr. Fr. Vrbanić, P. Budmani, I. Tkalčić, dr. Fr. Marković, dr. K. Zahradnik, dr. V. Dvořak, dr. M. Kišpatić, Sp. Brusina i M. Valjavec.

1.

Čita se zapisnik skupne sjednice od 22. listopada t. g. — Ovjerovljuje se.

2.

Razred filozofičko-juridički zaključuje, da se razprava akademika dra. K. Vojnovića: „Crkva i država u republici dubrovačkoj“, koja je u razrednoj sjednici dne 18/11. t. g. čitana, štampa u Radu. — Uzima se na znanje.

3.

Razred matematičko-prirodoslovni zaključuje, da se razprava profesora dra. D. Segena „O jednoznačnoj projekciji vitopere plohe trećega stupnja“, koja je čitana u razrednoj sjednici dne 26. listopada t. g., štampa u Radu. — Uzima se na znanje.

4.

Razred matematičko-prirodoslovni zaključkom sjednice od 2. studenoga t. g. povjerava gimnazijskomu profesoru Josipu Jandi, da za akademijske publikacije pri-

redi prikladan izvadak iz rukopisnoga djela pok. akademika Stjepana Schulzera-Müggenburžkoga o hrvatskoj mikologiji. — Uzima se na znanje.

5.

Družtvo umjetnosti u Zagrebu moli, da mu se dozvoli bakrorezom objelodaniti sliku Consonievu „papa Hadrijan II. i slavenski apostoli sv. Ciril i Metodije“ iz akademijske Strossmayerove galerije slika. — Dozvoljuje se uz obične kod takovoga posla uvjete.

6.

Novo osnovana gimnazija u Mostaru moli Rad. — Dozvoljuje se.

7.

Glede glavne skupštine i svečane sjednice odredjuje se, da će ona biti dne 12. a ova dne 14. prosinca. — Uzima se na znanje.

Sjednica razreda filologičko-historičkoga 7. pros. 1893.

Predstojnik: dr. Fr. Rački; članovi: N. Nodilo, P. Budmani, I. Tkalčić, dr. Fr. Vrbanić, dr. M. Šrepel, T. Smičiklas i dr. A. Musić.

Čitao je akademik dr. Fr. Rački svršetak svoje radnje „O nutarnjem stanju Hrvatske za vladanja narodne dinastije“, naime o stanju umjetnosti i umjetnoga obrta u ono doba. — Zaključeno, da se štampa u Radu.

Glavna skupština 12. prosinca 1893.

Predsjednik: J. Torbar; članovi: dr. Fr. Rački, dr. Fr. Vrbanić, dr. Fr. Marković, dr. G. Janeček, dr. B. Šulek, T. Smičiklas, dr. K. Zahradnik, P. Budmani, N. Nodilo, dr. T. Maretić, dr. V. Dvořak, dr. M. Kišpatić, Sp. Brusina, I. Tkalčić i M. Valjavec.

1.

Utvrdjuje se, da je od 32 prava člana prema §. 11. poslovnika prisutna polovica, naime 16 pravih članova.

2.

Predlaže se i čita od točke do točke po financijalnom odboru izradjeni proračun za godinu 1894., koji se prihvaća, zaključivši prije, da bude drugi tajnik ujedno i knjižničar, komu bude dužnost od popisanih na ceduljicama knjiga sastaviti katalog u obliku knjige, a da se svota od 300 for. upotrebi za historičku i folklorističku gradju.

3.

Za predsjednika izabran je prema §. 4. poslovnika, pošto su od posljednjeg izbora minule tri godine, opet akademik Josip Torbar.

4.

Prema §. 5. poslovnika izabran je za prvoga tajnika dr. B. Šulek, a za drugoga tajnika i ujedno knjižničara M. Valjavec.

5.

Prema §. 2. poslovnika izabrani su:

1. u razredu filologičko-historičkom:

a) za pravoga člana dr. M. Šrepel, profesor sveučilišta zagrebačkoga i član dopisnik;

b) za članove dopisnike: I. Milčetić, gim. profesor u Varaždinu; Vj. Klaić, sveučilišni profesor u Zagrebu; J. Jelčić, profesor pomorske škole i upravitelj arkiva u Dubrovniku i A. N. Veselovski, profesor sveučilišta u Petrogradu.

2. u razredu filozofičko-juridičkom:

a) za pravoga člana M. Zoričić u Zagrebu.

3. u razredu matematičko-prirodoslovnom:

a) za počastnoga člana dr. E. A. Frič, profesor pražkoga sveučilišta;

b) za člana dopisnika A. Mohorovičić, prof. kr. vel. realke u Zagrebu.

Svečana sjednica 14. prosinca 1893.

Predsjednik: J. Torbar; članovi: dr. Fr. Rački, T. Smičiklas, dr. Fr. Marković, dr. M. Kišpatić, P. Budmani, Sp. Brusina, dr. G. Janeček, I. Tkalčić, dr. K. Zahradnik i M. Valjavec.

1.

Predsjednik akademije J. Torbar sborio je svečan govor.

2.

Izvještao je prvi tajnik o radu i stanju akademije u minuloj godini 1893.

3.

Akademik Sp. Brusina čitao je razpravu „O zooložkim ili pravije bioložkim postajama“.

b) SVEČANA SJEDNICA.

I.

SVEČANO SLOVO

PREDSJEDNIKA JOSIPA TORBARA.

Gospodo akademici!
Visokoštovani zbore!

Ugodnom si držim dužnosti, da Vas na ime preuzvišenoga pokrovitelja pozdravim u ovoj svečanoj skupštini, gdje smo se sastali, da o djelovanju našem, o povoljnim i nepovoljnim prilikama ovoga učenoga zavoda, javno obavijestimo svoj narod i ostali učeni svijet za prošlu akademijsku godinu, što smo ju na netom minulu četvrt vijeka njegova postanka i rada nanizali. Stanje zavoda, u jednom i drugom smjeru, razabrat ćete iz tajnikova izvještaja. U koliko smo pako prema želji preuzvišenoga pokrovitelja potrebama i očekivanju naroda uspjeli svojim radom obradjujući naznačeno nam polje znanosti i umjetnosti, o tom će svoju reći sudci, koji pozornim okom prate kulturni razvitak naše dobe. I neprekoračiv medje čednosti smijem izreći nadu, da s pouzdanjem možemo očekivati sud učena svijeta, navlastito ako rad naš omjeri o čedna sredstva, kojima smo se u rješavanju svojih zadaća služiti mogli. Um za morem, smrt za vratom, veli naš narod: velik je zadatak čovjeka, a kratko mu vrijeme odmjereno. Ako to vrijedi o pojedincu, što tek da reknemo o narodu. Nije nas stid priznati, da je naš narod za drugima zaostao, jer nije zaostao svojom krivnjom.

Motreći ono plemenito pregnuće, kojim se napinje, da napredujuće pred sobom dostigne; videći onu spremnost, kojom od svojega, recimo da je tako, siromaštva pridonosi tolike žrtve za podizanje prosvjetnih zavoda, za osnovanie i učvršćenje uredaba, koje su stožerna uslovlja pravoj slobodi, intelektualnomu, moralnomu i materijalnomu napretku, općenitoj svrsi svakoga naroda; diveći se onoj ustrajnoj žilavosti, kojom radi, da si ukloni s puta zapreke k napretku: zaslužio bi, da mu se u ovom plemenitom takmenju za napretkom izdašnije pomogne. Koliko li blago ne leži u njegovim obilatim, ljudskom rukom bilježenim arkivima, a koliko još u obilatijim, božjim prstom pisanim izvorima prirode. Neoskudjevamo toliko sa radnika, koliko s potrebitih sredstava. Nu koliko su za obradjivanje znanstvenih polja materijalna sredstva potrebita, nijesu ova za znanstveni uspjeh dovoljna, ovomu se hoće više faktora, medju kojima osobito na polju prirodoslovnih i fizikalnih grana jedno od najvažnijih mjesta zauzimlje m e t o d a. Dozvolite, gospodo akademici, da se ovom svečanom zgodom kod ovoga predmeta nješto opširnije zadrzim.

Da su sve grane znanja i umjenja ljudskoga, a najviše prirodoslovne i exaktne, novije doba toliko napredovale, te se tim čovječanstvo na ljestvi umnoga i materijalnoga napredka znatnije pomaklo, nego prije uz više stoljeća, ima se pripisati u velike novodobnoj metodi, koju obradjivaoci znanstvenih polja svaki u svojem području upotrijebiše. Ako je metoda, t. j. prema jasno shvaćenim načelima i stalnim pravilima udešeni postupak, nuždna u svakom radu, ako hoćeš da ti uspije: koliko je to nuždnije na znanstvenom polju, gdje se radi o riješenju velikih problema i otkriću sila, koje su nam u pojavama očevidne, ali u jezgri nepoznate. Nu

kao što su različita polja znanstvenih iztraživanja, tako su mnogostruke i metode, jer svaka grana, svaki predmet toga iztraživanja hoće da se obradjuje posebnim načinom, posebnom metodom. Ja ću se ovaj put zabaviti promatranjem metoda, kojima su se malo prije spomenute grane prirodnih i exaktnih znanosti u novije vrijeme do tolikoga napretka razvile.

Premda bi čovjek rekao, da je priroda najkonservativnije shranište čuvanih u njenoj dubljini istina, jer su izraz stalnih sila, koje pod istim uvjetima uvijek po istim zakonima djeluju: ipak ćemo jedva naći polje čovječje radinosti, gdje bi čovjek bio sašao toliko s puta istine, nego što su područja prirodna iztraživanja. Gdje je tomu uzrok? U ograničenosti naših sila, kojima se po kad što pridruže subjektivne želje, težnje i motivi, kojima se svjetlo objektivne istine potamnjuje. Errando discimus. Ali mnogo, možda najviše puti leži neuspjeh u iztraživanju ne toliko u samu istraživaocu, koliko u načinu, kojim je udario, u krivoj metodi. Mimoišav sve vrsti, razredbe i podrazredbe, na koje običavaju dijeliti i cijepati metode, dosta mi budi spomenuti spekulativnu i induktivnu.

Svakoj grani znanosti označena je metoda njezinim predmetom, sadržajem, suštinom. Ona grana istraživanja i proučavanja, kojoj se bitnost osniva na dobivenim s polja utiscima, gdje iz mnoštva opažanih pojava izvadjamo općenite valjane zakone i pravila, služit ćemo se, ako želimo stečenim rezultatima znanosti poslužiti, induktivnom, dočim će spekulativna metoda ondje biti na mjestu, gdje su istraživanju predmet pojmovi, njihov nutarnji savez i medjusobni odnošaji. Ako i priznati valja, da nijedna od ove dvije metode nije tako čista, da se djelomice nebi prema potrebi drugom poslužila, nedvojbeno je ipak, da in-

duktivna ne samo dolikuje, nego je jedini uspješni put na polju prirodoslovnih i exaktnih, t. j. onih grana znanosti, gdje se radi o istraživanju i proučavanju sila i njima očitovanih zakona bioloških i fizikalnih. Odaljivši se od induktivne metode postat će nam i istraživanje jalovo i pusto, te mjesto da nam, oslanjajući se na opažanje pojava, nedvojbene fakte, uspjeh istraživanja bude realno tumačenje djelovanja prirodnih i fizikalnih sila, stvorit ćemo teoretičku školu, gdje će se cjepkati verbalno razvlačivanje i natezanje pojmova, kojima se može brusiti oštrina formalnih, prema podlogama i logičnih dosjetaka i doskočica, ali realno znanje potisnuto je za decenija, možda vjekòve na stranu.

Nu ako je indukt. metoda na ovom polju istraživanja toli neophodno nuždna, da bez nje ne ima uspjeha, ogriješio bi se, kako spomenuh, ne samo o potrebitu opreznost nego i o sjegurnost uspjeha onaj, koj bi i u ovim slučajima prezrio pomoć deduktivne metode, jer po njoj dobivamo jasne pojmove, bez kojih ne ima nijedne znanosti; ova nam pruža potrebitu razdjelbu, rasporednju i svezu, bez kojih bi rezultati i najmarljivijega i najnapornijega rada bili gradja bez lica; gradje bi bilo, ali nebi zgrade. Da je tomu tako, potvrdila bi nam učiteljica života, kad bismo stali listati njezine ljetopise. Samo jedan kratak pripomenak iz njezinih knjiga. Mimoišavši historijske hipoteze, gdje je kolijevka prve znanosti, pozitivnih podataka imademo samo o Grčkoj, gdje su prve zrake realne znanosti granule. Navlastito istraživanje i proučavanje prirode lijepo je započelo, ali za malo i zapelo. Započeše opažanjem pojava, izbrajanjem i sravnjivanjem fakata, dakle udariše ispravnim putem, indukcijom. Nu tečajem vremena ote u istraživanju i tumačenju premah spekulacija, ona istisne indukciju i vodje prirodnih nauka sidjoše s pra-

voga puta. Herodot, tumačeći redovitu svake godine od srpnja do listopada nabujalost Nila, veli, da to otuda dolazi, što sunce prelazeći od ekvatora prema rakovu obratniku vodu k sebi privlači, pak ju vjetar pretvori u paru, koja kao dažd spadne te Nil do nabujalosti napuni.

Povod krivu tumačenju leži u krivu pojmu p r i v l a č i, koj se dade na mnogo načina tumačiti. Kad bi se tumač, okaniv se na osnovu deduktivne metode verbalnoga tumačenja, držao samo opažanja pojava, koji se isparivanjem vode očituju, došao bi bio na temelju induktivne metode do posve protivnoga rezultata, da njegovo privlačivanje kapljevinu rastvara u paru, a takovim isparivanjem da se vode u rijekama umanjuju, te Nil mora da bude sve manji. I tako bi bio zabacio svoju hipotezu. Ovako, zapustivši realno, na opažanju i sravnjivanju pojava i fakata osnovano tumačenje prirode, baciše se u pusto verbalno tumačenje abstraktnih pojmova te osudiše napredak u istraživanju prirode, njezinih sila, pojava i zakona za blizu 2000 godina na stagnaciju, učinivši realnu znanost pustom igračkom verbalnih prijepora i doskočica. Bijaše to škola jalove spekulacije — na polju prirodoslovnih i fizikalnih znanosti, — koja se od Aristotela pak do 17. stoljeća nije s mjesta pomakla.

Da je tomu u istinu tako, dosta nam je pročitati Aristotelovu fiziku, IV. i V. knjigu, gdje govori o mjestu, gibanju, površini, rodu, vrsti, vodi, zraku, eteru itd., te se u čitava četiri poglavlja samo pojmovi sastavljaju, cijepaju i premeću, što on zove physica speculativa. Ako je ovako poznavanje prirode i fizikalnih znanosti bilo u Aristotela, koj je sve grane onodobnoga znanja obuhvatao, te je kroz toliko vjekova bio jedini gotovo učeni autoritet, na kojega su istraživaoci prirode svečano pri-

sizali: što tek da reknemo o opsegu realnoga znanja podredjenih naučnjaka!

Takovo stanje, ili, da bolje reknem, stagnacija vladaše na polju prirodoslovnih i exaktnih znanosti do 17. stoljeća, kad no su se obradjivači ovih polja, otresavši se tijesnih sputila jalove špekulacije, induktivnoj metodi približavati počeli. Jer premda je Kopernikovim prevratom već 16 stoljeća u matematično fizikalnim granama u srednjovječnu stagnaciju pokretna iskra bačena: bijaše ipak momenat tromosti toli silan, da se umna struja na ovom polju tek nakon sto godina induktivnim putem kretati počela. Sad se naime proučavati počelo prirodu na osnovu pojava i fakata, budi njom čovjeku za opažanje i proučavanje pružanih, budi samim čovjekom po njezinu naputku umjetno izvedenih pojava, što ih pokusi zovemo. Istina i dedukcija doprinijela je svoju k ovom pokretu, ali se njezinu pomoć samo toliko prihvatilo, koliko je trebalo iz pojedinih fakata stvarati općenite pojmove, a iz njih abstrakcijom izvoditi općenite forme i zakone, služeći istraživačem poput Arijadnine niti sredstvom, da traže u tajnim labirintima prirode sakrivene sile, koje se ovim zakonima očituju.

Kad su velikoga reformatora, pače osnovača današnje čovječje fiziologije Harveya pitali: kako je došao do toga, da krv čovječjim tijelom kola, odgovori: videći ja, kako su na žilama tijela zaklopci tako uredjeni, da čistu krv k srcu puštaju ali ne puštaju venalnu t. j. onu, koja pristupom oxigena nije još očišćena, pomislio sam, da mudra priroda nije bez namjere i osnove toliko zaklopaca tako razmjestila, da čista krv iz srca izlazi arterijama, a ulazi venama. Do ovakih epohalnih rezultata, kojima se s jedne strane otkriva izvor temeljnim funkcijama organskoga života, a s druge po-

tvrdjuje neoborivost cijelom prirodom objavljana zakona teleologije, nije se moglo doći spekulacijom, tuj je trebalo indukcije. Jeste, induktivnom metodom došao je čovjek, da tako reknemo, upravo do radionice prirodnih sila, otkrio mnogu istinu i proučio zakone otprije nepoznate te utro put napretku čovječanstva intelektualnomu, moralnomu i materijalnomu. Tomu bismo našli primjera i sjajnih dokaza, kojima se diže, potvrdjuje i na budući požrtvovni rad sveudilj potiče umna snaga, dostojanstvo i plemenit ponos čovjeka.

Svrnimo umom samo na velika otkrića i obrete na polju vrijenja, koja su, prešav s ovoga posebnoga na općenitije polje, urodila važnim uspjesima na polju patogenije i terapije. Do tolika slavlja moglo se doći samo induktivnom metodom. Ne mogu na ino a da ne spomenem ovdje jednoga od najslavnijih zastupnika ove metode, koj upravo time postade i jedan od najvećih dobrotvora čovječanstva, Louis Pasteur, koj je uz čestitke od cijeloga učenoga svijeta svoje sedamdesetgodište prošle godine proslavio. Proučavajući prirodu otvara se čovjeku toliko puti niz pojava, sad jednakih, sad sličnih, kojima si ne zna protumačiti postanak, razvitak, niti medjusobni savez. Jedan će, zdvojiv ob uspjehu, kaniti se dalnjega proučavanja, drugi će ga nastaviti ali na polak puta sustati, dočim će ga treći ustrajno nastavljati opažajući i sravnjujući pojave, tražeći im zakone, a po zakonima sile, ulazeći i sám pokusima u tvornicu prirode, dok mu napokon ne podje za rukom, da prirodu prisili, kako no reče Baco, da mu svoje tajne otkrije.

To je put, to je metoda, kojom je Pasteur došao do velikih obreta, kojima ne samo um čovječji na polju intelektualnoga razvitka i napretka neslućene uspjehe slavi, nego se čovjeku i materijalno stanje poboljšalo,

jer su mu umanjene i ublažene nevolje, koje žaliboże civilizaciju svih vijekova kao sjena slijede. Prešav na ime s polja molekularne fizike, gdje je proučavao pojave kristalizacije, te razgonetnuo do onda neprotumačenu ako i prividnu anomaliju, da kristali isomerički, po atomskom sastavu slični te iste specifične težine ipak toliku razliku pokazuju djelovanjem na svjetlo — prešav s ovoga na polje alkoholnoga vrijenja, oborio je na molekularnom gibanju osnovanu teoriju, srušio hipotezu o spontanoj generaciji te podignuo i učvrstio teoriju vrijenja na vitalnom osnovu, na mikroorganizmima, koji rastvaraju stare a stvaraju nove spojevine. Nu ako je ova Pasteurova teorija zadivila učeni svijet, došav vrijenju na pravi uzrok: što tek da reknemo o preokretu, koji je tim nastao na polju biologije, navlastito fiziologije i patogenije, koje grane su nakon otkritih Pasteurom mikroorganizama na sasvim novom temelju osnovane. Put, kojim je Pasteur došao do tih epohalnih otkrića, metoda je induktivna, a jezgra joj je izražena znamenitim riečima, što ih često običaje opetovati svojim učenicima: „N'avancez rien, qui ne puisse être prouvé d'une façon simple et décisive".

Mikroskopska mykologija proširena je uslijed ovih otkrića neslućenim dalnjim obretima, Brefel-om, Bary-om, Cohn-om, Novakovskim, te je tim ne samo obogaćeno polje teoretičkoga znanja, nego je razjašnjeno i mnogo tamnih strana u području ljudske privrede na polju gospodarstvenoga bilinstva. To su sve stečevine induktivne metode, kojima se proslavilo toliko pregalaca u znanstvenim istraživanjima svijeh naroda, medju kojima se natječu u fiziologiji Čeh Jan Purkině, Rusi: Teodorovići, Kovalevski, Maksimovići, Mihailovići i dugački niz ruskih učenjaka, počam od Grigorija Ivanovića pod kraj minuloga stoljeća pak do najmladjih drugova Mihai-

lovića i Nikolaevića sa Nijemcima Ivanom Müller-om, Mohl-om, Helmholz-em, Brücke-om, Englezima: Browman-om, Taget-om, Sharpey-om i dr.

Geologija nije tako mlada znanost, kako se misli, ta zar se nije na ovom polju već 15. stolj. odlikovao Leonardo da Vinci, pak ipak nije mogla uz 4 stoljeća doći do znatnijih uspjeha, jer natežući se jalovim prepiranjem o neptunizmu i plutonizmu stajaše na klimavom osnovu, izvadjajući ne jedan put iz pojedincatih premisa općenite zaključke, kao što vidimo kod Wernera i Huttona, od kojih je prvi iz njekoliko pretraženih krajeva Saske, a ovaj drugi Engleske i Škotske izvodio općenite zaključke o plutonizmu, koji se protive postulatima indukcije, koja traži više fakata, pojava i opažanja prije, nego se generalizacijom do zakona dodje. Okoristiv se tek sakupljenom pomnjivo gradjom uz uporabu kemije te povukav u istraživanje mikroskop pokročiše njezine grane, a osobito petrografija i petrologija u novije vrijeme neslućenim uspjehom naprijed.

Ako zavirimo u ljetopise astronomije, osobito njezine fizikalne grane, i ovdje ćemo ovu metodu naći ovjenčanu sjajnim uspjesima. Od prije proučavahu po nebesnim prostorima ponajviše kretanje i medjusobni položaj nebesnih svjetova bijaše to više observatorna astronomija, koja čvrsti temelj dobi tek analizom novijih vjekova; nu fizikalnoj astronomiji položi osnov Arago, upotrebiv prvi u ovoj uzvišenoj znanosti spectroskop, kojim danas astronomi po zakonima spectralne analize sižu u nebesne daljine, za koje čovjeku gotovo mjere nestaje, te raztvaraju komete, zvijezde i nebesne maglovine u sastavine, kao što rastvara kemičar u laboratoriju svoje spojevine. I to su stečevine induktivne metode.

Metoda dakle induktivna je najsjegurniji i jedini uspjehom zajamčeni put, kojim se na polju exaktnih i klasifikatornih znanosti do realna znanja dolazi i kako se istraživalac od nje odaljio, izvrgao se opasnosti zablude, te sišav s puta indukcije prešao je u maglovite dedukcije, kojima se put do istine više potamnjuje nego razbistruje. Mikroskop je zublja, kojom je čovjek mogao sići do najtajnijih dubljina bioloških problema; ali je nepobitna istina, da su i ovomu instrumentu osječene medje, kojih neće nikad prekoračiti moći. Što preko ovih medja leži, možeš naslućivati i nagadjati, ali slutnje i nagadjanja nijesu znanost. Za primjer da spomenem samo embriologiju. Ovdje je čovjek mikroskopom došao do zametka organičkoga bića, nu onu silu, koja ovomu zametku život daje, uzalud će tražiti i tumačiti mikroskopom: ovdje prestaje njegovo polje i sjegurna podloga znanosti, a otvaraju se labirinti jalovih hipoteza. Na ovom razmedju valja se istraživaocu sjetiti Pasteurove maxime: ne ustvrdi ništa, što ne možeš jednostavnim načinom jasno dokazati.

Oprostite gg. akademici, što sam se kod ovoga promatranja osvrtao više na razvitak prirodoslovnih nego drugih znanstvenih grana: učinio sam to s toga, što se ova metoda najsjegurnijim, dà jedino uspješnim provodičem pokazala na ovom polju, uz koj su veliki umovi na ovom polju otkrili duboke tajne, riješili velike probleme, obogatili intelektualnu kulturu, probudili moralnu svijest u čovjeku, te mu tim označili pravi položaj srijed ostalih stvorova. Neću da se upuštam u razglabanje pitanja: nil sub sole novi; nu ako se i ne može s jedne strane poreći tvrdnja, da se pojave i fakti, učinci istih uzroka uz ista uslovlja uvijek povraćaju, neda se s druge strane pobiti valjanost tvrdnje, trijeznih proučavalaca prirode, da djelovanje njezino

nije ograničeno na organizme postojećih forma, već da u njezinu za nas nedosežnom opsegu postaju bića novih oblika, kako je to izrekao veliki crkveni pisac sv. Augustin pojmom creatio potentialis et causalis per temporum moras. Tuj je prijatelju prirode i proučavaocu njezinih tajna otvoreno široko polje, na kojem će ga induktivna metoda kao najsjegurniji kompas čuvati od zabluda.

Zablude ove mogu se očitovati raznim smjerovima i formama, kojima se često pridružuju ekskluzivnost, osobito u onim slučajevima, gdje se uz induktivnu nije osvrtalo i na deduktivnu metodu. Premda je ova mana i zabluda više subjektivna, imade ipak i za realnu znanost tim nepovoljnijih posljedica, čim si je istraživalac inače slavnije ime stekao svojim radnjama na znanstvenom polju. Premda se obradjivaoci znanstvenih polja, kako već spomenuh, uz golem napredak pojedinih grana novije dobe, ograničiti moraju na pojedine svojih struka; sasvim tim nebi nijedan s uma pustiti imao one dodirne tačke, vrhovna načela, u kojima se sve grane ljudskoga znanja i umjenja u posljednjoj svrsi prosvjete i civilizacije stiču — svrsi, kojom tek znanost dobiva svoju cijenu.

Velikomu reformatoru prirodnih znanosti, Darwinu, spočitava se, da ih je on svojim teorijama svrnuo smjerom pusta materijalizma, koj je protivan pravomu, zdravo shvaćenomu zvanju čovjeka. Mislim ipak, da mu se to, barem u onoj mjeri, kako mu se spočitava, krivo čini. Neda se tajiti, da njeki od njegovih učenika i sljedbenika rezultate njegovih istraživanja ovakovu smjeru navraćaju; nu majstoru, koj je jednomu od svojih glavnih djela kao uvod na čelo stavio Baco-novu rečenicu: „Pak napokon, neka nitko od zlo shvaćene trijeznosti ili neumjestne čednosti nemisli niti netvrdi, da čovjek u

svojim istraživanjima može predaleko ići ili se preduboko upustiti, proučavajući knjigu božje riječi ili knjigu božjih djela, božanstvenosti i mudrosti, nego neka ljudi neograničeno napreduju u jednom i drugom" — nebi se mogao s razlogom ovakav smjer pripisati.

Neda se ipak poreći, da je zaduben isključivo u obradjivanje obljubljenoga si polja, proučavanje evolucije organskih likova prirode, ostao izoliran od malo prije spomenutih dodirnih tačaka, kojima se sve grane znanosti u sustavnu harmoničku cijelost spajaju. „Nemogu prešutjeti, veli jedan ugledni prirodoslovac i zemljak Darwinov, da se ova opasna koncentracija isključivo na polju prirode bolno zrcali na životu našega velikoga majstora. Za mladje dobe svojega života ljubljaše literaturu, nasladjivaše se Shakespearom i drugim pjesnicima; nu poslije toliko godina, što se zadubio u intenzivnu radnju oko prirode, osjeti, uzevši ih opet u ruke, da je ne samo napram njima hladan, već da su mu postali upravo dosadni".

Po teoriji o evoluciji i prirodnoj selekciji ima na gdjekojim životinjama organa, u kojima, ako se s ma kojega uzroka duže vremena neupotrebljuju, nastane njeka vrst atrofije, ostanu šturi i kržljavi, te nevrše više onih funkcija, kojima se čini da su od prirode namienjeni. „Ovako, dodaje malo prije spomenuti Darwinov zemljak, može i kod čovjeka nastati neka vrst duševne atrofije, ako su mu umne sile uvijek samo jednostrano zabavljene". Ovim osvrtom htio sam da potkrijepim uvjerenje, da koliko god je us današnji razvitak znanstvenih grana upravo nuždno, da se pojedinci ograniče na intenzivnije obradjivanje svojega prema vlastitomu pregnuću i nagnuću odabranoga polja, valja ipak da budu na oprezu, da na uštrb općenite svrhe

nepadnu u jednostranu ekskluzivnost te da neprezru rezultate dedukcijom na drugim poljima stečene.

S ovim ovako shvaćenim smjerom slaže se i glasoviti učenjak Zöllner, koj, kako spomenu u svojem lijepom govoru rector-magnificus našega sveučilišta, nazrijeva pogibelj i za prirodnu znanost s toga, što se um neprestanom substitucijom tjelesnih potreba na mjesto intelektualnih otudjuje radu znanstvenom. Ovdje se dakle prigovara ekskluzivnosti tjelesnih prema znanstvenim potrebama. Čini se, da se ovaka jednostranost u znanstvenom svijetu općenito opaža, te i rector bečkoga sveučilišta Čermak u svojem ovogodišnjem nastupnom govoru opominje sveučilišne gradjane, da „uz svoje prema posebnom zvanju odabrane nauke učestvuju u svim granama nauke, koje idu za istinom, dobrim, lijepim i plemenitim, te skladnim gojenjem svih sposobnosti dodju do najvišega stupnja akademičke obrazovanosti“.

Ovakim složnim snašanjem stečenih na svim znanstvenim poljima rezultata u zajedničku košnicu skupnoga rada poslužit ćemo kulturnim i prosvjetnim svrhama najprije svojega naroda a time i općenitomu napretku čovječanstva. Jer nama imadu pred očima lebditi najprije potrebe našega naroda, kojemu je namijenjen ovaj zavod kao glavna poluga, kako reče njegov veliki osnovatelj, njegova duševnoga prieporoda, a po njem i cijeloga jugoslavenstva. Ove potrebe neka nam budu moćnom pobudom, da radeći svaki na svojem polju pomognemo tražiti i otkrivati istinu, jer kako no reče veliki proučavalac prirode Rich. Owen: „Ono što je poznato, veoma je malo prema onomu, što se ima pronaći, pak se uzdajmo u izvor svake istine, koj, kako sam uvjeren, neće dopustiti, da istina ostane neotkrivenom“.

II.

IZVJEŠTAJ

TAJNIKA DRA. BOGOSLAVA ŠULEKA.

Naša je akademija nastupila s tekućom godinom novo razdoblje: drugu četvrt stoljeća.

Kad je dakle lani slavila prvu dvaestpetgodišnjicu svoga života: u horu je bilo, da se tko osvrne na ovo prvo razdoblje njezina djelovanja. To je i učinio dr. Rački, pak je to njemu i najbolje dolikovalo; jer pišuć poviest ove akademije može punim pravom za sebe kazati: „quorum pars magna fui".

Svoj „osvrt na 25-godišnje djelovanje ove akademije" (čitan u lanjskoj svečanoj sjednici) opravdava ovim zgodnim riečima: „Ako se pojedincu preporučuje, da se na kraju svakoga dana izpita, što je za svoju savršenost i dobro svojega bližnjega onaj dan privriedio: tim se više može preporučiti družtvu, da u njekih kraćih ili duljih razdobljih izpita, kako je namienjenu si zadaću riešilo, pak da prema posljedku toga izpita svoj dalnji rad udesi".

Držeć se toga pravila uze akademik ponajprije iztraživati postanak naše akademije i prosliedi ga sve od njezina prvoga zametka pak do otvorenja; „jer naš mladji naraštaj jedva sluti, kako težak bijaše već sam porod naše akademije".

Zatim napominje akademik načela, prema kojim se je stvarao akademijski ustav, naime, da taj naš zavod ima biti narodan i samosvoj; iza toga opisuje područje akademije i navodi razloge, zašto joj se je namienilo

upravo takvo područje, kakvo zbilja zauzimlje i napokon nabroji potanko plodove njezine djelatnosti.

Odavle će svatko razabrati, da će ovaj „Osvrt“ biti temeljnim kamenom poviesti naše akademije.

Osim toga prispjele su tečajem ove akademičke godine *filologičko-historičkomu razredu* još i ove razprave:

Pravi član *dr. Fr. Rački* čitao je svršetak svoje radnje o nutarnjem stanju Hrvatske prije XII. vieka (za narodne dinastije). i to „o stanju umjetnosti i umjetnoga obrta“.

Najveći diel toga odsjeka zaprema graditeljska umjetnost. Akademik razpravlja najprije o onih rimskih gradjevinah, štono su jih Hrvati, zaposjednuvši u prvoj polovini VII. vieka Dalmaciju i Panoniju, ondje našli i od kojih su se njeke do danas sačuvale, jer one su i u potonje doba djelovale na razvitak graditeljstva u Hrvatskoj. Ta su dva rimska gradjevna spomenika: Dioklecijanov dvor u Spljetu i gradjevine u Solinu, po imenu bazilika iz V. vieka. U dvoru svraća pažnju na mauzolej i hram, koji su potomstvu sačuvani, što je prvi pretvoren u prvostolnu crkvu sv. Marije (Dujma), a potonji u krstionicu. Solinska bazilika i mauzolej ostali su pralikom za potonje crkve. Na to nadovezuje, kako su rimska bazilika i okrugli hram preobraženi u kršćanske bogoštovne svrhe i kako su se odanle razvila dva glavna gradjevna sloga: romanski i bizantinski, latinski i grčki, zapadni i iztočni.

Zatim navodi na podlozi historijskih viesti glavne gradjevine u Hrvatskoj i Dalmaciji za IX.—XI. vieka, po imenu i crkve toga razdoblja, koje su se podpuno ili djelomice sačuvale, pak onda izpituje, u kojem su razmjerju kod nas ona dva glavna gradjevna sloga djelovala. Iztraživši potanje tielo svake gradjevine dolazi

do zaključka, da je bizantinski utjecao više u primorskih gradovih, i to u VIII. i IX. vieku, a romanski je mah preotimao izprva u nutrnjoj zemlji, a kasnije posvuda. Podulje se bavi opisom znamenite s te ruke crkve sv. Trojice (Donata) u Zadru i drugih. Opisavši spoljašnost tih gradjevina prelazi akademik na izpitivanje ornamentike, koja se je od njih sačuvala na stupovih, viencih, ogradah presbiterija, na žrtvenicih i njihovih baldakinih, ambonih, krstionicah i sarkofagih. Oblici i motivi te ornamentike ili su usvojeni od starine, ili preneseni iz geometrijskoga crtanja, pak iz bilinstva i životinjstva. Ostanci gradjevina i umotvorina — tako završuje akademik — potvrdjuju bjelodano, da je Hrvatska za vladanja narodne dinastije i u ovih granah ljudskoga napredka uzporedo s ostalimi obrazovanimi zemljami one dobe jednako napried koracala.

Isti akademik priobćio je na dalje izvod iz rukopisa, dobivenoga iz Rima, a sastavljenoga u XV. vieku, u kojem se navode zapisnici o preslušanju svjedoka glede čudesa počinjenih po Ivanu Kapistranskom, i to ponajviše u Iloku, i ostalom Sriemu.

Navode se mjesta, osobe i ujedno zvanje, raznolike bolesti itd. tako, da taj izvod dosta razjasnjuje topografiju, te kulturne odnošaje onoga, za predtursko vrieme slabo poznatoga priedjela naše domovine.

Napokon svrati pažnju na nov izvor o slavenskom apostolu sv. Cirilu, naime na pismo bibliotekara Anastasija, upravljeno na veletrijskoga biskupa Gauderika o sastavu „vitae cum translacione s. Clementis". Pismo je nadjeno u Lisaboni u Portugalskoj, te priobćeno po dru. Friedrichu, uvaženo je već na više strana; nu kako naša akademija pozorno prati svaku književnu stečevinu, odnoseću se na početke kršćanske prosvjete

medju Slaveni u obće, a kod Hrvata na pose, ne smie ni ove najnovije s oka smetnuti.

Pravi član *dr. V. Jagić* priposlao je razpravu: „O Grškovićevu odlomku glagolskoga apostola".

Tomu znamenitomu hrvatskomu spomeniku nadjenuto je ime po njegovu prvašnjem vlastniku rodom s otoka Krka, od kojega priedje na dra. Crnčića, a od ovoga na akademiju. Ima ga samo 4 lista ili 8 stranica. Glagolica je obla, a bez sumnje hrvatskoga porekla. Pismo je nalik najstarijim glagolskim spomenicima bugarske obitelji, kao što Asemanovu, Zografskomu, Atoskomu itd., za koje se misli, da su pisani u X. ili XI. vieku. Grškovićev odlomak pomnožio je broj riedkih hrvatskih spomenika oble glagolice, kao što su Mihanovićevi listići, kijevski odlomci i baščanski nadpis. Time se potvrdjuje posljedak novijega iztraživanja, da obla glagolica nije samo bugarska svojina, kako je Šafařik mislio, nego i hrvatska, pa da je ova i u Hrvatskoj starija od uglaste. Akademik zaključuje po pravopisnih osobinah, da je Grškovićev odlomak pisan negdje u zaledju hrvatskoga i dalmatinskoga primorja, u Bosni i Hercegovini, ili u staroj Zeti. Tim razmiče granice hrvatske glagolice po kopnu. U tom zaledju imala je glagolica vladati u starije doba, poslije je uz cirilicu živila, dok je ova nije sasvim iztisnula.

Pravi član *dr. Petar Matković*, nastavljajuć svoje iztraživanje o starinskih putopiscih po Balkanskom poluotoku, čitao je razpravu: „Opis putovanja dvojice carskih poslanika u Carigrad, naime Davida Ungnada god. 1573.—1578. i Jaćima Sinzendorfa 1577."

Putovanje prvoga opisao je Stjepan Gerlach, a putovanje potonjega Salomon Schweiger.

Kad i nebi ovi putopisi — opaža akademik — kronologijski k jednu spadali, trebalo bi ih zajedno

razpraviti, jer oba potječu od luteranskih propovjednika, bavećih se u svojih putopisih ponajviše istimi predmeti, naime vjerskimi prilikami turskih zemalja i naroda, njihovimi crkvami, službom božjom itd., zato i popunjuje jedan drugoga kojegdje u opisivanju pomenutih predmeta.

Gerlachov putopis prikazuje drugo putovanje carskoga poslanika Davida Ungnada, odaslana od cara Maksimilijana II. 1573. k sultanu s dankom i dragocjenimi darovi, da uz pomoć carigradskoga poslanika Ryma obnovi s portom mir i da zamieni Ryma u njegovoj časti. Putopisac opisuje Ungnadov i svoj put od Beča do Biograda Dunavom, a odavle do Carigrada i natrag kopnom, a to je bila ondašnja glavna vojnička cesta, opisana raznovrstno već od starijih putopisaca. Gerlach je kao poslanički propovjednik pomnjivo vodio svoj dnevnik, ne samo na putu u Carigrad i natrag, nego i za cieloga svoga boravka kod poslanstva u Carigradu, bilježeć ne samo ono, što se je na putovanje odnosilo, nego i ono, što se je znatnijega gotovo za pet godina u Carigradu dogodilo, dapače i ono, što je čuo, pak mu se je znamenito činilo. U Gerlachovu dnevniku ima dakle svakojake gradje, znatne i po povjestnika; nego akademik ocjenjuje taj dnevnik samo s gledišta zemljopisnoga.

Schweigerov putopis opisuje putovanje carskoga poslanika Joachima Sinzendorfa, odaslana od cara Rudolfa II. godine 1577. u Carigrad s dankom i darovi, pak da zamieni poslanika Ungnada u njegovoj časti. Poslanstvo je putovalo istim putem, kojim i predjašnje, a putovanje njegovo opisao je Salamon Schweiger, poslanički propovjednik. Njegov putopis se je obćinstvu tako svidjao, da je bio slikami objašnjen. Putopisac je svoje djelo na tri knjige razdielio: u prvoj opisuje svoj

put u Carigrad; druga prikazuje Carigrad i njegovu okolinu, pak navodi svakojake običaje što crkvene, što svjetovne itd.; treća napokon knjiga opisuje put iz Carigrada u Jerusolim i natrag u Njemačku. Prva knjiga je glavni predmet akademikova razpravljanja, a od ostalih navodi samo znatne geografijske podatke.

Pravi član *Ivan Tkalčić* čitao je razpravu: „O zagrebačkoj trgovini u staro doba“.

Akademik žali, što s nestašice objelodanjenih vrela nemože govoriti o trgovini našoj u obće, ili bar o trgovini u posavskoj Hrvatskoj: zato svoju razpravu steže na Zagreb, jedno s toga, što je, kako se znade, savkolik arkiv grada Zagreba uz više godina temeljito proučio, te je mogao svu svoju razpravu od izvornih i autentičnih podataka sagraditi; drugo s toga, što je poviest zagrebačke trgovine doista znamenita, jer se je iz Zagreba i preko njega roba dovozila i izvozila na sve strane domovine, na primorje i na Unu, na Dravu i na gornju Savu; a odanle u susjedne pokrajine. Akademik navodi poimence sve putove i mjesta, kojih se je ta trgovina takla.

Govoreć o potežkoćah ondašnje trgovine spominje više primjera, kako su domaći trgovci na svom putu u domovini i izvan nje bili napadani, robljeni, dapače i ubijani. A kakvi su onda putovi bili! — Uz prkos tomu zagrebačka se je trgovina dosta bujno razvijala.

Akademik nabraja zatim robu, koja se je iz Zagreba izvozila, naime tvorine domaćega obrta, stočarstva, ratarstva i rudarstva, pak onu robu, koja se je iz vana u Zagreb dovozila. Svakolika ova roba morala se je u Zagrebu stovarivati, il na trgu, il u dućanih, koje akademik potanko opisuje. Zatim nabraja trgovačke zadruge u Zagrebu, pak napominje mjere i vage,

kakove su onda kod nas bile, te pojedine vrsti novca, koje su tada tekle i što su vriedile.

Glavno pomagalo trgovine bili su onda sajmovi, zato o njih akademik napose govori. Tri bijahu glavna sajma onda u Zagrebu: kraljevski na kraljevo ili na Stjepanje (akademik nagadja, da je ovaj sajam postojao već u XII. stoljeću), na Markovo (od god. 1256.) i na Margaretinje (od god. 1372.), od kojih je svaki trajao 14 dana. Medju gradom i kaptolom bile su onda vjekovite svadje i zavade; al za sajma postojao je tada medju objema oblastima tako zvani „mir božji" (treuga Dei); nego akademik navodi dosta primjera, koji potvrdjuju, da su se o taj „mir božji" znali pretežko ogriešiti ne samo pojedinci, nego i same oblasti.

Osim ovih velikih sajmova bijahu u Zagrebu od god. 1242. po dva tjedanska sajma. Buduć da je Gradec (civitas Graecensis), prije nego ga je kralj Bela IV. na čast slob. i kr. grada uzvisio, pod kaptol spadao: to je ovaj u ime odštete u samom gradu pobirao iz prva dvie trećine pijacovine, a kralj Andrija III. darovao mu je god. 1292. svukoliku pijacovinu — i upravo to je bio glavni povod pomenutih razpra medju obima oblastima. Jer gradjanom Gradca, koji su ga ogromnim troškom obzidali, učinilo se je ovo pobiranje pijacovine u njihovu području velikom nepravdom; pak da joj se donjekle izmaknu, udarili su nove tržne pristojbe na sol i živež, naime „solmjeru", „filjaršćinu" i „postavu". Zavada odtuda nastala svršila se je stoprv god. 1392. ugovorom, kojim kaptol „filjaršćinu" gradu odstupi.

Na kaptol je spadala i zagrebačka malta; nego Bela IV. je god. 1242. zlatnom pečatnicom zagrebačke gradjane oprostio od plaćanja malte, od robe, koju su uvozili i izvozili, i to ne samo u Zagrebu, nego u svem području svoje krune. Buduć da mnoga vlastela nisu

za taj oprost marila, pritužiše se zagrebački gradjani, i akademik iznosi do 40 pisama koje kraljevskih koje vojvodskih, u kojih se takvoj vlasteli zaprećuje gubitkom prava malte, ako budu pobirali maltu od zagrebačkih gradjana. Akademik donosi dvie tarife malte, jednu kaptolsku od god. 1343., drugu saborsku od god. 1481., valjajuću za svu kraljevinu.

Osim malte plaćala se je od robe i tridesetnica (harmica) i to za kraljicu; nego ova je god. 1267. oprostila zagrebačke gradjane od plaćanja te pristojbe, dapače se je od XVI. vieka doznačivala znatna svota od tridesetnice na popravak zagrebačkih zidova i kula.

Buduć da se je trgovina najviše tjerala u području grada: to je gradsko poglavarstvo za njezinu zaštitu izdalo poviše naredaba, po imenu o cienah, pridu, preprodaji, o pravosti mjera i vaga itd., što sve akademik potanko napominje.

Tržnu pristojbu, koju je bila gradska obćina za se izvojštila i koja se je zvala „knežija“, pobirala je izprva po svojih organih, a od god. 1494. davala ju je pod zakup. Akademik navodi uvjete takvih zakupnih ugovora. Napokon progovori na široko o kaptolskom trgu, kada je nastao, kako se je razvijao i kako se je s gradskom obćinom borio, koja borba je tek 1623. ugovorom završena. Ovom godinom završuje akademik svoju poviest zagrebačke trgovine.

Sa strane je stiglo takodjer nekoliko razprava razredu filologičko-historičkomu; po imenu je:

M. Kušar, gimnazijalni profesor u Dubrovniku, priposlao razpravu: „Rapski dijalekat“.

Pisac opisuje narječje, koje se govori na otoku Rabu, i prikazuje sve njegove osobine u pogledu glasova, oblika, sintakse i rječnika. Za iztraživaoce hrvatske akcentuacije važno je to, što je pisac svaku rieč

rapskoga narječja, koju u svojoj razpravi spominje, akcentom obilježio.

Član-dopisnik *dr. Milivoj Šrepel* čitao je svoju razpravu: „O Ivanu Bolici, Kotoraninu, latinskom pjesniku".

Akademik se ponajprije osvrće u obće na latinsku poeziju u Boci Kotorskoj. Od pjesnika, koji su živjeli u Boci u doba europskoga prieporoda, iztiče se Ivan Bolica. Označiv rodoljubni smjer latinske poezije bokeljske prelazi pisac na ocjenu oveće Boličine ukusne pjesme „Descriptio Ascrivii urbis", u kojoj pjesnik opisuje ne samo grad Kotor, nego u obće svu čarobnu Boku. Potanjom analizom ove glavne pjesme Boličine pokazuje pisac, da se opisivač Boke povodio za Virgilijevim načinom, te objašnjuje sve ljepote u opisu Boke, koji pored pjesničke imade takodjer historijsku vriednost poradi vjerne slike grada Kotora u XVI. vieku. Na kraju podaje akademik obćeniti sud o Boličinom pjesništvu.

Ivan Milčetić, profesor varaždinskoga gimnazija, priposlao je razpravu: „Čakavština kvarnerskih otoka".

U pristupu iztiče, kako slaviste upravo uzdišu za prilozima iz žive čakavštine, jer da filologe mami na potanko izučavanje toga dialekta njegova starina, vrlo protuslovna mnienja o njegovoj znanstvenoj vriednosti, njegov akcenat, pak zanimljiva činjenica, da naglo uzmiče pred štokavštinom, te je danas stegnuto na posve malen zemljišni obseg. Za tim navodi pisac gotovo sve, što se je do danas napisalo u prilog poznavanja čakavštine i njezina akcenta, i svakoj razpravici dodaje svoje opazke. Mažuranićevu pouzdanost u bilježenju akcenta brani proti Daničiću, a sam ostaje na stanovištu Nemanićevu; al je uvjeren, da će još sam sebe u budućnosti izpraviti. Iza toga navodi osobine čakavštine po glasovih, oblicih, u deklinaciji i konjugaciji.

Mojo Medić, profesor vel. realke u Zemunu, priposlao je u azbučnom redu znatan broj opančarskih naziva, kao dopunjak Hefeline opančarije, što ih je sabrao u Lici i Sriemu.

Značenje svake rieči protumačeno je obilno, te će ova sbirka dobro doći ne samo filologom (jer se je za skupljanje obrtne terminologije slabo do sada marilo), nego i dotičnim obrtnikom

Dr. Milan Rešetar priložio je „Ispravke i dodatke teksta starijih dubrovačkih pisaca, po imenu i na akademijsko izdanje pjesama Nikole Nalješkovića". Dopadoše mu naime ruku neki do sada nepoznati rukopisi.

U razredu filozofičko-pravoslovnom:

Pravi član *dr. Fran Vrbanić* čitao je razpravu: „Život i djela dra. Blaža Lorkovića".

Spomenuvši akademik najprije podatke o najranijoj mladosti pokojnikovoj, uze razmatrati njegov život u nadbiskupskom sjemeništu, gdje se je Lorković osobito iztaknuo kao radnik kod sbora duhovne mladeži zagrebačke. Nabrojivši njegove radnje u „Naše gore listu" i u karlovačkom „Glasonoši" prelazi akademik na razdoblje, kad je Lorković izstupio iz sjemeništa, te prešao na nauke pravo- i državoslovne. U ovo razdoblje pada najveći diel njegova beletrističnoga rada; akademik ocjenjuje taj rad potanje i pribraja Lorkovića u kolo onih, koji su od god. 1860. uprli sve sile, da hrvatsku knjigu pridignu iz mrtvila, u koje bijaše ogrezla za doba absolutizma.

Početkom godine 1872. započe za Lorkovića novo djelovanje, jer te godine zasjede učiteljsku stolicu pravo- i državno slovnih nauka i to najprije u bivšoj pravoslovnoj akademiji, a zatim na sveučilištu. Novo njegovo zvanje bijaše uzrok, da se je od onda ostavio beletri-

stike, a posvetio državo-slovnoj struci, po imenu narodnomu gospodarstvu.

Akademik ocjenjuje potanko Lorkovićev rad kao profesora, kao književnika na polju pravo- i državoslovnom, te završuje tu ocjenu kratkim osvrtom na političko djelovanje pokojnikovo.

Pravi član *dr. Kosta Vojnović* priposlao je razpravu: „Crkva i država u dubrovačkoj republici, navlastito u XVI. i XVII. vieku". Iztražujuć ustrojstvo dubrovačke republike nadodje akademik i na pitanje: kako je nanj djelovao i prvi činbenik državni, crkva; kakovi su joj bili odnošaji naprama svjetovnoj vlasti i kakvo je bilo uzajamno utjecanje? Svoje potanko iztraživanje toga uzajamnoga djelovanja ograničio je na XVI. i XVII. viek, jer se je onda zaoštrila bila borba države s crkvom po svoj Europi, pak i u Dubrovniku, navlastito uslied protestantske reformacije, jer je njezin odjek i do Dubrovnika dopro. Vriedno je bilo osim toga iztražiti, da li su tomu pokušaju postojale u narodu i svećenstvu klice i u koliko su im bili uztuk zaključci tridentskoga sabora. A pošto u ovo razdoblje pada potresna katastrofa od godine 1667., bilo je poučno motriti, kako su zajednički napori crkve i države podizali Dubrovnik iz razvalina.

Razprava se dieli u dvoje. Prvi diel slika stanje dubrovačke crkve u XVI. i XVII. vieku u jedanaest poglavlja. Ovaj diel je razjašnjen sa 180 primjetaba i izprava.

Drugi diel opisuje odnošaje dubrovačke crkve k državi u dvanaest poglavlja. I ovaj diel je objašnjen sa 115 primjetaba i izprava. Radnja svakolika osniva se na vrelih, crpenih iz dubrovačkih arkiva.

Isti akademik je osim toga priposlao iz Dubrovnika „Bibliografske pabirke iz dubrovačkih arkiva".

Sabrao ih je iztražujuć znanstvenu gradju za pravnu poviest dubrovačku u državnom i sudačkom arkivu, ter u dubrovačkih knjižnicah. Kaže, da je u arkivu c. k. okružnoga suda našao ostatak „žute knjige" (Liber croceus), te ga je dao prepisati za akademiju, da se popuni njezin rukopis; ovaj ostatak obsiže razdoblje od god. 1792. do 26. siečnja 1803. Isto tako je dao prepisati za akademiju „Liber criminalium" dubrovačke republike.

U knjižnici franjevačkoj našao je obilatu gradju sabranu od isusovca O. I. M. Matteia. Iztiče medju ostalim apoštolski list pape Klementa V. od 1. travnja 1308. na srbskoga kralja Uroša, kojim se odazivlje želji po njem izraženoj, da se opet sjedini s rimskom crkvom, i stavlja mu uvjete. — Jošte se je u toj gradji namjerio i na list senatora Pavla Gradića od god. 1600., pisan njegovu bratu Stjepanu, knjižničaru vatikanskomu, u kojem potanko crta iztragu povedenu po senatu proti vješticam poluotoka Rata.

Pregledao je i malo poznatu a dragocjenu negda knjižnicu dominikanskoga samostana Ona je imala još za života slavnoga povjestnika Serafina Ćerve 10.000 svezaka i puno skupocjenih rukopisa na kvieru, s miniaturami iz XIII.—XV. vieka, što je bio sve Ćerva tačno popisao. te se katalog jošte čuva. Al od samih stvari propalo je toga puno, koje za potresa od god. 1667., koje za francezke okupacije 1806. Ostatak te knjižnice strpan je u jedan ormar. Nego opet se je spasilo ponajveće blago i to je rukopis Serafina Ćerve, pisan samim auktorom vanrednom tačnošću, zapremajući punih 18 knjiga, a sadržavajući poviest Dubrovnika. Osim rukopisa ima ta knjižnica još i mnogo znamenitih inkunabula.

Akademik je pregledao i arkiv negdašnje nadbiskupije dubrovačke. Što je u njem bilo starina, propalo

je za velikoga potresa god. 1667. Od potonjih spomenika namjerio se je na izvore, kojimi se je Cerva poslužio kod svoga djela „Sacra Metropolis Ragusina“. Akademik ih je popisao, a popisao je i raznolike rukopise, koji se čuvaju u zavodu „Blago djelo“ (Opera pia). Ovdje je našao vrlo važni zbornik zakona o ustrojstvu i rukovanju blagajnika sv. Marije.

G. Pero Negrini ustupio je akademiku na porabu svoju obilatu sbirku izprava, ponajviše javnih, potežućih se na poviest Dubrovnika od XIV.—XVIII. vieka. Akademik ih je do 60 više manje zanimljivih prepisao, medju njimi je i izvorno pismo hrvatsko-ugarskoga kralja Vladislava od god. 1490., koje nam objašnjuje ondašnje odnošenje Dubrovnika prama hrvatsko-ugarskoj državi. Kralj javlja u njem vieću i knezu dubrovačke republike, da su ga stališi izabrali nasljednikom Matije Korvina; ali na svoje krunisanje da nije mogao pozvati zastupnike dubrovačke republike, bivši obkoljen neprijatelji; nego ih pozivlje sada, neka mu pošalju svoje poklisare, eda bi mu zasvjedočili svoju vjernost, a onda će braniti njihovu slobodu.

Zadnji potomak slavne porodice Gjorgjića, g. Marinica Giorgi, povjerio je akademiku neštampana djela Ignjata Gjorgjića, da ih pregleda i opiše. Franjevačka knjižnica ima samo I. nepodpun diel velikoga Gjorgjićeva djela o ilirskih starinah. U pregledanih rukopisih ima ogromni „Excerptorium ad res Illyricas“ od 657 str. u 4., u kojem je sabrana sva gradja ogromnoga djela, što ga je bio Gjorgjić naumio pisati, al nedovršio. II. diel obuhvaća 718 str. u 4., a naslov mu je „Disquisitiones, quibus antiquitates Illyricae illustrantur“. Ima još i „Antiquitatum pars III., u kojem se bavi domovinom sv. Jerolima, Cirilovim i Metodovim prievodom sv. pisma i

svimi europskimi narodi, koji su se miešali s Ilirci. Akademik opisuje potanko te rukopise Gjorgjićeve.

Član-dopisnik *Milovan Zoričić* čitao je razpravu: „Žiteljstvo kraljevine Hrvatske i Slavonije po zvanju i zanimanju".

Akademik počinje s pripomenkom, da je ovaj predmet za svoje prvo čitanje zato odabrao, jer resultat najnovije statistike zvanja i zanimanja drži ponajvažnijom stečevinom hrvatske službene statistike. Ta statistika pokazuje, kako se je u nas razvila dioba radnje i koja je socialna struktura našega žiteljstva, ujedno pako dobivamo prvu pouzdanu i podpunu statistiku obrta. Osvrnuvši se na proces, kojim se je dioba radnje razvila u obće, a napose kod nas, ter iztaknuvši napredak, koji se kod nas u najnovije doba opaža, ocjenjuje naše prijašnje statistike zvanja, i spominje, kojom je metodom sabrana gradja za takvu statistiku 1890. i po kojih se je načelih izcrpljivala.

Prelazeć na sâm rezultat toga izvida spominje u kratko, kako su u našem žiteljstvu zastupane pojedine skupine zvanja. Oko prvotne produkcije (ratarstva, vinogradarstva, šumarstva itd.) bave se preko 42% svega žiteljstva; a u Ugarskoj bilo ih je g. 1890. samo 12%, u Austriji g. 1880. pako 27%. Privrednika pako obrtom, trgovinom, vjeresijstvom i prometom ima u nas 4·70 žiteljstva, u Ugarskoj 7·26, u Austriji pako bilo ih je g. 1880. 11·72 postotaka. Prema izvidu od g. 1880. ipak se je i kod nas postotak ove skupine ponešto podigao, pak je napredak u tom pogledu tim znamenitiji, što se je naše žiteljstvo od g. 1880.—1890. vanredno umnožilo. Nadalje navodi podataka o tom, što se je god. 1890. prvi put izvidjelo, naime, kako se svekoliko žiteljstvo razvršćuje na pojedine skupine zvanja, pak to razjašnjuje kartogrami i diagrami. Po ovih po-

datcih živi u nas svega skupa o intelektualnoj privredi 1·94, o prvotnoj produkciji 84·63, o rudarstvu, obrtu, trgovini, vjeresijstvu i prometu 10·75, o nadnici 0·57, o vojničtvu 0·81, posebnika i umirovljenika ima 0·80, a u ostalih zvanjih, u raznih korporacijah, zavodih itd. ima 3·50%. U svezi s ovimi podatci pokušao je akademik uglaviti, koliko kod nas ima radnika. Ratarskih radnika da ima osobito mnogo u tri slavonske županije, a kraj gradova (u kojih nekojih samo o obrtnom radničtvu živi gdješto 30 i više postotaka), da se županije virovitička i sriemska iztiču razmjerno znatnim brojem i obrtnih radnika.

Prvi diel svoje razprave završuje akademik izkazom, kako se intelektualni privrednici razvršćuju i kako se diele ratarski privrednici. Konstatuje, kako se je od god. 1880. znatno smanjio broj članova u postojećih zadruga. Ratarski nadničari i služinčad iznosili su god. 1880. 10·91, a god. 1890. već 12·05% svih ratarstvenih privrednika. God. 1890. bilo je u Hrvatskoj i Slavoniji još 9260 zadruga sa preko 10 članova, a ukupno sa 145.677 žitelja. Zadruga pako sa preko 30 članova popisano je 219 sa 8238 žitelja.

Rezultat statistike obrta razložit će akademik u drugom dielu svoje razprave.

U razredu matematičko-prirodoslovnom:

Pravi član i predsjednik *Josip Torbar* čitao je razpravu: „O prognozi ili o proricanju vremena“.

Razprava razdieljena je na dva diela: pučka i znanstvena prognoza. Glavni elementi, koji o promjeni vremena odlučuju, jesu: toplina, vlaga, tlak zraka i vjetrovi. Pučka prognoza nezna za tlak zraka, ona se drži obično topline, ali najviše vlage i vjetrova. O stanju vlage sudi prost narod po znakovih, što ih opaža na bilju i gdješto na rudstvu. Iz bilinstva navodi akademik

higroskopske biljke, koje puku služe za prognozu. Od životinja spominje pietla, lastavice i njeke vrsti pauka. Obširnije progovori o mienah mjeseca, kojim od pradavnih vremena pripisuju ne samo prostota, nego i obrazovanici utjecanje na promjenu vremena; al novija opažanja nepotvrdjuju toga duboko uvrieženoga mnienja. Isto tako pobijaju sustavna opažanja i istinu tako zvanih pučkih pravila, po kojih se vrieme proriče, ter ih ima sijaset po narodu i koledarih.

Znanstvenoj prognozi služi za osnov proučavanje topline, vlage, napetosti vodene pare, zračna tlaka, vjetrova, oblaka, njihova oblika i kretnje. Za proučavanje nekojih ovih elemenata treba opažaocu osobito osjetljivih instrumenata, a za njeke dovoljna su zdrava osjećala ili posve jednostavne sprave. Bavivši se mnogo godina motrenjem oblaka, kao proroka promjene vremena, zadrža se akademik duže kod toga predmeta. Howard je još u početku ovoga stoljeća ustanovio klasifikaciju oblaka; nu ta njegova razredba nije dovoljna, akoprem uz nju mnogi još i danas pristaju. Akademik pristaje uz razredbu oblaka, kako ju je francezki metereolog Poëy udesio, premda ima i ona mana per excessum kao što ih ima Howardova per defectum. U ostalom ima za prognozu od dolnjih oblaka samo cumulus ponešto važnosti; puno znamenitiji su gornji oblaci.

Akademik navodi po svojih bilježkah, uz koje vrieme je nastupila promjena za daždom, iza kako su se pojavili na nebu u raznih kvadrantih različiti tipovi gornjih oblaka (cirrus, cirrostratus, cirrocumulus). Nadalje razlaže opažanja polymetrom, od Lambrechta nedavno izumljenim, a uvjeren je, da se ovom na sgodnu mjestu namještenom spravom uz barometar i motrenje gornjih oblaka može prilično sjegurno proricati promjena vremena. Za porabu spektroskopa u istu ovu svrhu,

misli akademik, da uspješnoj porabi te sprave treba poviše vremena i izkustva. Napokon razloži, na čem se osniva i kako je udešena brzojavna meteorologija.

Isti akademik izviestio je još i o sadašnjem stanju pitanja: „O početnom meridijanu (o), o obćem satu svjetskoga vremena“.

Osvrnuv se na poviest ovoga pitanja spominje, kako se je od najstarijih vremena kušalo ustanoviti obći (svenarodni) meridijan za označivanje zemljopisne dužine, ali se nije uspjelo. U novije vrieme potakli su iznova ovo pitanje, kao što i pitanje o jedinstvenoj mjeri vremena, nekoja učena družtva, svenarodni kongresi i konferencije, a najviše bolonjska akademija. Ova je stupila pred učeni sviet s jerusolimskim kao početnim meridijanom, pošto se znameniti washingtonski svenarodni kongres godine 1884. u tom predmetu nije složio. U svojem razlaganju, što ga je pomenuta akademija godine 1888. za proslave 800 godišnjice svoga utemeljenja medju goste sa svih strana svieta pridošle dielila, nabraja razloge, koji nas nukaju, da prihvatimo jerusolimski kao početni svenarodni meridijan, na koji bi se imao nadovezati i svjetski sat, kao izhodište mjerenju vremena. Razlažuć akademik značenje i znamenitost svjetskoga sata za znanost i saobraćaj, spominje, kako je već američkim sustavom satnih pojasa, koji se pomalo uvoditi počinje, prvi korak učinjen uvedenju obćega sata. Potežkoća je za provedenje pojasnoga sustava po svem kolikom svietu, što još nije prihvaćen svenarodni meridijan, a jerusolimski bio bi za to najzgodniji.

Govoreć o koledaru razlaže znamenitost jedinstvena koledara po znanost i svenarodni promet, pak predlaže, da i jugoslavenska akademija s navedenih razloga pristane uz predloge bolonjske akademije, naime: da se

hvati jerusolimski kao početni meridijan uz njeke stege, štono ih potrebuje praktični život.

Član-dopisnik *dr. Dragutin Gorjanović-Kramberger* čitao je razpravu: „Geologija gore samoborske i Žumberačke“.

Gora samoborsko-žumberačka nesačinja samostalnu gorsku skupinu, već je to sastavina onoga diela Alpah, koji ulazi iz Kranjske u Hrvatsku, a stere se medju riekama Krkom i Kupom i siže do Save, zato i nemožemo to naše gorje sa strane SZ inače omedjašiti no političkimi medjami, dočim je JI i SI strana okružena ravnicami, koje luče samoborsku goru od susjednih. 1·7 kilometra široko tiesno, koje odvaja goru zagrebačku od samoborske, nastalo je tek za najmladje geoložke ere t. j. za pliocena i diluvija, kako je to protumačeno u tektoničkom odsjeku razprave.

Polazeć od najstarijih taložina prama najmladjim razabiraju se ove ere i sistemi:

1. *Paleozoička era* sa sustavom karbona (gornji odjel).

2. *Mezozoička era* s podpunim sustavom triasa zaprema najveći diel našega gorja. Jurskoga sustava neima; od krednoga opaža se samo gornji odjel.

3. *Kenozoička era* sa dobro razvitim sustavom terciera, počevši od mediterana pak sve do pliocenskih riečkih taložina.

Taložine kvaternoga sustava t. j. diluvijalne ilovine i šljunak pokriva terciarne slojeve, a mjestimice i trias.

Eruptivne kami nalazimo medju Šoićem, Braslovjem, Prekrižjem (kod sv. Lenarda) i selom Okićem, gdje poput žica probija slojeve karbona, triasa i krede.

Iz tektoničke česti razprave spominjemo evo ovo:

Na osamljenoj, uzduž SI se protežućoj paleozoičkoj (karbonskoj) bori ima slojeva triasa; werfenski pješčenjak leži neposredno na karbonu, a pojavlja se medju Prekrižjem i Kostanjevcem kao najstariji stratografski elemenat toga kraja. Na werfenskom pješčenjaku dotično škrilju počiva neprekidna serija boranih morskih triadičkih naslaga. Za *jure* i *dolnje krede* bio je naš priedjel kopno. Stoprv za gornje krede preljevalo se je more i preko ove gorske čest i, a zaostavilo nam je one vrlo nabrane slojeve, koji sada zapremaju mjestimice same vrhove čitavoga priedjela. Napokon vidimo uzduž SI i JI ruba tercierne slojeve, koji se na SI naslanjaju na trias, a na JI sad su u konkordantnoj susljedici sa krednimi slojevi, sad u diskordantnoj, dakako prema toku diaklaze.

Tercijerni su slojevi nadkriti pliocenskimi i diluvijalnimi riečkimi taložinami. Odnosne tekuće vode izglodale su u velike tercier našega gorja na iztoku i tako ga odielile od susjedne zagrebačke gore i otvorile uzko tiesno Rakiće-Susjed.

Na kraju nabraja akademik koristno kamenje, što ga ima u opisanom gorju.

Profesor *Andrija Mohorovičić* čitao je kao gost razpravu: „O tornadu u Novskoj".

Pisac pripovieda, kako je bio išao prošle godine odmah iza katastrofe po nalogu vis. kr. zemaljske vlade u Novsku, da izvidi štetu, što ju je bio tornado počinio, koji je ondje na 31. svibnja lani bjesnio. Željeznički vlak krenuo je taj dan u 4 sata 17 minuta poslije podne iz Novske put Nove Gradiške; al nije prevalio niti 150 metara, kada je navalio strašan vihar i porazbacao vagone stranom prama jugo-zapadu, stranom prama sjevero-iztoku. Vlak se je sastojao od 23 vagona i od parovoza. Posljednji vagon od vlaka bačen je 30 metara daleko

u polje (i to valjda preko brzojavnih žica) prama jugo-zapadu. Isto tako su bačena i sliedeća tri vagona u polje, samo što su probili ogradu od ceste. Ostali vagoni sve do osmoga ostali su na željeznici, ako i oštećeni. Osmi vagon ostao je na tračnicah neoštećen. Malo ne svi drugi vagoni bačeni su prama sjevero-iztoku. Onamo je odletio i krov od stanice, a krov od stražarnice, koja je bila pokraj parovoza, prhnuo je prama sjevero iztoku. Iz pripoviedanja dvojice putnika i željezničkoga osoblja razabira se, da je bio došao od jugo-zapada strašan crn oblak, iz kojega su se spuštale sad ovdje sad ondje pojedine pijavke (Wasserhosen) prama zemlji, koje su rušile u šumi drveće i nosile u vis granje i lišće. Jednu 17-godišnju djevojku uhvatila je takva pijavka i nosila po zraku koju stotinu metara daleko, pak onda ju spustila neoštetiv je znatno. Najveći kvar je taj tornado počinio u šumi kod Novske, na prostoru 3—4 kilometra širokom i oko 5 kilometara dugačkom. Tu je obaljeno kojih 150.000 baš i prastarih hrastova i bukava, i to blizu Novske prama jugu ili jugo-zapadu, a kod Paklenice sve prama sjeveru ili sjevero-zapadu. Vidi se, da je povaljena čitava šuma kao na jedan udarac. Taj tornado nastao je od prilike medju Ključem, Kulin Vakufom i Priedorom u Bosni i odanle je pošao prama Novskoj. Dalje se neda pratiti; nezna se, da li je to isto nevrieme, koje je onaj dan u 6 sati poslije podne obasulo Viroviticu tučom.

Barometarski tlak bio je taj dan prilično jednak po svoj Europi. Temperatura je bila u Hrvatskoj oko podne nizka, a u susjednom Krasu je sve od Kranjske do Dalmacije neobična vrućina žarila. Oko podne pako nastala je na jednom na sjevero-iztočnom obronku Krasa od kranjske medje pa sve do Ključa u Bosni oluja s grmljavinom i tučom. Jugo-iztočni okrajak te oluje

završio se je vihrom, koji je počinio navedenu štetu. Uzrok oluji ima se tražiti u velikoj razlici temperature Krasa te susjedne Hrvatske i Bosne; a da se u toj oluji razvio tornado, tomu će biti uzrok, što je baš okrajak oluje pao u sjeverno-bosansku barometarsku depresiju.

Profesor *E. Doležal* u Sarajevu priposlao je razpravu: „O diferencijalnih jednačbah ploha".

Profesor *Oton Kučera* čitao je kao gost razpravu „O Marinu Getaldiću, patriciju dubrovačkom, znamenitom matematiku i fiziku na početku XVII. vieka".

U prvom dielu svoje razprave crta pisac život Getaldićev i nabraja sve njegove znanstvene radnje s oznakom njihove velike vriednosti. Te radnje postaviše našega Getaldića u red najznamenitijih matematika i fizika onoga vremena. Zadnje godine svoga života proveo je Getaldić u svom dvorcu kod Dubrovnika, u „Betinoj špilji", baveći se oko iztraživanja fizikalnih i astronomijskih, koja su mu pribavila ime zloglasnoga vrača s pridjevkom „Bete".

Drugi diel te razprave govori posebice o kruni Getaldićeva rada, naime o njegovom posmrtnom djelu „De resolutione et compositione mathematica". Iz analize toga djela razabira se, da je to prva matematička uporav Vietine algebre na probleme geometrije, kojoj u suvremenoj matematičkoj literaturi nema premca. Na kraju poredjuje pisac ovo djelo s Descartesovom „Geometrie", koja je izašla bila 7 godina poslije, a tu se pokazuje, kako je bio Getaldić već upravo na domaku obretu analitičke geometrije.

Profesor *dr. Srećko Bošnjaković* čitao je kao gost razpravicu: „O Gerhardtovu heleninu".

Napokon je i profesor *dr. David Segen* čitao kao gost razpravu: „Jednoznačna projekcija vitopere plohe trećega stupnja".

Pisac najprije proučava plohu trećega stupnja. Njezina se teorija izvadja analitičnom metodom uz pomoć homogenih koordinata tačke i ravnine, uzevši kod toga za osnov neki osobiti fundamentalni četveroplošac. Zatim se proučava njeka osobita jednoznačna pridružba tačaka plohe s tačkami u ravnini i to pomoću prielaznih jednačaba. Tim se odredjuje projekcija plohe, koja se upotrebljava kod propisivanja plohe. Napokon se proučava jednoznačna pridružba tangencijalnih ravnica. Svaka je tangencijalna ravnica prikazana pravcem u ravnini projekcije. Ova je projekcija recipročna prije proučavanoj.

Kako se dakle može graditi ploha na dva medju sobom recipročna načina: tako se može i sa dvie medju sobom recipročne projekcije crtežom prikazati. Napokon izlazi, da je ništični sustav u prostoru prikazan projektivno polarnim sustavom u ravnini projekcije.

Navedena ovdje književna gradja izašla je već ponajviše na svjetlo i to u pet knjiga „Rada“ i u „Starinah“. Od tih pet knjiga „Rada“ (naime CXIII., CXIV., CXV., CXVI. i CXVII.) svi sadržavaju razprave razreda filologičko-historičkoga i filozofičko-juridičkoga, a dvie su namienjene radnjam matematičko-prirodoslovnim; potonja knjiga nakićena je skupocjenimi ilustracijami.

XXVI. knjiga „Starinah“ donosi: dva cjenika za trg grada Varaždina od god. 1658 i od god. 1749. Uz nestašicu podataka za poviest naše trgovine ove su izprave vrlo znamenite.

Pravi član *dr. V. Jagić* razpravlja o glagolskom ulomku apostola, što ga čuva akademijski arkiv. Kako je ovaj ulomak po poviest glagolice znamenit, već je gori spomenuto. — Jošte su u toj knjizi naštampani

„prilozi za poviest protestanata u Hrvatskoj", što ih je bio sabrao pokojni član Radoslav Lopašić. Akademik *dr. Ivan Crnčić* iznio je na vidjelo „paoporuku Ivana Lučića Trogiranina, našega slavnoga povjestnika, od godine 1679." Ima u njoj mnogo zanimljivih viesti o tom zasložnom književniku i o njegovoj rodbini. *Dr. M. Rešetar* priobći dva suvremena izvještaja o velikom dubrovačkom potresu od 6. travnja 1667. god. Knjigu završuje nastavak *Kukuljevićevih* „Regesta documentorum regni Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae seculi XIII.", od god. 1248.—1255.)

Kao XX. knjiga „Starih hrvatskih pisaca" izašla su „Crkvena prikazańa starohrvatska XVI. i XVII. vieka".

Još u srednjem vieku znali bi svećenici za službe božje, osobito o velikom tjednu, prikazivati u crkvi pojedine zgode iz života Isusova, koje su se do danas u rukopisih sačuvale. Talijanska knjiga ima množinu takvih crkvenih prikazanja; pa kako su ostale vrsti staroga hrvatskoga pjesničtva gotovo sve udešene po talijanskih uzorih, tako su i naša crkvena prikazanja gotovo sva ponačinjena po talijanskih reprezentacijah. Crkvena prikazanja, koja se u ovoj knjizi na vidjelo iznose, prepisana su iz dva rukopisa naše akademije, od kojih je jedan pisan glagolicom, a narječjem čakavskim. Taj rukopis sadržava dva takva prikazanja, a ostalih 12 prikazanja izvadjeno je iz rukopisa akademijskoga, pisana u drugoj polovini XVII. vieka. Samo za četiri se prikazanja znadu pisci, naime M. Gazarović i Sabić Mladinić; dočim su pisci ostalih 10 nepoznati; nu bit će po svoj prilici Hvarani, na kojih su se otoku ovaka „prikazanja" izvodila do nedavna. Djelo je za tisak pripravio i uvodom popratio akademik *Matija Valjavec.*

Akademija je do sada izdala na sviet u svom sborniku „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium" deset knjiga pod naslovom „Listine o odnošajih izmedju južnoga Slavenstva i mletačke republike", što je sve za tisak priredio akademik *Sime Ljubić*. Nego od prvih pet knjiga nije bilo do sada nikakva kazala, a tim je njihova praktična poraba i korist vrlo smanjena; jer bez kazala težko je u njih naći kakov historički podatak. Da toj nestašici doskoči, sastavio je akademik Ljubić potanko kazalo stvari, osoba i mjesta, koja se u prvih pet knjiga toga sbornika, dopirućih dobom do 1411. god., spominju, i to je kazalo akademija kao posebnu omašnu knjigu od 393 strane naštampala pod naslovom „Index rerum, personarum et locorum (Supplementum ad volumen I.—V. Monumentorum historiam Slavorum meridionalium spectantium). Nadalje doštampava se, te će za koji dan izaći kano XXV. knjiga historijskih spomenika, a kano II. knjiga historijskih pisaca, kronika grada Dubrovnika od Gjoke Restića i od Ivana Gundulića, što sve za tisak po rukopisih priredi akademik *Nadko Nodilo*. Ovim izdanjem izpunit će se davna želja mnogih povjestnika, koji su očekivali, da se taj ljetopis, izradjen po službenih spisih dubrovačke republike, na svjetlo iznese čim prije. Restićeva radnja dopire od postanka Dubrovnika do g. 1451. — dalje do g. 1481. napisa Ivan Gundulić. Obje se odnose na dobu, u kojoj je Dubrovnik najživahnije obćio sa svojim zaledjem na balkanskom poluotoku, pa se i o njem mnogi podatci iznose u toj kronici.

Ove je godine, premda na račun prošaste, izašao takodjer 13. svezak *rječnika* ili prvi četvrtoga diela. U tom se svezku nastavljaju rieči počimajuće sa slovom I. i to od „isprekrižati" do „izmiješati". Radjen je po načelih prošlih svezaka; te su i taj svezak radostno pri-

mili svi prijatelji slavenske leksikografije, u kojoj ovo monumentalno djelo zauzima veoma odlično mjesto. Oni samo žele, da se izdavanje uskori, kako bi svake godine bar jedan svezak redovito u ruke dobili, koju želju usvaja i ova akademija. U ostalom već se i 14. svezak štampa te imade nade, da će do godine svjetlo ugledati.

I tako je akademija i ove godine uz dosta nepovoljne novčane okolnosti izdala na sviet uz *ljetopis* jedanaest knjiga, te ovimi izpunila broj od 239 svojih publikacija, koje već danas sastavljaju dosta obsežnu naučnu sbirku.

Nu osim ovih tiskom izdanih djela nastavila je akademija i ove godine priredjivati za štampu druga djela i pribirati naučnu gradju. Tako su već dvie knjige spomenika historijskih, od kojih jedna historijsko-juridička, za dojduću godinu, osim predgovora i kazala, doštampana, te će početkom godine biti predana učenomu svietu. — Na dalje priredjen je rukopis za treću knjigu dubrovačkih historijskih spomenika, te će i on skoro biti predan štampi.

„Acta diaetalia", za koja je u lanjskom izvještaju kazano, da se pod rukom akademika Tade Smičiklasa sabiraju, napredovala su toliko, da će se za koji mjesec dovršiti priepisi iz c. kr. tajnoga arkiva u Beču. Ako bude sreće, te bi se do godine mogli izcrpsti budapeštanski arkivi, moglo bi se onda pristupiti konačnoj redakciji.

I za „codex diplomaticus" pribirala se gradja, koliko se moglo. Ovih dana stigao je od prijatelja akademije iz Zadra glas, da su odkrivene ciele hrpe do sada nepoznatih izprava počam od XII. vieka. — U sabiranju gradje za poviest i pravo otvara se akademiji široko i zahvalno polje; samo žali, što njezina novčana sredstva nisu prema bogatstvu tih izvora i sili, kojom

bi ih umjela i mogla crpsti. Uz to dala bi priliku mladjim, da se u arkivalnih iztraživanjih vježbaju i priprave za temeljita historijska studija

Radi nestašice novaca nesmije poseći ni za drugim vrelom za poznavanje naroda, premda je o tom mislila i uviek misli, a to je sakupljanje etnografske i folklorističke gradje, koje joj se inače namiče priekom nuždom.

Sapete su joj napokon ruke i u sakupljanju gradje za naučno izpitivanje zemlje. -- Uz ove nevolje može se ipak pohvaliti, da će buduće godine otvoriti nov niz publikacija za stare umotvorine, za koje je prvi svezak već priredio mladi arheolog profesor dr. Luka Jelić.

Uza književnu svoju radnju nastojala je akademija i oko napredka dvajuh svojih pomoćnih prosvjetnih zavoda, naime knjižnice s arkivom i galerije slika.

Pošto je knjižničar akademik dr. K. Vojnović u vršenju svoga zvanja zapriečen bio, povjerila je akademija uredjivanje svoje knjižnice akademiku Matiji Valjavcu. On je dovršio popisivanje knjiga na ceduljice, poredane po azbučnom redu, pak je već započeo i pisati katalog knjiga in continuo. Do sada jo ovako popisano 2300 knjiga, a preostaje jih još jedno 18.000.

Akademijska se knjižnica i ove godine znatno umnožila i to ne samo zamjenom publikacija s drugimi znanstvenimi zavodi, nego i darovi. Presvietla gospodja Juliana Bogovićeva poklonila je akademiji svukoliku knjižnicu svoga pokojnoga supruga akademika Mirka Bogovića, u kojoj ima do 900 knjiga i to ponajviše novije dobe. Akademik dr. Petar Matković, seleć u Beč, ostavio je našoj knjižnici preko 200 ponajviše znanstvenih djela. Na ovih velikodušnih darovih izjavlja se i ovom prilikom usrdna hvala. — Darovatelji pojedinih

djela kao što i knjige u zamjenu primljene navest će se poimence u ljetošnjem akademijskom ljetopisu.

Svega skupa narasla je akademijska knjižnica za 1162 svezka.

I akademijski arkiv se je ljetos znatno obogatio. Pokojni akademik Radoslav Lopašić skupljao je za života svoga poput marljive pčelice svake ruke pisane spomenike, potežuće se na prošlost hrvatsku. I on je toga za čudo puno sakupio. Osim svega onoga, što je, još dok je živ bio, na svjetlo iznio, ostala je i po njegovoj smrti velika množina dragocjenih izprava i rukopisa. Ima tu koja tisuća što izvornih listina, što ovjerovljenih priepisa počam od XIII. vieka pak do svršetka prošloga stoljeća, medju njimi do 700 glagolskih izprava. Povrh toga ima tu jošte i rukopisa za tisak sasvim priredjenih, kao što: „Monumenta ecclesiae graeco-orientalis in Croatia et Slavonia" Pars I. et II. (Ovo su izprave, potječuće od god. 1641. do najnovije doba). Zatim sbirku spisa o buni kneza Rákoczya (od god. 1703.—1712.); — „Codex diplomaticus comitum Babonić" (od god. 1218.—1470.); — „Spomenici za poviest hrvatsku XVI. i XVII. vieka" prepisani ponajviše iz austrijskih arkiva; — „Acta croatica seculi XV. et XVI.", što je kao nastavak Kukuljevićeva djela istoga naslova; — ogromna gradja za II. diel hrvatskih urbara pisanih latinskim jezikom; — sbirka pisama upravljenih zagrebačkim biskupom za XVII. vieka, prepisana iz zagrebačkoga nadbiskupskog arkiva; — napokon puno raznih historijskih bilježaka, koje će u velike dobro doći iztraživaocem naše poviesti.

Doznavši akademija za ovu književnu ostavinu, procienjenu na 1000 for., zabrinula se je, da plod tolika truda i muke nebi se kako raztepao, ili u tudjinu dospio, gdje žalibože i onako toliko naše historičko blago

u zabiti truhne; ali što će i kako će? Od svoga redovitoga dohodka nije mogla onoliku svotu odkinuti, jer taj dohodak jedva dotječe za podmirenje redovita troška Nu i u toj nuždi priskoči joj u pomoć njezin pokrovitelj, preuzvišeni g. biskup J. J. Strossmayer. Netom dozna o čem se radi, nepočasiv časa pošalje akademiji (preko one tisuće forintih, kojom podupire izdavanje akademijskoga rječnika), jošte 1000 for., da se za nju nabavi Lopašićeva književna ostavina. Tako je ovo blago njegovim velikodušjem po hrvatski narod spašeno i u akademijskom arkivu pohranjeno. Slava mu!

Iz prvašnjih se izvještaja znade, kako ova akademija nastoji prikupiti u svom arkivu ne samo poviestne nego i pravne spomenike slavenskoga juga, poimence pako republike dubrovačke. Zato je lani bila kupila tako zvanu žutu knjigu (Liber croceus), sadržavajuću spise od god. 1560.—1583. Da pako taj sbornik popuni sve do našega vieka, dade prepisati i drugu knjigu iste struke pod naslovom „Liber criminalium reipublicae Ragusinae", koja se čuva u dubrovačkom arkivu.

Povrh toga je učitelj u Korčuli Fr. Radić za akademijski arkiv prepisao dva znamenita rukopisa, naime: „Praxis curiae Ragusinae" i „Statut otoka Lastova". Isti je prepisao i više starinskih izprava korčulanskih iz arkiva g. Rafa Arneria, posjednika na Korčuli.

Jošte mi je ovdje spomenuti presvietlu gospodju Julianu Bogovićevu, koja je akademijskomu arkivu poklonila nekoliko listina, nadjenih u ostavini njezinoga pokojnoga supruga; a najposlje g. M. Milasa, profesora u Dubrovniku, koji je našemu arkivu darovao rukopis Gundulićeva Osmana, pisan na izmaku XVII. vieka.

Sva ova obilata gradja redi se sada i to najprije kronologičnim redom, a poslije će se pisati regesta čitavoga arkiva.

Ovdje mi je jošte spomenuti, da osim stranih učenjaka, koji proučavaju naše pismene spomenike, dolaze u akademiju i sveučilišni gradjani, koji se kane posvetiti povjestnomu studiju, da se ovdje vježbaju u paleografiji.

Strossmayerova akademijska galerija dobila je ove godine krasni portrait svoga utemeljitelja, naslikan od našega slikara Vlaha Bukovca; zatim je nabavljeno iz ostavine pokojnoga hrvatskoga slikara Ferdinanda Kikereca slika prikazujuća Crnogorca u narodnom odielu, koja spada medju bolje radnje pokojnikove. Osim toga zapisa joj pokojni biskup Franjo Gašparić tri stare slike, naime: Isus kod Marte, mletačke škole od Bassana, okolicu škole holandezke od Petra Hooghea (1643. † 1708.), te sv. Anu škole Mengsove; tako dobi i od ostavine pokojnoga opata Stjepana Pogledića sitnolik, sv. Karla Boromeja; napokon pokloni joj za sbirku bakroreza g. Ernest Panian 98 portraita od umjetnika u mjedorezu glasovitih, a ponajviše talijanskih. I tako umnoži se i ove godine naša galerija sa njekoliko umotvorina. Da se i inostrani umjetnički sviet upozna s našom galerijom, drage volje je akademija družtvu za umjetnost i umjetni obrt dozvolila, da u bakrorezu objelodani Van-Dyckov portrait nepoznatoga pjesnika i Consonievu sliku „papa Hadrijan II. te slavenski apostoli sv. Kiril i Metodije", koje mjedoreze izvesti će kći čuvenoga u toj struci umjetnika Marxa u Monakovu. Nadalje je istomu družtvu dopustila, da u dvorani pod br. VI. priredi izložbu Bukovčevih portraita, pak tim podala obćinstvu riedku priliku, da se nasladjuje umjetnošću.

Kako u našem obćinstvu raste volja k umjetnosti, to dokazuje obilan posjet galerije; jer neračunajuć svakdanje, ponajviše strane posjetnike, pohodilo je ljetos

akademijsku galeriju 5893 osoba, koje su svoje ime zabilježile.

Akademija je ove godine iznova stupila u naučnu svezu s kr. češkom akademijom znanosti i umjetnosti u Pragu, s akademijom della Crusca u Firenci, sa kr. statističkim uredom u Biogradu, te sa dvie akademije u Americi, u Rochesteru i u Madisonu. I tako naša akademija zamjenjuje svoje knjige sa stotinom drugih učenih i književnih zavoda, a još jih šalje 36 učilištem i knjižnicam.

Ako je akademija i ljetos dosta privriedila, al je i puno izgubila: još nijedne godine nije crna zastava na akademijskoj palači tako često lepršala kao ljetos. Smrt je medju akademici nemilice harala i šestoricu nam jih ugrabila. Najprije pravoga člana staroga Ilirca *Ljudevita Vukotinovića*, umirovljenoga velikoga župana; zatim pravoga člana dra. *Gjuru Pilara*, profesora hrvat. sveučilišta; malo za njim pravoga člana *Mirka Bogovića*, umirovljenoga ministarskoga savjetnika; pak člana-dopisnika *Radoslava Lopašića*, umirovljenoga tajnika kr. zemaljske vlade; a napokon počastne članove podpredsjednika c. ruske akademije u Petrogradu *Jakova Karlovića Grota* i *Dionizija Štura*, umirovljenoga predstojnika c. kr. geoložkoga zavoda u Beču. Ljetopis akademije posvetit će jim više mjesta, a ja ovdje samo dovikujem: Slava jim!

Napokon mi je spomenuti u kratko materijalno stanje akademije. Ako se može akademija pohvaliti, da je i ljetos duševno prilično toga privriedila; materijalnom privredom nemože se podičiti, dapače ona je u tom pogledu bez svoje krivnje natrag udarila. Lani sam bio izviestio, da je dohodak akademije godine 1891. narastao na 20.848 for. 40 nč., a prošle godine spao je na

19.208 for. 42 nč. Uzrok je tomu obaljenje kamata od državnih zadužnica sa 5% na 4%. Uslied toga bila je akademija, mjesto 15.774 for., što jih je godine 1891. dobila od svoje glavnice uložene u državne papire u ime 4/5 ukupnih kamata, primila lani u to ime samo 13.371 for. 89 nč., ove pako godine iznosi to samo 11.706 for., dakle za 1.665 for. manje, što je u čednom prihodu mnogo. Dakle u mjesto da joj dohodak raste kao što drugim ovakvim zavodom, a ono joj ide na manje, jer joj nije od nikuda naknade za ono, što gubi konversijom kamate. Ostali dohodak prispio je akademiji od drugud, naime, čist prihod od njezinih kuća čini 1678 for., za razprodane knjige dobila je u gotovom 1828 for. K tomu treba još dodati 1000 for., što je i prošle godine preuzvišeni g. pokrovitelj darovao u ime podpore za izdavanje akademijskoga rječnika. — Kako je akademija ovaj dohodak potrošila, to će se potanko izkazati u ljetošnjem akademijskom ljetopisu.

Od akademijske glavnice uloženo je u 4% ugarsku krunsku rentu do blizu 270.000 for. Akademija je smišljala, kako bi se iz ovih nepovoljnih financijalnih neprilika izkopala i dohodak svoj barem do prvašnje visine podigla, pak je napokon odlučila sagraditi na sgodnu mjestu dvie kuće dvokatnice i potrošiti na nje veći diel 4% krunske rente (jedno 200.000 for.), u tvrdoj nadi, da će joj stanarina bacati svakako veći dohodak nego pomenuta renta. Toga radi je bila već i razpisala natečaj za najbolji nacrt takvih kuća. Natečaj je urodio dobrim rodom, te će se početi graditi kako osvane proljeće.

Odavde se razabira, da naša akademija nije drugu četvrt svoga vjekovanja nastupila u sjajnih financijalnih prilikah; nego, ako i nije njezino materijalno stanje sa-

svim povoljno, naša je dobra volja podvostručena, a pjesma kaže, da:

„Dobrom voljom sve se može,
Kad se srca bratski slože“.

Nu dok se to novčano stanje nepoboljša, nemože se od akademije drugo zahtievati, van da nepusti pasti dojakošnje proizvodne snage; dotle pako nemože misliti na razširenje svojih znanstvenih podhvata.

Napokon mi je jošte spomenuti, da je akademija u svojoj glavnoj skupštini, držanoj 12. prosinca, pošto je dosadašnjim predsjedniku i tajnicima prema pravilom akademije dospio rok službovanja, izabrala:

za predsjednika: *Josipa Torbara;*

za prvoga tajnika: *dra. Bogoslava Šuleka;*

za drugoga tajnika i knjižničara: *Matiju Valjavca.*

Za tim je izabrala:

za počastnoga člana: dra. Antuna Friča, profesora na českom sveučilištu u Pragu;

za prave članove: a) u razredu filologičko-historičkom: dra. Milivoja Šrepela, profesora na sveučilištu Fr. Josipa; b) u razredu filosofičko-juridičkom: Milovana Zoričića, predstojnika k. zem. statističkoga ureda;

za članove dopisnike: a) u razredu filologičko-historičkom: Ivana Milčetića, prof. na kr. varaždinskoj gimnaziji; Vjekoslava Klaića, prof. na sveučilištu Fr. Josipa; Josipa Jelčića, prof. u pomorskoj školi dubrovačkoj; A. N. Veselovskoga, prof. na c. petrogradskom sveučilištu; b) u matematičko-prirodoslovnom: Andriju Mohorovičića, prof. vel. realke u Zagrebu.

III.

BIOLOŠKE POSTAJE.

ČITAO PRAVI ČLAN S. BRUSINA.

Mogao bi Vam danas pričati o *Congeria triangularis* Partsch i srodnim joj oblicima, što ih prirodnjaci poznaju evo dobro preko pô vijeka, ali za koje nam je tek ove godine za rukom pošlo konačno razjasniti koliko ih ima i u kakovom su srodstvu. — Mogao bi govoriti o obretu vrlo čudnovatoga novoga roda iz Srbije, što sam ga nazvao *Papyrotheca*, a možda i o novom još nepriopćenom rodu *Aphanotylus* iz Ugarske. — Može biti bi Vas više zanimalo, da izvijestim o fosilnoj fauni, obretenoj 18. svibnja o. g. u Dubovcu kod Karlovca, koja nam je fauna megju inima podala onu veoma zanimivu novu vrstu, što sam je na čast i uspomenu neumrlomu pjesniku nazvao *Congeria Preradovići*. To su zaista stvari veoma zanimive za zoologa i paleontologa, kao i za geologa, ali ne bi bile prikladne za današnji svečani dan.

Dozvolite mi dakle, da Vas malo zadržim s predmetom, koji će Vas jamačno više zanimati, i da koju kažem o biološkim postajama u opće, a napose o hrvatskoj biološkoj postaji[1].

No prije svega dopustite mi nekoliko riječi za razjašnjenje, zašto velim „biološku", a ne zoološku

[1] „Stacija" je tugja riječ, a „stanica" nije dobra. (Vidi: L. Zore, Rad jug. akad. CXV, 139).

postaju, prem se potonje češće čuje. Izvan naših krugova nije to dovoljno poznato.

Pustivši na stranu svako teoretično tumačenje, i pravac makar koje god škole, mora svatko priznati, da mi ne možemo povući pouzdanu i tvrdu granicu megju bilinstvom i životinjstvom. Zato strogo znanstveno govoreći ne smijemo dijeliti zoologiju od botanike, koje sačinjavaju, jednu t j. biološku znanost. — To teoretičko shvaćanje naravno ne isključuje nimalo, da iz razloga shodnosti, a prije svega s toga, što čovjeka nema, koji bi mogao svladati ukupnu biologiju, ipak razlikujemo zoologe od botaničara, pače kod prvih lučimo embriologe, histologe, pak ornitologe, malakologe, entomologe itd., a kod drugih algologe, mikologe, bakteriologe itd.

Drugi razlog našemu nazivu mora se tražiti upravo u tome, što mi držimo, da se i hrvatska biološka postaja mora ustrojiti ne samo za istraživanje životinjstva, nego i za jednako zanimive podmorske flore Jadranskoga mora.

Napokon treći razlog jest, što se hrvatska postaja ne bi samo imala baviti istraživanjem faune i flore sinjega mora, proučavanjem razvitka i ustrojstva životinja i bilina, nego uzato i životnih t. j. bioloških pojava u starom običnom smislu riječi, budi sa strane strogo znanstvene, budi sa strane praktične naime poradi promicanja ribarstva.

Izvinite, što sam se toliko zadržao oko naslova postaje, ali eno prvi zavod te ruke, osnovan god. 1870, zove se i danas zoološkom postajom. Danas ga ne bi smjeli više tako nazvati, danas je to već historičko ime. Naumice sam to istaknuo, jer evo u ovom već za dvadesetak godina zastarjelom imenu stoji dokaz orijaškomu napredku prirodnih nauka u naše vrijeme,

što ga je ovih dana dokazao i glasoviti Virhov svojim vrlo zanimivim govorom: „Die Gründung der Berliner Universität und der Uebergang aus dem philosophischen in das naturwissenschaftliche Zeitalter.[1]" A barem Virhov nije evolucijonista Haeckel-ove škole.

Megjutim prije nego stanem zagovarati osnutak hrvatske biološke postaje, potrebito je prikazati, kako je došlo do bioloških postaja.

Razdioba životinja prema tomu, da li su obitavaoci kopna ili mora, spada u prahistoriju naše struke; današnjemu zoologu ne može to biti nikako kriterijum za njihovo sustavno razdijeljenje. — No ipak hoćeš, nećeš, od oca zoologije Aristotela pa do danas kopnene su životinje kud i kamo bolje poznate nego morske.

Ta svakomu je poznato, kako kod pretežne većine kopnenih životinja možemo pomno i potanko proučiti rasplod, razvitak, ustrojstvo itd. od jajeta do podpunoga individuuma. Velika je razlika kod proučavanja morskih stvorova. — Poput Aristotela morali su se zoolozi prošloga vijeka zadovoljiti onim morskim životinjama, što su ih donašali ribari, i onima, što su ih obično izbacivali morski valovi ili bijesna oluja. Jedva je oko polovine prošloga vijeka Danac Oto Fridrich Müller došao na sretnu misao, da posebnom mrežom, nalik na vreću sa željeznim obručem, vuče životinje s morskog dna. Na taj način došao do stvari,

[1] Rede am 3. August 1893, in der Aula der Königlichen Fridrich-Wilhelms-Universität zu Berlin gehalten von dem zeitigen Rector Rudolf Virchov. Berlin 1893. — Ono što nam tu priča Virhov, te se je zbilo u Berlinu, na berlinskom universitetu, to se je desilo prije ili poslije u naše vrijeme posvuda kamo god su doprle nove nauke francuske enciklopedije.

koje ribari nijesu donašali; te je sve te nove životinje opisao i naslikao u svojoj „Zoologia Danica“, koja se štampala od godine 1788. do godine 1806. — Kako Müller, tako su gotovo svi radili do prije malo godina. Takovu sam spravu ponješto preragjenu i sam upotrebio nazad četvrt vijeka; naslikana je u spisima belgijskoga malakološkoga društva.

Ovakovim primitivnim spravama nije se moglo dakako duboko segnuti. U opće nije se dalje doprlo, nego do većih dubina nedaleko obale. — Za velike dubine nije bilo sprava, a ni sredstava.

Ne valja mi dakako tu zamučati, da zoolozi rijetkom iznimkom i onako nijesu baš mnogo marili za velike dubine, jer su hipotetičari upućivali, da su velike morske dubine i onako puste i mrtve. — Nestašica naime svjetla, a donekle i zraka, ogromni tlak vodenog stupa, koji bi morao zgnječiti svaku stvar i t. d., dovoljni su, kako se mislilo, priječiti svaki razvoj životinjstva na dnu mora. Tako se je naravno do nedavna i s katedre tumačilo.

Tko je n. p. tada znao, što su portugezki ribari kod Setubal-a od pamtivijeka lovili morske psine, nazvane *Centroscymnus coelolepis* Boc. et Cap. iz velikih dubina? Sabralo se malo po malo više dokaza proti navedenoj teoriji. — Megju njima jedan je od najklasičnijih taj, kad je, u naše vrijeme dakako, pukao telegrafski konop izmedju Francuzke i Algira, pa kad su ga digli iz one velike dubine, eto na njemu priraslе svakojake životinje, a megju njima većina prekrasne masti.

Zoolozi su sada nastojali pribaviti sredstva za tako skupocjeno istraživanje. — Engleska je vlada prva poslala pomanju ekspediciju pokusa radi, a iza te slijedila je veličanstvena ekspedicija „Challenger-a“,

koja je kroz tri godine dana istraživala dubine svih oceana. I eto prije ne vigjenih riba: *Melamphäes Beanii* i *Gonostoma microdom* iz dubine od 2949 niti (dakle preko 5550 metara), *Bathyophis ferox* iz dubine od 2750 niti (dakle preko 5170 metara). Ta tko će ovdje predočiti ma samo u glavnim crtama uspijeh „Challenger-a?" Prekrasno djelo od 40 omašnih knjiga opisuje rezultate. Da se znade kakovi su ti rezultati, dovoljno je reći, da je zoološki dio urešen sa 2500 tablica, a stoji 1660 maraka.

Francuzi su opetovano poslali svoje lagje „Talisman" i „Travailleur" na istraživanje; započeli su takogjer izdavanjem krasnih publikacija. Godine 1889 imao sam sreću vidjeti čitavu zbirku sabranu od francuskih ekspedicija. — Sadanji knez od Monaco-a bavi se takogjer poglavito abisalnom faunom, te sam imao čast da mi je cijelu zbirku sam pokazao i protumačio.

Talijani su kroz više sesona „Washington-om" s krasnim uspijehom iztraživali dubine Sredozemnoga mora. Samo šteta što su dosele slabo što priopćili učenomu svijetu.

Mala je Norveška poduzela istraživanje dubina sjevernih dijelova Atlantskoga oceana. Radilo se od god. 1876 do god. 1878. Izdana je dosele 21 knjiga, koja bi služila na čast i najvećemu narodu. Dobili smo sve te knjige na dar za narodni muzej posredovanjem kolege Collet-a.

I austrijska se vlada odvažila na to polje. No mjesto, da istražuje još sasvim nepoznate dubine Jadranskoga mora, dala se je na istraživanje istočne kotline Sredozemnoga mora. Moram reći, da su me priopćeni rezultati iznenadili radi svoje mršavosti.

Prvi megjunarodni kongres zoologa od god. 1889 u Parizu zaključio je, na predlog prof. Anatola Petrovića Bogdanova, da bi se nastojalo, nebi li se ruska vlada sklonila na istraživanje dubina Crnoga mora, koje valja da su znamenite sa zoološke strane a još više sa strane geološke. Gotovo istodobno, drugi ruski zoolozi, i ne znajući za pariški zaključak, zagovarali su takogjer to iztraživanje, te je zato odregjena ratna lagja „Černomorec". Već prvo izvješće o toj ekspediciji prijatelja N. Andrusova silno nas je iznenadilo[3]. Mogu ovdje sa zadovoljstvom konstatovati, da je čitava zbirka, sabrana za ekspedicije „Černomorca" bila ove godine u Zagrebu[4].

Evo ovo nekoliko riječi o abisalnoj fauni, koja stoji svakako u savezu s biološkim postajama. Tko bi želio da se bolje uputi, naći će krasne zabave čitajući djela: Thomson-a, Spry-a, Filhol-a, Perrier-a, Folin-a,

---

[3] Н. Андрусов. О необходимости глубоководныхъ изслѣдованій въ черномъ морѣ. (Император. русскаго географическаго общества XXVI т. „извѣстій" общества. p. 171—185.)

Н. И. Андрусов. Предварительный отчетъ объ участій въ черноморской глубомѣрной экспедиціи 1890 год. (l. c. т. XXVI. p. 398—409.)

N. Andrussow. Sur l'État du bassin de la mer Noire pendant l'époque pliocène. (Mélanges géologiques et paléontologiques tirés du Bulletin de l'Académie Impériale de Sciences de St-Pétersbourg. T. I. p. 165 – 176. 1893.)

Н. Андрусов. Историја развића Касписког мора и његових становника. С руског превео П. С. Павловић. Београд 1893.

[4] Valja ovdje takodjer zabilježiti, da bi jedan dio te zbirke i ostao u nar. muzeju, da nije nezasitljivost i beznačajnost nekoga čovjeka otjerala odlična učenjaka prije reda iz Hrvatske.

Marschall-a, kneza od Monaco-a itd.[5], može naći štiva i na hrvatskom jeziku[6].

U kratko: nedavno preminuli De Candolle, glasovite porodice botaničara, ubraja obret abisalne faune kao jedno izmegju sedam najznamenitijih i najzamašnijih odkrića na polju znanosti u devetnaestom vijeku. Ja ću na to smjelo dodati, da je taj obret za biologe jednako vrijedan, kako je cijelomu svijetu vrijedno obretenje Amerike.

Od litoralne faune naravno ne trebamo govoriti, poznata je od pamtivijeka. Životinjstvo morske pučine poznato je takogjer od starine, ali samo donekle, jer je i za potonje istom našemu vijeku pridržano bilo, da se pravo upozna s pelagičnom faunom, t. j. s onim životinjama, koje se drže debeloga mora.

Obretena sad abisalna fauna, nastaje pitanje, da li je silna ona masa vode od površine, gdje stalno borave pelagične životinje, do one silne dubine, gdje susretamo abisalnu faunu, pusta ili napučena? Nastaje pitanje, dokle se pelagične životinje spuštaju u dublje slojeve mora? Nastaje pitanje od najveće ekonomske vrijednosti, kako stoji ovo poglavito sitnije, bezbrojno

---

[5] Thomson. C. Wyville. Les abîmes de la mer. Traduit par le Dr Lortet. Paris 1875.

Spry, W. J. J. Die Expedition des Challenger. Deutsch von H. v. Wobeser. Leipzig 1877.

Filhol H., La vie au fond des mers. Paris 1885.

Perrier Edmond. Les explorations sous-marines. Paris 1886.

Folin, le M. de., Sous les mers. Paris 1887.

Marshall W. Die Tiefsee und ihr Leben. Leipzig 1888.

Albert I. v. Monaco. Zur Erforschung der Meere und ihrer Bewohner. Aus d. Französ. v. dr. Emil v. Marenzeller. Wien 1891.

[6] Car, Dr. L. Prosvjeta. Zagreb 1893.

životinjstvo po broju individua, prema ribama, kojima se čovjek hrani? Tko će tu da potanko protumači pitanje planktona? Ovim su naime imenom nazvali ukupno životinjstvo, koje naprosto pliva, za razliku od onih životinja, koje se samo dna drže, po dnu gmižu, ili su za dno prirasle. Prof. Hensen opaža, da bi se to pravo imalo nazvati „Haliplankton" od ἡ ἅλς i πλανάω.

Pojavili se znameniti pisci, nastala pače živa polemika o planktonu[7], i eto njemački biolozi izradili kod svojih znanstvenih zavoda, od svojih vlada sredstva, te bi poslana ekspedicija, koja je imala da to sve istražuje, a po mogućnosti riješi pitanje planktona.

Odregjen bi zato veliki parobrod „National", koji je krstario prema ustanovljenom planu po Atlantskom oceanu od sjevera k jugu, od Evrope i Afrike do Amerike, od polovice lipnja do početka studenoga 1889 godine, u koje je vrijeme sabrano mnogo zanimivih opažanja i silno mnoštvo životinja.

Za svaku pojedinu granu našli su stručnjaka, koji će prema zadatoj zadaći kvalitativno i kvantitativno iztraživati svaki pojedini red, razred, ili ako ustreba i porodicu životinja — Izabrani odbor marljivo radi; osigurano je već dosele sudjelovanje od kojih 26 njemačkih zoologa. Odmah lani ugledala je bijeli svijet prva uvodna knjiga; a one su godine već izdane prve monografije. — Premda polazi sa drugoga stanovišta, i premda ekspedicija „National-a" nije trajala ni po

[7] Haeckel Ernst. Plankton-Studien. Jena 1890.

Brandt K. Haeckel's Ansichten über die Plankton-Expedition. Kiel 1891.

Hensen V. Die Plankton-Expedition und Haeckel's Darwinismus. Kiel und Leipzig 1891.

Schütt, Dr. F., Analytische Plankton-Studien. Kiel und Leipzig 1892.

godine, to će ovo djelo ipak biti premac ogromnim izdanjima „Challenger-ove“ ekspedicije.

Izložih kratkim, možda prekratkim crtama, kako smo došli do spoznaje pelagične i abisalne faune. Kod svega toga moramo s teškim srcem priznati, da su i za poznavanje Sredozemnoga mora više uradili Nijemci, nego svi narodi, koje je zapala sreća, da prebivaju po krasnim obalam tog historijom i kulturom posvećenog mora.

No kolikih je to stajalo neprilika, kad su zoolozi prije god. 1870 morali sobom nositi i razne mreže, i mikroskop s drugim spravama, i reagencije, i knjige, gotovo cijeli laboratorium. A ipak uza toliko nedostataka, koliko troška?

Sve se u prirodi razvija postepeno, pa i misli u čovječjemu mozgu. — Koliko je nama poznato, glasovitomu švicarskomu zoologu Vogtu prvomu je sinula sretna misao, da se negdje na morskoj obali podigne stalni laboratorij. Zoološka postaja morala bi pružati zoologu sve, što mu treba za iztraživanje živih ili barem sasma svježih životinja, dok se na suho preparovanih ili u alkoolu sgrćenih primjeraka muzejalnih zbiraka neda mnogo toga ni razabrati. Nadalje morali bi tamo boraviti stalno namješteni ljudi, koji će sami raditi, motriti, te na ruku biti zoolozima sa kontinenta, koji su manje vikli moru i morskome životu.

Lako se to reče, ali tko će da pribavi sredstva? Napredna Švicarska nema mora. Francezka nije u to vrijeme mogla misliti na promicanje znanosti. Praktični Englez puno ne mari za tugje poduzeće, a nije sangviničan, da bi se prvi dao na posao, dok nije to još nitko pokušao. U Nijemca ima za to najviše smisla, ali što će oni sa svojom jalovom obalom, gdje se i onako nebi dalo po zimi raditi?

Danas ne vrijedi sasvim ona **ex oriente lux**; na sjeveru u Stetinu našla se imutkom i duhom bogata obitelj. Dr. Dragutin Antun Dohrn i njegov sin dr. Hinko entomolozi na glasu, i drugi sin dr. Antun morfolog. Prva su dvojica radila u rodnome gradu i sastavili krasne i veoma znamenite malakološke i entomološke zbirke. Njemu je morfologija lebdjela pred očima, naročito ona još slabo poznata morskih životinja, i posao u svijetu. — U Jeni, gdje radi jedan od prvih zoologa našega vijeka, naime dr. E Haeckel, koji je doduše gotovo u središtu Evrope — pa nam je ipak podao klasična djela o morskim spužvama, o klobučnjacima, o radiolarijima, koja zadivi svijet — tu u Jeni nastani se Dr. Antun Dohrn, gdje nije megjutim mogao dalje dotjerati nego do privatne docenture.

Iselivši se iz Jene, zamisli osnovati zoološku postaju, dakako na obali Sredozemnoga mora. Bilo je g. 1870., kad je mladi Dr. Dohrn došao u Napulj, gdje je stao raditi oko podignuća prikladne, posebne zgrade za prvu zoološku postaju na svijetu. Premda je Napulj komad zemaljskoga raja, premda je napuljski zalijev Eldorado zoologa, to mi opet ne treba istom dokazivati, da je trebalo neizmjerno mnogo zanosa, odvažnosti i troška, dok je Dohrn svladao mnoge zapreke. — Dovoljno je spomenuti, kako je Dr. Dohrn prije svega tražio od grada Napulja besplatno zemljište, i to ni više ni manje, nego usred kraljevskoga perivoja sadanje „Villa nazionale“, koja dopire baš do obale. Napulj je grad daleke prošlosti, on je biser Italije, „vedi Napoli e poi muori“, ali uza sve to je ipak i tamo izvan zidina napuljskoga universiteta, malo tko i znao za zoologiju, tu pravu pepeljugu u kolu znanosti. Tko da tamo prosudi, što će taj Nijemac sa svojom zoološkom postajom? Snuje li on kakav pothvat za dobit, ili je

to kakav mladi sanjar? Bilo ovako ili onako, takovoga zavoda nema nigdje na svijetu. Gradsko zastupstvo dakako nije bilo ni malo sklono tomu poduzeću. No Dohrn nije klonuo duhom, već je radio kao pčela, obljetavao svakoga, koji bi mogao biti koristan njegovoj stvari, dok je napokon moćnom podporom osobito baruna Savarese-a cilj svoj postigao. Dakako Dohrn je uz to uložio gotovo čitav svoj imutak, a kad ga je skoro iscrpio, tek se onda uvjerio, da velika osnova nadilazi njegova sredstva. I eto njega na putu iz Napulja u Berlin, i ne znam koliko puta amo i tamo, da izmoli moralnu i materijalnu podporu berlinske vlade, berlinske akademije, berlinskih korifeja na polju znanosti. Pisao je članak u uvaženom njemačkom godišnjaku „Preussische Jahrbücher" od g. 1872., dok biše napokon sve težkoće svladane, te je g. 1874. prva zoološka postaja dovršena i uregjena s ukupnim troškom od 369.000 maraka. Predaleko bi segnuo kad bi htio dalje pripovijedati o postanku Napuljske postaje. Koga to zanima, neka čita izvješća samoga Dohrn-a[8], koga će zahvalno potomstvo

[8] Dohrn, Dr. Anton, Erster Jahresbericht der Zoologischen Station in Neapel. Leipzig 1876.

— Bericht über die Zoologische Station während der Jahre 1876—1878. (Mittheilungen aus der Zoologischen Station zu Neapel. 1 Bd. 1878. 137—164.)

— Zur Abwehr. (l. c. 2. Bd. 1880, 113—122.)

— Bericht über die Zoologische Station während der Jahre 1879 und 1880. (l. c. 2. Bd. 1881, 495—514.)

— Bericht über die Zoologische Station während der Jahres 1881. (l. c. 3. Bd. 1882, 591—602.)

— Bericht über die Zoologische Station während des Jahre 1882—1884. (l. c. 6. Bd. 1885, 93—148 m. 1 Abbildung.)

— Bericht über die Zoologische Station während der Jahre 1885—1892. (l. c. 10. Bd. 1889, 633—674.)

ubrajati megju najveće promicatelje znanosti. Ovdje ćemo navesti Dohrn-ove riječi kad je ove godine pisao: „Hand aufs Herz! — wäre ein Italiener nach Berlin gekommen, um auf dem Königsplatz oder an der besuchtesten Promenade des Thiergartens ein den Berlinern nicht ganz begreifliches Institut hinzupflanzen und auf neunzig Jahre für sich zu bewirthschaften — ich bin nicht ganz sicher, welchen Empfang er bei den Vätern der Stadt gefunden hätte."

U prizemlju krasne palače podignuti su veliki morski akvariji, u kojima može živiti nebrojena množina životinja, većinom pače tako udobno, da jamačno neće oćutjeti da li je to umjetni basen ili prava, malena, naravna morska kotlina. Zoolog može po volji motriti kud i kamo bolje, nego kad bi u more zaronio; kad god pak hoće, može životinju vaditi, potanko proučavati i secirati. Za to su pak u gornjemu spratu uregjeni laboratoriji s velikom bibliotekom. — Ne trebamo potanje opisivati samu postaju, jer je već o njoj pisao Hrvat, koji je baš u prvome početku bio tamo namješten[9].

Čim se moglo odmah se u postaji radilo. Prvi je bio već u rujnu 1873. prof. Waldeyer iz Strasburg-a, drugi Englez Balfour.

G. 1874. bilo je u tome zavodu stalno namješten 1 upravitelj, dakako sam utemeljitelj, 3 asistenta, 3 mašiniste, 2 mornara, 3 sluge itd. Koncem g. 1878. bilo je svega zajedno već 25 činovnika.

To je sve lijepo, ali otkuda namaknuti svake godine tolike plaće, odkuda sredstva za svakdanje troškove? Dr. Dohrn je računao ponešto na ulaznicu za

---

Dohrn, Dr. Anton, Aus Vergangenheit und Gegenwart der Zoologischen Station in Neapel („Deutsche Rundschau" XVIII. Jahrg. 11. Hft. Berlin.)

[9] Rossi Ljudevit. Vienac. Zagreb 1877.

akvarije, koji su pristupni občinstvu; no to nije odgovaralo očekivanju. Mnogo je veća svota imala unići od najamnine stolova. To jest, svaka država, svaki universitet, svaki zavod plaćao nekih 2000 for. godišnje najamnine, te bi zato imao pravo poslati onamo svoje stručnjake, da rade za onim jednim stolom. Uprava stacije imala je pak dati sve što dotičniku treba za onu struku, ili za ono specijalno pitanje, što je bio poduzeo da prouči, i to ne samo životinje, nego knjige, reagencije, s jednom riječi sve osim mikroskopa.

Svake se godine više širio glas napuljske zoološke postaje; najdalji su se krugovi sve to više uvjerili o znamenitosti toga pothvata za znanost, i tako je evo Dobrn doživio drugi decenium toga monumentalnoga poduzeća[10]. — Kad nebi bilo ljudske zavisti i zlobe ne bi se imao Dr. Dohrn kidati za zavod, koji je zamišljen i izveden jedino u interesu čiste znanosti; no

[10] Giercke Hs. Die zoologische Station in Neapel. Kassel 1884.

Osim toga pisali su:

Cunningham, J. T. (Nature, Vol. 27.)

Dohrn, Ant. (l. c. Vol. 43.)

Emery, C. (Arch. Ital. Biol. T. 4.)

Kis, W. (Tagebl. 59. Vers. deutsch. Naturf.)

— (Biolog. Centralbl. 6. Bd.)

Krause, W. (Internat. Monatschr. f. Anat. u Phys. 6. Bd.)

Sclater, P. L. (Nature, Vol. 43.)

Taschenberg, O. (Zeitschr. f. d. ges. Naturwiss. von Giebel. 51. Bd.)

Van de Broeck, Ern. (Bull. Scientif. dépt. du Nord. 5. Ann. 1882.)

— (Ann. Soc. Roy. Malacol. Belg. 1882.)

Vosmaer, G. C. J. (Tijdschr. Nederl. Dierk. Vereen (2) D. 1.)

Yung, Emile. (Arch. Scienc. phys. et mat. T. 4.)

zato će se slava Dr. Dohrn-a raznositi svijetom, dok bude biologa i biologije.

Dohrn, ženijalan čovjek i muž čvrste volje, koji nije radio samo za se, nije se dakako time zadovoljio, što je osnovao i uredio prvu još danas nenatkriljenu postaju. On je htio da rad tamo istraživajućih biologa, bude sveopće dobro. Zato je stao god. 1878. izdavati posebne „Mittheilungen", od kojih je do ove godine izdano deset omašnih knjiga u 8-i. Ta serija, za koju bi mogli reći, da odgovara našemu „Radu" ili sličnim publikacijama inih akademija, urešena je sa 286 tablica, od kojih je pretežna većina dvostruka. Cijela je ta zbirka nova stajala 517 maraka[11].

Već i onako ogromno polje zoologije — ta sami entomolozi tvrde, da će imati proučavati 10.000.000 vrsta buba[12] — danomice prijeti, da će se pretvoriti, barem za pojedinca, u gotovi kaos. Svake se godine na hiljade nagje i opiše novih vrsta i oblika, računajući dakako ovamo samo tako zvane „*bonae species*". I onima kojima su pri ruci bogate biblioteke nije lako, da se razaberu. Da se tomu doskoči, Dr. Dohrn je god. 1879. započeo s izdavanjem godišnjaka za anatomiju, sistematiku itd., gdje je uz gotovo podpunu bibliografiju navedeno sve, što se je na svijetu radilo na polju zoologije za dotične godine bez obzira na jezike i narode. — No pošto imamo za sistematiku godišnje izvješće u berlinskom „Archiv für Naturgeschichte" od g. 1835 ovamo,

[11] Mittheilungen aus der Zoologischen Station zu Neapel. Zugleich ein Repertorium für Mittelmeerkunde. Bd. 1—10. 1878—1893. Leipzig-Berlin.

[12] Riley C. V. Directions for conserving and preserving Insects (Smithsonian Inst. U. S. Nat. Museum. Part F. of Bulletin). Washington 1892. 7.

Karsch, F. Wieviel Insectenarten giebt es? (Entomologische Nachrichten XIX. Jahrg. Berlin 1893.)

a još bolje od god. 1864 u londonskom „Zoological Record“, to je sistematski dio obustavljen, te je svakogodišnje izvješće postaje u novije vrijeme stegnuto samo na anatomiju, embriologiju itd. Do danas imamo već lijepu seriju od 14 godišnjaka, koja je nova stajala 400 maraka[13].

Spomenuta izvješća i manji radovi biologa nisu još zadovoljili idealnomu shvaćanju jedne postaje po Dr. Dobrn-u. Da se njegov program ispuni, počeo je godine 1880. izdavati poveće monografije, u kojima je opisana fauna i flora napuljskoga zaljeva. Potonja upravo monumentalna serija sastoji se do danas iz 20 omašnih knjiga u 4° sa 389 većinom dvostrukih tablica[14]. One tablice, koje su kolorisane ne vrijede jedino zoologu, već su prava zbirka umjetnina. Zavodi, koji nijesu mogli ili nijesu znali predbrojiti se u pravo vrijeme, moraju za tu seriju plaćati danas 1005 maraka. Povrh toga prve su knjige već i rasprodane.

Evo ovako tek sam letimice pokušao predočiti rad prve zoološke postaje; da ima vremena, bilo bi vrijedno o tom potanko pričati.

Samo se sobom razumijeva, da postaja ima nužni broj mreža i sprava, kao što i lagjica za lovljenje. Ima pače i dva manja parobroda. Jedan se zove „*Johannes Müller*“, te je tako nazvan na čast velikomu berlinskomu anatomu i fiziologu; taj je parobrod dar berlinske akademije znanosti. Drugi se parobrod zove „*Frank Balfour*“ na uspomenu glasovitoga engleskoga embriologa, dobrotvora postaje, koji je žalibog mlad nastradao, kad se penjao na Alpe.

---

[13] Zoologischer Jahresbericht. Bd. 1—15. 1879—1893. Leipzig-Berlin.

[14] Fauna und Flora des Golfes von Neapel und der angrenzenden Meeres-Abschnitte. Bd. 1—20. 1880—1893. Leipzig-Berlin.

Zoološka postaja u Napulju jedina je svoje vrsti i prava zoološka akademija, gdje možete u svako doba naći 20 do 25 zoologa. Do konca prosinca prošle godine radilo je tamo 709 biologa, najviše Niemaca i Talijana, zatim Engleza i Rusa. Francuzi nisu dolazili onamo, a lako je to razumjeti kad znamo, da osnivački rad dra. Dohrna počinje baš god. 1870, i da je postaja formalno otvorena god. 1874.

Neznatna ulaznica za posjetitelje akvarija i razmjerno znatna najamnina za radne stolove nijesu bile nikada dovoljne za svagdanje izdatke tolikoga zavoda; za to su mu osim požrtvovnoga dra. Dohrn-a pritekli u pomoć neki zoolozi Dohrn-ovi lični prijatelji, zatim berlinska akademija, no najizdašnije pomagao ga je njemački parlamenat, koji već više godina daje godimice zoološkoj postaji 40.000 maraka podpore.

Primjer dra. Dohrn-a, sjajni uspjeh napuljske postaje, potaknuli su i druge, te su pošli njegovim putem. Ne jamčim, da znam za sve postaje, pa ni to, kojim su redom nikle, ali ću ipak ovdje navesti one, koje su mi poznate.

Dohrn-ovo je poduzeće, možemo reći, riješilo talijansku vladu od dužnosti, da podigne posebnu postaju, prvo jer je napuljska i onako najpristupnija postaja talijanskim zoologom, drugo jer je najsavršenija, a težko bi se dala natkriliti; napokon će ova i onako u svoje vrijeme postati svojinom Italije. Osim toga talijanska vlada daje svake godine 12.500 lira u ime potpore i najamnine za 5 stolova. Megjutim ipak je sagragjena privatna postaja u Rapallo istočno od Genove[15]. Pokojni je pak mletački zoolog grof A. P.

[15] Camerano L., Peracca M. G., e D. Rosa, Il Laboratorio privato di Zoologia Marina a Rapallo. Con 2 fototip. (Boll. Mus. Zool. Anat. Comp. Torino. 1889.)

Ninni zagovarao utemeljenje posebne postaje za mletačku lagunu[16], koja bi postaja bila zaista vrlo korisna, bud radi osebujne naravi tamošnje bucate faune, bud radi plodnosti laguna, dok je inače jadranska obala Italije u zoološkom smislu siromašna.

Francuska, dakako čim se oporavila iza nesretnoga rata, uredila je više postaja, i to na obalama Sredozemnoga mora Banyuls[17], Cette[18], Marseille[19] i Ville-

Camerano L., Peracca M. G, and D. Rosa, The private laboratory of marine Zoology at Rapallo (Nature 1889. Vol. 40.)

Zoologische Station zu Rapallo (Humboldt, 1889.).

[16] Ninni A. P., Venezia e la Stazione Zoologica. Venezia, 1887.

[17] Lacaze-Duthiers H. de, Les Laboratoires maritimes de Banyuls-sur-mer et de Roscoff (Compt. rend. Ac. Sc. Paris, T. 93.)

— (l. c. T. 110.)

— (l. c. T. 112.)

— Les Laboratoires de Roscoff et de Banyuls Avec 6 pl. (Arch. Zool. Expérim. (2.) T. 9.)

Varigny H. de, Le laboratoire de Zoologie expérimentale de Banyuls-sur-Mer. (Revue scientif. (3.) T. 35.)

Dimmock Geo., The Arago Laboratory a Banyuls. With 2 fig. (Science (Cambridge. Mass.) Vol. 2.)

[18] La Station Zoologique de Cette. (Revue Scienc. Natur. Montpelier (3.) T. 1.)

La Station Zoologique de Cette. (l. c. (3.) T. 3.)

Varigny H. de, La station zoologique de Cette. (Revue Scientif. (3.) T. 37.)

Sabatier Arm, Sur la station zoologique de Cette. (Compt. rend. Ac. Sc. Paris, T. 107.)

— La station zoologique de Cette. (Compt. rend. Congr. Internat. Zool. Paris. 1890.)

Planchon Louis, La Station Zoologique de Cette. (Feuille d. jeun. Natural. 22. Ann.)

[19] Marion A. F., Travaux de Zoologie appliquée, effectués à la station maritime d'Endoume, durant la campagne 1890. (Compt. rend. Ac. Sc. Paris, T. 113.)

franche[20], jednu u Algiru[21], drugu privatnu u Bon Na obalama pak Atlanskoga oceana: Wimereux[22], Le Havre[23], Luc-sur Mer, Saint-Vaast-la-Hougue, Roscoff[24],

[20] Zoologische Station in Nizza. (Zool. Anz. V. 1882. 244, 292.)

Barrois J., Station zoologique à Villefranche. (Zool. Anz. VI. 1883)

[21] Zoologische Station in Algier. (Zool. Anz. V. 1882. 644.)

Zoologische Station in Bône. (l. c.)

Viguier Cam., La station zoologique d'Alger. Avec fig. dans le texte. (La Nature, 16. Ann. Paris.)

[22] Giard A., Le laboratoire de Wimereux en 1888. (Bull. Scientif. France et Belg. (3.) T. 1)

[23] Zoologische Station in Havre. (Zool. Anz. V. 1882. 460.)

L'Aquarium et la station de physiologie du Havre. (Revue scientif. T. 31.)

(Richet Ch.), L'Aquarium et le Laboratoire du Havre. (l. c. T. 47.)

Gibert, L'Aquarium du Havre et le Laboratoire annexe de la Faculté des sciences de Paris. Le Havre 1891.

[24] Lacaze-Duthiers H. de, Laboratoire de Zoologie expérimentale de Roscoff. (Arch. Zool. expérim. T. 6)

— Les progrés de la Station zoologique de Roscoff. (Compt. rend. Ac. Sc. Paris. T 92.)

— Les Laboratoires maritimes de Banyuls-sur-mer et de Roscoff (l. c. T. 93.)

— Les Laboratoires de Roscoff et de Banyuls. Avec 6 pl. (Arch. Zool. Expérim. T. 9. No. 2.)

— Les progrés de la Station Zoologique de Roscoff et Création du Laboratoire Arago. (l. c. T. 9. No. 4.)

— Les progrés du laboratoire de Roscoff et du laboratoire Arago. (Compt. rend. Ac. Sc. Paris, T. 106.)

— Sur les progrés de la station de Roscoff. (l. c. T. 109.)

Fol Herm., Le Laboratoire de Roscoff. Avec fig. (Revue Scientif. T. 32.)

Concarneau[25], Arcachon[26], Guéthary. Najnovije su postaje u Le Portel kod Boulogne-sur-Mer[27], i u Les Sables d' Olonne[28].

Das Zoologische Laboratorium in Roscoff. (Kosmos (Vetter), 7. Jahrg. 13. Bd.)

Mitrofanow P. [Bericht über auf Befehl der Regierung unternommene Reise in's Ausland.] Warschau, 1887. 8°. (36 p.) Sep.-Abdr. aus Varš. Univ. Izvjestija. 1887. (ruski).

[25] Pouchet Geo., Rapport sur le fonctionnement du laboratoire de Concarneau en 1885. (Paris 1886.)

— Rapport à Mr. le Ministre de l' Instruction publique sur le fonctionnement du laboratoire de Concarneau en 1886. (Paris, 1887.)

— Rapport à Mr. le Ministre sur le fonctionnement du Laboratoire de Concarneau. (Paris. 1888.)

— Rapport au Ministre de l' Instruction publique sur le fonctionnement du laboratoire de Concarneau en 1890 et sur la Sardine. (Journ. de l' Anat. et de la Phys. 27. Année.)

Le laboratoire de Concarneau en 1885. (Revue Scientif. (3.) T. 37.)

[26] Notice sur la Station Zoologique d' Arcachon. Société Scientifique d' Arcachon, 1886.

Bulletin de la station zoologique de la Société scientifique d' Arcachon. Année 1889. I. Fasc. Rapports et annexes. Arcachon, impr. Talon, 1890.

Durègne E., Les laboratoires maritimes d' Arcachon et les Études zoologiques dans le Sud-Ouest. Bordeaux 1889. (Journ. d' hist. nat. de Bordeaux et du Sud-Ouest.)

— La Station maritime d' Arcachon, ses origines et son organisation. (Bull. Soc. Zool. France, T. 16.)

Quatrefages A. de, Lettre sur la station maritime d' Arcachon. (Bull. Soc. Zool. France, T. 16.)

[27] Giard Alfr., Le Laboratoire du Portel, les grandes et les petites stations maritimes. Avec pl. hors texte. (Bull. Scientif. France et Belg. T. 20.)

La station aquicole de Boulogne-sur-Mer. (Revue Scientif. (3.) T. 44.)

[28] La station zoologique des Sables-d' Olonne. (Revue Scientif. (3.) T. 41.)

Najznamenitija je svakako marseljska postaja, dakako sudeći na temelju publikacija, jer su anali marseljskoga muzeja ujedno glasilo pomorskoga zoološkoga laboratorija u Endoume, t. j. marseljske postaje. Anali se štampaju u sjajnoj opremi o trošku grada, te će se skoro dovršiti četvrta knjiga u 4° s množinom tablica[29]. Upravitelj je ove postaje prof. Marion, one u Cette-u Sabatier, a postaje u Villefranche P. Barrois. Pariški prof. Lacaze-Duthiers upravlja postajama u Roscoff i Banyuls-sur-Mer; u Wimereux Giard; u Concarneau Pochet.

Na sjevernoj obali Španjolske nalazimo poznatu postaju u Santander-u[30].

Englezi su u velike podupirali napuljsku postaju; te ih ima uvijek tamo; ali su ipak osnovali više postaja kod kuće. Najveća je u Plymouth-u[31]. Druge su: u Liverpool-u[32]; u Granton-u[33] kod Edinburgh-a t. j. na

---

[29] Annales du Musée d'Histoire Naturelle de Marseille publieés aux frais de la ville sous la direction de M. le Prof. A.—F. Marion. Zoologie. Travaux du laboratoire de zoologie marine. Tome I—IV. Marseille 1883—1892.

[30] Fusset José. (Fauna del Cantábrico: Estación de Biologia Maritima de Santander.) (Anal. Soc. Españ. Hist. Nat. (2.) T. I. (XXI.).

[31] The Opening of the Marine Biological Laboratory at Plymouth. (Nature, Vol. 38.)

Das Laboratorium für die Naturgeschichte der Seethiere in Plymouth. (Zool. Garten, 29. Jahrg.)

[32] Herdman W., On the results of the work undertaken by the Liverpool Marine Biological Committee. (Proc. Manchester liter. and phil. Soc. Vol. 25. 1885.)

— The Foundation and First Season's Work of the Liverpool Marine Biological Station on Puffin Island. With (5) illustrations. Liverpool, 1888.

— The second annual report of the Liverpool marine biological station on Puffin island. With illustr. (and 1 map). Liverpool, 1882.

obali zaljeva Firt of-Forth a, dobro poznata rad obilja tamošnje faune; u St. Andrews gdje se nalazi starinski škotski universitet[34]. Ne znam, da li još opstoji škotska

— Report, Third Annual, of the Liverpool Marine Biological Station on Puffin Island. With illustr. (and 1 map.). Liverpool, 1890.

— Report, the Fourth Annual, of the Liverpool Marine Biological Station on Puffin Island. With Illustr. Liverpool, 1891.

Opening of the Liverpool Marine Biological Station at Port Erin. With plan. (Nature, Vol. 46.)

[33] Proposed Zoological Station at Granton, near Edinburgh. (Nature. Vol. 28.)

The Edinburgh Biological Station (at Granton) (l. c.)

Edinburgh Marine Station (l. c. Vol. 29.).

Cunningham J. T., Report on the biological work of the zoological station at Granton. (Nature, Vol. 34.)

— La Station maritime de Granton — Édimbourg, sous la haute direction de Sir John Murray. (Arch. Zool. Expérim. (2.) T. 2.)

Van Beneden E., et A. F. Renard. La Station marine d'Édinbourg. (Bull. Scientif. dép. du Nord (2.) 6. Ann. 1883. T. 15. (Bull. Accad. Sc. Belg. (3.).

Behrens H., Die biologische Station in Granton. Edinburgh. (Biolog. Centralbl. 5. Bd.)

Murray J., Report of the Committee . . . appointed for the purpose of aiding in the maintenance of the etablishment of a Marine Biological Station at Granton, Scotland. (Rep. 57. Meet. Brit. Ass. Adv.)

Report of the Committee . . . (J. Murray, Secr.) appointed for the purpose of aiding in the maintenance of the establishment of a Marine Biological Station at Granton Scotland. (Rep. 58. Meet. Brit. Ass. Adv. Sc. Bath.)

[34] Mc Intosh W. C., On the Structure ad Arrangements of the St. Andrews Marine Laboratory. (Rep. Brit. Ass. Adv. Sc. 1885.) Isti je pisac opetovano pak izvijestio u: Ann. of Nat. Hist. (5.) Vol. 15; l. c. Vol. 16; l. c. Vol. 20; l. c. (6.) Vol. 2; l. c. (6.) Vol. 5; l. c. (6.) Vol. 6; Fifth Rep. Fishery Board for Scotland, Appendix

postaja u Cowie u kod Stonehaven-a[35], koju je utemeljio G. J. Romanes, za da bude u pomoć universitetu u Aberdeen-u, jer nam nijesu pri ruci izvješća škotskih postaja[36].

Belgijska mora da ima svoju staciju u Osteode-u, premda ju Dohrn ne spominje[37].

Holandija je već dugo uredila svoju prvu prenosnu postaju, a danas ima i drugu na Helder-u.[38]

Danska ima jednu postaju kod Hellenbaeck-a na Jütland-u[39].

F. No. XV.; 6. Ann. Rep. Fish Board Scotland; Journ. Mar. Biol. Assoc No. 2.; Nature, Vol. 32.

[35] Zoologische Station in Schottland (in Cowie). Zool. Anz. II. 1879.

[36] Parker T. Jeffr., The Scottish Zoological Station. With Fig. (Nature, Vol. 21.)

Sladen Percy, Report of the Committee . . . for the maintenance of the Scottish Zoological Station. (Report 52. Meet. Brit. Assoc. Adv. Sc.)

Cunningham J. T., The Scottish Marine Station. (Nature, Vol. 32.)

Hoyle Will. E., The Scottish Marine Station and its work. With 8 cuts. (Journ. Marine Biolog. Assoc. No. II).

[37] Beneden Éd. Van, Compte rendu sommaire des recherches entreprises à la Station biologique d'Ostende pendant les mois d'été 1883. (Bull. Ac. R. Sc. Belg. (3) T. 6.)

[38] Hoek, Dr. P. P. C., Die Zoologische Station der Niederländischen Zoologischen Gesellschaft (Zool. Anz. I. 1878.). U spomenutom časopisu ima često vijesti ob ovoj staciji i to: II. 1879.; III. 1880.; VII. 1884.; VIII. 1885.; XI. 1888.; XIII. 1890.

Dollfus Adr., La station zoologique de la Société néerlandaise. Avec fig. (Feuille d. Jeun. Natural. 19. Ann. 1888.) Holandezi priobćuju redovito godišnje izvješće postaje, no nećemo ih tu navesti, jer ih onako nemamo.

[39] Petersen C. G. Joh., Beretning til Indenrigsministeriet fra Den danske biologiske Station. I. 1890—(91). Med. 1 Kart. Kjobenhavn,1892.

U novije vrijeme uregjuje Norveška postaju u Bergen-u[40], a druga se ustrojava u Kristianiji. Švedska ima svoju postaju u Kristineberg-u na Kategat-u.

Njemačka je država takogjer tek u novije vrijeme osnovala postaju na Helgoland-u[41]; već smo rekli da su obale njemačkoga carstva jalove.

Ruska ima „Soloveckuju stanciju" na istoimenom ostrvu Bijeloga mora već od god. 1880, na istome otoku, gdje no stoji starodavni, glasoviti ruski manastir, a sam je manastir poklonio zato zgradu[42]. — Tamo se dakle na sjeveru znanost i vjera mogu sasvim dobro slagati. — Na jugu Ruske nalazimo drugu kod Sevastopolja[43].

Fra den danske biologiske Station. From the Danish Biological Station. II. 1891.

[40] Brunchorst J., Die biologische Meeresstation in Bergen. Mit 5 Taf. und 2 Karten im Text. (Bergens Mus. Aarsberetn. f. 1890) — Ausz. von Korschelt. in: Naturwiss. Rundschau. 7. Jhg.

— Die biologische Meeresstation in Bergen, Norwegen. (Zool. Anzeig. XIII. 1893.)

[41] Heincke Fr., Die biologische Anstalt auf Helgoland. (Zool. Anz. XV. 1892)

— (l. c. XVI. 1893)

[42] Соловецкая біологическая станція, ея 10-лѣтная дѣятельность, нужды и потребности. (Труды С.-Петерсбург. общества естествоиспытателей. — Travaux de la Société des Naturalistes de St.-Pétérsbourg. Vol. XXIII. St.-Pétérsbourg 1893.)

Faussek V., Station biologique „Solovetskaïa" (Tad. par. A. Zagovallo) Avec 1 carte (Congrès Internat. d'Anthropol. Moscou 1892.)

[43] Otčetъ o djejatelьnosti Sevastopolьskoi biologičeskoi stancii. (Zapiski Novoross. Obč. Odessa 1886.)

Nasonow N. W., Sevastopolьskaja stancija. (Izvjestija Imp. obč. 50. Moskva 1886.)

Kowalevskij A. O., Zajavlenie. (Zapiski Novoross. obč. 15. Bd. Odessa.)

S ovog sam mjesta god. 1876 spomenuo ljetni amerikanski laboratorij pok. prof. Agassiz-a[44]. — Sjeverna je Amerika za promicanje ribarstva i ribogojstva uradila više, nego sva Evropa zajedno i sprema se takogjer, da na veliko uredi svoje znanstvene postaje. Jednu će naime u New-Hawen podići Agassiz-ov sin; drugu će u Woods Holl profesor Whitman[45]. John Hopskinski universitet uredilo je svoju u Chesapeake[46]; pensilvanski će universitet ustrojiti jednu u New-Jersey-u. Nadalje nakaniše osnovati jednu na obalama velikih jezera[47], drugu

---

Ostroumoff A., Bericht über die Verwaltung der marinen bialogischen Station in Sebastopol (ruski). (l. c. 16. Bd.)

Остроумов. Др. А., отчетъ о дѣятельости біологичеческой станціи въ Севастополѣ за двухлѣтіе 1892 и 1893 г. Санктпетербургъ. 1893.

[44] Prirodopisne znanosti osobito zool. u obće i kod nas. (Rad jugoslav. akad. Zagreb 1876. 45 (12).

[45] Ryder John A., Report of Operations at the Laboratory of the U. S. Fish Commission, Wood's Holl, Mass, during the summer of 1888. (U. S. Fish Comm. Rep. Commiss. P. XVI. for. 1888.)

The new marine biological Laboratory at Wood's Holl. (Amer. Monthly Microsc. Journ. Vol. 9. No. 7. Vol. 10. No. 6.)

[46] Zoologische Stationen. (Zool. Anz. I. 1878. 58.)

The new Biological Laboratory of the Johns Hopkins University. With plans. (Johns Hopk. Univ. Circul. Vol. 3. No. 30. p. 85.)

Brooks W. K., Chesapeake Zoological Laboratory. Report of the Director for its first six years, 1878—1883. (l. c. p. 91.)

Notes from the Chesapeake Zoological Laboratory of the Johns Hopkins University. (Amer. Jour. Sc. (Silliman) Vol. 20.)

Chesapeake Zoological Laboratory. (Johns Hopkins University Circulars. No. 9. March, 1881.)

The Chesapeake Zoological Laboratory. (Report, 1878—82.) (l. c. No 17. Baltimore, 1882.)

[47] Reighard J. E., A Laboratory on the Great Lakes. (Zool. Anz. XVI. 1893.)

u Kaliforniji, treću na ostrvima Bahamskim, četvrtu opsega i veličine napuljske postaje na zapadnoj obali Amerike. I Jamaika hoće da ima svoju[48]. U obće Amerika će se s nama ozbiljno natjecati, a sa sviju strana zagovaraju se amerikanske postaje[49].

Isto sam tako drugom zgodom spomenuo, da i Japanci uza svoj universitet, koji su osnovali po evropskom primjeru, imadu u Tokioi morsku biološku postaju[50]. Radnje tamo izašle služe na čast japanskim zoolozima.

Ne znam je li još opstoji batavska postaja u malajskom arhipelu, koju je god. 1885 tamo uredio Sluiter[51]. Spominje se još, da se osnivaju postaje u Melbourne-u[52], u Sidney-u[53], u Novoj-Zelandiji; pa dok smo mi za oto doznali, može biti, da su postaje već otvorene.

---

[48] Stuart John, On the marine Laboratory at Pert Henderson. (Journ. Instit. Jamaica. Vol. 1. No. 2.)

— A marine Laboratory fer Jamaica (l. c. No. 3.).

[49] Lankester E. Ray, An American Sea-side Laboratory. (Nature, Vol. 21.)

Tarr, Ralph. S., American Summer Zoological Stations. (l. c. Vol. 31.)

Behrens H., Die amerikanischen zoologischen Stationen. (Biolog. Centralbl. 5. Bd.)

Edwards Charl. L., The marine Biological Station of the University of Texas. (Science (New-York), 11. Vol. XXI.).

Campbell John P., Marine Laboratories in the United States. (Nature, Vol. 47.)

[50] Mitsukuri, Kakichi, The Marine Biological Station of the Imperial University at Misaki. With 2 pl. (The Journ. Coll. Sc. Imp. Univers. Japan, Vol. 1.)

Natural Science in Japan. With cut. (Nature, Vol. 38.)

[51] Sluiter C. Ph., Ein Zoologisches Laboratorium in dem Malayischen Archipel. (Zool. Anz. VIII. 1885.)

[52] Spencer, W. Baldw., Notes from the Biological Laboratory of the University of Melbourne (Roy. Soc. Victoria Proceed.)

[53] Zoologische Station in Sydney. (Zool. Anz. II. 1879.)

A naše more? Nijesu na nj zaboravili Nijemci; samo mi ne činimo ni ono, što bi nam čedne naše sile dopuštale, kad bi za to imali smisla i dovoljno domoljubnoga zanosa.

Vrlo dobro uregjena, a još bolje snabdjevena zoološka stacija stoji u Trstu već od godine 1875[54]. — Ravnatelj postaje je sada profesor dr. Claus sa bečkoga universiteta, a mjesni je nadziratelj Švicar dr. E. Graeffe. Od godine 1878 izašlo je 10 knjiga radnja bečkoga zoološkoga zavoda, koje su ujedno i glasilo postaje. Ovo deset knjiga sa 297 tablica zapada 276 for. Što se pak u samom Beču radi, to biva najviše na temelju proučavanja životinja iz našega mora. Valja bo

---

Haswell Will. A., Jottings from the Biological Laboratory of Sydney University. (Proc. Linn. Soc. N. S. Wales, (2.) Vol. 7.)

[54] Schulze F. E., Ueber die zoologische Station in Triest. (Tageblatt der 48. Versammlung d. deutscher Naturforscher und Aerzte. Graz 1875.)

Claus C., Zoologische Station in Triest. (Verh. zool.-bot. Ges. XXVI. Wien 1876.)

Weinberg Alex., Die k. k. zoologische Station in Triest. (Naturhistoriker, 5. Jhg. 1883.)

— Die k. k. zoologische Station in Triest. (Bericht nat. Ver. k. k. techn. Hochschule, Wien, V.)

Lendenfeld R. von, Die zoologische Station in Triest. (Oesterr. ung. Revue. 7. Bd.)

Claus C., Normativ über die Benutzung der k. k. zoologischen Station in Triest. (Zool. Anz. XVI. 1893.)

U siječnju god. 1875. pozvan bi Dr. Graeffe u Trst, da uredi postaju. U ožujku došao je onamo već prvi radnik, djak Drag. Rabl, sada profesor topografske anatomije u Pragu. Otvorenje postaje pak svečano bi proglašeno po prof. Schulze-u prigodom sastanka njemačkih liječnika i prirodnjaka, koji je tamo bio, i kojemu smo prisustvovali Dr. J. Fon i pisac ovih redaka u rujnu iste godine. U to vrijeme bili su direktori postaje Dr. Schulze i Dr. Claus.

znati, da je postaja osnovana poglavito za to, da opskrbi nužnim materijalom bečki i gradački zoološko-zootomski zavod[55].

Čednija je postaja berlinskoga akvarija u Rovinju, otvorena 10. svibnja god. 1891, zato, da obskrbi berlinski akvarij živim morskim životinjama[56]. Budite s toga uvjereni, kad bi me Hrvat pitao, kako i gdje bi mogao naći najbolju zgodu, da prouči ili da makar od ljubopitnosti vidi životinjstvo Jadranskoga mora, to bi mu, bolnim srcem, vjerujte mi, morao odgovoriti . . . . . u Berlinu. — Zavisti ne poznam, ali boli me naš nemar, naše neshvaćanje. Kod te postaje nije namješten stručnjak pravi, nego čovjek praktične ruke, koji se uvježbao kod tršćanske postaje.

Uzduh i kora zemaljska, more od svoje površine do njegove najveće dubine, sve je domena zoologa, svuda ima života. Ta u obće govoreći, gdje li nema vidljivih ili nevidljivih životinja? Evo za potonja dva decenija čovjek je odgrnuo koprenu sa prije nedostiživih morskih dubina.

Zoolozi posvetili su i od prije svu svoju pažnju i životinjstvu potoka i rijeka, bara i močvara, ali što

[55] Arbeiten aus dem zoologischen Institute der Universität Wien und der zoologischen Station in Triest. Tom I—X. Wien 1878—1893.

[56] Hermes O., Ueber die Station des Berliner Aquariums in Rovigno. (Verhandlgn. Ges. deutsch. Naturf. und Aerzte, 64. Versamml.)

Möbius K., Ueber die zoologische Station des Berliner Aquariums zu Rovigno. (Sitzgsber. Ges. Nat. Tr. Berlin 1893.)

Ravitz, Dr. B., Die Zoologische Station des Berliner Aquarium in Rovigno. (Zool. Anz. XVI. 1893.)

Hermes, Dr., Die zoologische Station in Rovigno (l. c.).

Schmeil, Dr. O, Die zoologische Station zu Rovigno (l. c.).

biva na dnu dubokih osobito planinskih jezera? Riješeno je pitanje morske abisalne faune; no ima li i slatko-vodne abisalne faune? Već je prvi pokus sretno ispao.

Neočekivani uspjesi na moru ohrabriše zoologe, pa se stala dokazivati potreba slatko-vodne postaje[57]. I eto Česi podigoše prvi prenosnu biološku postaju za istraživanje voda Česke zemlje, i to poglavito nastojanjem dr. Antonina Friča, profesora zoologije českoga universiteta, koga smo danas proglasili našim začasnim članom[58].

---

[57] Zacharias O., Vorschlag zur Gründung zoologischen Stationen behufs Beobachtung der Süsswasser-Fauna. (Zool. Anz. XI 1888. p. 18.)

— Summarischer Bericht über die Aufnahme meines Vorschlags (Studium der Süsswasserfauna betr.) seitens der Fachkreise (l. c. p. 212.)

Guerne Jul de, Les laboratoires de zoologie lacustre. (Revue Scientif. (3.) T. 41.)

Maggi Leop., Laboratori di Zoologia lacustri. (Boll. Scientif. (Maggi, Zaja etc.) Anno IX.)

[58] Frič Ant., Přenosná stanice zoologická. (Vesmir. Ročnik XVII. 1888. str. 202.); J. Kf. Zoologická stanice komitetu pro výzkum Čeh (loco citato, str. 265.); dr. Ant. Frič: Den a noc v zoologické stanici (loco citato. Ročnik XVIII. 1888. str 52., 1889. str. 62.)

— Die zerlegbare zoologische Station des Comités für Landesdurchforschung. (Zool. Anz. XI. 1888.)

— Bericht über den Fortgang der Arbeiten an der übertragbaren zoologischen Station des Comités für Landesdurchforschung in Böhmen. (l. c. XII. 1889.)

— Notice sur la station zoologique volante du comité pour l'exploration de la Bohême. Avec 2 fig. (Compt. rend. Congr. Internat. Zool. Paris 1890.)

— Die Stationen zur Durchforschung der Süsswasserfauna in Böhmen. (Wiener Landwirthschaftliche Zeitung 1891.)

Drugu su, veliku, stalnu postaju osnovali Nijemci na velikom Plönskom jezeru u Holstein-u. Ta je postaja pod upravom poznatoga pisca dra. O. Zacharias-a; počela je priopćivati posebno glasilo, te nema sumnje, da će Nijemci i tu prednjačiti[59].

Ugarska nije dosad imala vlastite postaje, ali je zato gotovo od prvoga početka iznajmila u Napulju radni stol, te je tamo radio svake godine barem jedan Magjar. Sada se pak živo o tome radi, da se osnuju dvije magjarske biološke postaje, jedna na Blatnom jezeru, druga u Hrvatskom Primorju negdje u Bakru ili u Kraljevici[60].

Fritsch Ant. u. V. Vávra, Zweiter Bericht über den Fortgang der Arbeiten an der übertragbaren zoologischen Station in Böhmen. (Zool. Anz. XIII. 1890.)

A movable Zoological Station. With 2 figg. (Nature, Vol. 39.)

[59] Zacharias O., Bericht über die lacustrisch-biologische Station am Gr. Plöner. (Zool. Anz. XII. 1889.)

— Die „Biologische Station am Plöner See“. (l. c. XIII. 1890.)

— Errichtung und Benutzung der von ihm begründeten Biologischen Station am Plöner. (Verhandlg. Ges. deutsch. Naturf. u. Aerzte. 63. Vers.)

— Vorläufiger Bericht über die Thätigkeit der Biologischen Station zu Plön. (Zool. Anz. XV. 1892.)

— Die biologische Station zu Plön. Mit Abbild. (l. c.)

— Hausordnung der Biologischen Station zu Plön. (l. c. XVI. 1893.)

Zacharias, Dr. O., Forschungsberichte aus der Biologischen Station zu Plön.

Die Biologische Station am Plöner. Mit Abbild. (Mittheil. West-preuss. Fisch.-Ver. 3. Bd.)

Guerne Jul. de, Le laboratoire de Biologie du Lac de Plön (Holstein). Avec 1 pl. (Rev. bial. du Nord de la France, 4 Ann. 1892.)

[60] Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga družtva. God. IV. Zagreb 1889., str. 58, 59.

Nijemci dakle posjeduju dvije postaje na obali sinjega mora, Talijani snuju treću, a Magjari spremaju se podići četvrtu. — Talijani jamačno ne mogu pomisliti na drugu jadransku postaju južnije od Mletaka, jer im je zaista sva obala od austrijske granice do Pulje više manje jednolična. Naša se nasuprot obala od Trsta do Crnegore odlikuje raznolikošću i bogatstvom životinja i bilja, te se ne žacam, ponovno ustvrditi — što sam se i onako drugom prilikom trsio dokazati — da je s te strane najljepša obala čitave Evrope.

Ja sam istina, kod svake prilike natuknuo štogod o zoološkim postajama, ali naravno nijesam mogao staviti stvarnoga predloga, budi radi nestašice sredstava, budi radi nestašice sila i pomlatka. — I zaista, kako bi to bilo, da možemo pokazati na hrvatsku biološku postaju, a još nam se nijesu bili riješili povoja narodni zoološki muzej i zoološko-zootomski zavod hrvatskoga universiteta. Pače, ne treba mi ovdje dokazivati, da ako se i jesu ovi zavodi sretno razvili iz prvoga zametka, to ipak još silno trebaju snažne materijalne i moralne potpore, a prije svega više radnika, kako nam ih obećaje novela muzejalnoga zakona od ove godine.

Megjutim prema svemu tomu, što smo rekli, nadošlo je ipak vrijeme, da se ozbiljno bavimo pitanjem o hrvatskoj biološkoj postaji, te možemo već danas izreći čvrstu nadu, da će hrvatska vlada, koja je u novije vrijeme s temelja podigla ili u pomoć pritekla tolikim kulturnim zavodima, biti jamačno sklona podupirati biološku postaju.

Kao navadno, pitat će se, a što ćemo imati od biološke postaje? Neće li to i opet biti sinekura, u kojoj će se škorcima (anelidima) nožice brojiti? — Ovima je nedavno odgovorio moj odlični sudrug o. g.

rektor dr. V. Dvořak u svom inauguralnom govoru[61]. Megjutim nadam se, da ću Vas lako moći uvjeriti i o praktičnoj koristi hrvatske biološke postaje.

Prije svega stalo nam je dakako do čiste znanosti, te ću kao onaj „eppur si muove“ usprkos ljudskoj jednostranosti, usprkos pokudnoj naravi onih, koji hoće da sude kao slijepci o bojama, ponovno ustvrditi, da je zoologija prva i najznamenitija znanost. Pustivši drugima da raspravljaju o ljudskim znanjem i umjenjem, koje, rado ćemo priznati, da na nas ne spadaju, mi zoolozi možemo s punim, dubokim uvjerenjem ustvrditi, da bez zoologije, bez poredne anatomije, bez poredne fiziologije, nema te nema i neće nikada biti prave spoznaje čovjeka. Ako nam je dakle do toga stalo, valja nam proučavati životinjstvo u podpunom svom neizmjernom opsegu.

Drugo, kako smo mi već istaknuli, da je zoolozima laglje bilo istraživati faunu kopna — ta sam je čovjek kopneno stvorenje — a kako im je sada uspjelo skinuti koprenu, koja je zastrla faunu dubina, valja i nama bolje proučavati našu morsku faunu osobito abisalnu.

Priznavši pak vrijednost čiste, teoretične znanosti primaknut ćemo se praktičnijim ciljevima hrvatske biološke postaje, a tu nam je i opet prvi cilj didaktske naravi, t. j. velika potreba s te strane našega univerziteta itd. Naši slušaoci mogu naime vrlo lako upoznati tip i ustrojstvo ptice i zmije, leptira i kornjaša, pauka, pijavice itd., ali sve naše razlaganje, sve naše knjige, sve naše i najkrasnije slike, svi muzejalni i najbolji preparati i modeli nijesu podobni predočiti početniku živoga

[61] Govori izrečeni kod instalacije rektora. Zagreb 1893. str. 21.

plaštenjaka *(Ascidia)*, živoga trpa *(Holoturia)*, živu zmijaću *(Ophiura)*, živu križalinu *(Asteria)*, živog klobučnjaka *(Medusa)*, živu vlasulju *(Actinia)* itd. itd. Dodajmo k tomu, da more hrani najrazličitije životinje, ili kako bi mi rekli najveći broj raznolikih tipova, bit će dakle svakomu jasno, kako nepodpuno mora da je znanje mladoga zoologa, koji svega toga nije vidio, a kamo li živo proučavao. — Dozvolite mi prostu prispodobu. Bilo bi upravo tako, kao kad bi filolog znao samo po imenu tri četvrtine klasika, a da nije vidio nego korice dotičnih knjiga, nikada sadržaj.

Evo zašto svaki universitetski zavod danas, gdje se ozbiljno mari za zoologiju, ili ima vlastitu svoju postaju, ili stoji s kojom postajom u savezu, ili u najnepovoljnijem slučaju, uzdržava što više morskih akvarija. I mi smo se poskrbili za vodene i morske akvarije, te se je ponovno pokušalo, ali nije nam nikako moglo uspjeti rad neprikladnosti prostorija, nestašice svjetla itd.

Hrvatska biološka postaja mogla bi nam napokon biti i od velike praktične koristi. — Ne može mojom zadaćom biti da ovdje raspravljam pitanja narodne ekonomije i privrede, ali jamačno ćete mi rado priznati, da kad se i ne bi svaki dan više dizale tužbe radi propadanja ribarstva, i kad ne bi bilo sve to nužnije racijonalno gospodarenje mora, osobito priječenje tako zvanoga grabežnoga gospodarstva — ne samo radi ribe nego i radi drugih mnogih veoma znamenitih proizvoda morskih — to je svakako zoolog prvi pozvan, da proučava ma koje pitanje s te strane, i da daje potrebite podatke državnim i upravnim organima, kao i svim, koji se bave raznim granama ribarstva.

Napuljska postaja jedva se bavila tima stvarima — utemeljitelju nije bilo stalo nego do čiste znanosti

— ali eno u publikacijama marseljske postaje obilna gradiva te ruke. — Kod osnivanja nove postaje na Helgoland-u najviše se istakla velika nužda proučavanja ribarskih prilika onoga mora, iz kojega se sva Evropa opskrbljuje ribom[62].

Dokazavši potrebu hrvatske postaje — nijesmo li koga uvjerili, neka potraži i pročita uvaženije pisce — neće biti s gorega, da raspravljamo takogjer i o najzgodnijem mjestu, gdje bi se morala podignuti[63].

Po onome, što smo već prije tvrdili o raznolikosti i o bogatstvu ukupnoga našega Primorja, ne bi mi za to morali puno razbijati glavu, pače mogli bi prije biti u neprilici radi obilja nikako radi oskudice prikladnoga mjesta.

Mi ćemo dakle prije svega isključiti Trst i Istru, već za to, što tamo opstoje već dvije postaje.

Nama se dakako prvo nameće Hrvatsko Primorje, ali imamo temeljitih razloga proti tomu. Prvo je naime to, da ako dogje do talijanske i magjarske postaje, onda bi imali četiri postaje u sjevernom dijelu Jadranskoga mora, a nijedne u puno zanimivijem južnom

---

[62] G. T. Zoologische Stationen. (Humboldt 1887.)

Lacaze-Duthiers H. de, Le monde de la mer et ses laboratoires. Avec figg. (Revue Scientif. (3.) T. 42.)

Buisseret A., Les Stations zoologiques des Bords de la mer. Bruxelles 1889. (Revue Questions scientif.)

Joyeux-Laffuie J., Discours sur l'étude des animaux marins et l'utilité des laboratoires maritimes. Caen. 1889.

Borodine N, Sur la question des stations zoologiques et la direction à donner à l'étude zoologique en Russie. (Trad. par J. Dumouchel.) (Congrès Internat. d'Anthropol. Moscou, 1892.)

[63] Glasnik hrvat. naravosl. družtva. God. IV. Zagreb 1889, 62.

dijelu. Sam pak pojam postaje zahtijeva, da ih ima što više, ali i na razdalekim mjestima.

Drugo, fauna Hrvatskoga Primorja, ma da nas mora veoma zanimati, ipak je najjednoličnija i najmanje obilna od čitave naše obale — mislim od Trsta do Crnegore — upravo radi naravi samoga Primorja. Kud i kamo bi zgodnije mjesto bilo na jednome od Kvarnerskih ostrva. No kad se nećemo držati specijalno hrvatske obale u užem smislu te riječi, nema razloga, da se držimo Istre i sjevera, dokle će i onako moći doseći rad tamošnjih postaja.

Drugom sam prilikom prilično potanko dokazao shodnost zoološke postaje negdje u okolici Zadarskoj; ali, kako tamo rekoh, glavna bi joj svrha imala biti promicanje ribarstva, koja ne može biti naša zadaća. Neka bude zato briga Dalmacije i tamošnjega namjesničtva. — Istina veoma bi zanimivo bilo osobito zapadno ostrovlje zadarskoga arhipela, ali i tamo ne može biti postaje radi pomanjkanja uvjeta u gradjanskom smislu; ta čuvaru postaje moglo bi jedva biti obstanka medju onim čestitim ali neukim otočanima, a što je glavno nebi si mogao tamo nabavljati najpotrebitije stvari.

Zgodno bi mjesto svakako bilo na Hvaru kraj istoimenoga grada. — Valja znati, da dok se nijesu pojavile prve stalne postaje, bio je Hvar — napose tamošnji franjevački manastir — prava dovremena postaja, pravi Eldorado biologa, i radi veoma zgodnoga položaja, radi prijatnoga podneblja i radi obilja i raznolikosti tamošnje faune i flore. — Još oko polovine našega vijeka bili su tamo Englez Alexander; milanski ihtiolog Dr. Hrištofor Bellotti; Česi Dr. Antonin Frič, profesor praškoga universiteta i Dr. V. Dušan Lambl, najposlje profesor universiteta u Varšavi. Iza pedesetih

godina radili su tamo ili barem skupljali: glasoviti ortopterolog Drag. Brunner pl. Wattenwyl iz Beča; Maks Braun sada profesor u pruskom Kraljevcu; conte F. Castracane iz Rima; Dr. H. Driesch iz Jene; histolog Dr. Ebner iz Beča; Jos. Erber iz Beča; Dr. L. Graff sada profesor universiteta u štajerskom Gracu; Dr. Ad. Ed. Grube, profesor vratislavskoga universiteta; Dr. E. Haeckel iz Jene, Dr. Kam. Heller sada profesor universiteta u Insbruckh; Dr. Kurt; Herbst, Haeckel-ov učenik; braća O. i R. Hertwig; Antun Jelinek iz Beča; entomolog Dr. Kranz; Dr. L. Lendenfeld sada u Insbruku; barun Lichtenstein; Dr. J. R. Lorenz, prije profesor riječke gimnazije, poslje ministerijalni savjetnik u Beču; direktor tršćanskoga muzeja Dr. Drag. Marchesetti; Dr. E. Marenzeller od dvorskoga muzeja u Beču; Dr. Drag. Penecke iz Graca; Dr. Radlkofer; Dr. Oskar Schmid u svoje vrijeme profesor gradačkoga universiteta a poslije strasburškoga; Dr. Ferd. Schmidt iz Rostock-a; Dr. F. E. Schulze sada profesor berlinskoga universiteta; Dr. F. Steindachner direktor dvorskoga zoološkoga muzeja u Beču; P. Pius Titius, pok. Dr. F. Unger profesor u Gracu, F. Wagner, Witting iz Beča, a to nijesu jamačno svi. Nadalje valja uvažiti, da bi se iz hvarske postaje lako dali poduzeti izleti na sjever i na jug, jer Hvar leži od prilike izmegju sjeverne manje duboke, i južne znatno dublje kotline Jadranskoga mora.

Napokon obzirom na to, što je sjeverni dio Jadranskoga mora s prvice bolje poznat, od kako su ga naime na početku našega vijeka istraživali osobito mletački zoolozi, a kasnije austrijski i drugi, kako smo evo baš naveli, sve do Hvara; zatim obzirom i na to, što je naše znanje južne kotline veoma oskudno, a puno nam obećaje već zato, što su mu dubine mnogo veće,

bilo bi najzgodnije, da se postaja utemelji kod Dubrovnika. — Valja tu upamtiti, da najveća dubina izmjerena gruzilom Oesterreicher-ove ekspedicije u južnoj kotlini iznaša 1590 metara, dok u sjevernoj kotlini, ako potegnemo liniju od gore Gargano-a preko Lastova do dalmatinskoga kopna nema nego 243 met. i to u svom najjužnijem dijelu, dočim prema sjeveru ide uvijek na manje, tako da onaj dio, koji se stere izmedju ušća Pada i Istre nema nigdje više od 30 do 40 metara dubine.

Dubrovnik ima ono krasno južno podneblje. Prirodnjaci mogli bi gotovo uvijek i zimi raditi. Tik kod Dubrovnika nalazimo divnu onu dubrovačku Rijeku, koja nam ujedno pruža faunu slatke kao i bucate vode i čistoga mora: tamo nalazimo elafitske otoke. — Prema Dubrovniku vidimo otvoreno more. Tko je dosad iztraživao onu pelagičnu faunu, tko abisalnu? Nitko. Iz dubrovačke postaje lako bi se dala proučavati i fauna Boke, one Kotorske Boke, za koju su svi i strani pisci složni, da je nema više na svijetu. Kad bi napokon naša postaja mogla jednom razpolagati parnom ladjom, evo Skadarskoga jezera, eno veoma zanimive arbanaške obale, gdje je još sve neobradjeno polje.

Hoćemo li dakle skupiti sve u jedno, to slijedi, da bi od najveće koristi bila postaja kod Dubrovnika. Na Hvaru bila bi dakako takogjer sasvim na svome mjestu. Kad bi pak bilo razloga, da se ustroji u Hrvatskom Primorju, to bi se imalo naći zgodno mjesto od Crkvenice do Senja, može biti n. pr. u Povile kod Novoga. Rijeka je apsolutno neshodno mjesto zato.

Ne treba nam pak razlagati, da bi se hrvatska biološka postaja morala urediti kao podružnica narodnoga zoološkoga muzeja i zoološko-zootomskoga zavoda našega universiteta.

Prije nego završim, dozvolite mi dotaknuti još jedno pitanje, ono naime o čuvaru, nadziratelju postaje, ili kako ga hoćete nazvati. Pita se naime, hoćemo li preporučiti za hrvatsku biološku postaju praktično uvježbana čovjeka, kao što je n. pr. u Rovinju, ili stručnjaka, pisca kako je u Trstu. Ja sam pod svaki način, da se namjesti stručnjak. Eto razloga.

Ne marim spominjati kako je Berlincima lako bilo posegnuti za gotovo uvježbanim vještakom sa tršćanske postaje, dok mi nemamo, gdje da ga kraj mora uvježbamo. Istina mogli bi ga nekamo poslati, mogli bi se pače pomoći strancima, pošto se samo sobom razumijeva, da isključivo praktični vještak ne može biti pravi stručnjak t. j. pisac. Mi megjutim trebamo baš zoologa od zanata. Prvo što je drugima, a osobito Nijemcima — u kojih ima na stotine biologa — lako udesiti stvar po volji i prema prilikama, dočim su u nas ove ruke ljudi na žalost rijetki stvorovi. Drugo, hrvatski nadziratelj postaje morat će da uputi slušaoce našega universiteta, u opće početnike, u sve, što se tiče morske faune i flore, pošto se to ne može činiti u Zagrebu, barem ne može se nikako u tolikoj mjeri. Budućemu hrvatskomu zoologu ako bude stalno namješten, evo ima lijepe prilike, da se kroz cijelu godinu bavi ispitivanjem životinjstva Jadranskoga mora, budi sa strogo znanstvene strane, budi, kad ustreba, sa praktične strane radi ribarstva, ili radi uregjenja i podignuća uzgoja rakovice (*Maja*), jastoga (*Homarus*), pruga (*Palinurus*), daganja (*Mytilus*), kamenica (*Ostrea*) itd.

Na koncu pita se, kako ćemo skrbiti za nadziratelja postaje? Gdje ima smisla i dobre volje, lako je i mjesta naći. Slobodni smo predlog staviti. Mi smo u svoje vrieme s teškom mukom turili u muzejalni zakon

po jednoga pristava za svaki odio zavoda. Novela pomenutoga zakona od ove godine ne ograničuje broj pristava, t. j. čuvara kod pojedinih odjela. Eno dakle i s te strane utrt put. Jedan čuvar zoološkoga odjela narodnoga muzeja može biti dodijeljen kao čuvar-nadziratelj postaje uz jednaka prava i beriva zagrebačkih čuvara. Takova uredba ne pretpostavlja novih posebnih zakona, a spomenutomu čuvaru bila bi i onako zadaća, da skrbi i obskrbljuje morskim životinjama tako muzejalne zbirke kao i muzejalne i universitetske laboratorije.

2. KNJIŽEVNA RADNJA.

a) RAD.

Knjiga CXIII. (razreda matem.-prirodoslovnoga XVI.)

Njeke primjetbe ponajviše k Peltierovoj teoriji zračne munjine. Od *dra. V. Dvořaka.* Str. 1.

Konstante srednje dnevne temperature zraka za hrvatske postaje. Od *dra. Artura Franović-Gavazzia.* Str. 23.

Geologijski i hidrografijski odnošaji Marija-Goričkih brdina. (S litograf. tablicom.) Od *dra. Drag. Gorjanović-Krambergera.* Str. 29.

Deveto potresno izvješće za godinu 1891. Od *dra. M. Kišpatića.* Str. 38.

O parcijalnim diferencijalnim jednačbama ploha. Od *Eduarda Doležala.* Str. 53.

Bichromat kalija. (S litograf. tablicami.) Od *G. Bončeva.* Str. 79.

Prognoza vremena. (S litograf. tablicom.) Od *J. Torbara.* Str. 104.

Gerhardtov helenin. Od *dra. S. Bošnjakovića.* Str. 140.

Knjiga CXIV. (razreda filol.-hist. i filoz.-jur. XXXVII.)

Rad hrvatskoga zakonarstva na polju uprave od god. 1861. do najnovijega vremena. 2. Uprava gospodarskoga života. Od *dra. Fr. Vrbanića.* Str. 1.

O latinskoj poeziji Junija Restija. I. Od *dra. M. Šrepela.* Str. 99.

O početnom meridijanu, sveopćem satu i jedinstvenom kalendaru. Od *J. Torbara*. Str. 61.

b) STARINE.

Knjiga XXVI.

Dva cjenika za trg. slobod. i kralj. grad Varaždin 1658—1749. Priobćio prof. *Julije Janković*. Str. 1.

Oporuka Ivana Lučića, Trogiranina, našega povjestnika od 1679. godine. Priobćio *dr. Ivan Črnčić*. Str. 20.

Dva izvještaja o velikoj dubrovačkoj trešnji. Priobćio *dr. M. Rešetar*. Str. 27.

Grškovićev odlomak glagolskog apostola. Priobćio prof. *V. Jagić*. Str. 33.

Prilozi za poviest protestanata u Hrvatskoj. Priobćio *Radoslav Lopašić*. Str. 162.

Regesta documentorum regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae saeculi XIII. — Collegit et digessit *I. Kukuljević*. (Continuatio Starine XXIV., 202—252). Str. 195.

c) STARI PISCI HRVATSKI.

Knjiga XX.

Crkvena prikazańa starohrvatska XVI. i XVII. vijeka. Priredio za štampu i uvodom popratio *M. Valjavec*. Str. I—XI. 1—342. Izpravci tekstu.

d) MONUMENTA

SPECTANTIA HISTORIAM SLAVORUM MERIDIONALIUM.

Volumen XXIV. Index rerum, personarum et locorum in voluminibus I—V. monumentorum spectantium historiam Slavorum meridionalium. Opera *S. Ljubić*. Str. 1—393.

Volumen XXV. Scriptores, volumen II: Chronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451—1484). Digessit *Speratus Nodilo.*

e) POSEBNA DJELA.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Svezak XIII. Diela IV. sv. I. Obradjuje *P. Budmani.*

Ljetopis sv. VIII. za god. 1893.

3. KJIŽEVNI RAD.

a) ČLANOVA.

Budmani P.:
Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Sv. XIII. Diela IV. sv. I.

Črnčić I. dr.:
Paoporuka Ivana Lučića trogiranina, našega povjestnika od god. 1679. Starine XXVI. Str. 20.

Dvořak V. dr.:
Njeke primjetbe ponajviše k Peltierovoj teoriji zračne munjine. Rad CXIII. Str. 1.

Gorjanović-Kramberger Drag. dr.:
Geologijski i hidrografijski odnošaji Marija-Goričkih brdina. Rad CXIII. Str. 29.

Jagić V, dr.:
Grškovićev odlomak glagolskog apostola. Starine XXVI. Str. 33.

Kišpatić M. dr.:
Deveto potresno izvješće za godinu 1891. Rad CXIII. Str. 38.

Kukuljević I.:
Regesta documentorum regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae saeculi XIII. (Continuatio). Starine XXVI. Str. 195.

Ljubić S.:
Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium volumen XXIV. Index rerum, personarum et locorum in voluminibus I—V. monumentorum spectantium historiam slavorum meridionalium.

Lopašić R.:
Prilozi za poviest protestanata u Hrvatskoj. Starine XXVI. Str. 162.

Matković P. dr.:
Putovanja po Balkanskom poluotoku XVI. vieka. XIII. Putopisi Stj. Gerlacha i Sal. Schweigera, ili opisi putovanja carskih poslanstva u Carigrad, naime Davida Ungnada od god. 1573. do 1578. i Joach. Sinzendorfa od god. 1577. Rad CXVI. Str. 1.

Mohorovičić A.:
Tornado kod Novske. Rad CXVII. Str. 1.

Nodilo N.:
Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium volumen XXV. Chronica ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451. item Joannis Gundulae (1451—1484).

Rački Fr. dr.:
Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća. VI.
1. Obuka i pismenost. Rad CXV. Str. 37.
2. Umjetnost i umjetni obrt. Rad CXVI. Str. 175.

Šrepel M. dr.:
O latinskoj poeziji Junija Restija I. — Rad CXIV. Str. 99.

Torbar J.:

Prognoza vremena. Rad CXIII. Str. 104.

O početnom meridijanu, sveopćem satu i jedinstvenom kalendaru. Rad CXVII. Str. 61.

Valjavec M.:

Crkvena prikazanja starohrvatska XVI. i XVII. vijeka. Priredio za štampu i uvodom popratio. — Stari pisci XX.

Vojnović K. dr.:

Sudbeno ustrojstvo republike dubrovačke. — Druga perioda od god. 1460—1667. Rad CXIV. Str. 159.

Sudbeni ustroj republike dubrovačke III. Od godine 1667. do 1808. Rad CXV. Str. 1.

Vrbanić Fr. dr.:

Rad hrvatskoga zakonarstva na polju uprave od god. 1861. do najnovijega vremena. 2. Uprava gospodarskoga života. Rad CXIV. Str. 1.

Zore Luka:

Paļetkovańe. (Nastavak i ostatak.) Rad CXIV. Str. 221 i Rad CXV. Str. 137.

b) NEČLANOVA.

Bončev G.:

Bichromat kalija. Rad CXIII. Str. 79.

Bošnjaković Sr. dr.:

Gerhardtov helenin. Rad CXIII. Str. 140.

Doležal E.:

O parcijalnim diferencijalnim jednačbama plohâ. Rad CXIII. Str. 53.

Gavazzi-Franović Artur dr.:
Konstante srednje dnevne temperature zraka za hrvatske postaje. Rad CXIII. Str. 23.

Janković Julije:
Dva cjenika za trg. slob. i kralj. grad Varaždin 1658—1748. Starine XXVI. Str. 1.

Kučera O.:
O Marinu Getaldiću, patriciju dubrovačkom, znamenitom matematiku i fiziku na početku XVII. vijeka. Rad CXVII. Str. 20.

Rešetar M. dr.:
Dva izvještaja o velikoj dubrovačkoj trešnji. Starine XXVI. Str. 27.

Rožić V.:
Kajkavački dijalekat u Prigorju. Rad CXV. Str. 68 Rad CXVI. Str. 113.

III.

Arkiv, knjižnica i galerija slika.

a) ARKIV

OVE SE JE GODINE UMNOŽIO RUKOPISI I LISTINAMI, KOJE SE OVDJE SA ZAHVALNOŠĆU NAVODE.

Ove se godine znatno umnožala sbirka arhiva jugoslavenske akademije, i to: darom preuzv. g. pokrovitelja nabavljeno je za nj nekoliko tisućah što izvornih što ovjerovljenih listinah od XIII—XIX. vieka iz ostavštine pok. člana dopisnika Radoslava Lopašića; zatim poklonila je presv. gja. udova Julija Bogović nekoliko listinah iz sbirke pokojnoga supruga. Troškom ove akademije prepisano je za njezin arhiv, i to: „Libro delli ordinamenti e delle usançe della universitate della isola de Lagosta". — „Praxis curiae Ragusinae". „Liber criminalium reipublicae Ragusinae". — „Liber croceus reipublicae Ragusinae", i nekoliko listinah od godine 1327—1613. iz arhiva g. Rafa Arnerija posjednika u Korčuli; a napokon darovao je g. prof. M. Milas rukopis Gundulićeva „Osmana" pisan u XVII. vieku. Obširnije o tom nalazi se u ovogodišnjem Ljetopisu u tajnikovom izvještaju str. 81—82.

b) KNJIŽNICA

JE OVE GODINE NARASLA ZNATNIM BROJEM KNJIGA, I TO:

a) plemenitim poklonom gospodje udovice pokojnoga člana i umirovljenoga ministarskoga savjetnika Mirka *Bogovića* više stotina knjiga imajuće privatne biblioteke,

kojim se je poklonom popunio mnogi manjak knjiga. Što je od tih poklonjenih knjiga biblioteka već imala, to se je ili boljim eksemplarima zamijenilo, ili prema želji blage pokloniteljice porazdijelilo. Za taj se veledar akademija još jednom ovdje javno zahvaljuje.

b) poklonom sveučilištnoga umir. profesora i pravoga člana Pere *Matkovića* prigodom seljenja iz domovine. On je podario biblioteci mnoge knjige većinom zemljopisnoga i povjestnoga sadržaja. Za taj se dar i ńemu izražuje topla zahvala.

c) KNJIGAMA

a) KOJE JE JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA DOBILA OD POJEDINIH DOBROTVORA.

Rački dr. Franjo: archaeologicky vyzkum ve středních Čechách. Prag 1893.

Poglavarstvo gr. Zagreba: Izvješće gradskoga poglavarstva o sveobćoj upravi sl. grada Zagreba za god. 1892. Zagreb 1893.

C. i kr. *Školski savjet* za Galiciju: Sprawozdanie c. k. rady szkolnej krajowej o stanie szkól średnich galicyjskich w roku szkolnym 1891—92. Lavov 1892.

Slavno *poglavarstvo* grada *Zagreba:* izvješće gradskoga poglavarstva o sveobćoj upravi sl. i kr. glavnoga grada Zagreba god. 1891. Zagreb 1893.

Zemský výbor kralovství Českého: archiv Česky dil XI. i XII. Prag 1892—93.

Kr. *zemaljska vlada:* a) Stenografični zapisnici sabora kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije peto godište 1892—97. od I. do uključivo XIV. saborske sjednice od 4. kolovoza 1892. do 21. pros. 1892. svezak I. god. 1892. i svezak V. god. 1891—92. — b) Sbornik zakonah i naredabah za Hrvatsku i Slavoniju god. 1893. komad I—XVII.

Trgovačko-obrtnička komora u Zagrebu: Statističko izvješće obuhvaćajuće sve grane komorskoga okružja za godine 1891. i 1892. Zagreb 1893.

Sveučilište Fr. J. u Zagrebu: Govori izrečeni dne 19. list. 1893. kod instalacije rektora. Zagreb 1893.

Новаковић Ст.: Статистика написао М. В. Веселиновић. Београд 1893.

C. kr. *galički zemaljski školski savjet:* Sprawozdanie c. kr. rady szkolnej krajowej o stanie wychowania publicznego w letach 1891/2 i 1892/3. — Sprawozdanie o stanie szkól średnich w roku 1892/3.

b) KNJIGE KOJE JE DOBILA NA DAR OD PISACA.

Т. Флоринскій: а) глаголитическій мисалъ Хервои воеводы боснійскаго и герцога сплѣтскаго. Кијев 1892. — Янъ Амосъ Коменскій другъ человѣчества. Кіевъ 1892.

G. *Turić:* der Entschluss in dem Willensprocesse. Langensalza 1892.

Дуцић Н. архимандрит: а) књижевни радови књига 3. Биоград 1893. — б) Свети Сава. Београд 1893.

Руварац Ил. архимандрит: о натписима у овренској цркви и о живопису попу Страхињи. Сарајево 1892.

Венюковъ П.: о силурійскихъ отложеніяхъ Подольской губерній. Петроград 1892.

Woldřich dr. J. N. Reste diluvialer Faunen und des Menschen aus dem Waldviertel Oesterreich in den Sammlungen des k. k. Naturhistorischen Hofmuseums in Wien. Wien 1893.

V. Bogišić: le statut de Raguse, codification inedite du XIII. siècle. Paris 1894.

Tomašić O. V.: ožujsko mjesečenje ne može biti mjesečenje vazmensko. Zadar 1892.

Јовановић В. 1. статистичке биљешке, 5 књига 1878—88. — 2. манастирско непокретно имање у краљевини Србији 1888. — 3. умирање учитеља основних школа у кнежевини Србији 1876. — 4. попис људства у кнежевини Србији 1881. — 5. о резултатима статистике људства и морала 1874. — 6. теорија статистике од дра. Густава Римелина, превео М. Р. В. Београд 1890.

Nemičić dr. M.: ljekarski rječnik njemačko-latinsko-hrvatskoga djela I. knjiga. Zagreb i Karlovac 1893.

Zanchi Vincenzo: l'Ecuba e le Trojane di Euripide, studio criticoleterario. Beč 1893.

Стратимировић: Помони, пјесме. Дубровник 1893.

Jensen Alfred: Kristo Botjov, en bulgarisk frihetskald. Goteborg 1891.

Breyer M.: pokus bibliografije, poviesti, pobjede kod Siska 22. lipnja 1593. i obsada tvrdje sisačke po Hasanpaši bosanskom god. 1591—92. Križevci.

Strohal R.: hrvatska slovnica za srednje i nalike im škole. Bjelovar 1893.

Šegoić F. Ch.: Poniženi i uzvišeni Isus (prevod M. Marulića). Zadar 1893.

Милановић М.: 1. живот народни 1—4. Београд 1888—91. — 2. Русо, Песталоцције и Коменски. Београд 1884. — 3. Задруга. Београд 1889. — 4. Кривично право. Београд 1889. — 5. Хришћанство. Београд 1889. — 6. лична слобода и безбедност. Београд 1890. — 7. Беле, Спенсер и Бунт. Београд 1890. — 8. логичност и празноверице у животу, науци и васпитању. Београд 1890.

Миличевић М.: у спомен 4-стогодишнице прве српске штампарије 13—17. јуна 1893. године. Земун-Београд 1893.

Trgovačka obrtnička komora u Senju: glavni izvještaj o gospodarstvu, obrtu, trgovini i prometu senjske trgovačke obrtničke komore za 1892. Senj 1893.

Cvijić dr. J.: das Karstphänomen. Wien 1893.

Hranilović dr. H.: Prilozi sintetičko-analitičkom postupku geografske metode. Zemun 1893.

Woldřich dr. Jan N. Geologické příspěvky k otázce o posledních kontinentalních změnach evropskych. Prag 1892.

Гиган Гигански: а) неједнаки, шаљива игра. Земун 1893. — б) глумац, шаљива игра. Земун 1893.

Галузьсевъ: на земљи и под земљом, превео J. Нара-Матић. Београд.

Fleischer Gustav: rječnik narodnih imena ljekarija.

Jensen Alfred: Ragusa, en sydslavisk litteratur studie jämte historisk inledning och afslutning. Göteborg 1893.

A. Márki: Amerika und die Ungarn. Budapest 1893.

Bergbohm dr. J.: Entwurf einer neuen Integralrechnung 2. Heft. Leipzig 1893.

Janda J.: Uputa u poznavanje robe. Zagreb.

Pilepić T.: Tumač k zakonu od 9/5. 1889. o zadrugah. Požega 1893.

Máchal dr. J.: o bohatyrském epose slovanském čast I. Prag 1894.

c) KNJIGE KOJE JE DOBILA ŠTO U ZAMJENU, ŠTO NA DAR OD RAZNIH UČENIH DRUŠTAVA I ZAVODA.

Beč. C. akademija znanosti.

Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften philosophisch-historische Classe CXXVI. Band. Jahrgang 1892 — *Denkschriften* der kais. Academie der Wissenschaften philos.-histor. Classe 41. Band. Wien 1892. — *Archiv* für österreichische Geschichte 78. Band erste Hälfte. — *Fontes* rerum Austriacarum 2. Abth. diplomataria et acta XLVI. i XLVII. Band erste Hälfte.

Beč. Antropološko društvo.

Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Band XXIII. Heft 1—6. Wien 1893.

Beč. Geografsko društvo.

Mittheilungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien. Band XXXVI. Nr. 1—12.

Beč. Vojnički geografski zavod.

Mittheilungen des k. u. k. Militär-geographischen Institutes XII. Band. 1892.

Beč. C. kr. geološki državni zavod.

Verhandlungen der k. k. geologischen Reichsanstalt Jahrgang 1892. Nr. 1—18. 1893. Nr. 1—10. — *Jahrbuch* der k. k. geologischen Reichsanstalt Jahrgang 1892. XLII. Band. Heft 2. 3—4. Jahrgang 1893. XLIII. Band, Heft 1. 2. — *Abhandlungen* der k. k. geologischen

Reichsanstalt. Band XV. Heft 4: G. Geyer: die mittelliasische Cephalopoden-Fauna des Hinter-Schafberges in Oberösterreich. 1893. Heft 5. Dr. Th. G. Skuphos: über Partanosaurus Zitteli Skuphos u. Microleptosaurus Schlosseri nov. gen. nov. spec. aus den Vorarlberger Partnachtschichten. 1893. — Band XVII. Heft 3. Dr. A. Kornhuber: Carsosaurus Marchesettii ein neuer fossiler Lacertilier aus den Kreideschichten des Karstes bei Komen. 1893.

Beč. Statistička komisija.

Oesterreichische Statistik XXXV. Band. 2. Heft. — *Statistik* der Sparkassen in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern für das Jahr 1890. — XXX. Band 5. Heft: Statistische Nachweisungen über das civilgerichtliche Depositenwesen, die cumulativen Waisenkassen und über die Veränderungen im Besitz- und Lastenstande der Realitäten im Jahre 1888. — XXXII. Bnd 2. Heft: die Ergebnisse der Volkszählung vom 31/12. 1890. Wien 1893. — *Statistik* des auswärtigen Handels des öster.-ungar. Zollgebietes im Jahre 1891. II. i III. Band. Wien 1892. — XXX. Bnd. 2. Heft: die Ergebnisse des Concursverfahrens in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern im Jahre 1888. Wien 1893. — XXXVI. Bnd. 3. Heft: die Ergebnisse der Strafrechtspflege in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern im Jahre 1889. — XXXII. Bnd. 4. Heft: die Ergebnisse der Volkszählung vom 31. Dec. 1890. in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern. Wien 1893. — XXXV. Bnd. 3. Heft: der österreichische Staatshanshalt in den In. 1889. und 1890. — XXXVI. Bnd. 1. Heft.: die Ergebnisse der Civilrechtspflege in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern im J. 1889. — *Statistik* des auswärtigen Handels des österreichungarischen Zollgebietes im Jahre 1891. verfasst und herausgegeben vom statistischen Departemens im k. k. Handelsministerium. I. Band. Wien 1893. — *Statistik* der Unterrichts-Anstalten in den im Reichrathe vertretenen Königreichen und Ländern für das Jahr 1890/91.

Wien 1893. — *Bewegung* der Bevölkerung der in Reichsrathe vertretenen Königreichen und Länder im Jahre 1891. Wien 1893. — *Oest. Statistik* XXXII. Bnd. 3. Heft: Die Ergebnisse der *Volkszählung* vom 31. Dec. 1890. in den im Reichsrathe vertrenen Königreichen und Ländern. Wien 1893. — XXXII. Band. 3. Heft: *Statistik* des auswärtigen Handels des öst.-ung. Zollgebietes im patre 1892. (II. Bnd.) Wien 1893. — *Statistik* des Verkehrs in den im Reichsrathe vertretenen Königreichen und Ländern für die Jahre 1881. bis 1891. Wien 1893. — XXXVII. Band. 2. Heft: Statistik des Sanitätswesens der im Reichsrathe vertretenen Königreiche und Länder für das Jahr 1890. Wien 1893. — XXXIV. Band 2. Heft: Die Ergebnisse der Viehzählung vom 31. Dec. 1890. in den im Reichstage vertrenen Königreiche u. Länder. Wien 1893.

Beograd, Srpska kraljevska akademija.

Глас XXXVII. Г. Гершић: поглед на међународни и државоправни положај Босне и Херцеговине и Острва Кипра. 1893. — XXXVI. Ст. Новаковић: Струмска област у XIV. веку и цар Стефан Душан. 1893. — XXXVIII. Мат. Бан: Назори пјеснички по свима струкама сем. драмске. 1893. — XXXIX. арх. Дучић: Свети Сава. 1893. — XL. арх. И. Руварац: О цетињској штампари 1893.

Споменик XIX. А. Протић: повесница од почетка времена вожда српског Карађорђа Петровића. 1892. — XX. Љ. Стојановић: Мирослављево јеванђеље. 1893. — XXI. М. Ђ. Милићевић: Кнез Милош прича о себи. 1893. — XXII. С. Новаковић: Документа о Шћепану маломе. Београд 1893. — Ст. Новаковић: Први основи словенске књижевности међу Балканскими Словенима. Легенда о Владимиру и Косари. 1893. — Јован Жујовић: Геологія Србиє, део први, топографска геологія. Београд 1893.

Beograd. Statističko odeljenje ministarstva narodne privrede.

Државопис Србије, sveska 2., 4—19. (nema 1. i 3.). — *Статистика* наставе у кнежевини Србији од год. 1871/72. до 1873/74. У кралјевини Србији од 1874/75., 1879/80., 1880/81., 1883/84. све од Б. Јовановића. — *Стање* јавне наставе у краљевини Србији за 1877/78—1878/79. шк. год. Саставио Јовановић. Београд 1890. — *Статистика* кривичног и грађанског суђења у краљевини Србији за 1887. годину. Нап. Б. Јовановић. Београд 1890. — *Претходни* ресултати пописа становништва у краљевини Србији 31. децембра 1890. године. Београд 1891. — *Статистика* деце за школу дорасле у краљевини Србији по попису од 1874. године. Саставио Б. Јовановић. Београд 1883. — *Статистика* винеградарства у краљевини Србији за 1889. годину, нап. Б. Јовановић. Београд 1892. — *Попис* людства у кнежевини Србији 1874. године. Б. Јовановић 1881. У краљевини Србији 1884. године. Нап. Б. Јовановић. Београд 1889. — *Статистика* рођења, венчања и умирања у краљевини Србији од 1886. до 1887. године. Нап. Б. Јовановић. Београд 1873. — *Умирање* учитеља основних школа у кнежевини Србији. Написао Б. Јовановић 1876. — *Статистика* кралјевине Србије књиге 1. попис становништва први део okrug 1. valjevski, 2. vranjski, 3. kragujevački, 4. krajinski, 5. kruševački; други део okrug 1. moravski, 2. pirotski, 3. podrinski, 4. podunavski, 5. požarevački; трећи део okrug 1. rudnički, 2. timočki, 3. toplički, 4. užički, 5. crnorečki. — *Имена* заната и занимања у краљевини Србији, нап. Б. Јовановић 1891. — *Статистика* краљевине Србије књига II. попис домаће стоке 31/12. 1890. Биоград 1893. — *Јовановић* Бог. попис домаће стоке у краљевини Србији 31/12. 1890. Београд 1893. (pretiskano iz prednjega djela.) — *Статистика* краљевине Србије књига прва: попис становништва у краљ. Србији 31/12. 1890. године, 4. део регистар имена вароши, варошица, села, заселака и општина у краљ. Србији. Београд 1893. 5. део општи ресултати пописа становништва. Београд 1893.

Beograd. Arheološko društvo.

Старинар српског археолошког друштва год. IX. кн. 3. Београд 1890.

Berlin. Kr. akademija znanosti.

Sitzungsberichte der kön. preussischen Academie der Wissenschaften zu Berlin. Jahrgang 1892. Nr. 41—45 i Nachtrag. Jhng. 1893. Nr. 1—38.

Bolonja. Akademija znanosti.

Memorie della r. academia delle szienze dell' instituto di Bologna serie V. tomo 1. Bologna 1890. tomo II. 1891.

Bordeaux. Akademija znanosti.

Actes de l' académie nationale des sciences, bellelettres et arts de Bordeaux. 3. Serie 52. 1890. 1—4 trimestres. 3. Serie 53 1891. 1 et 2 trimestres.

Brno. Moravsko družtvo za poznavanje zemlje.

Centralblatt für die mährischen Landwirte. 1892. (Nr. 1—24). — *Notizen-Blatt* der historisch-statistischen Section der k. k. mährschles. Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde. Jhgng. 1892.

Brno. Matica moravska.

Časopis matice moravské. Ročnik XVII. seš. 1—4. Brno 1893.

Bruselj. Malakologičko družtvo.

Annales de la société malacologique de Belgique. Tome XV. (1880.), XXV. (1890.), XXVI. (1891.). — *Procès-verbaux* des seances de la société royale malacologique de Belgique. Tome XX. 1891. Tome XXI. 1892.

Budimpešta. Magjarska akademija znanosti.

Elhúnyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek VII. kötet 7—10 szam 1893. VIII. kötet, szám 1. — *Magyar*

jogtörténeti emlekek: a Magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyüjteménye III. kötet 1892. — *Akadémiai* értesitö 1893. füzet 37—48. — *Irodalomtörténeti* közlemenyek, 2 évfolyam 4 füzet 1893., 1–3 evf. 3 füzet, XXIII. negyedok füzet 1893. — *Nyelvtudomanyi* közlemények kötet, füzete 1–4. — *Athenaeum* philosophiai és államtudományi folyóirat, második evfolyam elsö szam második szam harmadik szam, negyedik szam 1893. — *Mathematikai* és termeszettudományi értesito. XI. kötet 2 füzet 1892. 3. és 4—9. — *Hadtörténelmi* közlemények. XXIV. szam. (VI. evfolyam elsö füzet 1893. feb.) harmadik füzet (jul.) ötödik füzet. — *Medveénekek* elsö füzet. Budapest 1893. — *Értekezések* a mathematikai tudományok köréből. XV. kötet szám 2. 3. — *Török* történetírók 1 kötet. Budapest 1893. — *Értekezések* a történeti tudományok köréből XV. kötet 11 i 12 szám XVI. köt., szám 1. 2. 1893. — *Ertekezések* a nyelv és széptudományok köréböl XV. köt. 2. XVII. 3. — *Bunyitay* Vincze: A Gyulafehérvári Székesegyház késöbbi készei segy Magyar Humanista. 1. tagtól. Budapest 1893. — *Haláз* Ignacz: Népköltési gyüjtemény a pite lapp mark arjepluogi egyházkerületéből. Budapest 1893. — *Ertekezések* a természettudományok köréböl kiadja a Magyar tud. akadémia. XXIII. kötet 2 szám 1892. Budap. 1893. 1. szám 1892. Budap. 1893. — *Irodalomtörténeti* közlemények, harmadik evfolyam neggedin füz. Budapest 1893. — Mathematikai és természettudományi *közlemények* vonatkozólag a hazai viszonyokra. XXV. kötet 3. 4. 5. szám. 1893. — *Almanach* pro 1894. Budapest 1894. — *Munkácsi* dr. B. Lexicon linguae votiacae, harmadik füzet. — *Dr. Schrauf* Karoly: Regestrum bursae Hungarorum Cracoviensis. Budapest 1893. — *Szilágyi* Sandor: Monumenta comitialia regni transylvaniae, tizenhatodik kötet (1875–1679). Budapest 1893. — *Simonyi Zsigmond:* az ugor nyelvek összehasonilító alaktana. Budapest 1894. — *Mathematisch* naturwissenschaftliche Berichte aus Ungarn XI. Band erste Hälfte.

Budimpešta. Ugarsko geološko društvo.

Földtani közlöny XXII. kötet 9—12 füzet 1892. XXIII. kötet füzet 1—3, 4—8. — *Mittheilungen* aus dem Jahrbuche der kön. ungarischen geologischen Anstalt. X. Band 1. Heft: die Torelager der siebenbürgischen Landestheile von dr. G. Primics. 2 Heft: paläontologische Daten zur Kenntniss der Fauna der südungarischen Neogen-ablagerungen (dritte Folge) von J. Halaváts. 3. Heft: geologisch - agronomische Kartirung der Umgebung von Puszta-szt-Lörincz von B. Inkey. — *Jahresbericht* der k. ung. geologischen Anstalt für 1891. Budap. 1893. — *Magyarázatok* a magyár korona országainak részleteš földtani térképéhez kiadia a magyár kir. földtani intézet: 1. Körösmezö és Bogdán vidéke. Dr. Posewitz tivadar 1892. 2. Nagy-Károly és Akos vidéke és Tosnád Széplak vidéke. Dr. Sontagh 1892. A magyar kir. földtani intézet évi jelentése 1892-röl. Budapest 1893. évkönyve X. kötet u füzet. Budapest 1893. Kiadvánnyai. (Bruck J.) Budapest 1892. — *Ethnologische* Mittheilungen aus Ungarn. Band III. 1893. Heft 3—4.

Budimpešta. Historijsko društvo.

Századok a mágyar törtenelmi társulat közlenye XXVII. füz. 2—12. Budapest 1893.

Budimpešta. Arheološko društvo.

Archaeologiai értesitö XIII. kötet szám 2—4 (uj folyam) 1893.

Budišin. Matica srpska.

Dr. Muka Ernst: nadrobna ethnografiska kharta serbskich hornich a delnich Łužic. Budyšin 1886. — *Dr. Muka* Ernst: Statistika łužiskich Serbow, wobličenje a wopisanje hornjo- a delnjo-łužiskeho serbowstwa v lêtach 1880—1885. Budišin 1884—86. — *Časopis* mácicy serbskeje 1892. lêtnik XLV. zeš. 1. 2. lêtnik XLVI. zeš. 1. Budišin. — *Pschedzenak:* protyka sa Serbow na lêto 1893. — *Černy* Adolf: Mythiske bytosće łuži-

skich Serbow I. swjazk. Budišin 1893. — *Jordan:* Maly gratulant. 1893. — *J. Radyszerb:* Nowe trójniki, zbêrka powědančžkow. 1893.

Bukarešt. Rumunjska akademija.

Revista pentru istorie, archeologie si filologie volumul VI. 1891. volume VII. fasc. 1. 1893. — *Analele* academiei romane seria II. tomulu XII. 1889—90. seria II. tomulŭ XIV. 1891—92. — *Marianŭ* S. Fl: Nascerea la Români. Bucuresci 1892. *Marianŭ:* Inmormîntarea la Români. Bucuresci 1892. — *Petricĕicu-Hasdeu* B.: Dictionarul limbei istorice si poporane a Romanilor. tomul III. fasc. 1. Bucurest 1893.

Firenca. C. akademija della Crusca.

Atti della r. academia della Crusca 1874—1893. — *Vocabolario* degli academici della Crusca, quinta impressione vol. I—VII. — *Relazioni* sut lavori della academia della Crusca e commemorazioni dei soci defunti. 1869., 1870. Firenze 1870. — *Archivio* storico italiano serie V. tomo XI. dispensa 2. tomo XII. disp. 3. 4. (1893.).

Firenca. Biblioteca nazionale centrale di Firenze.

Bollettino delle publicazioni italiane ricevute per diritto di stampa 1893. num. 169—185, 192—193.

Frankfurt na Odri. Prirodoslovno društvo.

Helios: Monatliche Mittheilungen aus dem Gesammtgebiete der Naturwissenschaft. X. Jhng. Nr. 10. 11. 12; XI. Jhng. Nr. 1—9. (i IX. Jhng. Nr. 4—6). — *Societatem* litterae. Jhng. VII. Nr. 4—12.

Giessen. Sveučilišna biblioteka.

Vorschriften über das akademische Bürgerrecht und die Handhabung der akad. Disciplin an der Landesuniversität Gieszen. Gieszen 1893. — *Caro,* Hermann Isak: Beiträge zur ältesten Exegese des Buches Threni. Berlin 1893. — *Collin* J. dr.: Untersuchungen über Göthes

Faust in seiner ältesten Gestalt. I. II. Giessen 1892. i 1893. — *Christ* Fr.: Das Verhalten der Uterusschleimhaut während der Menstruation. Giessen 1892. — *David* E.: Die Wortbildung der Mundart von Krofdorf. Wien 1892. — *Fellrath* E.: Einwirkung von Phenylisoryanat auf Stickstoff-Benzylbenzaldoxim. Giessen 1892. — *Grindeanu* V.: über ein neues Verfahren der Bestimmung des Lithiums. Giessen 1893. — *Heuszel* Fr.: über die Erfolge der Castration bei Osteomalacie. Giessen 1892. — *Jacob* Leonhard: Jesu Stellung zum mosaischen Gesetz. Göttingen 1893. — *Kastenbusch* D. F.: Beiträge zur Geschichte des altkirchlichen Taufsymbols. Giessen 1892. — *Köhler* A.: Beiträge zur Anatomie der Gattung Siphonaria. Jena 1893. — *Kraemer* Ad.: Quid Cicero senserit de lingua graeca quaeritur. Gissae 1893. — *Kullmann* H.: Zur Casuistik älterer Thrombenbildungen in den Hohlvenen und den Vorhöfen. Giessen 1893. — *Kutscher* Fr.: Zur Casuistik der Gastritis diphtheritica. Giessen 1893. — *Langermann* G.: Untersuchungen über die quantitative Bestimmung der Salzsäure im Mageninhalt. Strassburg 1892. — *Leroy* G. V.: Die philosophischen Probleme im Briefwechsel zwischen Leibnitz und Clarke. Mainz 1893. — *Löwy* R.: Zur Kenntniss des Tetramethoxyldiphtalyls. Giessen 1893. — *Matthaei* A. dr.: Beiträge zur Baugeschichte der Cistercienser Frankreichs und Deutschlands. Darmstadt 1893. — *Messer* W. A.: Das Verhältniss von Sittengesetz und Staatsgesetz bei Thomas Hobbes. Mainz 1893. — *Richartzt* H.: Ueber Tetanie und sonstige Krampfzustände bei Hypersecretion des Magens. Giessen 1893. — *Römheld* L.: Beiträge zur Statistik der Knochenbrüche und Verrenkungen. Giessen 1893. — *Rud* E.: Experimentelle Beiträge zur Kenntniss der Vorgänge bei Verbrennung von Kohle in Luft. Hamburg 1892. — *Schaumkell* E.: Der Kultus der heiligen Anna am Ausgange des Mittelalters. Altenburg 1893. — *Schnider* A.: Statistische Untersuchungen über den Zusammenhang der Preise von Roggen, Roggenmehl im Gross- und Kleinhandel und Roggenbrot in vier deutschen Städten während des Jahre 1881—1889. Berlin

10

1891. — *Spohr* R.: Ein Beitrag zur Pathogenese des Gallenblasenkrebses. Giessen 1892. — *Stallmann* Fr. O.: Die Vorbedingungen zum Erwerb des geistlichen Amtes in der evang. Landeskirche des Grossherzogthums Hessen. Oppenheim 1892. — *Stock* A.: Zur Kenntniss der Auramine. Leipzig 1893. — *Stock* A. dr.: Göthes Leipziger Liederbuch. I. Giessen 1893. — *Weyrauch* J.: Ueber zwei Fälle von Perforation der Aorta bei Oesophaguskrebs. Giessen 1893. — *Zang* M. J : Ueber das Verhältniss der Anschauung zum Verstand in Kants Kritik der reinen Vernunft. 1892.

Giessen. Gornjehesko društvo za znanost narave i liječništva.

Neunundzwanzigster Bericht der oberhessischen Gesellschaft für Natur- und Heilkunde. Giessen 1893.

Gradac. Prirodoslovno društvo.

Mittheilungen des naturwissenschaftlichen Vereines für Steiermark. Jahrgang 1891. Gradac 1892. Jhng. 1892. Gratz 1893.

Gradac. Štajersko historijsko društvo.

Mittheilungen des historischen Vereines für Steiermark. XLI. Heft. Graz 1893. — *Beiträge* zur Kunde steiermärkischer Geschichtsquellen. 25 Jahrgang. Graz 1893.

Harkov. Carsko sveučilište.

Труды физико-химической секціи общества опытныхъ наукъ, годъ XX. 1893. — *Сборникъ* харковскаго историко-филологическаго общества. Томъ 5. вып. 1. Харков 1893.

Innsbruck. Zavod za ispitivanje austrijske povijesti.

Mittheilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung XIV. Band. Heft 1—4.

Kassel. Prirodoslovno družtvo.

XXXVIII. Bericht des Vereins für Naturkunde über das Vereinsjahr 1891—92. Kassel 1892 1. L. Weber: über die sogen. Triungulinusform der Meloëlarven. 2. E. Löwer: über den intermittirenden Karlsbrunnen in Eichenberg, Kreis Witzenhausen. 3. E. Löwer: Waffen und Geräthe der Steinzeit in Hessen in geologischer Beziehung. 4. Fr. Hornstein: über das Wesen des Stoffes. 5. K. Ackermann: Hessische landeskundl. Litteratur. 4. Nachtrag.

Kazan. C. sveučilište.

Ученія записки императорскаго казанскаго университета годъ LX. кньига 1—4. LXI. 1. — *Извѣстія* физико-математическаго общества при императорскомъ университетѣ. Вторая серія. Томъ II. Nr. 2.

Kijev. C. sveučilište sv. Vladimira.

Университетскія извѣстія 1892. 10. 11. 12. 1893. 1—12.

Kijev. Društvo „estestvoispitatelej“.

Каталогъ коллекціи древностей А. Н. Поль въ Екатеринославѣ, выпускъ I. сост. К. Мельникъ. Кіевъ 1893.

Kijev. Istorijsko društvo Nestora ljetopisca.

Чтенія въ историческомъ обществѣ Нестора лѣтописца книга 6 и 7. Кијев 1892—93.

Kijev. Istorijsko-filološki zavod kneza Bezborodka.

Извѣстія историко-филологическаго института князя Безбородко въ Нѣжинѣ. 1893. Томъ XII. Кијев 1893.

Krakov. Akademija znanosti.

Bulletin international de l'académie des sciences de Cracovie. Comptes rendus des séances de l'année 1892. Decembre. Cracovie 1893. des seances de l'année 1893.

1—10. — *Biblioteka* pisarzów polskich: trzy broszury prawne z r. 1607. i 1612. wydal dr. B. Ulanowski. 1893. Mikolaja z Wiłkowiecka historya o chwalenym zmartwychwstaniu panskim, vydal dr. Stan. Windakiewicz. Krakov 1893. — Andrzeja z Kobylina gadki o składności członków człowieczych 1535. wydał Rostafiński. 1893. — *Rozprawy* akademii umiejętności a) wydział matematyczno-przyrodniczy serya II. tom IV. V. VI. b) wydzial filologiczny serya II. tom. II. III. IV. 1893. — *Sprawozdania* z Posiedzeń. rok 1892. Krakov 1893 — *Sprawozdania* komisyi do badania historyi Szt'uki w Polsce tom V. zeszyt. III. 1893. — *Sprawozdania* komisyi fizyograficznej tom XXVIII. 1893. — *Acta* rectoralia almae universitatis studii Cracoviensis tomi 1 fasc. 1. 2 Cracoviae 1893. — *Ramult* St.: Słownik języka pomorskiego czyli Kaszubskiego. Krakov 1893. — *Zbiór* wiadomości do antrop. kraj. tom XVII. 1893. — *Monumenta* med. aev. hist. Polon. tom. XIII. 1894. — *Rocznik* akademii umiejętności w Krakowie. rok 1892/3. 1893. — *Korzeniowski* dr. J.: Sebastiana Grabowieckiego rymy duchowne 1590. Krakov 1893. — *Zbylitowski* And.: epitalamium na wesele Zygmunta III. 1592. wydał J. Loś. Krakov 1893. — *Swiętek* Jan: Lud nadrabski (od Gdowa po Bochnię). Krakov 1893.

Kristianija. Sveučilište.

Oversigt over Videnskabs-Selskabets Meder 1. 1891. — *Kenyon* F. G.: Aristoteles om Athens Statsforfatning. Christiania 1891. — *Skjelt* P. O: mythologiske studier. I. Zeus. Athamas. Apollo. Kristiania 1891. — *Collett* R.: Oversigt over de tri-cirratae arter af Slaegten Onus. — *Dahl* O.: Vegetationen i Troldheimen. Kristiania 1891. — *Guldberg* G.: Bidrag til noiere kundskab om Atlanterhavets rethval. Christiania 1891. — *Kent* D. G.: die Lehre Hegels vom Wesen der Erfahrung. Christiania 1891. — *Rostrup* E.: Bidrag til kundskaben om Norges Soparter. II. Ascomyceter fra Kristiania 1891. — *Undset* I. dr.: de nordiske kloverblad-formede spaender fra yngre jernalder, deres tilbivelse og udvikling. Christiania 1891. — *Undset* I. dr.: mere om de norske oldsager i

Kebenhavns oldnordiske museum. Christiania 1891. — *Schiez* O. E.: das Schmelzen des Binneneises. Christiania 1891. — *Belsheim* J.: evangelium secundum Matthaeum ante Hieronymum latine translatum e codice Clarumontano nunc Vaticano. Christiania 1892. — *Blytt* A.: Bidrag til kundeskaben om Norges soparter III. Myxomyceter. Christiania 1892. — *Blytt* A.: Om to kalktufdannelser i Gudbrandsdalen. Christiania 1892. — *Blytt* A.: Nye bidrag til kundskaben om kamplaternes udbredelse i Norge. Christiania 1892. — *Broger* C. W.: Sundtit, et nyt mineral fra Orurs i Bolivia. Christiania 1892. — *Dahl* Ove: Nye bidrag til kundskaben om vegetationen i Troldheimen. Kristiania 1892. — *Geelmuyden* H.: Stedbestemmelse paa hoie Bredder. Christiania 1892. — *Collet* B: On a collection of Birds from Tongon New Hebrides 1892. — *Kiaer* H. J: Om den almindelige gravitation og forsog til en mekanisk theori for samma. Kristiania 1892. — *Krefting* Axel: Om nogle Metallers Oxydation ved noitrale saltes medvirken. Christiania 1892. — *Larsen* Amund B.: Oversigtskart over visse dialektfaenomeners udbre delse i Kristianssands stift. Christiania 1892. — *Nielsen* Y. dr.: Vedtlaeger og dokumenter fra del hanseatiske kontor i Bergen og dettes enkelte Gaarde. Christiania 1892. — *Pearson* W. H.: Hepaticae Madagascarienses. Christiania 1893. — *Raeder* A.: Aristoteles's skrift om Athens statsforfatning. Christiania 1892. — *Stermer* C.: Summation of negle trigonometriske raekker. Christiania 1892 — *Strom* Knut T. dr.: Om Y-oxyisocapronamid og Y-oxyisocapronsur ammoniak. Christiania 1892 — Natriumaethylats indvirkning pa isocaprolacton Kristiania 1892. — *Oversigt* over Videnskabs-Selskabets Meder 1892. Christiania 1893. — *Pearson* W. H.: Leleuneae Madagascarienses. Christiania 1892.

Lipske. K. sasko učeno društvo.

Berichte über die Verhandlungen der kön. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften zu Leipzig; mathem.-phys. Klasse 1892. V. VI. 1893 I—VI. — *Abhandlungen* der kön. sächsischen Gesellschaft der Wissen-

schaften zu Leipzig i to iz obadva razreda ove knjige: — *Curtius* G.: Zur Chronologie der indogermanischen Sprachforschung. Leipzig 1873. — *Leskien* A.: Untersuchungen über Quantität u. Betonung in den slavischen Sprachen a) die Quantität im Serbischen. Leipzig 1885. b) Das Verhältniss von Betonung u. Quantität in den zweisilbigen primären Nomina. c) Das Verhältniss von Betonung u. Quantität in den Stammbildungen Suffixen mehrsilbiger Nomina. Leipzig 1893. — *Mommsen* Th.: a) über den Chronographen vom Jahre 354. Leipzig 1850 b) über das römische Münzwesen. Leipzig 1850. c) die Chronik des Cassiodorus Senator vom Jahre 519. n. Chr. — *Schleicher* A.: Die Unterscheidung von Nomen u. Verbum in der lautlichen Form. Leipzig 1865. — *Voigt* G.: a) die Denkwürdigkeiten (1207—38) des Minoriten Jordanus von Giano. Leipzig 1870. b) über die leges Juliae judiciorum privatorum und publicorum. Leipzig 1893. — *Sterzel* J. T.: die Flora des Rothliegenden im Plauenschen Grunde bei Dresden. — *Hultsch* Fr.: die erzählenden Zeitform bei Polybios III. Abhandl. Leipzig 1893. - *Ilberg* J.: das Hippokrates-Glossar des Erotianos. Leipzig 1893. — *Socin* A.: Zum arabischen Dialekt von Marokko. — *Delitzsch* Fr.: Beiträge zur Entzifferung u. Erklärung der kappadokischen Keilinschriftstafel. Leipzig 1893. — *Study* E.: Sphärische Trigonometrie, orthogonale Substitionen und eliptische Functionen. Leipzig 1893. — *Meister Richard:* die Mimiamben des Herodas. Leipzig 1893. — *Fischer* O.: die Arbeit der Muskeln und die lebendige Kraft des menschlichen Körpers. Leipzig 1893. — *Pfeffer* W.: Druck- und Arbeitsleistung durch wachsende Pflanzen. Leipzig 1893. — *Credner* H.: zur Histologie der Faltenzähne paläozoischer Stegocephalen. Leipzig 1893. — Od Kneško-Jablonovskoga društva u Lipsku: *Blümner* H.: die gewerbliche Thätigkeit der Völker des klassischen Alterthums. Leipzig 1869. — *Böhmert* V.: Beiträge zur Geschichte des Zunftwesens. Leipzig 1862. — *Brückner* A.: die slavischen Ansiedlungen in der Altmark und im Magdeburgischen. Leipzig 1879. — *Büchsenschütz* B: die Hauptstätten des Gewerbfleisses

im klassischen Alterthums. Leipzig 1869. — *Hasencamp* R.: über den Zusammenhang des lettoslavischen und germanischen Sprachstammes. Leipzig 1876. — *Leskien* A.: die Declination im Slavischen Litanischen und Germanischen. Leipzig 1876. — *Zech* J.: astronomische Untersuchungen über die wichtigern Finsternisse, welche von den Schriftstellern des classischen Alterthums erwähnt werden. Leipzig 1853. — *Zeisberg* H.: die polnische Geschichtschreibung des Mittelalters. Leipzig 1873.

Ljubljana. Matica slovenska.

Letopis matice slovenske za leto 1892. i 1893. — *Rutar*: poknežena grofija goriška in gradiščanska; prirodoznanski, statistični in kulturni opis, kao prvi dio sbirke: slovenska zemļa. Ljubljana 1892. — *Zabavna* kńižnica VII. i VIII. zvezek: z ogńem in mečem iz poļštine od Henrika Sienkiewicza. Ljubljana 1892.

Ljubljana. Kranjsko muzejsko društvo.

Argo: Zeitschrift für krainische Landeskunde. II. Jhgang. Nr. 1—12. Laibach 1893. — *Izvestja* muzejskega društva za Kranjsko letnik III. sešitek 1—6. Ljubljana 1893. — *Mittheilungen* des Musealvereines für Krain. Sechster Jahrgang erste Abtheilung: historischer Theil. Zweite Abtheilung: naturkundlicher Theil. Laibach 1893.

London. Kr. društvo.

Proceedings of the royal society vol. LII. Nr. 317 do 320 vol. LIV. Nr. 321—328.

Mleci (Venetiae). Kr. zavod mletački znanosti, književnosti i umjetnosti.

Atti del reale istituto veneto di scienze, lettere ed arti tomo XXXVIII. serie settima tomo primo dispensa decima 1889—90.; tomo secondo dispensa prima do decima 1890—91.; tomo terzo dispensa 1—3.

Mleci. Deputazione Veneta di storia patria.

I diarii di Marino Sanuto tomo XXXVIII. fascicolo 163—165. Venezia 1893. tomo XXXIX. fasc. 166—168; tomo XL. fasc. 169.

Monakovo. Kr. bavarska akademija znanosti.

Wecklein N.: über die Stoffe und die Wirkung der griechischen Tragödie. Festrede 14/11. 1891. München 1891. — *Seeliger* H.: über allgemeine Probleme der Mechanik des Himmels. München 1892. — *Hertz* W.: Gedächtnisrede auf Konrad Hofmann. München 1892. — *Sitzungsberichte* a) der philosophisch-philologischen und historischen Klasse 1891. Heft III—V, 1892. Heft I—IV. 1893. Heft I—II. b) der mathematisch-physikalischen Klasse 1891. Heft III. 1892. Heft I. II. III. 1893. Heft 1. 2. — *Goebel* K.: Gedächtnisrede auf Karl von Nägeli am 21. März 1893. — *Carriere* M.: Erkennen, Erleben, Erschliessen. Festrede. München 1893. — *Reber* F. v.: Kurfürst Maximilian I. von Bayern Gemäldesammler. München 1892.

Moskva. C. sveučilište.

Чтенія въ имп. обществѣ исторіи и древностей россійскихъ при Московскомъ университетѣ 1893. годъ книга 1—4.

Moskva. Matematičko društvo.

Математическій сборникъ, томъ 16. вып. 3. 1892. 4. 1893. Томъ 17. 1. 2.

Moskva. C. društvo prirodoslovaca.

Bulletin de la société impériale des naturalistes de Moscou. Année 1892. Nr. 4. année 1893. Nr. 1—3.

Moskva. Društvo seoskoga gospodarstva.

Труды имп. московскаго общества сельскаго хозяйства, вып. XXXII—XXXV. Москва 1893.

Moskva. C. društvo povijesti i starina.

Импер. россійскій историческій *музей*. 1893.

Moskva. Имп. общество любителей естествознанія, антропологіи и этнографіи.

Congrès international de Zoologie deuxième session a Moscou du 10/22—18/30 Août 1892. Deuxiême partie. Moskva 1893.

Moskva Moskovsko arheologičko društvo.

Congrès international d'archéologie et d'anthropologie prehistoriques, 11 ème session a Moscou du 1/13—8/20 août 1892. Moskva i Moscou le 10,22—18/30 aout 1892. materiaux 1 partie 1893. — *Congrès* international d'archeologie et d'anthropologie prehistoriques 11·ème session a Moscou du 1/13—8/20 aout 1892. T. II. Moscou 1893.

Napulj. Društvo domaće povijesti.

Archivio storico per le province Napoletane, publicato a cura della società di storia patria. Anno XVIII. fasc. 1—4. 1893.

Nebraska. Sveučilište.

Sixth annual report of the agricultural experiment station of Nebraska 29. dec. 1892. — *Bulletin* of the agricultural experiment station of Nebraska vol. V. Nr. 25. 26. vol. VI. Nr. 27. 29. 30.

Novi Sad. Matica Srpska.

Летопис матице српске 1893. свеска 1. 2. 3. — *Извештај* књижевнога одбора матице српске о годишњем раду књижевног одељења и одбора. — Рад и дневник матице српске године 1892. Нови Сад 1893.

Odesa. C. odesko društvo povijesti i starina.

Лѣтопись историко-филологическаго общества при императорскомъ новороссійскомъ университетѣ. II.

Византинское отдѣленіе 1. Одеса 1892. — *Отчетъ* имп. Одесскаго общества исторіи и древностей за 1892. г. Одеса 1893. — *Записки* имп. Одескаго общества исторіи и древностей. т. XVI. Одесса 1893.

Odesa. C. novoruski universitet.

Записки императорскаго новороссійскаго университета. Томъ 58. 59. и 60. 1893.

Pariz. Ministarstvo nastave.

Bulletin historique et filologique du comité des travaux historiques et scientifiques année 1891. Nr. 4. année 1892. Nr. 1. 2—3. — *Bulletin* archeologique année 1891. Nr. 3. année 1892. Nr. 1. 2. — *Bulletin* de comité des travaux historiques et scientifiques section des sciences economiques et sociales année 1891. Nr. 2. — *Revue* des travaux scientifiques tome XI Nr. 11. 12. tome XII Nr. 1—6. — *Mission* scientifique au Mexique et dans l'Amérique centrale recherches zoologiques septième partie. Paris 1892.

Pariz. „Académie des inscriptions et belles-lettres".

Comptes rendus des seánces de l'année 1892. quatrième série. Tome XX. Bulletin de septembre—octobr. 1892. — de l'année 1893. quatrième série. Tome XXI. janv.—fevr., mars—avril, mai—juin, juillet—août, sept.—octob.

Pariz. Geološko društvo.

Annuaire geologique universel, revue de géologie et paléontologie, année 1891. Tome VIII. fasc. 3. 4. année 1892. Tome IX. fasc. 1.

Petrograd. C. ruska akademija nauka.

Memoires de l'académie impérial des sciences de St. Pétersbourg. VII. série tome XXXVIII. Nr. 14. et dernier: Sur l'intégrale $\int_a^b F(x)\frac{dx}{z-z.}$ par N. Sorin.

1892. — VII. série tome XL. Nr. 1.: Wissenschaftliche Resultate der von der k. Akademie der Wissenschaften zur Erforschung des Janalandes und der Neusibirischen Inseln in den Jahren 1885—86. ausgesandten Expedition: Abtheilung IV.: Beschreibung der Sammlung postertiärer Saugthiere von J. D. Tscherski aus dem russ. übersetzt. 1892. — VII. série tome XL. Nr. 2 et dernier: Nic. Anderson: Wandlungen der anlautenden dentaleu Spirans im Ostjakischen. Petersburg 1893. — VII. série tome XLI. Nr. 1. D. Chwolson: Das letzte Passamahl Christi und der Tag seines Todes. Petersbourg 1892.

Сборникъ отдѣленія русскаго языка и словесности императорской академіи наукъ. Томъ 53. Петербургъ 1892. — *Записки* императорской академіи наукъ. Томъ 67 до 70. 1893. — *Собраніе* сочиненій князя П. П. Вязескаго 1876—1887. изданіе графа С. Д. Шереметева. С. Петербургъ 1893.

Bulletin de l'académie impériale des sciences de St. Petersbourg nouvelle série III. Nr. 1. 2. 3.

Petrograd. C. sveučilište.

Инвентарь библіотеки университета. Nr. VII. за 1885—1890. Петербургъ 1893. — *Отчетъ* о состояніи и дѣятельности императорскаго университета за 1892. годъ. Петербургъ 1893. — *Записки* историко-филологическаго факултета имп. С. Петербургскаго университета часть 31. 32. 33. Томъ 1. 1893. — *Протоколы* засѣданій совѣта имп. с-петербургскаго университета за весенное полугодіе 1893. Nr. 48. — *М. Свѣшниковъ:* основы и предѣлы самоуправленія. Петербургъ 1892. — *Протоколы* засѣданій совѣта имп. С. Петербургскаго университета. Nr. 46 i 47.

Petrograd. C. društvo ljubitelja stare književnosti.

Loparev Hrisant: слово о святомъ патріархѣ Θеостириктѣ 1893. — *Pētuhov* E. V.: изъ исторіи русской литературы XVII. вѣка сочиненіе о царствіи небесномъ и о воспитаніи чадъ. 1893. — *Житіе*

преподобнаго Прокопія устюжскаго. 1893. — *Лицевой* лѣтописецъ XVII. вѣка. С. Петербургъ 1893. — *Протоколы* комитета и общихъ собраній имп. общества любителей древней письмености за 1892. и 1893. годъ. 1893.

Petrograd. C. rusko geografsko društvo.

Извѣстія императорскаго русскаго географическаго общества. Томъ XXVIII. 1892. выпускъ IV. V. VI. Томъ XXIX. 1893. выпускъ 1—4. — *Записки* имп. рус. геогр. общества по общеи географіи, томъ XXII. Nr. 2., томъ XXV. Nr. 2. 3. 4. по отд. статистики томь VII. вып. 2. — *Отчетъ* императорскаго русскаго географическаго общества за 1892. годъ. — *Тангурско-тибетская* окраина Китая и центральная Монголія. Путешествіе Г. Н. Потанина 1884—1886. Томъ 1 и 2. С. Петербург 1893.

Tableau des longuers du pendule aux différentes stations de l'empire Russe et de l'Etranger observées par des savants russe. St. Peterburg 1893.

Petrograd. Geološki komitet.

Carte geologique de la Russie d'Europe par A. Karpinsky; S. Nikitin, Th. Isochernyschev, N. Sokolov, A. Mikhalski etc. 1893.

Извѣстія геологическаго комитета 1892. Nr. 5. 6. 7—8. 9—10. 1893. годъ. Nr. 1. 2. — *Русская* геологическая библіотека за 1891. годъ. (1892.)

Petrograd. C. mineraloško društvo.

Матеріалы для геологіи Россіи. Томъ XVI. 1893. — *Записки* имп. с. петерб. минералогическаго общества вторая серія часть 29. 1892.

Petrograd. Carsko arheološko društvo.

Записки императорскаго русскаго археологическаго общества. Томъ V. выпускъ третій и четвертый,

томъ VI. 1. i 2., 3. i 4. нова серія. 1892. i 1893. — *Записки* восточнаго отдѣленія, имп. русс. археологическаго обчества. Томъ VII. вып I—IV. (u jednoj knjizi.) Петербургъ 1893. — *Труды* восточнаго отдѣленія имп. археологическаго общества. Томъ XXI. 1892.

Petrograd. Ministarstvo narodne prosvjete.

Журналъ министерства народнаго просвещенія. 1893. јан.-дец.

Petrograd. Pravosl. duhovna akademija.

Христіанское чтеніе од год. 1887. до 1894. вып. I.

Petrograd. Redakcija.

Русскій вѣстникъ 1893. јан.-дец. (1—12.)

Poreč (Parenzo). Società Istriana di archeologia e storia patria.

Atti e memorie della società Istriana di archeologia e storia patria. Volume VIII. fasc. 3. e 4. Volume IX. fasc. 1. e 2.

Prag. Česka akademija znanosti i umjetnosti.

Rozpravy třida I. ročník I. čislo 1. 2. 3. 4. 1891–92. — *Rozpravy* třida II. ročník I. čislo 1—33., 35—44, — *Rozpravy* třida III. ročník I. čislo 1—5., 1892. — *Historičky archiv* č. akad. čislo I. čast 1. Prag 1893. — *Šolin* Josef: Theorie plnostěnnych nosniků obloukových o dvou operach. Prag 1892. — *Počta* Dr. F.: O mechovkach z Korycanských vrstev pod Kaňkem u Kutne Hory. Prag 1892. — *Perner* Jaroslav: Foraminifery českého cenomanu 1892. — *Strouhal* Dr. V.: O živote a pusobení dra. A. Seydlera. 1892. — *Velenovsky* J.: Flora Bulgarica 1891. — *Rieger* B.: Zřízení krajské v Cechách čast II, ustroji správy krajske v l. 1740 do 1792. sešyt I. 1892. — *Mourek* Dr V. E.: Kronika

Dalimilova 1892. — *Pic* Dr. J. L.: Archaelogicky výzkum ve středních Čechách. — *Vondrák* Dr. V.: Glagolita Clozův. 1893 — *Věstník* česke akademie ročník I. čislo 1—12. 1892. — *Sborník* světové poesie ročník I. čisto 1 - 6., ročník II. čislo 1—9. — *Almanach* česke akademie ročník I. II. III. — *Tomek* W. W.: Mappy staré Prahy k letům 1200., 1348. a 1419. Prag 1892.

Prag. Česká společnost nauk.

Věstník královske české společnosti náuk třida filosoficko-historicko jazykospytná ročník 1892. Prag 1893. — třída mathematicko - přírodovědecká ročník 1892. Prag 1893. — *Regesta* diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae pars IV. annorum 1333—1340. opera J. Emler. Pragae 1892. — *Výroční* zpráva královské české společnosti náuk za rok 1892. Prag 1893. — *Jireček* H.: antiquae Boëmiae usque ad exitum saeculi XII. topographia historica 1893.

Prag. Družtvo českih matematika.

Časopis pro pěstovaní mathematiky a fiziky. Ročník XXII. čislo 1—4.

Prag. Muzej češke kraljevine.

Časopis musea království českého 1892. ročník LXVI. sv. 1—4. Prag 1892. LXVII. 1—4. 1893. — *Novočeská* bibliothéka čislo XVIII. Waclawa Wladiwoje Tomka dějepis Prahy díl IX., Prag 1893. — Čislo XXIX Dra. Zikmunda Wintera kulturni obraz českých měst díl II. Prag 1892.

Prag. Redakcija časopisa.

Krok, časopis věnovany veškerým potřebám středního školstva ročník VII. sesit 1—7.

Rim. Kr. akademija dei Lincei.

Atti della r. accademia dei Lincei anno 1889. serie quarta a) classe di scienze morali, storiche e filologiche

vol. VI. parte 1. memorie parte 2. notizie degli Scavi. Vol. VII. 1890., vol. VIII. 1. memorie 2. not. degli Scavi. 1891.—1893. seria quinta volume I. parte 1. i 2. parte 2. (op. 1890). b) classe di scienze fisiche, matetiche e naturali vol. VI. 1890. rendiconte vol. II. fasc. 1. 2. — *Atti* della r. academia dei Lincei 1893. Rendiconto dell'adunanza sallenne del u guiro 1893. — *Annuario* della r. academia dei Lincei 1893. — *Atti* della reale academia dei Lincei anno 18 3. serie quinta rendiconti classe di scienze fisiche, matematiche e naturali volume II. fasc. 9. 2. semestre Roma. — Classe di scienze mor.. e... vol. I. parte 2. Notizie degli Scavi: jan.—giuno.

Rim. Historičko-juridička akademija.

Studi e documenti di storia e diritto. anno XIV. fasc. 1. 2. 1892.

Rim. Vatikanska zvjezdara.

Publicazioni della specola vaticana fasc. IV. Roma 1893.

Rochester. Akademija znanosti.

Proceedings of the Rochester Academy of science Volume I II.

San Francesco. Kalifornijska akademija znanosti.

Occasional papers of the California academy of sciences III. evolution of the colors of North American land Burdo bi Charles Keller. 1893. — *Arrual* Report of the Board of Regents of the Smithsonian institution. Washington 1891.

Spljet. Narodni muzej dalmatinski.

Bulletino di archeologia e storia Dalmata Anno XVI. Nr. 1—12. 1893.

Sredec (Sofija). Bugarsko književno društvo.

Периодическо списание, година осма, книжка XL. 1892. XLI—XLII., XLIII. 1893.

Toronto. Kanadski zavod.

Fith annual report of the Canadian institute session 1892—93. Toronto 1893. — *Transactions* of the Canadian institute. Nr. 6. september 1893. (vol. III. part 2.) Toronto 1893.

Turin. Kr. akademija književnosti i znanosti.

Atti della r. academia delle scienze di Torino vol XXVIII. disp. 1—15. 1892/3. vol. XXIX. disp. 1—4 1893/4 — *Osservazioni* meteorologique fatte nell'anno 1892 all'osservatorio della Università di Torino, calcolate dal dr. G. B. Rizzo. Torino 1893.

Upsala. Kr. sveučilištna knjižnica.

Hedenius P.: De sjukliga svulsternas allmänna patologi. Inbjudningsskrift. Upsala 1893. 8:0. — *Ahlström* A.: Studier i den fornfranska Lais-litteraturen. Upsala 1892. 8:0. — *Alin* E.: Om cervixskador under förlossningen. Sthm 1892. 8:0. — *Berg* G.: Bidrag till den inre statsförvaltninges historia under Gustaf I hufvudsaklingen i afseende pa Smaland. Sthm 1893. 8:0. — *Fehr* E.: Studia in Oracula Sibyllina. Upsala 1893. 8:0. — *Hammarberg* C.: Studier öfver idiotiens klinik och patologi jämte undersökningar af hjärnbarkens normala anatomi. Upsala 1863. 4:0. — *Jansson* Hj.: Sveriges accession till Hannoverska alliansen. Sthm 1893. 8:0. — *Johansson* A. M.: Om serietvecklingar i potentialteorin. Upsala 1894. 8:0. — *Lundström* H.: Laurentius Paulinus Gothus. Hans lif och verksamhet (1565 - 1646). I. II. (1565—1637). Upsala 1893. 8:0. — *Norberg* O.: Svenska kyrkans mission vid Delaware i Nord-Amerika (i f. d. kolonien Nya Sverige Sthm 1894. 8:0. — *Nordenstam* E.: Studia syntactica. I. Syntaxis infinitivi Plotiniana. Upsala 1893. 8:0. — *Nordin* R.: Studien in der Themistoklesfrage. Upsala 1893. 8:0. — *Reuterskiöld* C. L A. A.: Till belysning af den svensk-norska unionsförfattningen och dess tidigare utvecklingshistoria. Sthm 1893. 8:0. — *Risberg* B.: Tyska förecilder till dikter af Atterbom. Litteraturhistorisk studie. Upsala 1892.

8:0. — *Rydberg* G.: Le développement de facere dans les langues romanes. Paris 1893. 8:0. — *Tiselius* H. A. J:son: Om dödlighets-, premie, och vinstberäkningar inom lifförsäkringsteorien. Sthm 1893. 8:0. — *Wallgren* Hj. G.: Den internationela rättsordningens problem. I. Den internationela rättsordningens problem i dess förhallande till den allmänna rätts- och samhällsläran. Upsala 1892. 8:0. — *Zetterberg* Fr.: Bjärköarättens ljud- och böjningslära, Upsala 1893. 8:0. Upsala Universitets Arsskrift för 1892, 93. 8:0. — *Inbjudningsskrifter* till de högtidlicheter hvarmed trehundra ärsminnet af Upsala möte kommer at firas i Upsala den 5—7 september 1893. Upsala 1893.

Varšava. Carsko sveučilište.

Варшавскія университетскія Извѣстія 1892. VI. до IX. 1893. I—VIII. Варшава 1893.

Varšava. Redakcija filologičkoga vjestnika.

Русскій филологическій вѣстникъ, годъ. 1893. Nr. 1—4. Варшава 1893.

Varšava. Redakcija časopisa Visle.

Wisla 1892. od avgusta do decembra 1893. od januara do tom. VII. sv. 3.

Varšava. Redakcija časopisa Atenea.

Ateneum pismo naukowe i literackie 1893. Nr. 1—12.

Voronež. Redakcija filologičkih zapisaka.

Филологическія записки 1893. годъ. 33 выпускъ 1., 2. и 3. 4.

Zagreb. Pravničko družtvo.

Mjesečnik pravničkoga družtva u Zagrebu god. XIX. br. 1—12. 1893.

Izvješće pravničkoga društva za god. 1892.

Zagreb. Hrv.-slav. šumarsko društvo.

Šumarski list za god. 1893. (tečaj XVII, br. 1—12).

Zagreb. Redakcije.

a) *Obzor* za 1893.
b) *Narodne* Novine za 1893.
c) *Agramer* Zeitung za 1893.
d) *Vienac* zabavi i pouci za 1893.
e) *Katolički* list za 1893.
f) *Napredak*. glasilo hrvat. pedagogijsko-književnoga zbora, tečaj XXXIV. g. 1893. br. 1 - 33. (ali nema br. 2. 9. i 11)
g) Književna *Smotra* XI. tečaj (1893.) br. 1—7.

Uz to dobi knjižnica većinom kupnjom:

Revue des deux mondes, année 1893. (svaki mjesec po 2 knjige) k tomu Les *ouvriers* des deux mondes, tome V., partie 1. Paris 1875.

Nuova *antologia*, rivista di scienze, lettere ad arti, anno XXVIII. god. 1893. (na mjesec po dva fascikula, do sele 1—23)

Archiv für slavische Bibliographie. Berlin.

Literarisches *Centralblatt* für Deutschland za godinu 1893. (Nr. 1—50.)

Ottův slovnik naučny (do sele do sešytka 153.) Prag.

Wolfov slovensko nemški slovar (do sele sešitek 1—8.) Ljubljana.

Zeitschrift des Vereins für *Volkskunde*. 3. Jhrg. 1893. Heft 1—3. Leipzig.

Zeitschrift für Ethnologie. 25. Jhrg. 1893. Heft 1—5. Berlin.

Historische Zeitschrift. Neue Folge 35. Band, Heft 1—3. München.

Byzantinische Zeitschrift. 2 Band, Heft 1. 2. 3. und 4. Leipzig.

Neues *Archiv* der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde. Band XIX. Heft 1. (1893) Heft 2. (1894) Hannover u. Leipzig.

Јавор, лист за забаву, поуку и књижевност год. XII. бр. 1—17. Земун-Београд 1893.

Позориште за год. 1892. бр. 14—24; за год. 1893. бр. 1—7. Нови Сад.

Osvěta, rok 1893. čislo 1—12., rok 1894 čislo 1. Prag.

Od zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu:

Glasnik zemaljskoga muzeja V. god. 1893. br. 1 do 3. Sarajevo.

Od „società dei gabinetto di Minerva“ u Trstu:

Archeografo Triestino, nuova serie volume XIX. fasc. 1. 2.

Od „österreichische Gradmessungs-Comission“ u Beču:

Protokoll über die am 6. April 1893. abgehaltene Sitzung.

Od društva „Обшти труд“ u Sredcu (Sofiji) u Bugarskoj:

Български преглед, списание за наука, литература и обществен живот, год. I. книга 2. октобри. 1893. i кн. 4. декември.

Od „Srpskog pravničkog društva“ u Biogradu:

Правник, лист за правне и државне науке. Књига III. свезак 1—9.

Od Redakcije „Otaǵbine“:

Otaǵbina godinu XI. knjiga 32. svezka 128 i 129 1892.

Od hrvatskoga pedagogijsko-književnoga zbora:

Kobali Milan: Rukovet za estetičko-etična štiva u pučkoj školi. Zagreb 1893.

Basariček Stjepan: Pedagogija IV. dio, povijest pedagogije, drugo preradeno izdanje.

Hirc Dragutin: Lijepa naša domovina, zemljopisne slike. II. sveska. Zagreb 1893.

Od učenoga estanskoga društva u Dorptu:

Verhandlungen der gelehrten Esthnischen Gesellschaft in Dorpat. 16. Band 2. Heft. — *Sitzungsberichte* 1892.

Od kralj. danske akademije znanosti u Kopenhagenu:

Oversigt over det kongelige Danske Videnskabernes Selskabs forhondlinger ag det Medlemmers arbejder i aaret 1892. Kobenhavn 1893.

Od naučnoga društva imena Ševčenka u Lavovu:

Записки наукового товариства имена Шевченка. Томъ II.

Вѣстникъ народного дома, год. XI. число 122 до 127, 129, 130. Лавов 1893.

Istoričko-filologični zavod kneza Bezborodka u Nježini:

Извѣстія историко-филологическаго института князя Безбородко въ Нѣжинѣ. Томъ XII. Кијев 1893.

Od historičkoga kruška u Pragu:

Sbornik historického kroužku rok 1893. sešyt 1. 2.

Za tim:

Program c. kr. velike gimnazije u Spljetu za godinu 1892/3.

Program c. k. velikoga državnoga gimnazija u Dubrovniku za 1892/3.

Program c. kr. državne velike gimnazije u Kotoru za 1892/3.

Programma dell' i. r. gninasio superiore di Zara za 1892/3.

Izvješće o c. kr. gospodarskom i šumarskom učilištu i ratarnici u Križevcih za 1892/3.

IV.

Društva i zavodi.

Bakar: Kr. pomorska škola.

Beč: Seminar za slavenske jezike na c. universitetu
Car. Akademija znanosti (Kaiserliche Akademie der Wissenschaften).
K. k. Central-Commission zur Erforschung und Erhaltung d. Baudenkmale.
K. k. Geologische Reichsanstalt.
K. k. Statistische Central-Commission.
K. k Anthropologische Gesellschaft.
K. k. Geographische Gesellschaft.
Biblioteka Njegova c. i kr. apost. Veličanstva.

Berlin: Kr. Akademija znanosti (Kön. preussische Akademie der Wissenschaften).

Biograd: Kr. srpska akademija.
Srpsko učeno družtvo.
Srpsko arheoložko družtvo.
Srpsko lekarsko družtvo.
Kr. statističko odelenje kod ministarstva.

Bologna: Accademia delle lettere e scienze.

Bordeaux: Académie national des sciences, belles lettres et arts.

Brno: Moravsko družtvo za poznavanje zemlje (K. k. mährisch-schlesische Gesellschaft für Landeskunde).
Matice Moravska.

d) ŠTROSMAJEROVA AKADEMIJSKA GALERIJA SLIKA

umnožila se je ove godine:

a) *zbirka slika:* Darom: 1. portrait pokrovitelja biskupa Štrosmajera od Vlaha Bukovca. 2. Zapisom pokojnoga biskupa Fr. Gašparića: Isus kod Marte, mletačka škola od Bassana: okolica, holandezka škola od Petra Hooghea (1643. † 1708.) i sv. Ana, Mengsova škola. 3. Iz ostavine pok. opata Stjep. Pogledića: sveti Karlo Boromeo, sitnolik. Nabavom: Crnogorac od Ferde Kikerca.

b) *zbirka mjedoreza:* 89 portraita starih umjetnika, dar Ernesta Paniana.

Bruxelles: Musée des naturalistes.
Malakoložko društvo (Société Malacologique de Belgique).
Budimpešta: Magjar tudományos akademia.
Magyar történelmi társulat.
Magyar földtani intézet.
Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn.
Budišin: (Bautzen): Matica srpska.
Bukurešt: Rumunjska akademija (Academia romana).
Cetinje: Čitaonica.
Gimnazija.
Christiania: Sveučilište.
Černovice: C. kr. sveučilište.
Dubrovnik: C. kr. veliki gimnazij.
Samostan male braće reda sv. Franje.
Učiteljište.
Firenca: Academia della Crusea.
Fojnica: Samostan bosanskih Franjevaca.
Frankfurt na Odri: Naturwissenschaftlicher Verein.
Gospić: Kr. veliki gimnazij.
Gradac: Historischer Verein für Steiermark.
Naturwissenschaftlicher Verein für Steiermark.
Halle: Kön. Leopold.-Carol. deutsche Akademie der Wissenschaften.
Hamburg: Verein für naturwissenschaftliche Unterhaltung.
Harkov: Общество изпитателей природы при имп. университетѣ.
Имп. университеть.
Hermanstadt: Verein für Landeskunde.
Jaroslavije: Демидовскій юридическій лицей.
Karlovac: Kr. realni gimnazij.
Karlovci: Velika gimnazija.
Kassel: Verein für Naturkunde.

Kijev: Имп. университеть св. Владимира.
Кіевская духовная академія.
Общество естествоиспитателей.
Историческое общество Нестора Лѣтописца.
Kotor: C. kr. gimnazij.
Krakov: Akademia umiejętności.
Križevac: Kr gospodarsko učilište.
Lipsko: K. sächsische Gesellschaft der Wissenschaften.
Liège: (Lüttich): R. soeiété des sciences.
Ljubljana: Matica slovenska.
Kranjsko muzejsko društvo.
London: Society of Antiquarie.
Madison: Wisconsin Academy of sciences, arts et lettres.
Monakov (München): Kön. bayerische Akademie der Wissenschaften.
Moskva: Имп. общество иеторіи и древностей.
Имп. общество любителей естествознанія, антропологіи и етнографіи.
Московская духовная академія.
Общество сельскаго хозяйства.
Математическое общество.
Mostar: Velika gimnazija.
Napulj: Deputazione napolitana di storia patria.
Novisad: Matica srpska.
Srpska velika gimnazija.
Odesa: Имп. одеское общество исторіи и древностей.
Имп. новороссійскій университь.
Osiek: Kr. vel. realka.
Kr. vel. gimnazij.
Pariz: Ministere de l'Instruction publique et des beaux Arts.
Instut de France.
Société mathemathique de France.

Revue linguistique.
Comptoir géologique.
Petrograd: Имп. академія наукъ.
Геологическій комитетъ.
Имп. русское географическое общество.
Филологическое общество при императорскомъ университетѣ.
Имп. археографская комисія.
Общество любителей древней писмености.
С.-Петерб. духовная академія.
Славянское благотворительное общество.
Русская старина.
Историческое общество ц. университета.
Pisa: R università di science.
Plovdiv: Управленѣ на народното просвѣщенѣ на източна Румелія.
Poreč (Parenzo): Società Istriana di archeologia e storia patria.
Poznanje: Towarzystwo przyjaciol nauk.
Towarzystwo archeologiczne.
Požega: Kr. vel. gimnazij.
Prag: Kr. česka akademija nauka i umjetnosti.
Kr. česká společnost nauk.
Muzej království českého.
Jednota českých filologův.
Jednota českých matematikův.
Spolek českých chemikův.
Redakcija časopisa „Athaeneum".
Redakcija časopisa „Krok".
Rieka: Kr. vel. hrv. gimnazij.
Rim: Biblioteca vaticana.
Accademia dei Lincei.
Accademia di conferenze storico-giuridiche.
Specula vaticana.

Rio Janeiro: Museo nacional de Rio de Janeiro.
Rochester: Academy of sciences, art et lettres.
Sarajevo: Realni gimnazij.
Senj: Kr. mali gimnazij.
Sinj: Gimnazij.
Sofija: Бългapcкoтo книжевно дружество.
Spljet: C. kr. vel. gimnazij.
Dalmatinski nar. muzej.
C. kr. velika realka.
Stettin: Gesellschaft für Pommersche Geschichte.
St. Francisco: The California Academy of Sciences.
Toronto: The Canadian institut.
Travnik: Veliki gimnazij.
Trst: Museo civico di storia naturale.
Turčanski sv. Martin: Slovenski dom.
Turin: R. accademia delle lettere e scienze.
Varaždin: Kr. veliki gimnazij.
Varšava: Имп. Университетъ.
Русскій филологическій вѣстникъ.
Časopis Atheneum.
Časopis Wisla.
Venezia (Mljetci): Reale Istituto Veneto di scienze, lettere ed arti.
Deputazione Veneta di storia patria.
Vinkovci: Kr. veliki gimnazij.
Voronež: Филологическія записки.
Zadar: C. kr. veliki gimnazij.
Matica dalmatinska.
Zagreb:
Nadbiskupska knjižnica.
Kr. veliki gimnazij.
Kr. velika realka.
Kr. učiteljište.
Pravničko družtvo.

Kr. statistički ured.
Kr. zemaljski arkiv.
Hrv. pedagogijski književni sbor.
Redakcija „Obzora“.
Redakcija „Narodnih Novina“.
Redakcija „Agramer Zeitung“.
Zemun: Kr. velika realka.

KAZALO.

— Knj. VII. 1877. Documenta historiae [illegible]
strantia. Ciena 6 for.
— Knj. X. XIII. Monumenta ragusina. Tom. I. et II. 1882. Ciena X. knj. 2 for. 50 nvč. Knj XIII. 3 for.
— Knj. XIV. Scriptores. Vol. I. Annales ragusini anonymi item Nicolai de Ragnina 1883. Ciena 3 for.
— Knj. XV. Spomenici hrvatske krajine. Vol. I. 1884. Ciena 3 for.
— Knj. XVI. Spomenici hrvatske krajine Vol. II. 1885. Ciena 3 for.
— Knj. XVIII. Acta Bulgariae ecclesiastica. 1887. Ciena 3 for.
— Knjiga XIX. Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasdy illustrantia. Ciena 2 for. 80 novč.
— Knjiga XX. Spomenici hrvatske krajine. Vol. III 1889. Ciena 4 for.
— Knj. XXIII. Acta Bosnae potissimum ecclesiastica. 1892. Ciena 5 for.
— Knj. XXIV. Index rerum, personarum et locorum in voluminibus I—V. monumentorum spectantium historiam slavorum meridionalium. 1893. Ciena 3 for.
— Knj. XXV. Scriptores. Vol. II. Chronica ragusina J. Restii et J. Gundulae. 1893. Ciena 3 for. 50 novč.

5. **Monumenta historico-juridica Slavorum meridion.** (Knj. 1–4.)
— Knj. I. Statuta et leges Curzulae. 1877. Ciena 3 for.
— Knj. II. Statuta et leges civitatis Spalati. 1878. Ciena 3 for.
— Knj. III. Statuta et leges civitatis Buduae, civitatis Scardonae et civitatis et insulae Lesinae 1882—3 Ciena 4 for. 50 novč.
— Knj. IV. Statuta lingua croatica conscripta. Hrvatski pisani zakoni: vinodolski, poljički. vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka, kastavski, veprinački i trsatski. Ciena 3 for.

II. Posebna djela (knj. 1—26, sv. 39):

1. **Flora croatica.** Auctoribus Dr. Jos. Schlosser et Lud. Farkaš-Vukotinović. 1869. Ciena 6 fr.
2. **Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Ćirila i Metuda.** Izdao Ivan Brčić. 1870. Ciena 1 for.
3. **Historija dubrovačke drame.** Napisao prof. A. Pavić. 1871. Ciena 1 for. 25 novč.
4. **Pisani zakoni na slovenskom jugu.** Bibliografski nacrt dra. V. Bogišića. 1872. Ciena 1 for. 25 novč.
5. **Izprave o uroti bana Petra Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana.** Skupio dr. Fr. Rački. U Zagrebu 1873. Ciena 3 for.
6. **Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena.** Osnovao, skupio, uredio V. Bogišić. Knjiga I 1874. Ciena 6 for.
7. **Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia.** Edidit A. Theiner (tomus I. Romae 1863.), tomus II. Zagabriae 1875. Ciena 10 for.
8. **Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku.** Napisao dr. Gj. Daničić. 1877. Cijena 4 for.
9. **Ljetopis jugoslav. akademije.** 1877.—1893. Sv. I—VIII. Ciena I. i II. svezku 60 nvč., III—VII. 1 for., VIII. 60 nvč.
10. **Sbirka slika Strosmajerove galerije.** 1885.
11. **Akademijska galerija Strosmajerova.** II. preradjeno izdanje 1891. Ciena 80 novč.
12. **Ogled rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika.** Obradjuje Gj. Daničić. 1878.
13. **Fauna kornjaša trojedne kraljevine.** Od dra. J. K. Schlossera Klekovskoga. 1877—1879. Knj. I., II., III. Ciena svakoj knjizi 3 for., djelu 9 for.
14. **Figure u našem narodnom pjesništvu s njihovom teorijom.** Napisao L. Zima. 1880. Ciena 2 for. 50 novč.
15. **Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.** Na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Dio I. Obradio Đ. Daničić. Sv. 1—4. 1880—1882. Dio II. Obradili Đ. Daničić, M. Valavac, P. Budmani. Sv. 5—8. 1884—1886. Dio III. Obradio P. Budmani. Sv. 9—12. 1887—1891. Sv. 13. (1 četvrtoga dijela). 1892. Obrađuje P. Budmani. Cijena svesku 3 for.

16. **Djela jugoslavenske akademije** (knj 1—12):
— Knj. I. **Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880.** Sastavio J. Torbar. 1882. Ciena 2 for.
— Knj II. **Euchologium, glagolski spomenik manastira Sinaibrda.** Izdao dr. Lavoslav Geitler 1882. Ciena 2 for.
— Knj. III **Psalterium, glagolski spomenik manastira Sinaibrda.** Izdao dr. L. Geitler. 1883 Ciena 3 for. 50 nč.
— Knj. IV. **Flora fossilis susedana. (Susedska fosilna flora. — Flore fossile de Sused.)** Auctore dr. Georgio Pilar. 1883. Ciena 8 for.
— Knj V. **Lekcionarij Bernardina Spljećanina.** Po prvom izdanju od god. 1495. 1885. Ciena 1 for. 50 nč.
— Knjiga VI. **Nekoje većinom sintaktične razlike izmedju čakavštine, kajkavštine i štokavštine.** Napisao Luka Zima. 1887. Ciena 2 for. 50 novč.
— Knj. VIII. **Hrvatski spomenici u Kninskoj okolici uz ostale suvremene dalmatinske iz dobe narodne hrvatske dinastije.** Napisao Ivan Bulić. Ciena 2 for. 60 novč
— Knjiga IX. **Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima.** Napisao dr. T. Maretić. 1889. Ciena 3 for. 50 novč.
— Knjiga X. **Geografijske koordinate** ili položaji glavnijih tačaka Dalmacije, Hrvatske, Slavonije i dielomice susjednih zemalja, imenito Bosne i Hercegovine, Istre, Kranjske itd. Sastavio dr. Gjuro Pilar. Ciena 4 for.
— Knjiga XI. **Dviestogodišnjica oslobodjenja Slavonije.** I. dio: Slavonija i druge hrvatske zemlje pod Turskom i rat oslobodjenja. Napisao Tade Smičiklas. Ciena 1 for. 50 novč. — II. dio: Spomenici o Slavoniji u XVII. vijeku (1640—1702). Skupio Tade Smičiklas. Ciena 3 for.
— Knjiga XII. **Kolunićev Zbornik.** Hrvatski glagolski rukopis od godine 1486. Napisao M. Valjavec. 1892. Ciena 2 for. 50 nvč.

B. Knjige, koje su izašle troškom ili podporom akademije (knj. 1—8):

1. **Historija književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga.** Napisao V. Jagić. Knj. I. 1867. Ciena 1 for. 20 nč.
2. **Rěčnik lěčničkoga nazivlja.** Sastavio dr. Ivan Dežman. 1868. Ciena 1 for. 50 novč.
3. **Opis jugoslavenskih novaca** od prof. S. Ljubića. 1875. Ciena 10 i 15 fr.
4. **Bilinar. Flora excursoria.** Sastavili dr. J. C. Schlosser i Ljud. Vukotinović. 1876.
5. **Narodne pjesme o boju na Kosovu god. 1389.** Sastavio u cjelinu A. Pavić. 1877. Ciena 1 for.
6. **Jugoslavenski imenik bilja.** Sastavio dr. B. Šulek. 1879. Ciena 2 fr.
7. **Podobe hrvatskih hrastova okoline zagrebačke.** Opisao Ljud. Vukotinović. 1883.
8. **Obća teoretička i fizikalna lučba.** Napisao dr. Gustav Janeček. I. knjiga. Tvar i atomističiki nazor o njezinom sastavu. U Zagrebu 1890.

C. Knjige, koje su prešle u svojinu akademije (knj. 1—11, sv. 13.):

1. **Povjestni spomenici južnih Slavenah.** Izdao I. Kukuljević. Knj. I. (Acta croatica.) 1863. Ciena 3 for.
2. **Rječnik iz književnih starina srpskih.** Napisao Gj. Daničić. Knj. I—III. Ciena svakoj knj. 3 for., djelu 9 for.
3. **Nikoljsko jevangjelje.** Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 nč.
4. **Život sv. Save i Simeuna** od Domentijana. Na sviet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 novč.
5. **Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih** od Danila. Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 novč.
6. **Poslovice.** Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for.
7. Fr. Kurelac: **Stope Hristove.** Ciena 50 novč.
8. „ „ **Jačke.** Ciena 1 for.
9. „ „ **Runje i pahuljice.** Ciena 1 for.
10. V. Utješenović: **Vila ostrožinska.** Ciena 80 novč.
11. Drobnić: **Besednjak.** Ciena 80 novč.

LJETOPIS

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI

ZA GODINU 1894.

DEVETI SVEZAK.

U ZAGREBU 1895.
KNJIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE).
TISAK DIONIČKE TISKARE.

LJETOPIS

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

ZNANOSTI I UMJETNOSTI

ZA GODINU 1894.

DEVETI SVEZAK.

U ZAGREBU 1894.

KNJIŽARA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE (DIONIČKE TISKARE).

Dionička tiskara u Zagrebu.

I.

Članovi i osoblje akademije.

1894.

Pokrovitelj:

Preuzvišeni i prečastni gospodin

JOSIP JURAJ STROSSMAYER,

biskup bosanski i sriemski itd. itd.

Predsjednik:

Josip Torbar.

Predstojnici razredni:

U filologičko-historičkom razredu:

Tadè Smičiklas.

U filozofičko-juridičkom razredu:

Dr. **Franjo Marković.**

U matematičko-prirodoslovnom razredu:

Dr. **Karlo Zahradnik.**

Tajnici:

Dr. **Bogoslav Šulek** (od 1874. god.)
Dr. **Fran Vrbanić.**

Knjižničar:

M. Valjavec.

Arkivar:

Ivan Tkalčić.

Ravnatelj galerije slika:

Prof. **Nikola Mašić.**

Pomoćno osoblje:

Slavoj Valjavec, pisar.
Marko Banfić, podvornik.

Članovi redom izbora.

1. Počastni.

1. **Aristo Aristović Kunik,** c. ruski tajni savjetnik i akademik u Petrogradu. (1870., 24. stud.)
2. **Dimitrij Ivanović Mendelejev,** sveučilišni profesor u Petrogradu. (1882., 5. pros.)
3. Dr. **E. A. Frič,** profesor na češkom sveučilištu u Pragu. (1893., 12. pros.)

2. Pravi članovi po razredih redom izbora.

a) U razredu historičko-filologičkom:

1. Dr. **Vatroslav Jagić,** c. k. dvorski savjetnik i prof. na sveučilištu u Beču. (1866.)
2. **Sime Ljubić,** umir. ravnatelj arheolog. muzeja u Zagrebu, stanuje u Staromgradu na Hvaru. (1866.)
3. Dr. **Petar Matković,** umirovljeni profesor na sveučilištu u Zagrebu, stanuje u Beču. (1867., 25. srp.)
4. **Armin Pavić,** profesor na sveučilištu u Zagrebu. (1874., 23. stud.)
5. **Matija Valjavec,** umir. prof. gimnazijski u Zagrebu. (1879., 21. stud.)
6. Dr. **Franjo Maixner,** kr. zemaljski nadzornik za srednje škole u Zagrebu. (1882., 5. pros.)

7. **Pero Budmani**, prof. na gimnaziji u Zagrebu. (1883., 21. stud.)
8. **Ivan Tkalčić**, nadarbenik prvostolne crkve u Zagrebu. (1883.)
9. **Nadko Nodilo**, profesor na sveučilištu u Zagrebu. (1883.)
10. **Tadija Smičiklas**, prof. na sveučilištu u Zagrebu. (1883)
11. Dr. **Toma Maretić**, profesor na sveučilištu u Zagrebu. (1890., 4. pros.)
12. Dr. **Milivoj Šrepel**, profesor na sveučilištu u Zagrebu. (1893., 12. pros.)

b) U razredu filozofičko-juridičkom:

1. Dr. **Pavao Muhić**, umir. predstojnik kr. vladnoga odjela za bogoštovje i nastavu u Zagrebu. (1866., 9. svib.)
2. Dr. **Baltazar Bogišić**, umirovljeni profesor na sveučilištu u Odesi, c. ruski tajni državni savjetnik, crnogorski ministar pravde na Cetinju. (1867., 25. srpnja.)
3. Dr. **Jaromir Hanel**, profesor na češkom sveučilištu u Pragu. (1874., 23. stud.)
4. Dr. **Franjo Marković**, profesor na sveučilištu u Zagrebu, predstojnik razreda. (1876., 20. stud.)
5. Dr. **Fran Vrbanić**, profesor na sveučilištu u Zagrebu. (1886., 21. stud.)
6. Dr. **Kosta** knez **Vojnović**, sveučilišni profesor u miru, stanuje u Dubrovniku. (1886.)
7. **Milovan Zoričić**, predstojnik kr. zemaljskoga statističkoga ureda u Zagrebu. (1893., 12. pros.)

c) U razredu matematičko-prirodoslovnom:

1. Dr. **Bogoslav Šulek**, pisac u Zagrebu. (1866., 9. svibnja.)
2. **Josip Torbar**, umirovljeni ravnatelj kr. vel. realke u Zagrebu. (1866.)
3. **Spiridion Brusina**, profesor na sveučilištu u Zagrebu. (1874., 23. stud.)
4. Dr. **Karlo Zahradnik**, profesor na sveučilištu u Zagrebu, predstojnik razredu. (1882., 5. pros.)
5. Dr. **Gustav Janeček**, profesor na sveučilištu u Zagrebu. (1883., 21. stud.)
6. Dr. **Vinko Dvořak**, sveučilišni profesor u Zagrebu. (1887., 7. pros.)
7. Dr. **Mijo Kišpatić**, profesor na sveučilištu u Zagrebu. (1887.)

3. Dopisujući članovi redom izbora.

a) U razredu filologičko-historičkom:

1. Dr. **Ernest Dümmler**, profesor na sveučilištu u Berlinu. (1867., 7. srp.)
2. **Martin Hattala**, profesor na češkom sveučilištu u Pragu u miru. (1867.)
3. **Vaclav V. Tomek**, profesor na češkom sveučilištu u Pragu u miru. (1867.)
4. Dr. **Louis Leger**, profesor na akademiji za orientalne jezike u Parizu. (1870., 24. stud.)
5. **Stojan Novaković**, umirovljeni kr. srbski poslanik u Biogradu. (1870.)
6. **Čedomil Mijatović**, umirovljeni kr. srbski ministar u Biogradu. (1873., 24. stud.)
7. **Marin Drinov**, prof. na sveuč. u Harkovu. (1879., 21. stud.)
8. **Milan Milićević**, bibliotekar u Biogradu. (1879.)

9. Dr. **Ivan Crnčić**, nadpop sv. Jeronima u Rimu. (1882., 5. pros.)
10. **Luka Zore**, profesor na gimnaziji u Dubrovniku. (1882.)
11. Dr. **A. Leskien**, prof. na sveuč. u Lipskom. (1883., 21. pros.)
12. **Fran Bulić**, ravnatelj gimnazija u Spljetu. (1887., 3. pros.)
13. **Ilarion Ruvarac**, arhimandrita u fruškogorskom manastiru Grgetku. (1888., 3. pros.)
14. Dr. **Grgur Krek**, profesor slavistike na sveučilištu u Gradcu. (1888., 3. stud.)
15. Dr. **Konstantin Jireček**, profesor na c. sveučilištu u Beču. (1889., 27. stud.)
16. Arhimandrit **Nikifor Dučić**, član kr. srpske akademije u Beogradu. (1890.)
17. **Eusebij Fermendžin**, definitor reda sv. Franje u Rimu. (1890.)
18. **F. I. Uspenskij**, profesor c. novoruskoga sveučilišta u Odesi. (1890.)
19. **T. Florinskij**, profesor c. sveučilišta sv. Vladimira u Kijevu. (1890.)
20. **A. Pavinskij**, profesor c. sveučilišta u Varšavi. (1890.)
21. Dr. **Gjuro Arnold**, ravnatelj kr. učiteljišta u Zagrebu. (1891., 27. pros.)
22. Dr. **August Musić**, docenat na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu. (1892., 7. velj.)
23. **Vjekoslav Klaić**. profesor na sveučilištu u Zagrebu. (1893., 12. pros.)
24. **J. Jelčić**, profesor pomorske škole i upravljatelj arkiva u Dubrovniku. (1893., 12. pros.)
25. **A. V. Veselovski**, profesor na carskom sveučilištu u Petrogradu. (1893.)

b) U razredu filozofičko-juridičkom:

1. **Matija Ban**, činovnik u ministarstvu spoljašnjih djela u Biogradu. (1876., 25. srp.)
2. Dr. **Hermenegild Jireček**, odsječni savjetnik u ministarstvu za bogoštovje i nastavu u Beču. (1867., 25. srp.)
3. **Vaclav Brandl**, zemaljski arkivar u Brnu. (1870., 24. stud.)
4. **Luka Zima**, umirovljeni profesor gimnazije u Varaždinu. (1882., 5. pros.)
5. Dr. **Marijan Derenčin**, predstojnik pravosudnoga odjela u miru i odvjetnik u Zagrebu. (1889., 27. stud.)

c) U razredu matematičko-prirodoslovnom:

1. Dr. **Šime Šubic**, prof. na sveuč. u Gradcu. (1867., 25. srp.)
2. **Martin Sekulić**, umirovljeni profesor u Zagrebu. (1873., 24. stud.)
3. Dr. **Bogoslav Jiruš**, sveučilišni profesor u Pragu. (1873.)
4. Dr. **Fr. Studnička**, sveučilišni prof. u Pragu. (1873.)
5. Dr. **Fr. Vejdovski**, sveučilišni profesor u Pragu. (1885., 16. pros.)
6. **J. M. Žujović**, profesor velike škole u Biogradu. (1886., 16. pros.)
7. **Nikolaj Aleksandrović Menšutkin**, profesor na c. sveučilištu u Petrogradu. (1886.)
8. **Dimitrija Nešić**, profesor velike škole u Beogradu. (1886.)
9. **Gjuro Zlatarskij**, predstojnik geoložkoga zavoda u Sofiji. (1886.)

10. Dr. **Drag. Kramberger-Gorjanović**, docent na kr. sveučilištu u Zagrebu i pristav nar. muzeja. (1891., 7. pros.)
11. Dr. **C. Lepaige**, profesor na sveučilištu u Liègeu.
12. Dr. **Andrija Mohorovičić**, prof. na kr. realnoj gimnaziji u Zagrebu. (1893., 12. pros.)
13. **Šime Lozanić**, bivši ministar spoljašnih poslova u Beogradu. (1894., 12. pros.)
14. Dr. **Vladimir Varićak**, profesor na kr. vel. realci u Osieku. (1894.)
15. Dr. **David Segen**, profesor na realnoj gimnaziji u Zagrebu i privatni docenat na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu. (1894.)

4. Odbori.

a) Financijalni:

Tade Smičiklas.
Dr. **Fran Vrbanić.**

b) Za izdavanje historijskih i historijsko-juridičkih spomenika:

Dr. **Petar Matković.**
Šime Ljubić.
Ivan Tkalčić.
Nadko Nodilo.
Tade Smičiklas.
K. Vojnović.
Vjekoslav Klaić.

c) Za izdavanje starih pisaca:

Petar Budmani.
Dr. **Franjo Marković.**
Armin Pavić.
Dr. **Toma Maretić.**
Dr. **Milivoj Šrepel.**

d) Za sabiranje spomenika tradicionalne literature:

M. Valjavec.
N. Nodilo.
T. Smičiklas.
Dr. **T. Maretić.**
Dr. **Milivoj Šrepel.**

e) Za galeriju slika:

Dr. **Franjo Marković**
T. Smičiklas.
Dr. **Milivoj Šrepel.**
Milovan Zoričić.

f) Za knjižnicu:

Predsjednik i predstojnici razreda.

Umrli članovi (s godinom smrti):

1. Počastni.

1. Dr. August Schleicher, profesor na sveučilišu, 17/12. 1868. u Jeni.
2. Dr. Jan Emanuel Purkyně, profesor na sveučilištu, 29/7. 1869. u Pragu.
3. Karlo Jaromir Erben, pražki arkivar, 21/10. 1870. u Pragu.
4. Dr. Fr. Palacky, češki historiograf, 26/5. 1876. u Pragu.
5. Mihajlo Petrović Pogodin, c. rus. drž. savjetnik i profesor na sveučilištu, 20/12. 1876. u Moskvi.
6. Jovan Gavrilović, bivši srbski regent, 10/8. 1877. u Biogradu.
7. Roberto Visiani, senator talijanski i profesor sveučilišni, 4/5. 1878. u Padovi.
8. Ismail Ivanović Sreznevski, profesor na sveučilištu, 20/2. 1880. u Petrogradu.
9. Dr. Ami Boué, geolog, 2/11. 1881. u Beču.
10. Aleksander Vaclav Macieiowski, profesor na sveučilištu, 10/2. 1883. u Varšavi.

11. Ivan Kukuljević Sakcinski, umir. veliki župan, 1/8. 1889. u Puhakovcu.
12. Dr. Franjo Miklošić, umir. sveučilišni profesor, 7/3. 1891. u Beču.
13. Stjepan Schulzer Müggenburžki, umir. c. kr. satnik, 5/2. 1892. u Vinkovcih.
14. I. K. Grot, c. ruski tajni savjetnik i podpredsjednik c. ruske akademije nauka u Petrogradu, 6/6. 1893.
15. Dr. Dionizij Štur, ravnatelj c. geoložkoga zavoda 9/10. 1893. u Beču.
16. Ivan K. Rossi, commendatore i predstojnik vatikanskih muzeja u Rimu 10/9. 1894.

2. Pravi članovi.

a) U razredu historičko-filologičkom:

1. Ivan Brčić, profesor, 14/4. 1870. u Zadru.
2. Fran Kurelac, književnik, 18/6. 1874. u Zagrebu.
3. Mato Mesić, sveučilišni profesor, 5/12. 1878. u Zagrebu.
4. Dr. Gjuro Daničić, profesor slovenske filologije na velikoj školi u Biogradu, redaktor akademijskoga rječnika, 15/11. 1882. u Zagrebu.
5. Dr. Lavoslav Geitler, sveučilišni profesor u Zagrebu, 2/6. 1885. kod Beča.
6. Dr. Franjo Rački, predstojnik razreda, opat i kanonik prvostolne crkve, 13/2. 1894. u Zagrebu.

b) U razredu filozofičko-juridičkom:

1. Dr. Božidar Petranović, c. kr. dvorski savjetnik i prisjednik prizivnoga suda u Zadru, 12/9. 1874. u Mletcih.
2. Dr. Jovan Subotić, odvjetnik, 28/1. 1886. u Zemunu.
3. Janko Jurković, odsječni savjetnik kod kr. zemaljske vlade, 20/3. 1889. u Zagrebu.
4. Adolfo Veber, kanonik prvostolne crkve, 6/8. 1889. u Zagrebu.
5. Dr. Mirko Šuhaj, prisjednik kr. stola sedmorice, 30/11. 1889. u Budimpešti.
6. Dr. Blaž Lorković, sveučilišni profesor 17/2. 1892. u Zagrebu.
7. Mirko Bogović, kr. umirovljeni ministarski savjetnik, 4/5. 1893. u Zagrebu.

c) U razredu matematičko-prirodoslovnom:

1. Živko Vukasović, školski nadzornik kod vlade za hrvatsko-slavonsku Krajinu, 10/8. 1874. u Zagrebu.
2. Dr. Janez Bleiweiss, predsjednik „Matice slovenske", 22/11. 1881. u Ljubljani.
3. Dr. Josip Šlosser-Klekovski, odsječni savjetnik kod kr. zemaljske vlade, 28/4. 1882. u Zagrebu.
4. Ljudevit Vukotinović, umirovljeni veliki župan, 17/3. 1893. u Zagrebu.
5. Dr. Gjuro Pilar, profesor na kr. sveučilištu Franje Josipa I., 19/5. 1893. u Zagrebu.

3. Dopisujući članovi.

a) U razredu filologičko-historičkom:

1. Vinko Pacel, tajnik kr. zemaljske vlade u Zagrebu, 1870. u Karlovcu.
2. Ivan Erasmo Vocel, sveučilišni profesor, 17/9. 1871. u Pragu.
3. Aleksander F. Hilferding, drž. podtajnik c. ruskoga ministarstva, 1872. u Petrogradu.
4. Kapiton Novostrujev, prof. duh. akad., 1873. u Moskvi.
5. Dr. Janko Šafarik, član drž. savjeta, 20/7. 1876. u Biogradu.
6. August Bielovski, historiograf, 10/11. 1876. u Lavovu.
7. Sergij Mihajlović Solovjev, c. ruski tajni savjetnik, profesor na sveučilištu, 16/10. 1879. u Moskvi.
8. A. A. Kotljarevski, profesor na sveučilištu, 11/10. 1881. u Kijevu.
9. Nikola Ivanović Kostomarov, član arheografijske komisije, 19/4. 1885. u Petrogradu.
10. Aleksander Vasiljević Gorski, rektor duhovne akademije, 23/10. 1885. u Moskvi.
11. Petar Aleksijević Lavrovski, školski popečitelj, 19/2. 1886. u Petrogradu.
12. Josip Jireček, umirovljeni c. kr. austrijski ministar za bogoštovje i nastavu, predsjednik kr. češkoga učenoga družtva u Pragu, 25/11. 1888.
13. Radoslav Lopašić, umirovljeni tajnik kr. hrv. slav. dalm. vlade, 25/4. 1893. u Zagrebu.
14. Dr. Ivan Broz, profesor kr. velike gimnazije, 7/12. 1893. u Zagrebu.

b) U razredu filozofičko-juridičkom:

1. Miloš Popović, pisac, 8/8. 1879. u Biogradu.
2. Medo knez Pučić, vlastelin, 1/7. 1882. u Dubrovniku.
3. Dr. Romuald Hube, c. ruski pravi tajni savjetnik i senator. 1890. 28/9. (po st.) u Varšavi.
4. Dr. Gustav Wenzel, umirovljeni sveučilišni profesor i član velikaške kuće ugarske, 1891. 24/11. u Buda-Pešti.

c) U razredu matematičko-prirodoslovnom:

1. Franjo Erjavec, profesor c. kr. velike realke u Gorici, 13/1. 1887.
2. Dr. J. Pančić, prof. velike škole u Beogradu, predsjednik kr. srpske akademije nauka, 7/3. 1888. u Biogradu.
3. Dr. E. Weyr, sveučilišni profesor u Beču, 4/12. 1893.

II.

Poslovanje.

1. SJEDNICE.

Znamenitije odluke skupnih sjednica akademije god. 1894.

U sjednici od 11. veljače.

Priopćuje se ponajprije otpis banov, da je Njegovo Veličanstvo potvrdilo za predsjednika akademije Josipa Torbara, a zatim se javlja, da je Marija udova Tomekovićeva ostavila galeriji šest slika.

U izvanrednoj sjednici od 13. veljače.

Duboko ganuti akademici smrću dra. Fr. Račkoga stvoriše ove odluke:

1. Da se dr. Fr. Rački ima obzirom na svoje velike zasluge za hrvatsku knjigu, a napose za jugoslav. akademiju znanosti i umjetnosti sahraniti u posebnoj arkadi na trošak akademije.

2. Imenuje se odbor akademički, koji će se brinuti za priprave pogrebne i za rukovodjenje pogreba dra. Fr. Račkoga.

3. Na grobu će u ime akademije govoriti akademik T. Smičiklas.

4. Presvietlomu g. biskupu Pavlu Gugleru izašiljaju se dr. Marković i dr. Šrepel, da ga u ime akademije zamole, da bi dozvolio, da se slavni pokojnik stavi na odar u akademijskoj palači, ter da uslied toga sprovod krene od akademijske palače. Odaslanici vrativši se javljaju privolu presv. g. biskupa, prema kojoj će sprovod od akademijske palače do prvostolne crkve voditi župnik sv. Marka dr. Boroša, pod čije područje spada Zrinski trg.

U sjednici od 18. ožujka.

Ponajprije sjeti se predsjednik Josip Torbar pokojnoga Račkoga ovim riječima: „Otvarajući današnju sjednicu ne mogu da zatajim njeku duševnu tjeskobu, duboku bol, koju osjećam ja, a sa mnom, o tom sam uvjeren, i svi ostali članovi ovoga zavoda, videći da je prazno ono mjesto gdje običavasmo vidjeti vjerna druga i prijatelja, mudra i pouzdana savjetnika, koji je pomagao ovaj zavod osnivati a osnovanim upravljao preko dvadeset godina kao predsjednik, a i kašnje sve do smrti bio duša cijeloj upravi svojim obilatim iskustvom i mudrim savjetom. Ja sam uvjeren, da će preostali na životu kao što i oni članovi, koji će izpražnjena mjesta u buduće popunjivati, činiti svoju dužnost, da uzdrže ovaj zavod na visini liepoga glasa, što mu ga je slavni pokojnik velikim dielom svojim ugledom i umnim radom znao pribaviti u domaćem i vanjskom svietu; nu bojim se, da će se izmieniti generacije za generacijom, a smrću Račkoga nastala praznina, da se neće moći ispuniti. Nije moja, da zalazim u ocjenjivanje pokojnikovih zaslužnih radnja, to će vještiji od mene učiniti, već samo pozivljem članove ove akademije, da ustanemo te se poklonimo slavnoj uspomeni velikoga pokojnika, koja će ostati u ovom zavodu, dok bude u

njem članova, koji osjećaju prema zavodu i svojemu narodu, te da se u zapisnik stavi izraz duboke boli, koju osjećaju članovi akademije s prevelikoga gubitka, koji je neprežaljenom smrću Franje Račkoga zadesio nju i cieli hrvatski narod. Slava njegovoj uspomeni!"

Svi se članovi digoše, zakliknuše: „Slava mu!" a odlučiše, da se ova besjeda u Ljetopisu štampa.

U zapisniku iste sjednice spominju se još sliedeće tačke.

1. „Dyrekcya powszehne wystawy we Lwowie" moli, da joj se posudi iz akademijske galerije Matejkova slika za galičku izložbu. Molba se prihvaća.

2. Akademija zamoli zagrebačko poglavarstvo, da može na obroke platiti Račkovu arkadu.

3. Javlja se, da je pokrovitelj obećao, da će on nositi dio pogrebnih troškova, koji s arkadom iznose preko 5600 for. Prima se na ugodno znanje.

4. Javlja se, da se za spomenik Račkomu skupljaju prinosi. Zaključeno, da se akademiji dolazeći prinosi ulože koristonosno.

5. Izvješćuje se, da je preč. kaptol zagrebački veledušno pristao uz želju pokojnoga Račkoga, da se njegova biblioteka ustupi akademijskoj biblioteci, pridržavši si samo njeke knjige bogoslovne i one eksemplare akademijskih publikacija, koje je primao od akademije kao njezin član. Uzima se na znanje i zaključi se, da se akademija kaptolu zahvali na poklonu.

6. Iz oporuke se pokojnikove javlja, da je akademiji ostavio dvie sta for., a da je uprava zaključila za taj novac kupiti pet velikih ormara za knjige iz pokojnikove ostavštine, jer u akademiji nestaje mjesta kamo da se knjige slažu. Duplikati će se izlučiti, popisati i u svoje doba odlučiti će se šta ima biti od njih.

7. Pošto je dosele račune vodio pokojni Rački, to sada nastaje potreboća, da preuzme njegov posao drugi. Preuzeti će taj posao akademik T. Smičiklas.

U sjednici od 15. travnja.

1. Javni bilježnik Crnčić poziva akademiju, da preuzme od pok. Suhina zapisane joj slike.

2. Zastupstvo grada Križevca šalje za spomenik dra. Račkoga 50 for., a grad Ivanića 15 for. i društvo Merkur u Zagrebu 10 for.

3. Vladni odjel za bogoštovje i nastavu šalje obračun za prošlu i proračun za ovu godinu.

7. Izvješćuje se o akademijskim računima za prošlu godinu 1893. Prima se na znanje. (Gl. niže.)

8. Društvo sv. Jeronima pristaje na to, da mu akademija isplati polovinu od procienjene kuće u Ilici br. 50 u iznosu od 4217 for. 9 nvč. i tim da tu kuću akademija odkupi za se. Zaključeno, da se kuća uzme u vlastničtvo akademije.

U sjednici od 3. lipnja.

1. Akademija zahvaljuje se preč. kaptolu zagreb. što joj ustupio knjižnicu pokojnoga dra. Fr. Račkoga.

2. Sliku Matejkinu „smrt posliednjega Jagelona“ uz sve moguće jamčevine, te osjeguranu na 6000 for. šalje akademija na izložbu u Lavov.

3. Arheološki kongres splitsko-solinski poziva akademiju da sudjeljuje kod prvoga njegova sastanka na 20.—22. kolovoza.

4. Preuzv. pokrovitelj šalje a) 1000 for. za arkadu dra. Fr. Račkoga, b) 1000 for. za spomenik, c) 500 for. za podmirenje pogrebna troška.

Na plemenitih ovih darovih zahvalit će se akademija napose.

5. Hinko Himmel c. k. oberstlieutenant u Budapešti šalje akademiji svoja antropološka študija o Hercegovini sa photografičnimi snimci.

Na tom daru zahvalit će se akademija pismeno.

6. Gradsko poglavarstvo pristaje na obročno plaćanje Račkijeve arkade, koja će sa utemeljiteljnom zakladom za uzdržavanje stajati 3510 for.

7. Preuzv. g. ban potvrdjuje izbor A. N. Veselovskoga za člana dopisnika.

8. Čita se zapisnik galerijskoga odbora od 4. svibnja, iz kojega se doznaje: da je slika Matejkova „smrt posliednjega Jagelona“ uz sve moguće opreze odpremljena u Lavov, b) da je za osjeguranje slikah proti tatbini i preslikanju kupljen štampilj za nje; c) da se nabavi ormar, u kojem bi se pohranjivali spisi tičući se galerije: d) za miniature učinjeni su novi papirnati okviri, a načiniti će se u sporazumku sa g. Mašićem nove škatulje za nje: e) od pok. prebendara Suhina namienjene galeriji slike nekoje su već smještene, dočim se neke neuzimlju za galeriju, kao ni one iz ostavine pok. Tomekovićke; f) ormar sa bakrorezi i photografijami, da se katalogizira i inventira uz pomoć kojega akademika; g) buduć da je sadanji tiskani katalog razprodan, da se tiska novi, a g. Mašić da ga popuni, napokon h) da osim akademijskoga podvornika, budu jošte dva pazitelja namještena. Uzima se na znanje.

U sjednici od 15. srpnja.

1. Da kuća u Ilici može proći u podpuno uživanje akademije, moli ova u vlade iz svojih zaklada 15.782 for. da izplati one, koji imaju diela u njoj.

2. Dosadanji drugi tajnik M. Valjavec zahvaljuje se na tajničtvu; ali uz nagradu od 300 for. pridržaje si knjižničarstvo.

Ostavka se prima, a obavljanje tajničkih poslova povjerava se do glavne skupštine akademiku dru. Franu Vrbaniću uz običnu tajničku plaću.

3. Čita se dopis vis. zem. vlade o gradnji jedne kuće do kolodvora, kojim se uz neke primjetbe gradjenje dozvoljuje.

U sjednici od 25. studenoga.

1. Zamjenik tajnikov dr. Fr. Vrbanić izvješćuje, da je preuzvišeni gospodin pokrovitelj poklonio za galeriju slika po umjetniku Vlahi Bukovcu izradjenu sliku „Zamisao Gundulićeva Osmana", da se je uprava na tom dragocjenom daru preuzvišenom gospodinu pokrovitelju zahvalila, i podjedno umolila gosp. profesora Mašića, da u ime akademije sliku preuzme, te joj u galeriji doznači shodno mjesto.

2. Zamjenik tajnikov dr. Fran Vrbanić izvješćuje, da je 28. listopada o. g. stigla prijava akademijskoj upravi, da je dovršena arkada za pokojnoga dra. Račkoga, što ju je ova akademija naručila, te da je uprava, jer je svakako bilo potrebno, da se mrtvi ostanci prenesu prije „Svijuh Sveti", na brzu ruku i posve na tiho uredila taj prijenos dne 29. listopada. Grobnicu i mrtvo tijelo blagoslovio je predsjednik akademije, te je o prienosu sastavljen zapisnik, koji je pohranjen pod br. 230—1894. u akademijskoj pismari.

3. Zamjenik tajnikov dr. Fran Vrbanić predlaže, da akademija načelno zaključi, da se manje gradilište kraj nove kuće, koja je sada u gradnji, izgradi, da se povjeri arhitektu Konratu, da sastavi nacrt dvokatnice, te da se za vremena taj nacrt podnese skupnoj sjednici na odobrenje tako, da se rano u proljeće bude moglo započeti gradnjom. Ovaj se predlog prima.

*

U glavnoj skupštini od 10. prosinca.

1. Predsjednik Josip Torbar otvoriv sjednicu konstatuje prije svega, da su u smislu § 6. pravila u sjednicu pozvani i ini pravi članovi, koji ne živu u Zagrebu, te da je prema § 11. pravila u današnjoj glavnoj skupštini više od polovine svih pravih članova. Nakon toga pročitao je predsjednik pismo preuzvišenoga gospodina pokrovitelja, kojim pozdravlja akademiju i njezine članove povodom svečane akademijske sjednice. Pismo preuzvišenoga gospodina pokrovitelja primila je skupština s oduševljenjem i dubokom zahvalom te zaključila, da se sadržaj pisma priopći javnosti putem novina.

Nakon toga prelazi skupština na raspravu prijedmeta stavljenih na dnevni red.

2. Zamjenik tajnikov predlaže na raspravu proračun za godinu 1895., kako ga je izradila akademijska uprava s financijalnim odborom.

Skupština prima predloženi proračun bez promjene.

3. Zamjenik tajnikov dr. Fran Vrbanić predlaže, da se na dnevni red stavljeni izbori tajnika, knjižničara i ravnatelja galerije slika obave tako, da će izabranici imati ove funkcije vršiti samo dvie godine, da se tako trajanje njihove službe dovede u sklad sa trajanjem službovanja ostalih funkcijonara, koji su izabrani prošle godine. Prima se.

4. Kod preduzetog izbora akademijskoga tajnika izabran bude akademik dr. Fran Vrbanić.

5. Za knjižničara akademijske knjižnice izabran bude akademik Matija Valjavec.

6. Prema zaključku skupne sjednice od 25. studenoga o. g. ima se obaviti izbor ravnatelja galerije slika. Na prijedlog akademika Tade Smičiklasa izabran je obzirom na dosadanje zasluge stečene za galeriju slika per accla-

mationem jednoglasno ravnateljem galerije slika profesor Nikola Mašić.

7. Prema § 2. poslovnika preduzeto je glasovanje o novim članovima, što ih je predložio razred matematičko-prirodoslovni.

Izabrani budu za članove dopisnike razreda matematičko-prirodoslovnoga: 1. Šime Lozanić, bivši ministar spoljašnih poslova u Beogradu; 2. Vladimir Varićak, profesor na kr. velikoj realci u Osieku; 3. dr. David Segen, profesor na kr. realnoj gimnaziji u Zagrebu i privatni docenat na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.

U svečanoj sjednici od 12. prosinca.

Nakon što je predsjednik akademije Josip Torbar prozborio svečano slovo, a prvi tajnik izviestio o radu i poslovanju akademije godine 1894., čitao je pravi član dr. Fran Vrbanić raspravu pod naslovom: „Osmi medjunarodni kongres za hygienu i demografiju g. 1894.“

Sve troje štampat će se u „Ljetopisu“ za god. 1894.

IZVJEŠĆE

TAJNIKA DRA. FRANA VRBANIĆA

o gospodarskim prilikama jugoslavenske akademije god. 1894.

Gospodarske prilike jugoslavenske akademije bile su ove godine osobito nepovoljne, te ona kraj najbolje volje nije mogla izvesti onih književnih radnja, koje je prema sastavljenom proračunu bila naumila: ona je od njekih morala odustati samo zato, da ne nastanu velike pomutnje u gospodarstvu akademije. Prvi razlog ovomu nepovoljnomu stanju bila je prije svega okolnost, što je akademiji za ovu godinu doznačena dotacija samo u iznosu od 8551 for. 56 novč., dok je prošle godine ova svota iznosila 11.706 for., a prijašnjih godina 13 do 14 hiljada forinti. Uslijed toga već je pod ovim naslovom akademija ove godine primila za 3154 for. manje nego li prošle godine. Srećom da je ovaj pojav, kako se akademija nada, samo prolazne naravi; jer dolazi od tuda, što je iz akademijske zaklade isključena jedna obveznica krunske rente u iznosu od preko 116.600 for. u svrhu, da se tom svotom podmire troškovi za gradnju novih kuća. Čim nove akademijske kuće budu gotove i na porabu predane, nada se akademija, da će od uložene glavnice imati više koristi nego li dok je ta svota bila uložena u vrijednostne papire. Uz to je za akademijsku kuću u Vlaškoj ulici ove godine morala akademija platiti do 450 for. poreza naknadno za nekoliko godina, te tako ova kuća ne samo što nije ove godine odbacila nikakva čista prihoda, već je akademija morala, da pokrije troškove uzdržavanja i druge terete, iz drugih sredstava na ovu kuću nadoplatiti oko 420 for. K ovim neprilikam, koje ove godine nasta-

doše u prihodu, nadodjoše još veće u troškovima. Uslijed većega izdatka za štampanje njekih djela zaključeni su računi prošle godine s deficitom od 2422 for. 17 nvč., koji se je deficit morao pokriti iz prihoda ove godine; uz to su troškovi za uzdržavanje akademijske palače bili preko jedne hiljade forinti veći nego li je bilo mišljeno kod sastavka proračuna; a napokon k svemu tomu nadodje nemila smrt našega nezaboravnoga i nikada nepreżaljenoga dra. Račkoga, za koga je akademija s razloga zahvalnosti preuzela troškove sprovoda, koji iznose do 1000 for. Pogledom na sve to moralo bi poslovanje akademije zapeti, da joj u tim gospodarskim neprilikama ne priteče u pomoć visoka kr. zemaljska vlada, dozvoliv akademiji predujam od 4448 for. 44 nvč., t. j. onolik iznos, kolik je bio potrebit, da se ukupni prihod iz akademijske glavnice povisi od 8551 for. 56 nvč. na 13.000 for. Ali ni ova priklonost visoke vlade, za koju joj akademija i ovom svečanom prilikom najtoplije hvali, nebi bila posve odklonila od akademije nastalih gospodarskih neprilika, da kao što svagda tako i ovaj put nepriteče u pomoć darežljiva ruka njezinoga preuzvišenoga pokrovitelja, koji je, ne samo poput drugih godina poklonio za izdavanje rječnika svotu od 1000 for., nego je i povrh toga još pripomogao akademiji za pogreb pokojnoga dr. Račkoga svotom od 500 for., a za isplatu arkade dalnjim iznosom od 1000 for. i nespominjuć svote od 1000 for., koju je preuzvišeni gospodin priložio za spomenik pokojnomu našemu Račkomu. Na ovoj očinskoj brizi preuzvišenoga našega pokrovitelja zahvalila mu se je akademija posebnim pismom, te mu i ovom svečanom zgodom izriče najtopliju svoju hvalu.

Da uslijed ovih nepovoljnih neprilika gospodarska uprava nezapne, akademija je izaslala poseban financijalni odbor, koji je imao staviti shodne prijedloge, kako bi akademija

ove godine mogla svojimi prihodi izaći; nu kraj svih rasprava akademiji nije drugo preostalo, nego da svoj literarni rad stegne, te da odustane od držanja njekih časopisa, što ih je naručila akademijska knjižnica. Povodom tim izdala je akademija ove godine mjesto šest knjiga „Rada", kako je po proračunu naumila, samo četiri: odustala je zatim za ovu godinu od izdavanja Jelićevih spomenika i odgodila je za buduću godinu izdavanje Monumenta Ragusina vol. III.; ali je naproti, da se oduži uspomeni nezaboravnoga dra. Račkoga, na svoj račun preuzela „Tomu arcidjakona", što ga je pokojni Rački baš prije svoje smrti dotiskao na svoj trošak. Uza sve ove neprilike ipak je izašlo troškom akademije i ove godine u svemu osam knjiga: Rad knj. CXVII.,; knj. CXVIII. i CXIX.; Zadarski i Ranjinin Lekcionar, Toma arcidjakon, Hrvatski urbari, Ljetopis i Rječnika svez. 14., a za koji dan će se još rasposlati i knjiga CXX. Rada. Za štampanje ovih djela i za nagrade piscem potrošila je akademija do danas 10.417 for. 39 nvč., te je od ove svote isplaćeno ove godine 8767 for. 39 nvč., a prošle 1650 for. Uzme li se u obzir, da je akademija uz ovu svotu od 8767 for. 39 nvč., koju je potrošila samo za književne radnje, morala isplatiti u istu svrhu iz dohodka ovogodišnjega svotu od 2422 for. 17 nvč., koja prikazuje manjak od prošle godine, koji je isključivo učinjen za radnje književne, te da je na račun ove godine akademija izdala 100 for. za znanstvena putovanja, a 150 za prepisivanje listina: to je uza sve gospodarske neprilike akademija samo iz ovogodišnjega prihoda na znanstvene i književne radnje potrošila do danas 11.439 for. 56 nvč., dakle samo za 1731 for. manje nego li bilo preliminirano u proračunu za ovu godinu. Kad bi akademija mogla račune za ovu godinu zaključiti bez deficita, te kad joj nebi u izgled stavljen bio jedan znamenit zadatak, ona bi mirne duše

gledala i u buduću godinu u nadi, da će u književni svoj rad moći uložiti barem toliko koliko i ove godine. Nu žalibože prije svega čeka akademiju u budućoj godini neuklonív trošak od najmanje 3500 for. za popravak akademijske palače. koja je u vanjskom svom licu nezgodami vremena tako istrošena. da ne smijemo više s popravci oklijevati. ako ne ćemo, da se ova naša palača, koja je ures i ponos našega glavnoga grada, ne izvrgne većim štetam, koje se za godinu dvije nebi mogle ispraviti niti svotom od desetak hiljada forinti. A zatim ne zaboravlja akademija, da je ove godine uza sve novčane neprilike mogao nastati gore navedeni razmjerno dosta povoljan posljedak samo tim, što joj je visoka kr. zemalj. vlada predujmila svotu od 4448 for. 44 nvč., uslijed toga mogle bi buduće godine nastati po akademiju nove neprilike kad bi visoka vlada već do godine tražila, da joj se taj predujam povrati.

Akademija se medjutim ipak nada, da visoka vlada toga učiniti neće, već da će povratak toga predujma odgoditi do onoga vremena, kad se gospodarske prilike akademije barem donekle popravile budu; što više, akademija nije izgubila nade, da nije daleko vrijeme, kad će visoka vlada, koja u obilnoj mjeri sa materijalnom pripomoći podupire znanstvene i umjetničke prilike domovine, baciti svoj pogled i na ovu akademiju, te joj pružati stalnu godišnju pripomoć, za koju je ona posebnom predstavkom i umoljena. Dotle pako morati će akademija prije svega, premda teškim srcem svoj rad stegnuti u one granice, koje joj označuju njezina čedna sredstva, a zatim nastojati. kako bi joj se prihod povećao, da što bolje uzmogne zadovoljiti svomu zadatku. U tom nastojanju sabrala je akademija svu brigu u to, kako bi jedan dio svoje glavnice, koja je uložena u vrijednostne papire, uložila u kuće, koje odbacuju barem nešto veći

prihod od vrijednostnih papira. S toga razloga preuzela je akademija u svoju potpunu vlasnost kuću u Ilici, koju je pokojni župnik Herceg ostavio njoj i društvu sv. Jeronima. Akademija je od svetojeronimskoga društva prekupila njegovu polovinu, isplatila sve dugove, koji su od prije uknjiženi bili na ovoj kući, te ju dala u najam na 15 godina, nakon što je uz dosta znatne troškove izvela potrebite adaptacije. Prema sadanjem najamnom ugovoru nositi će kuća akademiji 7% od uložene glavnice nakon uplate jedne petine dohodka u korist temeljne akademijske glavnice.

Što se tiče novih akademijskih kuća, u koje je akademija prema izviješću od prošle godine bila naumila uložiti znatan dio svoje glavnice, to su sve predradnje za gradnju tih kuća bile već posve zgotovljene, te je trebalo samo s gradnjom započeti. Nego u zadnji čas bila je akademija s razloga gospodarskih i tehničkih prinuždena od prvobitne osnove odstupiti, te je uz privolu visoke vlade odlučila kupljeno već gradilište parcelirati i na jednom samo dijelu sagraditi kuću a druga gradilišta rasprodati. U provedbi ovoga zaključka pristupila je akademija gradnji jedne dvokatne kuće, koja će stajati bez gradilišta oko 50.000 for., te koja je već spravljena pod krov; a u proljeće kani uz ovu novu kuću na manjem prostoru sagraditi još jednu manju dvokatnicu s troškom od po prilici oko 20—25.000 for. S ovim gradilištem, na kojem će stajati ove dvije kuće, kao i s onim, što ga je akademija prodala uz cijenu od 12.768 for. biti će razpoloženo upravo s polovicom onoga gradilišta, što ga je akademija prošle godine kupila za okruglu svotu od 40.000 for.; te preostaje na prodaju samo još druga polovina gradilišta kupljenoga god. 1893. Akademijska se uprava nada, da će se ove nove kuće moći iznajmiti stranom početkom srpnja, a stranom početkom listopada buduće

godine, te da će od toga vremena investirana glavnica nositi priličimage kamate.

Akademijska uprava u brizi za novimi izvori prihoda nije smjela zaboraviti ni na svoju veliku zalihu knjiga, koju je do sada tolikim troškom izdala. Ona je s toga sastavila inventar svih svojih knjiga, koje se nalaze u spremištu, te se je tom prilikom pokazalo, da se je u spremištu nalazilo koncem kolovoza u svemu 76.519 primjeraka raznih knjiga što ih je akademija od svoga osnutka do sada izdala, te da vrijednost tih knjiga, ako se računa po prodajnoj knjižarskoj cijeni, iznosi 189.567 for. 55 nvč. Akademija drži, da joj je s jedne strane dužnost spremište svoje što više razteretiti od ove ogromne zalihe, a s druge strane nastojati o tom, da se knjige njezine što više raširе i u narodu i medju učenim svijetom, pak je s toga zaključila, da će cijenu knjigam znatno sniziti za kratko vrijeme, nebi li se one u što većem broju raspačale. Akademija se nada, da će u tom svom nastojanju naći izdašne potpore kod svojih prijatelja, koje i ovom zgodom moli, da u svom krugu nastoje o što većoj razprodaji akademijskih knjiga.

Po izkazu kr. zemalj. računovodstva iznosila je akademijska glavnica koncem godine 1893. ukupno 389.453 for. $44^1/_2$ nvč., danas je ipak ova glavnica znatno manja, nu zato se je tečajem ove godine znatno povisila imovina akademije posjedom nekretnina tako, da akademija osim dva velika gradilišta u Petrinjskoj ulici i jednoga u novoj ulici blizu Akademijskoga trga posjeduje tri gotove kuće u vrijednosti od najmanje 60.000 for. i jednu, koja je u gradnji, te koja će predstavljati vrijednost od najmanje 60.000 for. Potanki izkaz o upravi akademijske imovine te o prihodu i razhodu tečajem ove godine priopćiti će akademija u zaključnim računima. Ovom zgodom preostaje joj još samo izreći najtopliju hvalu gospodinu odjelnomu

savjetniku drn. Ivi Mallinu, koji je, kao po kr. zemalj. vladi imenovani član financijalnoga akademijskoga odbora, dragovoljno i prijatno podupirao sve gospodarsko nastojanje ove akademije.

Izvještaj o računima za godinu 1894.

Slavna akademijo!

Predlažuć zaključne račune za prošlu godinu 1894. naglasit mi je ponajprije velike poteškoće, koje su u računovodstvu naše akademije nastale iza smrti pokojnoga i nezaboravnoga našega Račkoga tim, što su se istom po malo morali pribirati prilozi za pojedine primitke i izdatke, te što je u prvo doba, za njegove bolesti i umah iza njegove smrti, gospodarska uprava bila podijeljena na više ruku. Zasluga je našega druga Smičiklasa, da su ti računi uredjeni, te nakon toga meni predani, da ih dalje vodim.

Iz tih se računa razabira, da je god. 1894. unišlo u akademijsku blagajnu ukupno 22.954 for. 15 nvč., a da je izdano svega 22.445 for. 9 nvč. tako, da je na račun ove godine prenesena gotovina od 509 for. 6 nvč.

Da se ovaj prihod i rashod prikaže u pravom svijetlu, razložiti mi je nešto jasnije jedno i drugo.

Dosta znamenit prihod od 22.954 for. 15 nvč., nastao je ponajprije tim, što je u njem sadržana svota od 4448 for. 44 nvč., koju je akademiji kao predujam doznačila visoka vlada, da se njezina redovita dotacija povisi na 13.000 for. Nadalje je u toj svoti sadržan veledušan dar našega pokrovitelja od 2500 for. za arkadu, spomenik i sprovod pokojnoga Račkoga. Ako se ove dvije svote u iznosu od 6948 for. 44 nvč. odbiju od ukupnoga prihoda, ostaje samo iznos od 16.005 for. 71 nvč. kao pravi prihod,

koji može služiti podlogom za prispodobu s prihodom stavljenim u proračun akademije za godinu 1894.

U proračunu, kako ga je odobrila glavna skupština akademije, preliminiran je prihod akademije za god. 1894. u iznosu od 18.179 for., te je, ako se odbiju gore navedeni izvanredni primitci, bio faktično manji za 2173 for. 29 nvč., akoprem su $^{4}/_{5}$ prihoda iz akademijske zaklade iznosile samo 8551 for. 56 nč. mjesto 13.000 for., dakle za 4448 for. 44 nč. manje. Pogledom na ovu potonju okolnost moralo se očekivati, da će u opće za ovu svotu tečajem god. 1894. manje unići, nego je faktično unišlo. Da se je to u istinu dogododilo, to bi financijalne prilike akademije uza sve to, što nam je visoka vlada predujmila iznos od 4448 for., bile vrlo nepovoljne. Nu dobrom srećom unišlo je na prihodu kuća, knjiga i drugih njekih prijedmeta za 2275 for. 15 nč. više nego je bilo proračunano. Tako je kod kuća unišlo za 207 for. 70 nč. više, premda nam kuća u Vlaškoj ulici ne samo nije ništa donijela, već smo morali na njezin prihod doplatiti od drugih prihoda 421 for. 77 nč., da podmirimo porez za Doželinčićku. Veći prihod kuća nastao je uslijed toga, što je od kuće u Ilici br. 50 unišlo čistog 1206 for. 51 nč., dočim je bilo preliminirano samo 520 for. Od knjiga je unišlo za 1534 for. 53 nč. više t. j. 3534 for. 53 nč. Ovaj povoljni posljedak nastao je zato, jer je knjižara platila za knjige prodane g. 1893. toliko koliko nikad prije t. j. 3250 for. 98 nvč., te jer je i akademijska uprava neposredno prodala knjiga za 283 for. 55 nč. U ime raznih prihoda, za koje nije bilo u proračun ništa stavljeno, unišlo je 532 for. 92 nč.; u ovoj svoti sadržani su u iznosu od 189 for. 88 nvč. kamati od novca uloženoga predbježno u novčane zavode, kamati Hiršlera za kupovninu kuće u Koprivnici u iznosu od 153 for. 4 nč., otplata duga

limara Jeana od 130 for. te dohodak za prodane stare peći od 60 for.

Da akademija iz prihoda ove godine nije morala podmiriti manjka od prošle godine, koji je u zaključnim računima iskazan sa 2422 for. 17 nč., te da nije bilo drugih izvanrednih troškova, ona bi kraj svega toga, što je prihod iz akademijske zaklade bio znatno manji. bila mogla dosta povoljno dovršiti svoje gospodarske prilike u prošloj godini. Kako pokazuju zaključni računi. bio je preliminiran trošak za ovu godinu svotom od 18.271 for 52 nč. faktično je pako potrošeno 22.445 for. 09 nč. Nu kako je u ovoj svoti sadržan iznos od 2000 for. samo prolazne naravi, jer je ta svota prenesena na poseban račun, koji ne spada u redovitu upravu akademije, t. j. za spomenik i za arkadu pokojnoga dra. Račkoga: to je faktični izdatak, koji se može u obzir uzeti, bio 20.445 for. 9 nč. t. j. za 2173 for. 57 nč. veći, nego li je bio preliminiran. Prije svega bio je veći izdatak kod akademijske palače za 1061 for. 66 nč., t. j. ukupno 1655 for. 58 nč. napram preliminiranim 593 for. 92 nč. Razlog tomu je prije svega, što je za popravak samoga krova izdano 306 for. 35 nč., za uredjenje zahoda 397 for. 82 nč., za zastore 162 for., od koje svote se morao platiti dug od 50 for. za prošlu godinu, za preloženje peći i bojadisanje soba 91 for., za drva za prošlu godinu 117 for., za popravak štednjaka i kuhinje podvornikove 34 for., za nabavu blagajne 120 for. U ime raznih troškova iskazana je u računima svota od 3595 for. 14 nč.: buduć je u ovom iznosu sadržana svota od 2000 for.. za spomenik i arkadu Račkoga, to ona faktično iznosi 1595 for. 14 nč. U ovoj svoti nalazi se trošak za sprovod dra. Račkoga u iznosu od 991 for. 49 nč.; buduć je pokrovitelj u to ime pripomogao akademiji sa 500 for, to je ona u tu svrhu iz svoga prihoda faktično morala nositi trošak od 491 for.

I. PRIEGLED

prihoda i rashoda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti godine 1894.

A. Prihod.

	Proračun for. nč.	Primitak for. nč.
1. Četiri petine čistoga prihoda iz akademijske zaklade prema čl. 15. pravila	13.000·—	8.551·56
2. Poseban prihod od Štrosmajerove galerije slika	434·—	434·—
3. Čist prihod akademijskih kuća:		
a) na nadbiskupskom trgu br. 11 + 1.167·96		
b) u Vlaškoj ulici broj 33 — 421·77		
c) u Ilici br. 50 + 1.206·51	1.745·—	1.952·70
4. Čist prihod od prodaje knjiga	2.000·—	3.534·53
5. Potpora preuzv. g. J. J. Štrosmajera, pokrovitelja, za Rječnik	1.000·—	1.000·—
6. Prinos preuzv. g. pokrovitelja za arkadu, spomenik, sprovod dra. Račkoga		2.500·—
7. Predujam od vis. kr. zem. vlade		4.448·44
8. Razni prihodi		532·92
Ukupni prihod .	18.179·—	22.954·15

Slovom: dvadeset i dvije tisuće devet stotina pedeset i četiri forinta i 15 novč. a. vr.

B. Rashod.

I. Troškovi uprave.	Proračun for. nč.	Izdatak for. nč.
1. Uprava: plaća tajnikom, pisaru, podvorniku, troškovi pisarne i opreme knjiga	2.240·—	2.172·90
2. Akademijska palača	593·92	1.655·58
3. Knjižnica i arhiv	900·—	919·98
4. Galerija slika	434·—	256·05
5. Otplata zajma od 12.000 for.	633·60	643·18
6. Razni troškovi	—·—	3.595·14
Ukupni troškovi uprave .	4.801·52	9.242·83

II. Troškovi za akademijske publikacije.

1. Troškovi za nagrade i štampu CXVI., CXVII., CXVIII., CXIX. i CXX. knjige „Rada"	4.510·16
2. Index rerum od Ljubića	980·—
3. Raznovrstne karte i tablice za „Tomu arcidjakona", Gorjanovićeve spise i Jelićeve spomenike	890·90
4. „Rječnik" nagrada, tisak i gradja	2.258·20
5. Ljetopis sv. VIII. .	292·25
6. Monumenta svezak XXV. tisak	827·75
7. Monumenta sv. XXVI. tisak i index	486·90
8. Urbar Lopašićev, nagrada i tisak	1.173·75
Iznos	11·419·91

Iznos .	4.801·52	9.242·83

		Proračun for. nč.	Izdatak for. nč.
Prijenos	11.419·91	4.801·52	9.242·83
9. Rešetarov Lekcionar, nagrada i tisak	1.267·95		
10. Vez novih knjiga	264·40		
11. Prepisivanje historijske gradje	250·—	13.470·—	13.202·26
Ukupni rashod .		18.271·52	22.445·09

Slovom: dvadeset i dvije hiljade četiri stotine četrdeset i pet forinti i 9 novč. a. vr.

Prema tomu izkazuje se sveukupan:

A. Prihod god. 1894. sa for.	22.954·15
B. Rashod god. 1894. sa for.	22.445·09
ostaje dakle višak od for.	509·06

koji prelazi u prihod godine 1895.

Pregledali, s prilozi sravnili i sve u najboljem redu našli.

U Zagrebu, 9. siječnja 1895.

Prema čl. 15. pravila izabrani revizijonalni odbor:

Dr. K. Zahradnik v. r. Mil. Zoričić v. r.

II. AKADEMIJSKA ZAKLADA

po iskazu kr. računarskoga ureda kr. zemalj. vlade od 19. veljače 1894.

		for. nč.
1.	U hrvatsko-slavonskim 4% rasteretnicama	99.500·—
2.	U ugarskim 4% rasteretnicama . .	200·—
3.	U ugarskoj 4% krunskoj renti . .	127.450·—
4.	U hrv.-slavon. desetinskim otkupnim obveznicama	1.100·—
5.	U zadužnicama sjedinjene papirne rente	89.600·—
6.	U zadužnici austr. srebrne rente . .	100·—
7.	U obveznicama lutrijskoga zajma g. 1860.	12.000·—
8.	U dionicama lutrijskoga zajma od godine 1864.	50·—
9.	U ugarskoj 4% zlatnoj renti . . .	11.700·—
10.	U dionici austr. vjeresijskoga zavoda za obrt i trgovinu	100·—
11.	U zadužnici dunavskoga parobrodarskog društva	100·—
12.	U privatnim obveznicama	12.138·—
13.	U dionicama društva „Associazione dalmatica“	20.000·—
14.	U srećkama brunšviškog zajma od 1. ožujka 1869.	35·—
15.	U srećkama lutrijskoga zajma „Rudolfs-Stiftung“	10·—
16.	U štedioničkim uložnicama	15.076·44
	Ukupno .	389.159·44
17.	Blagajničko stanje koncem god. 1893.	68½
18.	Na dugu zaostale kamate aktivne .	293·32
	Sveukupno .	389.453·44½

prema 411.994 for. 62 nvč. koncem godine 1892.

Uz ovu glavnicu imade akademija palaču na Zrinskom trgu br. 11, kuću u Vlaškoj ulici br. 33, kuću na Nadbiskupskom trgu br. 11, kuću u Ilici br. 50, kuću u gradnji blizu državnoga kolodvora i tri gradilišta u površini od 1855·33 četvornih metara.

SVEČANA SJEDNICA.

I.

BESJEDA

PREDSJEDNIKA JOSIPA TORBARA.

Gospodo akademici!

Visoko štovani zbore!

Izručujući Vam od preuzvišenoga gospodina pokrovitelja, koji obzirom na svoju visoku dobu i zimske nepogode ne može prema svojoj želji našoj svečanosti prisustvovati, pozdrav i blagoslov, radujem se, da Vas ja u njegovo i svoje ime u ovom sastanku i zboru odličnih gosti mogu pozdraviti. Iza godine dana, kako sam imao čast osloviti Vas s ovoga mjesta, zbilo se medju nama mnogo promjena, povoljnih i nepovoljnih, žalibože više nepovoljnih, medju kojima jedna, koje će se posljedice u ovom zavodu za dugo vremena teško osjećati. Vi ćete te promjene za čas u tajnikovu izvještaju izbrojene čuti; jednu ipak od tih promjena, koju sa mnom svi skupa bolnim srcem osjećate, a ja Vam ju iz očiju čitam, moram da i ja spomenem. Moram da ju spomenem, jer meni i Vama suzno oko zapinje na mjestu, gdje smo kroz četvrt stoljeća ovom zgodom slušali mudre besjede mudra muža, osjećali kucanja njegova plemenita srca, bodrili se njegovom jakom voljom, grijali se žarom njegove ljubavi, slijedili bezbrižnom sjegurnosti njegove stope, muža, koji i poslije, kako mu bješe zapriječen pristup k ovom časnom mjestu, ostade ipak pouzdan savjetnik, mudar učitelj i prokušan vodja ovomu zavodu. Toga muža, Franje Račkoga, nema medju nama. Zar da Vam

govorim o njegovu plemenitu životu, da Vam zborim o velikim djelima, kojima je tamnu prošlost našega naroda rasvijetlio? Tomu poslu nijesam dorasao, to su poduzele vještije ruke prokušana strućnjaka, koji će nam u svoje vrijeme o velikom pokojniku i njegovim djelima opširnije progovoriti.

Ostavljajući tomu drugu, da ocijeni rad velikoga pokojnika, dopustit ćete mi, gospodo akademici, da ovo nekoliko riječi svojega kratkoga razmatranja posvetim dragoj uspomeni nezaboravnoga mi prijatelja, promatrajući ga sa stanovišta, s kojega, ako ga i ne shvati onom jasnosti i onom dubljinom uma, kako to učeni pokojnik, mora ipak da polazi svaki, koji se bavi znanstvenim istraživanjem i rješavanjem znanstvenih problema, mislim naime ona *načela*, koja svakomu, koji se odvaži na obradjivanje znanstvenih polja, bila ova ma koje mu drago struke i ruke, imadu pred umom neprestano lebditi kao uslovi sjegurnomu uspjehu, kao kompas na nedoglednom oceanu znanstvenih istraživanja, da se na njem ne izgubi bez luke i pristaništa.

Koja je svrha znanstvenim istraživanjima? Od same umne zabave i duševne naslade nedonose ljudi tolike žrtve naučnim iztraživanjima; ne izlažu se tolikim opasnostima, brodeći morskim pučinama, putujući nepoznatim i nesjegurnim stranama svijeta; dižući se sad u visine nebesne, sad opet silazeći u dubine morske. Nešto plemenitijega i uzvišenijega, nešto, što svojom cijenom nadvisuje materijalne koristi i probitke, ima čovjek pred očima i drži na umu, za čim čezne, čemu žrtvuje toliko krat tjelesnu udobnost, mir i često puta sjegurnost života. Zar bi se *Humboldt* samo od zabave i dokolice penjao po nepristupnim glavicama američkih gora, zalazio u ondješnje prašume srijed nepoznatih divljih plemena; zar bi nedostignuti dosad u geografskim i prirodoslovnim

istraživanjima *Przevalski* od puste zabave i rad materijalnih koristi verao se po visočinama srednje Azije; ili su se možda *Gay-Lussac, Biot, Flammarion, Glaisher* i toliki drugi samo od puke izvjedljivosti i znatiželjnosti do 11.000 metara nad oblake dizali?

To nešto plemenitije i uzvišenije nad sve materijalne probitke, to tajinstveno zlato runo, za kojim čovjek, njegovu umnomu i moralnomu biću prirodjenim nagonom čezne, jest *istina*. Što je istina? pitaše prije 2000 godina Pilat. Je li on ovo pitanje stavio na božanskoga optuženika iskrenom namjerom, da od onoga, o kojem je glas po narodu išao, da istinu nauča, saznade što je istina, ili je imao drugu pritajenu namjeru, to bijaše samo njemu i onomu, koji je izvor istine, poznato; nu pitanje: što je istina? rodilo se s čovjekom i s njim zajedno postoji. Ako istina glede izvora i jeste jedna, a ono je pogledom na predmete, kojih nam biće ima otkriti i obzirom na svrhe, kojima nas ima privesti, različita i mnogostruka. Ja ovdje imam na umu istinu, koja ima biti rezultat znanstvenih istraživanja, dakle znanostnu istinu. Hoćeš li znati, što je znanostna istina, treba da znadeš, što je sama znanost. Jer kao što se, svjedočanstvom učiteljice života, u razvitku čovječanstva mnogo griješilo i griješit će se, dok bude ljudi, na račun slobode, dočim je, u vjekovitoj borbi za opstanak, jači slabijega za svoje probitke izrabljivao i njegovu svojoj slobodi podčinjao; isto tako se je griješilo i na ime znanosti. Pristup do istine nije uvijek lahak. Kadšto se izmijene vijekovi i generacije, dok se nakon borba i napora unidje u tvrdju, gdje istina stoluje. Imajući pred očima zablude i stranputice, u koje je čovjek varavim svjetlucanjem svojih istraživanja čestoputi zalutao, valja mu na svojem putu opreznu biti i dobro na umu držati: što je znanost, jer će mu onda jasno biti, što je istina. Znanost i istina

su istovjetni pojmovi. Nu kad istovjetujem znanost sa istinom, onda razlikujem znanost objektivnu od subjektivne. U objektivnoj znanosti pokriva se subjektivna spoznaja potpunoma s objektivnom znanosti, t. j. s bićem, suštinom same stvari, koju si istraživao i proučao. Tuj je dakle čovjek shvatio, proučio i spoznao predmet onako, kakov je sám u sebi, u svojem biću, u svojoj substanciji. To je znanost, koja je cielj znanstvenu istraživanju, znanost realna, objektivna — to je istina. Ovaka znanost, budući istinom, pristupna je svakomu logičkomu dokazu, svakomu ozbiljnomu i trijeznomu sudu; ona odolijeva svakomu napadaju, podnosi svaku kušnju, svaki skepticizam, ona čvrsto stoji sama o sebi, o vlastitoj neoborivoj jakosti, jer je apodiktičnom sjegurnosti izvedena po zakonima neoborive logičke dedukcije iz axiomalnih izvora. To su istine, do kojih se spekulativnom dedukcijom dolazi, te ih takodjer dogmatičkim istinama zovu. Ovaka istina ne treba autoriteta. Ako se istina izvadja znanstvenim istraživanjem, kojemu za osnov služe fakti i čini bud materijalnoga, bud intelektualno-moralnoga svijeta, tuj se istina osniva na pouzdanosti čovječjih osjećala, to je istina historijska, koja ako i nema za se matematično-demonstrativne, apodiktične sjegurnosti, već samo moralno osvjedočenje, razumno vjerovanje, osnovano na autoritetu, zato je ipak tolikim stepenom evidencije učvršćena, da je proti svakoj dvojbenosti osjegurana, te se s toga u znanosti historijski kao što ni filosofijski pirronizam ne može odobriti.

Shvativši znanost u ovom smislu, ne može se svako subjektivno mnijenje, osnivalo se ma na kako subtilnom razlaganju i podupiralo se ma kako proslavljenim autoritetima, smatrati objektivnom znanosti, istinom. Kako se subjektivne teorije i spekulacije pod plaštem znanosti od generacije na generacije prenositi te od stoljeća do sto-

ljeća od najvećih učenjaka kao istina predavati mogu, o tom povjest znanosti toliko primjera i dokaza pruža. Sjetimo se samo geocentričkoga sustava, na koji su najveći filosofi i najumniji astronomi do Kopernika kao na neoborivu istinu prisizali; sjetimo se na nauku o četiri elementa, s kojih da je svijet sastavljen, nauku, koja se do blizu 17. stoljeća kao istina predavala, dočim danas imademo preko 70 elemenata. Ako je tomu tako, prigovorit će se, onda čovjek, posvetiv se znanosti, mora da klone duhom, videći da su mu tolika pregnuća, tolike žrtve izgubljene, kad je ono, što je držao znanošću te ju naučao kao istinu, bilo samo opsjena, bilo svjetlucanje divljega ognja, za kojim idjaše kao nevaravim svjetlom pravde i neoborive istine.

Čovjek bi krivo shvatio svoj položaj na svijetu i svoje zvanje, koji bi, obzirući se na zablude i stranputice, u koje su, idući za istinom znanstvenim istraživanjem, toliki zalutali, duhom klonuo. Traženjem i otkrivanjem istine te uporavljenjem pronadjene na uredjenje života očituje se napredak čovječanstva. Ne ima uzvišene svrhe bez velikih žrtava, ne ima pobjede bez borbe i napora. Sjajni uspjesi, što ih je čovjek napornim i mukotrpnim istraživanjem na polju znanosti postignuo, bodre ga i sokole, da tim žilavijom ustrajnosti svoje pregnuće u istom smjeru nastavi. Ne ima u životu ljudskom, a tako niti u razvitku i napretku čovječanstva, radosti bez žalosti, pobjede bez borbe, istine bez zablude. Nu za polučenje uspjeha jedan od važnih uslova jest i taj, da čovjek, svijestan si svoje omedjašenosti, svojih ograničenih sila, neprecjenjuje vlastitu svoju snagu u toliko, da svoje subjektivno mnijenje umah krsti gotovom znanosti, neoborivom istinom. Hipoteze zauzimlju u povjesti znanosti časno i važno mjesto te su kao most, preko kojega se do istine dolazi. S toga se u onoj upornosti, kojom neki svoje

teorije, prezirući hipotezno stanovište, kao objektivnu znanost i onda uporno brane, kad jim se očevidni fakti protive, može nazrijevati samo ljudska taština, te mislim da se ovakom upornosti znanosti više škodi nego li koristi. Čednost i skromnost je i kod učenjaka lijepa krijepost. Ima ljudi, koji stanovitu ideju od mladosti goje, posvećuju joj svojim znanstvenim istraživanjem i ustrajnim radom sve svoje sile te su s njom kao srasli; tako im je omiljela, da su i razlozima, koji proti njoj govore, teško pristupni. Takovom čovjeku s omiljelom idejom rastati se, bila bi po njegovu mnijenju slabost, dočim bi se takov odstup više krijepošću nazvati mogao. U povjesti znanstvenih istraživanja ima dosta primjera, gdje su veliki umnici od svojih obljubljenih teorija, kad su im se fakti protivili, odstupili, slijedeći onu mudru: sapientis est, consilium in melius mutare. Čovjek idući svojim istraživanjima s iskrenom namjerom za istinom, ne će niti onda oklijevati, da odstupi od svoje omiljele ideje, kad je o tom protivničkim razlozima upućen. I na znanstvenom polju dakle ima skromnost, čednost, popustljivost i susretljivost dično mjesto, sjećajući se onoga što *Cuvier* veli: „Naše vlastito iskustvo tako je ograničeno kratkoćom našega života, da ne bismo gotovo ništa znali, kad bismo se samo onoga držali, što možemo sami proučiti.[1] Ovim riječima velikoga francuskoga prirodoslovca izrečeno je načelo, da je znanost prema prirodi i zvanju čovjeka kosmopolitska, svojina i baština svega kolikoga čovječanstva, jer svaka generacija, svaki vijek namire rezultate svojih istraživanja svojim nasljednicima.

Na promatranja ovih načela, na kojima mislim da se ima osnovati znanstveno istraživanje, ako hoćemo, da dodjemo do uspjeha, potaknu me, kako već gore spo-

[1] Historie de sciences nat. Vol. I. pg. 19.

menuh, uspomena na velikoga pokojnika, učenjaka Franju Račkoga. Iskrena težnja za čistom istinom, jedinom svrhom prave znanosti, probija iz svakoga poteza njegova pera, zrcali se u svakom izrazu njegove misli. Uz ovaj moralni uslov nadari ga Bog umnim vrlinama i duševnim sposobnostima, kojima se odlikovaše nad obične smrtnike. Bistar, pronicav um, neumorna revnost, ustrajnost, nepristranost, krotka ćud, plemenito srce, to su samo nekoja od plemenitih i rijetkih svojstva, koja probijaju iz njegova znanstvena rada. „Quis dubitat, veli Bodinus, quin historicus vir gravis, integer, severus, intelligens, disertus et quasi communis ac privatae vitae, omniumque rerum magnarum scientia instructus esse debeat"?[1] Takav bijaše naš drug i vodja. Kao što je znao sa svom učena čovjeka dostojnom odlučnosti braniti svoje znanstveno osvjedočenje, bijaše s druge strane pristupan razlozima, te je poput drugih slavnih muževa odstupio od svoje i prihvatio onu ideju, za koju su fakti govorili. Da samo jedan primjer navedem. Premda se pokojnik već od mlade svoje dobe posvetio historiji i srodnim joj granama znanosti, zasizao je ipak i u druge grane te je osobitom pomnjom pratio razvitak našega jezika. Prije kakovih 30 godina podigla se škola, na čelu joj za čistoću, jezgrovitost i sintaktičnu pravilnost našega jezika zaslužni *Fran Kurelac.* I Rački se pridruži ovoj školi, kako to svjedoče njegovi „Odlomci hrvatskoga prava". Nu njegov bistri um je doskoro uvidio, da živući jezik formalno i materijalno u narodu postaje i s njime se razvija i napreduje, te će se svako nastojanje izjaloviti, koje bi mu nametnuti htjelo oprečne ovomu organičkomu razvitku forme. On je ostavio prijašnji smjer i priključio se onomu, što ga jeziku sam narod označuje.

---

[1] Rotteck: Allg. Gesch. I. 7.

Spomenuo sam malo prije, da je znanost kosmopolitske naravi, jer svi obradjivaoci raznih znanstvenih polja, pripadali oni ma kojemu narodu, snašaju svoje privretke u općenitu košnicu napretka čovječanstva. Smatrajući s ovoga stanovišta znanost, ne će mi nitko spočitnuti nedosljednost ili pače protuslovlje, ako ipak i u znanosti dopustim neku vrst sebičnosti i svojeljublja. Kad pčelica nešto privrijedi, imade pravo, da taj privredak najprije sebi namijeni, a tek onda da od privretka i drugima udijeljeno bude. U tom smislu imade i znanost narodnu značajnicu, da na ime pojedini obradjivaoci znanosti plodove svojega rada namijene najprije svojemu narodu, a tek preko ovoga velikoj cjelini, od koje je i on članom. I ako su Galilei, Newtoni, Laplaci, Humboldti, Koperniki, Purkině, Mendelejevi, Boškovići rezultate svojih znanstvenih istraživanja svemkolikom čovječanstvu namijenili, zato se ipak Talijani, Englezi, Francezi, Nijemci i Slaveni punim pravom ponositi mogu, da su njihovi veleumi svojim svjetlom najprije svoje narode rasvijetlili i u prosvjeti napred pomakli, a tek preko njih svoje plodove kosmopolitskom strujom čovječanstvu predali. I naš veliki pokojnik zasizao je proučavanjem historije u dubljinu svjetskih dogodjaja, ali mu je prije svega na srcu bila povjest njegova naroda. Kako je on svjetlom slavne prošlosti kušao da rasvijetli sadašnjost naroda našega, da ga primjerom velikih djela njegovih praotaca hrabri na borbu za opstanak, da mu u dušu prelije nepokolebivu nadu u zasluženu bolju budućnost, to ćete gospoda akademici opširnije i bolje čuti za kratko vrijeme drugom zgodom. Jednu ipak tačku budi i meni dopušteno o slavnom pokojniku spomenuti.

Čitajući njegova djela i razabirajući njegov sukromni i javni život, opazit ćemo, koliko mu je mila bila hrvatska mladež, kako joj je svuda na ruku išao, kako ju je po-

ticao na ozbiljan rad, preporučao joj knjigu i nauku, znajući dobro, da se na ovom polju umnoga rada, na polju duševnoga i moralnoga pregnuća, kamo zapreke i susprezanja ljudska nemogu doprijeti, za napredak naroda raditi, da se na stožerima valjano uzgojena mlada naraštaja budućnost naroda najsjegurnije učvrstiti može.

Nijesam mogao u svečanom ovom zboru progovoriti, a da neposvetim ovo njekoliko riječi uspomeni velikoga pokojnika, od kojega smo ovakom zgodom s ovoga mjesta preko dva decenija čuli i pomnjivo slušali toli krasnih riječi, toliko lijepe nauke i mudre upute. Poznajući tečaj njegova crkvi, znanosti i narodu posvećenoga dičnoga života, uvjeren sam, da je, oprostiv se s nama i s ovim toli mu milim zavodom, mogao mirnom dušom uskliknuti: Bonum certamen certavi, cursum consummavi, fidem servavi. Ovim riječima izrečena i završena je osnova, riješen je zadatak njegova plemenitoga života. Borio se borbom plemenitom, nepoznajući zapreka niti susprezanja, imajući pred očima uzvišenu svrhu, koja mu pred očima lebdijaše i kojoj svoj život posveti, a ta uzvišena svrha bijaše mu: istina, pravo, opće dobro i razborita sloboda. Svojega učenoga rada, svoje jake volje, čelik značaja, plemenita srca, rijetke revnosti i požrtvovnosti ostavio je u ovom zavodu toliko trajnih i neizbrisivih znakova, da će mu ovdje, ali i u narodu hrvatskom ostati monumentum aere perennius, koj će nas i buduće naraštaje sjećati i poticati, da mu slijede plemenite stope te im bude uzorom u znanosti, u vjeri, u prijateljstvu, požrtvovnosti, odanosti i ljubavi prema svome narodu. Slava njegovoj uspomeni!

II.

IZVIEŠĆE

TAJNIKA DRA. B. ŠULEKA.

Akademija jugoslavenska vikla je u svom godišnjem izvieśću prikazati vjernu sliku svoje djelatnosti i svoga stanja. I ovo će izvieśće istim tragom poći. Al na vjernoj slici vide se ne samo žarke boje, nego i sjena; ova nemanjka niti ovomu izvieśću, dapače je i tamnija nego u prvašnjih izvještajih, a razlog tomu navesti ću malo niže.

Najprije ću pako nacrtati književni rad akademije, a tad ću se obazreti na druge njezine zavode, prilike i neprilike.

U razredu filoložko-historičkom čitane su ove dospievajuće godine sliedeće razprave:

Pravi član dr. *Petar Matković,* nastavljajuć svoje iztraživanje putopisaca, koji su u šestnaestom vieku putovali po Balkanskom poluotoku, iznio je na vidjelo „Dnevnike mletačkih dvajuh poslanstvah o njihovom putovanju u Carigrad, naime Jakova Sorance od g. 1575. i Pavla Kontarina od g. 1580.“.

Prije nego bi pristupio k ocjeni ovih dnevnikah, spominje, kronologijskoga reda radi, dva vrlo malena mletačka putopisa: A. Badoara i K. Garzona od g. 1573., pak i putni dnevnik Fr. Butrišića i Ivana Divnića o njihovu putovanju god. 1574. iz Šibenika u Hlievno, koje je dr. Fr. Rački u XIV. knjizi Starinah naštampao.

Rukopisi Sorančeva i Kontarinova putnoga dnevnika čuvaju se u mletačkom muzeju Corner, a naštampao jih je g. 1856. čuveni ondašnji čuvar V. Lazari; al samo kao „rukopis“, t. j. u malo otisakah, zato jim u knjižar-

skom prometu nema traga. Od Kontarinova putopisa ima jedan priepis i u vatikanskoj knjižnici u Rimu. Opis trećega Sorančeva puta u Carigrad (g. 1581.) imaju nekoje knjižnice, pak je i tiskan u Alborievoj sbirci (Relazioni). Akademik je za svoju razpravu poredio više rukopisah.

Putni dnevnik Sorančev nosi naslov: „Diario del viaggio da Venezia a Constantinopoli, fatto da M. Jacobo Soranzo, ambasciatore straordinario della republica di Venezia al sultano Murat III.". Mletačko vieće odasla po smrti Solima II. vanredno poslanstvo u Carigrad, da se mladomu sultanu Muratu III. pokloni, da mu u ime republike čestita na njegovu uzvišenju na osmanski priestol i da s portom obnovi stare ugovore mira i prijateljstva. Poslanstvo je putovalo od Mletakah do ušća rieke Drima morem, a tom prilikom daje putopisac znatnu crticu o Dubrovniku i njegovu životu, koju je akademik sličnim opisom mladjega francezkoga putopisa objasnio. Od ušća Drima, odnosno od Lješa, putovalo je poslanstvo karavanskim putem do Tatarpazardžika, do razkršća samokovskoga i carigradskoga, a odavle dalje poznatom biogradskom cestom. Prvi diel putopisa, od Lješa do Skoplja, vrlo je znatan, zato što o tom putu imamo samo jedan jedini putopis, naime Kavalijeva poslanstva; al kod objasnjivanja toga puta namitale su se akademiku iste potežkoće koje i kod Kavalijeva putopisa: topografija njihova je talijanštinom vrlo izkvarena, pak ni najnovije karte toga kraja nisu u topografijskom pogledu pouzdane. U ostalom Sorančev putopis popunjuje Kavalijev dnevnik.

Kad se je sultanu Muratu prvi sin rodio, pozvao je i mletačku republiku k svečanosti obrezanja. Republika je zbilja odpremila u Carigrad poslanstvo s bogatimi darovi, a vodio ga je i opet Jak. Soranzo, koji je god. 1581. i po treći put onamo kao mletački poslanik putovao, i to od Mletakah do Buru (blizu otoka Thassa) morem, a

odanle do Carigrada kopnom. Ovaj put opisan je u pomenutom putopisu; opis toga putovanja kopnom bio bi vrlo znatan, da je malo podpuniji i da mu topografija nije tako izkvarena, pak još i prilično mršava.

Kontarini je god. 1580. poslan od mletačke republike u Carigrad, da bude ondje njezin zastupnik mjesto preminuloga Barbariga. O tom putu imamo putni dnevnik pod naslovom: „Diario del viaggio da Venezia a Constantinopoli di M. Paolo Contarini, che andava Bailo per la republica Veneta alla Porta Ottomana nel 1580.“.

Kontarinovo poslanstvo je putovalo od Mletakah do Dubrovnika morem, a odanle do Niša pomenutim karavanskim kopnenim putem, iz Niša pako do Carigrada običnom biogradskom cestom. Znamenit je osobito onaj diel dnevnika, koji se poteže na putovanje do Niša, jer o tom putu slabo imamo podataka.

Akademik je ove putopise u izvodu prikazao i po svojem običaju razsvietlio, i to prvi Sorančev putopis izvještajem Bizzia od g. 1610.: — putni dnevnik Sorančev od g. 1581. objasnio je putopisom francezkog učenjaka Belona od g. 1550.; a za dnevnik o Kontarinovu putovanju upotrebio je putopis francezkoga poslanika L. Hayasa (od. g. 1621.).

Tako je akademik u svojih študijah dopro do g. 1581.

Pravi član *Tadija Smičiklas* savio je liep spomenvienac svomu pokojnomu prijatelju Radoslavu Lopašiću, članu-dopisniku ove akademije, napisav njegovu biografiju. Pošto je pokojnik bio sam započeo pisati svoje doživljaje, mogao je akademik zaviriti i u njegovu najraniju mladost. Zatim ocieni njegov mukotrpni rad oko sabiranja spomenikah naše knjige i poviesti, pak plodove njegova pera. Osobito se bavi pokojnikovom književnom ostavinom, koja je darežljivosti našega pokrovitelja postala svojinom akademije. Evo koliko je pokojnik toga sakupio! Samo one

sbirke, koje su više ili manje za štampu priugotovljene, zapremit će do 200 štampanih araka. Hrvatskim jezikom pisani spomenici cd XIV.—XVIII. vieka dati će do četiri toma. „Monumenta ecclesiae graeco-orientalis“ u dvie knjige spremna su gotovo sasvim za štampu. I više drugih sbirakah manje više dotjeranih ocjenjuje, koje će ili u „Starinah“ ili u „Monumentih“ razsvietliti mnogu tamnu stranu hrvatske poviesti.

Pravi član dr. *Milivoj Šrepel* čitao je svoju historijsko-literarnu razpravu „Stay prema Lukreciju“. Medju hrvatskim latinistima prošloga stoljeća osobitu je slavu stekao po cieloj Evropi, od Rima do Londona, čuveni Dubrovčanin Benedikt Stay.

Akademik podaje ponajprije sliku njegova života, osvrćući se na njegove književne drugove u Rimu. Zatim prelazi na ocjenu Stayeve glasovite pjesme o Kartezijevoj filozofiji, koju je bio pjesnik dovršio već u 24. godini dobe svoje.

Potanjom se analizom dokazuje, da je Stay prema znanstvenomu napredku razširio medje Kartezijeve filozofije, a u fizikalni diel svoje pjesme unio je elemente Kopernikove i Newtonove nauke, a u etičnom dielu pojedine misli kršćanske vjere. — U obliku se povodi naš Stay za Lukrecijem i akademik potanko prikazuje, s kakvim je uspjehom naš pjesnik svoju zadaću izvršio. Pjesnikov se postupak može liepo razabrati poimence na raznim lirskim umetcima, koje je Stay upleo po uzoru rimskoga pisca i u kojima nam je ostavio trajan spomen svoje žarke ljubavi zavičaja. Na kraju razprave podaje akademik u krupnim crtama značajku Stayeve dikcije prema Lukreciju i drugim latinskim pjesnicima.

Pravi član *Ivan Tkalčić* sastavio je „vjekopis Pavla Rittera Vitezovića“. Na taj posao spremao se je bio pokojni akademik Radoslav Lopašić, i u njegovoj književnoj

ostavini našao se je nacrt takva vjekopisa. To je potaklo akademika Tkalčića, te je pomoću toga nacrta i nekojih bilježaka sastavio vjekopis toga znamenitoga hrvatskoga pisca. Pošto o Vitezoviću još nitko nije potanje pisao, a zavriedio je, da mu se njegov svestrani književni rad ocieni: uloži svoj trud u taj posao akademik Tkalčić i predade akademiji plod svoga pera.

Po njegovu iztraživanju rodio se je Pavao Ritter-Vitezović, taj predteča ilirskog doba, godine 1652. u Senju, gdje je i svršio početne škole. Više nauke radi posla ga otac Antun u Belgiju, gdje se je tako uzobrazio, da ga ondašnji dični slovenski historik Valvazor, spoznavši ga kao mladića od 25 godina, zanosito hvali kao čovjeka vrlo učena i vješta. Povrativ se u domovinu posveti se s pravim zanosom javnim poslovom i knjižtvu domovine. Godine 1681. zastupao je grad Senj na saboru požunskom; godine 1682 obranio je na carskom dvoru uspješno senjske povlastice. U to je buknuo rat s Turskom, pak se je godine 1683. i naš Pavao kao konjanički kapetan junački borio s Turčinom, te je godine 1687. na krunitbi Leopolda I. imenovan vitezom zlatne ostruge.

Do skora zamieni vojničku službu gradjanskom, te godine 1691. postade podžupanom ličke županije. Ovu službu je obnašao, dok nije bila ta županija pod krajišku oblast stavljena, a tad se odreče javne službe i preseli u Zagreb, gdje je godine 1694. prvu tiskaru ustrojio, te mnoga latinska i hrvatska djela na svjetlo iznosio, medju potonjimi „Odiljenje sigetsko“, „Lado hrvatski“, „Kronika hrvatska“ i drugo koješta. Al je u narodu hrvatskom slabo našao odziva, a pošto je svoj imutak u tom poslu potrošio, preminu u 61. godini (20. siečnja 1713.) u Beču kao siromah.

Član-dopisnik dr. *Ivan Crnčić* u Rimu nastavio je svoje iztraživanje „o imenu Slovjenin i Ilir u našem go-

stinjcu u Rimu poslije godine 1453" (štampao u LXXIX. knjizi Rada i u XVIII. knj. Starinah) i priposlao razpravicu „Još dvoje o slovjenskom gostinjcu u Rimu izopačeno". U njoj pripovieda o polazku Mikule Kopčića i popa Iv. Grisogona god. 1650. u hrvatske i slovenske zemlje, da kupe milostinju za zavod sv. Jerolima u Rimu. Zatim razpravlja o grbovih, koji su na nadjenoj slici sv. Jerolima, a to su grbovi hrvatski, dalmatinski, slavonski i bosanski.

Osim navedenih akademikah priposlali su i nekoji učeni nečlanovi razredu filologijsko historijskomu svoje radnje, da jih štampa, po imenu:

Profesor *R. Strohal* predao je razpravu „Osobine današnjega riečkoga narječja". Bivši pisac više godina na Rieci proučio je temeljito ondašnji hrvatski govor, pak je njegove osobine skitio u tu razpravu.

Profesor *Franjo Radić* priposlao je „Priloge za poviest slavenskoga juga od godine 1448.".

Profesor *Marcel Kušar* priposlao je „Pabirke k tekstu Nalješkovićevih pjesama". Po rukopisu g. Smrdelja (do sada nepoznatom) izpravlja na sviet do sada izdana Nalješkovićeva djela. Rukopis ovaj imao bi biti najstariji od svih poznatih, a i sačuvan je bolje i podpunije od ma kojega drugoga. Pisac izpravlja tiskane tekste po ovom rukopisu.

Gosp. ***Đuro Šurmin,*** profesor u Zagrebu, predao je radńu: „Osobine današńega sarajevskoga govora". Pisac spomińe najprije, kako je sabirao građu i što razumijeva pod govorom sarajevskim. Poslije je u kratko prikazao glasovne i gramatične promjene i razlike prema današńemu kńiževnom govoru hrvatskom; za tim je dodao nešto o akcentu, što je vrijedno spomenuti, te napokon ogled narodnoga akcentovanja i nekoliko riječi, koje se tamo govore, a nema ih u našim rječnicima. Iz cijele se

radńe vidi, da u tom govoru ima dosta ostataka čakavštine i da se mnogo govor katolika i muhamedovaca podudara, dok se u govoru grčko-istočńaka u gdjekojim pojavama razlikuju od ńih.

U razredu *filozofijsko-juridičkom:* Pravi član dr. *Kosto Vojnović*, nastavljajuć svoje studije o državnom ustrojstvu dubrovačke republike, dospie do znamenite institucije državnih rizničara (tesorieri di s. Maria Maggiore). Ova je uredba udešena po primjeru sličnih talijanskih zavoda nego priljubljena mjestnim prilikam. Pošto je rasvijetlio dobrotvorne njezine plodove, kojimi je ta uredba u Dubrovniku urodila, podieli razpravu svoju u sedam poglavlja u kojih prati razvitak te inštitucije od prvoga njezinoga početka u XIII. vieku sve do pada republike. Izprva je bila ta uredba stegnuta na upravu pobožnih zakladah, nu malo po malo protegnulo joj se područje na zamašne državne funkcije, naime na izvršivanje tutorstva nad crkvom i napokon na čuvanje, nadziranje i dieljenje javnih prihoda.

Opisujuć prvobitno područje rizničara nabraja svakovrstne pobožne i čovjekoljubne zaklade, medju kojimi jedno od prvih mjestah zaprema zaklada za odkup robova, kakove su u ono vrieme imali svi obrazovani slobodni gradovi zapadne Evrope. Da bude slika podpuna, kazuje akademik, kamo je dospjelo blago dobrovoljnimi prilozi vlastele i gradjanstva uz tolika stoljeća nagomilano. Francezka vladavina, zagušiv republiku, stavi ruku na njezino blago; srećom neostade njezina vlast tako dugo u Dubrovniku, dok bi sve posvojila i tako bude moguće sliedećoj austrijskoj vladi ostatke pokupiti i povratiti prvobitnim svrham, te njimi i danas upravlja „blago djelo“ (opera pia).

Štogod akademik o tom pripovieda, to podkrepljuje obilatimi bilježkami izvadjenimi iz vrijelah, što jih nadje u arkivu Opere pie i u državnom.

Razpravi su priložena dva dodatka. Prvi: dopisivanje rizničarah i punomoćnikah Gospe velike sa njihovimi zastupnici u inozemstvu, predočuje sliku njihova djelovanja od godine 1655. do 1794., po imenu kod ulaganja glavnicah u talijanske novčane zavode i njihova nastojanja oko odkupa robova. Drugi dodatak donosi bibliografske bilježke iz staroga do sada nepoznatoga arkiva rizničarah i punomoćnikah Gospe velike.

U razredu *matematično-prirodoslovnom*: Pravi član i predsjednik *Josip Torbar* čitao je razpravu „o instinktu“. Proučavajući, veli akademik, pojave instinkta služimo se ponajviše domaćim životinjstvom; nu tuj treba da bude čovjek na oprezu, jer su kod domaćega životinjstva mnoge životne funkcije pripitomljenjem postale više navikom nego instinktom: s toga će nam u tu svrhu sigurnijom podlogom biti divlje u prirodi živuće životinje, koje čovjek ima priliku često motriti.

Navedavši akademik više zanimljivih primjerah instinktnih pojavah kod sisarah, zadrži se malko dulje kod pticah, koje su u obće znamenite za proučavanje instinkta, a medju njimi opet više plivačice i močvarice. Od insektah navede akademik više primjerah kod raznih vrstih osah, pčelah i mravah. Prešav od individualnoga na kolektivni t. j. takav instinkt, koji se očituje zajedničkim skupnoj svrsi namienjenim radom više individuah iste vrsti, završi ovaj diel razprave primjerima, u kojih se osobita oštrina instinkta prikazuje. — Iza kako je obširnije progovorio o navici, koja ne samo da u tiesnom savezu stoji sa instinktom, već ju gdjekoji š njim i zamjenjuju, priedje akademik na ocjenjivanje raznih teorijah

i hipotezah, kojimi nekoji prirodoznanci hoće da protumače postanak instinkta. Condillac izvodi instinkt iz izkustva i navike. Slabost ove hipoteze vidi se u tom, što ovaj učenjak drži, da se instinkt počam od čovjeka na isti način kod svih životinjah očituje, dakle isti izvor ima. Ali ako je čovjek izkustvom naučio hoditi i plivati: nemože se odtuda izvoditi, da je i ptica naučila izkustvom letjeti i plivati. Ako dakle ima, makar samo jedan čin (a ima jih mnogo), koji se nemogu izvoditi iz izkustva i navike, onda instinkt mora da ima drugi izvor. Nije sretniji sa svojom hipotezom ni Montaigne, koji izvodi instinkt iz inteligencije. Jezgra instinkta da je teleoložka, t. j. sve funkcije instinkta da smjeraju na izvršenje stanovitih činah, udešenih prema svrsi i stanju individua, i vrsti, za koje se dakle instinkt ima smatrati kao sredstvo prema svrsi. Neda se dokazati, da su individui radeći prema toj svrsi i zvanju ovaj savez predvidjeli i sviesno prema tomu postupali. Niti ovom hipotezom nerješava se dakle to pitanje. Desccartes pobivši temeljito Montaignea htjede da instinkt svede na automatizam, što mu nepodje za rukom. Nego ako se njegov automatizam dublje prouči, pak se razlikuje, sto se ima razumievati po automatizmu u doslovnom, a što u prenesenom smislu, kao što je uradio u novije doba Argyll, onda se Decartes nije odviše udaljio od istine. — Važnije su hipoteoze Lamarckova i Darwinova o postanku instinkta. U suštini se oba slažu, jer izvode instinkt iz nasljedstva; samo se u tom razlikuju, što Lamarck tvrdi, da instinkt prelazi kao navika nasljedstvom od individua na vrst, a Darwin hoće da taj prielaz biva prirodnim izborom (natural-selection). Lamarck se u tom vara, što drži instinkt navikom, koja izkustvom postaje, a u istinu su to dva posve različita pojma. Iz Darwinova tumačenja sliedi samo to, da se instinkt uz više koljenah nasljedstvom u

vrsti mienja, o čem neima dvojbe do stanovite medje; ali da se nemienja u individuu, to sliedi iz sama Darwinova izvadjanja. U ostalom obje ove teorije vrte se u vrzinu kolu; uzimlju za dokaz, što se ima tek dokazati, jer hoće da dokažu postanak instinkta, a kad tamo, njim je instinkt već nešto gotova, postojećega, inače se nebi moglo nasliediti. Pošto se iz nijedne navedene teorije postanak instinkta nemože protumačiti: neima druge, po mnenju akademika, nego priznati, da je instinkt nešto posebna, prvobitna, a poreklo mu treba tražiti u onom izvoru, iz kojega potječe i životna moć individua sa životom postao i sdružen je u individuu i instinkt; on je prirodjen biću životinje.

Član-dopisnik dr. *Dragutin Gorjanović-Kramberger* čitao je razpravu: „Geoložki odnošaji okolice kutjevačke" (u Slavoniji). Na poziv kutjevačkoga vlastelinstva proučavao je akademik lanjskih praznikah geoložke odnošaje toga vlastelinstva, koje obsiže znatan areal, okružen grebenom Orljavske gore (počev od Tromedje, pak dalje na iztok do potoka Londje), koji omedjuje vlastelinstvo s iztoka i juga sve do Pleternice, privaliv si uz južni obronak Orljavske gore i velik diel „požežkoga polja".

Oro- i hidrografska pak i geoložka slika toga priedjela može biti dašto samo djelomična, pošto nam ocrtani teren predočuje lih malenu čest suvisle gorske mase, koja je i sama preostatak nekad suvislog alpinskog ogranka, a sada eto sama Krnjagora. Požežko polje pako, prozvano od starine „vallis aurea", u svojoj sadašnjoj pitomoj formi zastire potonulu gorsku ploču, koja luči požežku goru (Babje gore — Dilj) od Orljavske gore. Minuvši oro- i hidrografske osebine toga priedjela, prelazi se na stratografske njegove momente.

Polazeći od najstarijih u tom priedjelu naslagah, nabraja akademik redom ere i njihove članove:

1. Era arkaična sa bljesnici, ruljom i granitom.

2. Era paleozoična sa brusilovci kloritnimi i kvarciti.

3. Era mezozoična (trias) sa kristaliničnimi vapnenci i škriljevi.

4. Era kenozoična i to: a) tarcier sa oligocenskimi sladkovodnimi naslagami, u kojih ima smedjega uglja (Kutjevo, Gradišće); mediteranski litavac, sarmatske, prepontične i kongerijske naslage, i b) diluvialna ilovina.

Negdje u eocenu zbile su se u našem priedjelu i erupcije basalta, koje nam ostaviše sadašnji Lončarski vrh, vrh Krndije i Bedem grad.

Evo nekoliko rieči i o tektonici našega krnjega gorja!

Točimo li okrajke njegove, to u istinu vidimo sva obilježja pravcatoga Krnjgorja. Južni mu je rub sve do Gradišća odlomljen i potonuo, a iztočni mu se je kraj uspeo. Nu spomenuti se okomiti rub vuče i dalje na iztok, prestupajuć razvodnicu i ostavlja tu tragova vulkanskoga djelovanja t. j. malo prije pomenuti bazaltni greben Lončarski vrh, Krndiju i Bedemgrad, koji nam osobito očito markiraju našu tektonsku liniju. A i navedena ponikla čest iztočno od Gradišća, naime okoliš Londjice, karakterizovan je tim, što je sav do blizu Velike brazde zastrt najmladjom tvorinom, t. j. diluvialnom ilovinom i tek u dubljih vododerinah nailazimo na temeljno gorje, to jest na bljestnike.

Nego i u odnošaju mladjih t. j. terciernih naslagah medju sobom i prema temeljnomu gorju nailazimo na mnoge nepobitne dokaze čestih i znatnih vertikalnih oscilacijah tla. U tom je pogledu osobito zanimljiv priedjel medju Velikom, Kutjevom, Lončarskim vrhom, te Lončarskim visom i Gradišćem. Na tom dugačkom trouglu nema mediteranskih nego samo oligocenskih naslagah, kojih opet neima izvan toga priedjela. Nego i zona bljestnikah okolice Gradišća sa svojimi uklopljenimi pru-

gami kristaliničnoga vapnenca dospieva naprečac s crtom Lončarski vis-Gradišće, gdje joj je zapadni kraj očito potonuo, te se je na njem staložio oligocen.

Dalnje proučavanje ovoga priedjela, po imenu pako ruba požežke doline (vallis aurea), dat će nedvojbeno liepih podataka za postanak te depresije, kao što i za odnošaj sjeverne Orljavske gore prama Dilju itd.

I ovome razredu prispjele su od nečlanovah razprave, po imenu: profesor dr. *Vladimir Varićak* poslao je „Prilog teoriji eliptičnih funkcijah“, a profesor sarajevski *Eduardo Doležal* razpravljao je „o proračunavanju iracionalnih korienah numeričkim jednačbam“.

Navedene razprave ponajvise su već i naštampane u Radu, od kojega je akademija ove godine četiri knjige izdala i to (CXVIII. i CXIX.) sadržaju razprave filologijsko-historijskoga i filozofijsko-pravoslovnoga razreda, a dvie (CXVII. i CXX.) razprave matematično-prirodoslovnoga razreda; potonja je nakićena obilatimi ilustracijami.

Osim toga izniela je akademija na vidjelo još i ova više manje znamenita djela:

Kao 5. svezak sbornika „Monumenta historico-juridica“ izašli su na sviet „Hrvatski urbari“, sabrao i protumačio Radoslav Lopašić.

Ovo je djelo imalo već lani na sviet izaći, te sam o njem već u lanjskom izviešću progovorio. Nu prerana smrt piščeva zaustavila je štampanje, koje se je stoprv ove godine nastojanjem pravoga člana Tadije Smičiklasa nastavilo i dovršilo. On je sastavio i obilato kazalo osoba, mjesta i stvari, kojim se poraba knjige znatno olakšava. A svaki bi Hrvat imao to djelo proučavati, da spozna temeljito stari hrvatski jezik, gospodarske, socijalne, feudalne i u obće nutrnje odnošaje i prilike hrvatskoga naroda. Urbari u ovom I. svezku štampani pisani su hrvat-

skim jezikom (osim jednoga), a u drugom svezku izaći će ostali latinski pisani urbari, koji su takodjer ponajviše za tisak spremljeni. Čovjek se mora upravo diviti neumornoj pomnji Lopašićovoj, kojom je oko toga posla nastojao prekopavajuć naše i tudje arkive, veruć se po tavanih plemićkih dvorova, prepisujuć pojedine listine kod privatnih njihovih vlastnika. Jer sami urbari bili bi gdješto suhoparni, zato jih je svojimi predgovori i pogovori začinio i sve što je tamnije objasnio i protumačio — pak prije nego je priznanje svoga truda steći mogao — leže u grob. Laka mu zemljica!

Jošte je izdala akademija na svjetlo: „Zadarski i Rańinin lekcionar". Za štampu priredio dr. Milan Rešetar.

Ponajglavnija je zadaća ove akademije, da iznosi na vidjelo zakopano blago hrvatskoga jezika. Toga radi je već g. 1885. preštampala najstariju a preriedku krasnim jezikom pisanu knjigu: „Lekcionarij Bernardina Spljećanina" od g. 1495. Nego u rukopisu nadjena su još dva stara lekcionara, kojima se onaj štampani popunjuje. Buduć da su to takodjer znameniti spomenici hrvatskoga jezika, dala jih je akademija štampati, kako jih je za štampu priredio dr. Milan Rešetar, neka se njima nasladjuju naši jezikoslovci. Knjizi je dodan fotografijski faksimile zadarskoga lekcianara, pisana liepimi gotskimi slovi.

Od sbornika „Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium" izašla je na sviet XXVI. knjiga pod naslovom „Scriptores III. Thomas Archidiaconus: Historia Salonitana". Digessit dr. Fr. Rački".

Poviest solinske i spljetske crkve, što ju je napisao spljetski arcidjakon Toma negdje u XIII. vieku, negovori samo o solinskoj i spljetskoj nadbiskupiji, nego i o drugih dogodjajih stare i Tomine dobe, te je ponajznamenitije vrelo stare hrvatske poviesti. To je bio razlog, što je

to djelo pokojnomu Račkomu tako omiljelo, te ga je marljivo, još bivši u Rimu, proučavao, poslije ga u Književniku temeljito ocienio, a napokon evo i samo djelo na novo izdao i bilježkami svojimi objasnio. Ovo izdanje je bilo tim potrebitije, što su prvašnja izdanja dan danas vrlo riedka (zato i djelo slabo poznato), a nisu dosta kritična (budući samo prema pojedinim rukopisom udešena), a Rački je upotrebio sve poznate rukopise Tomine poviesti i to s najvećom akribijom. Vrlo moramo žaliti, što ga je nemila smrt zadesila prije nego je napisao potanki uvod u djelo, kojim bi se njegova prava poraba bila olakotila. Ovom knjigom je Rački dostojno završio svoj tako znameniti književni rad i podigao si sam monumentum aere perennius.

Od velikoga akademijskoga „Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika" doštampan je ljetos 14. svezak, koji obuhvata rieči od *izmišljati* do *jasla*". Uredio ga je pravi član Pero Budmani i to istom pomnjom i tačnosti, kojom se i prvašnji svezci odlikuju. Djelo ovo je doista prava riznica hrvatskoga i srpskoga jezika. Samo se mora žaliti, što posao sporo napreduje. Nego u sadašnjih prilikah drugčije nemože biti. Takov rad je već sam sobom neizmjerno spor; da se izdavanje pospješi, trebalo bi više radnikah, al tolika troška akademija nesmaže. Nju stoji svaki arak preko 200 for., te je ona do sada uložila u rječnik ogromnu svotu od preko 40.000 for., pa kako je djelo na široko zasnovano, može se kazati, da je ono, što je do sada štampano, od prilike *jedna četvrt* cieloga djela. Doznavši za sve to naš preuzvišeni pokrovitelj obeća akademiji za izdavanje toga rječnika svake godine velikodušno po 1000 for., što je sve do danas sviestno davao, te bi akademija bez ove obilate podpore slabo bila prolazila. Nego da rječnik još bolje napreduje, tomu bi se htjelo još izdašnije pomoći. Kako je taj rječnik namienjen

svemu kolikomu narodu a ne samo ovoj ili onoj pokrajini: zamolila je akademija sve vlade hrvatskih i srpskih zemalja, da joj idu na ruku kod izdavanja toga narodnoga djela; nu molbi njezinoj odazvalo se je samo ministarstvo srpske kraljevine predplativši se na 32 primjerka toga rječnika. Do boljih vremena morat će se dakle akademija zadovoljiti sadašnjim uspjehom; jer i naše obćinstvo hvali doduše rječnik akademijski u velike, al ga slabo kupuje.

Napokon je akademija naštampala jošt i osmi svezak akademijskoga Ljetopisa, u kojem se natanko crta djelatnost akademije lanjske godine.

Ovoliko je akademija ljetos privriedila hrvatskoj književnosti; što nije više, dapače ni toliko koliko lani, tomu su krive financijalne njezine neprilike, o kojih ću malo niže potanje progovoriti.

Pored svega toga nije akademija smetnula s uma svoje dosadašnje osnove. Sve jednako se kupi i pribira gradja za naučna djela i za nastavljanje započetih sbornika. Dapače nov jedan sbornik se je ljetos započeo, u kojem će se stare umotvorine opisivati. Prvi svezak se već štampa, a priredio ga je dr. Luka Jelić, profesor u Zadru.

„Acta diactalia" nastavljala su se prema našim slabim novčanim sredstvima. Priepisi u bečkom c. kr. tajnom arkivu i u zagrebačkom zemaljskom za XVI. vijek dovršit će se pod nadzorom akademika Smičiklasa za koji dan. Kada će prvi svezak u štampu, to će odlučiti sredstva akademije.

Ponukana od prijatelja i svoga suradnika dra. Jelića poslala je akademija u Zadar prof. dra. Šandora Szentgyörgyia, da prepisuje u novo-odkritom starom notarijalnom arhivu, u kojem je radio i gosp. dr. Jelić. Stvar je pravo rekuć tek načeta. Akademija će ju i ove godine

po mogućnosti nastaviti. Najprije se radi o tom, da se dopuni gradja za Codex diplomaticus XIII. vieka.

Osim ove književne radnje nastojala je akademija po mogućnosti i oko svojih područnih zavoda, knjižnice s arkivom i galerije slika.

Knjižnica akademijska obogatila se je ljetos znatno, osobito ostavinom nezaboravnoga dra. Fr. Račkoga. Pokojnik je naime u svojoj oporuci zapisao svoju veliku i znamenitu knjižnicu ovoj akademiji i zamolio podjedno prečastni prvostolni kaptol zagrebački (koga je ta knjižnica po zakonu išla), da njegov zapis potvrdi. Prečastni kaptol se je toj njegovoj molbi odazvao i tu knjižnicu velikodušno akademiji ustupio. Knjižnica je smještena u pet ormarah, pak je već i popisana. Osim duplikata, kojih ima vrlo mnogo, prešlo je na akademijsku svojinu 1213 svake struke djelah, ponajviše znamenitih. A duplikati će se s drugimi duplikati akademijske knjižnice u horu prodati. Popisivanjem Račkove knjižnice, kojemu se je hotjelo 4 mjeseca dana, zateglo se je katalogizovanje akademijske knjižnice. Drugi manji darovi navesti će se poimence u ljetošnjem Ljetopisu.

Arkiv akademije se je takodjer najviše pomnožao ostavinom dra. Franje Račkoga. Iz nje je arkiv naš dobio deset rukopisnih svezaka, pisanih svršetkom prošloga i početkom ovega stoljeća. Rukopisi ovi važni su ne toliko za poviest, nego tim više za etnografiju i topografiju južne Dalmacije, po imenu Boke kotorske.

Jošte je primio naš arkiv iz ostavine Račkoga svukoliku njegovu po sadašnju hrvatsku poviest vrlo znamenitu korespondenciju, koja je već i kronologično i azbučnim redom uredjena, a čuva se u pet velikih škatuljah. — Pošto su arkivi grofovah Keglevićah, barunah Makarah, plemićah Konjskih i Jelačićah, koji su prošli u svojinu akademije, već uredjeni, sada se rede listine od pokoj-

noga člana-dopisnika Radoslava Lopašića velikim trudom sabrane i od preuzvišenoga našega pokrovitelja za akademiju nabavljene. Rede se pako kronologično, a koje su pisane hrvatskim jezikom, odjeljuju se od ostalih, te ćemo tako dobiti posebni hrvatski arkiv.

Štrosmajerova galerija slika može se i ove godine pohvaliti, da joj se je broj umotvorina pomnožio. Pokojni kanonik Eduard Suhin ostavio je iz svoje ostavštine pet uljenih slika i to: Ljetna šuma sa djevojkom, koja drva nosi, navodno od Zaschea 38½ cm. dugačka i 48½ cm. visoka; zimska hrastova šuma sa tri vepra sa potpisom A. Bayer. dugačka 17½ cm., visoka 21 cm.; gorski priedjel sa slapom i pogledom na jezero, bečka škola ovoga stoljeća, 37½ cm. visoka i 29 cm. široka; kirurgijska operacija, holandeska slika iz 17. stoljeća 33 cm. dugačka i 40 cm. visoka, te napokon krštenje Isusa, talijanska slika 16 stoljeća, dugačka 1 met. 15 cm i 92½ cm. visoka. Sve ove slike već su smještene u galeriji slika. Pokraj toga primila je akademija iz ostavine istoga pokojnoga kanonika četiri stara bakroreza po slikaru Davidu *Tevceru*, četiri bojom tiskana bakroreza prošloga stoljeća, četiri moderna engleska nadoreza predstavljajuća životinje i tri komada litografija i to: dvije reprodukcije po slikama Rubensa i jedna po slici Titiana. Akademija je sve ove darove zahvalno primila, te joj je samo dužnost, da se ovom zgodom sjeti plemenitoga darovatelja, komu neka bude slava i hvala na plemenitom daru.

Sretna bila je ova akademija i ove godine tim, što je darežljiva ruka njezinoga pokrovitelja obdarila galeriju osobitim darom, koji u veliko povisuje važnost naše galerije. Znajuć naš dobrotvor kako je slikarska umjetnost do sada slabo tražila gradju za svoje slike iz hrvatske književnosti, naručio je kod našega umjetnika Vlaha *Bukovca* „Zamisao Gundulićeva Osmana“. Naš vrli umjetnik

sgotovio je tu sliku, te ju predao prema naručbi preuzvišenoga pokrovitelja ovoj akademiji, koja mu je drage volje dozvolila, da ovo remek-djelo, prije nego se smjesti u našoj galeriji, pošalje na izložbu u Beč i u Pariz. Ovaj dragocjeni dar našega dobrotvora u velike će obogatiti i ukrasiti akademijsku galeriju, te mu se s toga raduje ne samo ova akademija nego i sav hrvatski narod. Akademija se je svomu dobrotvoru na ovom prekrasnom daru pismeno zahvalila, te mu i ovom prilikom šalje u ime svoje i cijeloga naroda izjavu najtoplije harnosti.

Akademija je do sada brižno upravljala svojom galerijom, te neće ni u buduće propustiti, da svu svoju pažnju obrati, kako bi sačuvala povjereno joj blago umotvora; a to će tim laglje moći učiniti, jer će joj i u buduće kao što i dosada u tom biti u pomoć naš vrli umjetnik Nikola *Mašić*, koji je bez ikakove nagrade i zborom i tvorom revno podupirao akademiju u poslovih galerije slika. Akademija je s toga vršila samo svoju dužnost, kad ga je u znak zahvalnosti u svojoj glavnoj skupštini od 10. prosinca ove godine izabrala ravnateljem Štrosmajerove galerije slika.

Posjet galerije bio je i ove godine znamenit, te mi je od posjetnika napose istaći članove osmoga hygienskodemografskoga kongresa, koji se osobitom pohvalom izjaviše o našoj galeriji, diveći se dobrotvoru, koji ju je poklonio svomu narodu.

Kako je stari katalog rasprodan, pobrinula se je akademija, da se priredi i što prije doštampa novi, što će urediti i nadopuniti ravnatelj galerije g. Nikola Mašić.

Pošto sam potanko razložio, što je naša akademija minule godine privriedila, da bude slika podpuna, valja mi spomenuti i što je izgubila. Nu ovdje moram s Virgilijem zavapiti:

Infandum regina jubes renovare dolorem!

Akademija je ove godine izgubila dra. Franju Račkoga! Nije ovdje mjesto za potanku ocjenu toga gubitka; to će učiniti pravi član g. Tadija Smičiklas u posebnom djelcu. — Jošte je umro u Rimu počastni član akademije Giovanni Rossi, čuvar vatikanskih muzejah i glasoviti arkeolog, i član-dopisnik dr. Ivan Broz, profesor velike gimnazije u Zagrebu.

Napokon ću u kratko nacrtati materijalno stanje akademije. Gospodarske prilike naše akademije bile su ove godine osobito nepovoljne, te je morala odustati od štampanja nekih publikacija, koje je bila u svom proračunu ovoj godini namienila. Razlog tomu nepovoljnomu stanju bio je, prije svega, što joj je za ovu godinu doznačena dotacija samo od 8551 for. 56 nvč., dok je prijašnjih godina u to ime dobivala 13 do 14.000 for. Srećom je ovaj manjak, kako se akademija nada, prolazne naravi, jer dolazi odtuda, što je od akademijske zaklade odieljena jedna obveznica na 116.600 for., koja je namienjena gradjenju novih kuća. Kad budu te kuće gotove i iznajmljene, bacat će akademiji veći dohodak nego državne zadužnice. Uz to je akademija morala za svoju kuću u Vlaškoj ulici platiti naknadno do 450 for., pak je još povrh toga potrošila znatnu svotu na njezino uzdržavanje i na druge terete, tako da nije od nje imala nikakve koristi, nego je jošte morala nadoplatiti do 350 for. — K tomu treba dodati, da su se računi lanjske godine zaključili s manjkom od 2422 fr., koji je odtuda nastao, što su nekoja djela za lanjsku godinu namienjena, više stajala nego je bilo proračunano. I na uzdržavanje akademijske palače potrošilo se je do blizu 1000 for. preko proračuna. Napokon nadodje nemila smrt dra. Franje Račkoga, te je akademija iz zahvalnosti prema mnogogodišnjemu svomu predsjedniku preuzela pogrebne troškove od blizu 1000 for.

U ovoj neprilici priteče akademiji u pomoć darežljiva ruka njezinoga preuzvišenoga pokrovitelja, koji joj je, osim 1000 for. za izdavanje rječnika, priposlao 500 for. za pogrebne troškove Račkove. 1000 for. za arkadu i 1000 for. za spomenik. Na ovoj otčinskoj brizi preuzvišenoga pokrovitelja zahvalila se je akademija posebnom zahvalnicom, al joj se neda na ino, već svoju duboku hvalu ponavlja i ovom svečanom prilikom. Da gospodarska uprava nezapne, nije preostalo akademiji drugo, nego je morala svoj ljetošnji književni rad stegnuti, te je samo ono malo navedenih publikacija svjetlo ugledalo.

Uz ovakve svakojake neprilike nebi mogla nit u napredak književni svoj rad proširiti: zato je smišljala, kako bi svoj prihod pomnožila, pak se je u tom složila, da joj treba uložiti poveći diel glavnice svoje u kuće, koje će joj svakako više dohodka bacati nego vriednostni papiri. Toga radi je od kuće u Ilici, koju je pokojni župnik Herceg zapisao akademiji i družtvu sv. Jeronima, kupila polovinu, koja je pripadala tomu družtvu, tako da je sada sva kuća njezina. Pošto je i sve terete izplatila i kuću adaptirala, dade ju u najam, te će od sve uložene glavnice 7% kamatah pobirati.

Od novih kućah, koje je nakanila graditi na gradilištu kupljenom blizu državnoga kolodvora, jedna dvokatnica je već pod krovom, a druga će se s proljeća početi zidati. Uprava se nada, da će se te nove kuće iznajmiti moći do godine stranom u srpnju, stranom u listopadu.

U brizi za novim prihodom sastavila je uprava akademije potanki inventar svih do sada od nje tolikim troškom izdanih djelah, od kojih je velika zaliha u spremištu pohranjena. Tu se je našlo mjeseca kolovoza o. g. svega skupa 76.519 primjeraka od akademijskih raznih publikacijah, a vriednost tih knjigah iznosi po prodajnoj knjižarskoj cieni 189.567 for. 55 nvč. — Da se s jedne

strane spremište od ove ogromne zalihe raztereti, a s druge strane da se akademijske publikacije u narodu, a napose u učenom svietu, što više razprostrane: odlučila je akademija znatno jim cienu obaliti. Zato moli sve svoje prijatelje, neka nastoje o što izdašnijoj razprodaji akademijskih knjigah.

Potanko izviešće o gospodarskih prilikah akademije štampat će se u ljetošnjem Ljetopisu njezinom.

Napokon mi je još spomenuti, da je akademija u svojoj glavnoj skupštini držanoj 10. prosinca, pošto se je dosadašnji drugi tajnik i knjižničar na tajničtvu zahvalio, izabrala na dvije godine za drugoga tajnika dra. *Frana Vrbanića*, a za knjižničara *Matiju Valjavca*.

Nadalje je akademija u istoj glavnoj skupštini izabrala za članove-dopisnike u razredu matematičko-prirodoslovnom *Simu Lozanića*, bivšega ministra spoljašnih poslova u Beogradu; dra. *Vladimira Varićaka*, profesora na kr. velikoj realci u Osijeku, te dra. *Davida Segena*, profesora na kr. realnoj gimnaziji i s njom spojenoj višoj trgovačkoj školi u Zagrebu i privatnoga docenta deskriptivne geometrije na kr. sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu.

III.

Osmi medjunarodni kongres za hygienu i demografiju g. 1894.

ČITAO PRAVI ČLAN DR. FRAN VRBANIĆ.

Mjeseca rujna god. 1894. sastao se je u Budimpešti osmi medjunarodni kongres za hygienu i demografiju; o njem pisalo se je i govorilo vrlo mnogo, a napose se je isticala u velike njegova znanstvena važnost. Kako sam ovom zgodom i ja bio pozvan, da zastupam ne samo pravo- i državoslovni fakultet hrvatskoga sveučilišta, nego i našu akademiju, držim, da mi je dužnost, osvrnuti se barem na jedan dio rada ovoga kongresa već zato, jer se tom prilikom radilo o znanosti, koja, ako se i nalazi u prvom stadiju svoga razvitka, ipak je zvana, da u kolu svojih družica kao najmladja sestra zauzme jedno od najznamenitijih mjesta.

Razumijeva se po sebi, da u ovoj raspravi ne mogu spominjati vanjskih prilika, koje su pratile sjeditbu ovoga kongresa, ali istaći moram, kako se jedva koji medjunarodni sastanak može pohvaliti ne samo tolikim brojem članova, nego i tako mnogobrojnim prisustvom najodličnijih predstavnika pojedinih znanstvenih grana medicine i statistike, te kako je rad toga kongresa zasnovan bio na tako širokoj podlozi, da ne bi dostajalo ni sedam tjedana, a kamo li sedam dana, tečajem kojih je trajala sjeditba kongresa, da se temeljito i ozbiljno kraju privede. Dosta je, da spomenem, kako je u svemu bilo prijavljeno blizu osam stotina raznovrstnih predavanja, medju kojima je bilo i takovih, koja su od neprocije-

nive važnosti ne samo s gledišta zvanstvene teorije, već koja će vijekom ostati duboko usadjena u srcu čovječjega roda zbog praktičnih posljedica, koje se tiču njegova zdravlja i njegova života, kao što su rasprave o difteriji, tuberkulozi, koleri i drugim bolestima, koje decimiraju ljudsko društvo.

Žao mi je, da se ne mogu zaustaviti upravo kod ovoga najzanimivijega, a s teoretske i praktične strane osobito važnoga, zadatka budimpeštanskoga kongresa, jer se tiče struke medicinske; ja ću se baviti drugim, iskreno da reknem, nuzgrednim poslovanjem budimpeštanskoga kongresa, t. j. onim, koji se tiče *demografije.*

Po organizaciji naime svojoj dijeli se svaki medjunarodni kongres ove vrsti u dva samostalna, a donekle i neovisna dijela: u jedan za *hygienu*, a drugi za *demografiju;* oba ova dijela uzeše za prijedmet svojih rasprava znanje o čovjeku, oba osnivaju to svoje znanje više ili manje na iskustvu; nu dok se znanost medicinska u prvom redu tiče čovjeka kao takovoga, bavi se demografija s čovjekom kao članom ljudskoga društva; ona prva spada u red znanosti naravoslovnih, a ova potonja u skup znanosti društvenih. Čim pako to stoji, tada je prvo pitanje, na koje mi odgovoriti valja prije nego li išta reknem o raspravama budimpeštanskoga kongresa, u koliko se on tiče demografije: koji su razlozi sklonili pokretače ove internacijonalne udružbe, nazvane imenom hygiensko-demografskoga kongresa, da su u jednu medjunarodnu zajednicu, pa makar ona i ne imala osobitoga opredijeljenoga oblika, sjedinili brigu oko hygiene i demografije?

Promatrajuć historijski razvoj ovih higiensko-demografskih kongresa moram reći, da su ti razlozi više slučajni nego li stvarni. Godine 1878. za vrijeme svjetske izložbe u Parizu, kad je bilo raznolikih stručnih sasta-

naka, sazvan je ponukom dra *A. Bertillona*, najprije praktičnoga liječnika, a zatim ravnatelja statističkoga ureda u Parizu i profesora demografije, te dra *A. Chevrina,* liječnika i člana vrhovnoga statističkoga vijeća u Parizu. kongres *„de Démographie et géographie médicale“*, ne mareći, što je tom istom prigodom napose vijećao drugi medjunarodni hygienski kongres, i ne brinući se za druge medjunarodne statističke sastanke, koji su ovom prilikom držani.

Isprvice nije se dakako mislilo ovomu kongresu dati osobit trajan karakter, jer je, kao što obično kod ovakovih prilika, bila prvobitna nakana pružiti zgodu stručnjakom pojedinih krajeva svijeta, da se mogu porazgovoriti i ob onim pitanjima, koja se upravo ne tiču ni teoretske ni materialne strane izloženih prijedmeta, već se odnose na narodno gospodarstvo, upravu, medicinu itd. Takova pitanja bila su i ona, koja su u svezi sa statistikom. Za raspravu njihovu upriličena su tri sastanka: jedan je sazvalo društvo „société de Statistique de Paris“, drugi predsjedničtvo stalnoga povjerenstva medjunarodnoga statističkoga kongresa, a treći spomenuta dvojica, kojima se je pridružio glasoviti francuski geograf i statistik *E. Levasseur.*

Pokretači ovoga kongresa, kako su držali, da demografija nije drugo nego li onaj dio statistike, koji se bavi žiteljstvom, nijesu ni mislili na drugo nego upriličiti sastanak, koji bi raspravljao o nekim prijedmetima statistike žiteljstva; a kako su oni bili po svom zvanju u prvom redu liječnici, bilo je naravno, da su se neka pitanja promatrala osobitim obzirom na stanovište medicinsko, kao što su izkazi o mijeni žiteljstva, osobitim obzirom na intervenciju liječnika kod poroda i pomora. Rasprave o zdravstvenom zemljopisu bile su posve nuzgredne naravi tako, da su pored rasprava o statistici žiteljstva malo ne posve isčeznule. Sreća je bila

po uspjeh ovoga sastanka, da je u isto doba u Parizu vijećalo i stalno povjerenstvo medjunarodnoga statističkoga kongresa, koji se je imao g. 1880. sastati u Rimu, jer su članovi toga povjerenstva, medju kojima je bilo i znamenitih stručnih zastupnika pojedinih država, revno sudjelovali kod rasprava ovoga sastanka. Posljedica toga sudjelovanja bila je, da su članovi došli do uvjerenja, kako bi po samu stvar bilo od velikoga probitka, kad misli i nazori, koji se pokazaše kod ovoga sastanka, ne bi ostali efemernoga karaktera, već kad bi im se osigurao neki kontinuitet. S toga bude izabran poseban stalan odbor, komu je namijenjen zadatak, da spremi drugi sastanak demografskoga kongresa. Da pako te pripreme budu laglje, označeni su kao stručni organi toga stalnoga odbora „Annales de Démographie", što ih izdaje spomenuti dr. A. Chevrin. Nu sve bi to jedva bilo osiguralo dalnji obstanak demografskomu kongresu, da nije pošlo za rukom spletkama Bismarkovim, komu je bilo zazorno, što je Franceska u poslovima medjunarodnoga statističkoga kongresa preuzela vodstvo, osujetiti dalnji obstanak te institucije, koja je počam od osnovatelja svoga Queteleta god. 1853. toli blagotvorno djelovala na razvoj statistike. Kako je usljied toga u medjunarodnoj statistici nestalo organa, koji je do sada malo ne tri decenija pomno vodio brigu oko njezinoga razvoja, to je pobornikom njezinim u toliko u prilog došla nakana o nastavku demografskoga kongresa, što im je ona bila novim poticalom u nastojanju, kako bi se i nadalje u konkretnom obliku živom uzdržala misao o internacijonalnom razvoju statistike. Demografski kongres, koji bi se jedva bio uzdržao, da je medjunarodni statistički kongres svoj rad nastavio, bio je samo nekom naknadom za ovaj potonji.

Kod rasprava o nastavku demografskoga kongresa uvidilo se na skoro, da tako zvani zdravstveni zemljopis

ni ne spada u okvir njegovih radnja, ili u najpovoljnijem slučaju, da može biti samo posve nuzgrednom svrhom kongresa; uslijed toga činilo se je najzgodnije, čitav taj prijedmet u opće napustiti, te ostati kod demografije, ali ipak tako, da se demografska pitanja, koliko se više bude dalo, promotre s gledišta medicinskoga. Ovo je medjutim dalo povoda dalnjem razmišljanju, koje se je vrtilo oko pitanja: nije li djelokrug demografskoga kongresa preuzak, a da bi on mogao biti maticom, oko koje bi se sabirali radnici svih kulturnih naroda na polju statistike? Pogledom na sve to, a napose obzirom na medicinsko gledište, s kojega su se promatrali pojavi žiteljstva, činilo se je najnaravnijim slijedeće sastanke prisloniti na medjunarodni hygienski kongres, koji je već odprije bio organiziran, te na kojem su se u velikom broju sastajali stručnjaci znanosti medicinske.[1] Ovaj spoj obiju kongresa prikazao se je prvi put u Genevi (Genf) god. 1882., gdje je držan prvi hygiensko-demografski kongres, u istinu pako četvrti hygienski a drugi demografski. Kako se je numeracija tih kongresa nastavila po sastancima hygienskih kongresa, to je prvi sjedinjeni kongres za hygienu i demografiju, koji se je sastao god. 1882. u Genevi, bio u računu četvrti, onaj u Haagu g. 1884. peti, u Beču g. 1887. šesti, u Londonu g. 1891. sedmi, a onaj u Pešti g. 1894. osmi, dok je ovaj potonji bio faktično osmi medjunarodni kongres za hygienu, a šesti za demografiju.

Organizam kongresa bio je do sada vrlo klimav ili bolje nikakav, jer osim stalnoga jednoga odbora nije bilo u cijelom kongresu drugih organa; ali i ovaj odbor nije imao drugoga zadatka, nego da bude vez izmedju

[1] Prvi takav hygienski kongres držan je u Bruselju g. 1876., drugi u Parizu g. 1878., treći u Turinu g. 1880.

jedne sjeditbe i druge, te da kao takav sazivlje kongres. O kakovoj samostalnosti demografskoga kongresa nije isprvice naravski bilo ni govora, on je bio na prosto nužno pomagalo hygienskomu kongresu, te samo njegov poseban odsjek. Ali već u slijedećem kongresu u Genevi g. 1882. pokušalo se, kako bi se u sklopu demografsko-hygienskih kongresa postigla neka osobita samostalnost i za demografiju, te ona prikazala sasvim nezavisnom od odjela hygienskoga. U toj je nakani naročito predsjednik odjela demografskoga Kummer istaknuo: „*Notre Congrès ne sera pas annexé au Congrès d'hygiène, mais il lui sera confédéré*".

Čim su medjutim rasprave demografskoga kongresa više prelazile preko obsega statistike žiteljstva, te se protegnule i na područje tako zvane socialne statistike, čim se je medicinskoj statistici u okviru demografije opredijelio poseban zadatak, a demografska pitanja stala raspravljati više sa gledišta državno-znanstvenoga, čim se je napokon demografski kongres počeo više baviti raspravom pitanja naravi metodičke i tehničke, tim je prije moralo doći i do samostalnosti demografije. Tako je nastalo, da su za posljednjega kongresa u Budimpešti demografske rasprave bile posve odijeljene od rasprava hygienskih, te da je odio za hygienu imao svoje, a odio za demografiju opet svoje odsjeke. Što više, u najnovijem pravilniku, koji je stvoren g. 1894. u Pešti, izrikom se veli, da kongres sastoji od dva skupa, od onoga za hygienu i od onoga za demografiju, koji su jedan od drugoga posve nezavisni. Obzirom na ovu okolnost posve je opravdano pitanje: kakav smisao imade ovaj spoj hygienskoga kongresa s demografskim? Odgovor je sasvim jednostavan: nikakav. Evo zašto:

Shvatili mi demografiju kako mu drago, poreći joj se ne može, da je ona znanost, koja se osniva na is-

kustvu, da se u svojim promatranjima služi indukcijom, te da svoju gradju sabira po metodi statističkoj; uslijed toga ne da se ni demografija posve odijeliti od upravne statistike; što više, ona je s njom u užoj svezi nego li se misli, već zato, jer gradju, koja je demografiji potrebita, dobiva od promatranja mnoštva pojava, što ih sabira država u svrhe svoje uprave; pak kao što je medjunarodnoj statistici glavnim poticalom nastojanje oko jedinstva u njezinoj metodi i oko usavršivanja upravne statistike, tako bi i medjunarodnim demografskim sastankom morala biti glavna briga oko onoga dijela upravne statistike, koji se bavi sabiranjem demografske gradje. Za taj pako zadatak sasvim su suvišni medjunarodni *demografski* kongresi, jer će ga isto tako, ako ne u boljoj mjeri, riješiti sveopći medjunarodni statistički sastanci. Uslijed toga ne ima sumnje, da su i demografski kongresi na mjestu bili u prvo vrijeme, kad nakon prestanka medjunarodnih statističkih kongresa nije bilo organa, koji bi bio nosiocem medjunarodne statističke misli i stjecištem onih muževa, kojima su pojedine države povjerile brigu oko unapredjivanja državne statistike. Nu odkada je g. 1885. osnovan medjunarodni statistički institut *(Institut international de Statistique)*, koji je i bolje i uspješnije na sebe preuzeo brigu oko razvoja medjunarodne statistike, od onda je i demografski kongres postao suvišnim. Istina je doduše, da su demografski kongresi protegnuli svoje djelovanje i preko okvira, na kojem se kretahu medjunarodni statistički kongresi, jer se uz metodičko-tehničke zadatke bave i znanstvenim istraživanjem putem statističke metode; dapače moglo bi se punim pravom reći, da je ovaj drugi zadatak upravo preoteo mah, jer se je imenito i na posljednjem budimpeštanskom kongresu ponajveći dio rada slegao u mnogobrojnim predavanjima, gdje su

prikazani rezultati specijalnih znanstvenih studija na polju demografije. Nu ovaj drugi dio njihovoga poslovanja još im ne daje prava na obstanak, jer zbog ovakovih predavanja, o kojima se i onako ne mogu zaključci stvarati, te koja će istu svrhu polučiti, budu li se štampom proglasila u osobitim časopisima, u istinu nije ni uputno ni potrebito sazivati medjunarodne sastanke. Pa kad toga i ne bi bilo, za ovakova predavanja nisu nužni upravo demografski kongresi, jer je i medjunarodni statistički institut u okvir svoga poslovanja uzeo i predavanja, medju kojima je bilo i takovih, koja su se odnosila upravo na demografiju.

Ako se u ostalom drži, da se s hygienskim kongresom spojiti ima demografija s razloga toga, jer se upravo kod statistike žiteljstva u mnogom pogledu uzeti mora u obzir gledište *medicinsko*, tada se tomu zahtjevu zadovoljiti može uspješnije drugim načinom, osobito sada, kad se u okviru hygiensko-demografskih kongresa demografija smatra posebnom i samostalnom skupinom, koja je posve odijeljena od skupa hygienskoga. U samom hygienskom skupu trebalo bi naime osnovati osobit razred, komu bi bio dodijeljen zadatak, što ga ima riješiti *„statistika medicinska“*; ovaj razred mogao bi se baviti onim područjem demografije, koji je u budi kojoj svezi s medicinom; on bi to područje mogao obraditi i s gledišta internacionalnoga, tim prije, jer u njem imade stručnjaka liječnika, bez kojih se taj posao obaviti ne da. Ovim načinom ne samo da bi se riješile sve pomutnje i nejasnosti, koje danas u tom pogledu postoje, nego bi se i s obzirom na sve zadatke, što bi ih imali riješiti demografski kongresi, postigli daleko povoljniji uspjesi ne samo pogledom na demografiju u opće, nego i obzirom na medicinsku statistiku napose.

Na posljednjem budimpeštanskom kongresu učinjeno je nešto sličnoga, i to je bila, može se reći, jedina realna sveza izmedju hygienskoga i demografskoga kongresa; u odjelu za demografiju uredjen je naime bio poseban odsjek za statistiku medicinsku, akoprem je s druge strane i u odjelu za hygienu, i to u raznim odsjecima, bilo rasprava, koje bi po svojoj naravi odlučno morale spadati u odio za demografiju, a obzirom na to, što je u njih medicinsko gledište od osobite važnosti, u odsjek za statistiku medicinsku, tako n. pr. da spomenem rasprave: „Mortalitätsverhältnisse und Verminderung der Mortalität bei Neugeborenen und Säuglingen (0-1 Jahr)". — „Zur Statistik der Diphterie- und Croupmortalität in Ostpreussen". — „Proportion de la mortalité des enfants âgés des 0 à 1, et de 0 à 5 ans dans les différentes grandes villes" itd. Što više, bilo je posve jednakih rasprava i u odjelu za hygienu i u onom za demografiju, kao što su n. pr. rasprave o alkoholizmu, te donekle i one o kretinizmu; a napokon bilo je u higienskom odjelu rasprava, koje bi pogledom na način proučavanja dotičnoga pitanja bolje pristajale u odio za demografiju, kao što su n. pr. rasprave: o uplivu radnoga vremena na zdravlje radnika u opće, o radničkim stanovima itd. Jednom riječi: iz svega se vidi, kako je odnošaj izmedju hygiene i demografije nesiguran i nejasan; ove će prilike ostati dotle, dok se internacijonalni zadatci demografije posvema ne odijele od medjunarodnih zadataka hygiene. Ali kraj sve ove nejasnosti ne može se poreći važnost ni dosadanjem djelovanju demografskih kongresa, a napose ni onomu u Budimpešti.

Poslovanje ovoga posljednjega kongresa bilo je razdijeljeno u sedam odsjeka, kojima su pojedine grane demografije dodijeljene bile ovako: I. odsjek: historijska demografija; II. odsjek: opća demografija; III.

odsjek: tehnika demografskih izvida; IV. odsjek: demografija ratarskog žiteljstva; V. odsjek: demografija obrtnika i radnika; VI. odsjek: demografija gradova; i napokon VII. odsjek: statistika duševnih i tjelesnih mana. U svakom od ovih odsjeka prijavljen je bio stanovit broj predavanja, ukupno njih 139, i to u prvom 14, u drugom 14, u trećem 16, u četvrtom 21, u petom 9, u šestom 32, a u sedmom 33. Bilo bi suvišno spominjati, da se sva ta predavanja nijesu držala, već po prilici njih polovina, oko 68. Svaki od učestnika mogao je sudjelovati u kojem je odsjeku htio; ali kako se ta predavanja nijesu držala uzastopce jedno za drugim, već u isto doba u raznim odsjecima i u raznim dvoranama, to pojedinac, makar koliko imao volje sudjelovati kod radnja kongresa, nije mogao biti nego samo kod nekih. Pokraj toga nijesu se ni kod tih predavanja raspravni prijedmeti mogli posvema iscrpsti, jer su zbog kratka vremena predavanja redovito čitana u izvadku, a rasprave, koje su im se katkada priključile, nijesu mogle biti od važnosti već zato, jer niti je bilo dosta vremena, niti dovoljne pripreme, da se pojedini prijedmet uzmogne temeljito pretresti i o njem zaključak stvoriti.

U opće je napram velikom broju najavljenih i držanih predavanja broj zaključaka kongresa bio veoma malen, što je u ostalom posve naravno, jer je ponajveći dio predavanja bio karaktera teoretičko-znanstvenoga. Kod ovih predavanja, kao što je n. pr. bilo ono o Malthuzianizmu, mogoše pojedinci izjaviti svoje nazore, ili potaknuti na pojedina znanstvena istraživanja, ali o zaključcima kakovim nije moglo ni biti govora. Samo onda, kad se je radilo ob organizaciji sustavnoga sabiranja podataka, ili o tom, da se za poslovanje kongresa opredijele konkretni zadatci, stvarali su se osobiti zaključci. Tako je stvoren zaključak, kojim kongres izrazuje želju,

da se u stanovitom smjeru, koji je u rezoluciji potanje označen, statistički uredi raznih zemalja slože u tom, kako će kod budućega popisa žiteljstva izradjivati statistiku u pojedinim vrstma zanimanja; nadalje, da se na dnevni red budućega kongresa stavi pitanje: kako uplivaju hygienske uredbe na prirast žiteljstva, na njegovu kakvoću, te koji se posljedci od tuda mogu izvesti za populacionističku teoriju; zatim kako bi se sastavila i proglasila statistika kupališta; te napokon, kako da se u svim državama po jednoj osnovi proglase barem glavni podatci o pomoru djece. Ali i od ovih zaključaka stvorena su u demografskom odjelu samo prva dva, dočim je ostale zaključio odio za hygienu.

Obzirom na sve to, bilo bi svakako prerano, već danas, dok sva ta predavanja nijesu napose štampana, potanko kritično prosudjivati djelovanje posljednjega demografskoga kongresa; to u ostalom i nije namjera ovoj raspravi. Ja sam obzirom na to, jer će svakako proteći još dugo vremena, dok sva ta predavanja budu štampana, voljan prikazati samo općenitu sliku toga djelovanja, te se potanje osvrnuti samo na pitanje: o pojmu demografije, u koliko ono stoji u svezi s raspravama kongresa.

* * *

Od svih prijedmeta, o kojima se je raspravljalo na posljednjem demografskom kongresu, najznamenitiji mi se čine oni, o kojima je bilo govora u odsjeku I. (historijska demografija) i II. (opća demografija) već za to, jer sudim, da još ni danas ne ima suglasja niti o pojmu niti o znanstvenom položaju demografije. Istina je doduše, da je već na kongresu u Genevi g. 1882. bilo govora o tom, nu po mojem sudu niti nije to pitanje riješeno onda, niti za posljednjega budimpeštanskoga kongresa zname-

nitimi predavanji glasovitoga stručnjaka i učenjaka *E. Levasseura :* o povjesti demografije.

O demografiji kao posebnoj znanosti govori se istom u novije doba, premda je demografskih radnja bilo već davno prije. Prije četrdeset godina označio je ***A. Guillard*** u svojoj knjizi izdanoj god. 1855. pod naslovom „Elements de Statistique humaine ou Démographie comparée" demografiju kao „matematičko poznavanje žiteljstva i njegove mijene, njegovoga fizičkoga, gradjanskoga, intelektualnoga i moralnoga stanja".

Iza njega se je Rumelin takodjer služio imenom demografije, ali u drugom smislu: on razlikuje demografiju od statistike samo obzirom na razne škole, koje se pokazuju u historijskom razvoju statistike, te drži, da se Achenwall-Schlözerov ili historijski pravac mjesto imenom „državoslovja" (Staatenkunde) nazvati može imenom demografije; naproti bi se po njegovu za mate matički pravac imalo pridržati ime „statistike".

Što se je više razvijala nauka statistike, tim se je češće zbivalo, da su pojedini pisci nastojali uglaviti i pojam demografije, ali sve to bilo je samo nuzgredice, te se je tim imenom ponajviše krstila statistika žiteljstva; ali otkada se je znanost počela u većoj mjeri baviti pojavi društvenoga života, otkada se je stalo uvidjati, da su krivim putem pošli i oni, koji misle, da se zakoni naravi dadu naprosto prenijeti na pojave društva ljudskoga, i oni, koji drže, da se absolutní indeterminizam, neobuzdana i individualna, slobodna volja, smatrati ima pokretačem cjelokupnoga društvenoga života, otkada se je uvidilo, da niti naravni, niti individualni i osobni uzroci sami za sebe ne ravnaju životom ljudskoga društva i njegovimi pojavi, već da su oni posljedicom i naravnih i indivualnih uzroka ; otkada napokon u nauci sve to više prodire uvjerenje, da se

samo na temelju neprekidnoga promatranja protumačiti može uzročna sveza društvenih pojava i njihov razvitak — od toga doba stavlja se i demografija u najtjesniju svezu sa društvenom naukom tako, da neki, kao što F. X. Neumann Spallart, demografiju posvema identificiraju sa sociologijom.

Od svih najtemeljitije po mojem sudu raspraviše pojam demografije *Engel* i *Körösi*, a u najnovije doba *Mayer* i *Levasseur*. Ova potonja dvojica raspravljahu o tom pitanju i na posljednjem budimpeštanskom kongresu. Prije medjutim nego li svoj sud izrečem ob ovim raspravama i o stanovištu, na koje bi se u ovom pitanju imala postaviti nauka, svakako mi je dužnost, već radi saveza same stvari, razmotriti nazore prve dvojice.

Engel u svojoj raspravi *„Mein Standpunkt der Frage gegenüber ob die Statistik eine selbstständige Wissenschaft oder nur eine Methode sei?"* [1] drži, da je antropologija ishodište svega znanja o pojedinom čovjeku, a etnografija, odnosno etnologija, i demografija odnosno demologija, da su znanosti o ljudskim zajednicama, koje se zamjenito nadopunjuju. Obje stoje doduše u uskoj svezi s geografijom, ali ova nije drugo nego statistika naravnih pojava zemaljskoga tijela, ona ne ima posla sa samim čovjekom, nego samo s pojavi naravi, koji se nalaze na zemlji. Etnografija, odnosno etnologija, raspravlja o fizičnim vlastitostima naroda i o njihovoj zavisnosti od naravi, koja ih okružuje; jer narod obzirom na zajedničko poreklo i na jezik jest upravo ono, što Grci zvahu ἔθνος. Naproti zvahu Grci narod u odnošaju napram državi, t. j. pogledom na njegovu osobitu društvenu i političku vlastitost i sposobnost, obzirom

[1] Vidi *„Zeitschrift des k. preuss. stat. Bureaus"* od g. 1871., Heft III. i IV., str. 188 i sl.

na njegovu snagu, kojom stvara države i ostale ljudske zajednice δῆμος. Znanost pako, koja prikazuje ovu stranu naroda, jest po mnienju Engelovu demografija odnosno demologija; pak za to je svaka ljudska zajednica podjedno prijedmetom demografije i demologije. *Demografija* odgovara znanstvenom opisu ljudskih zajednica, a *demologija* je nauka o promjenama tih zajednica i o zakonima, po kojima te promjene nastaju. Engel drži, da se metoda naravoslovnih znanosti ima uporaviti i na demologiju, pak da se s toga pojavi demologije imadu ustanoviti analogno kao što i pojavi naravi, a uslijed toga, da se imade što tačnije ustanoviti količina i kakvoća pojava. Buduć nam je pako pogledom na ljudske vlastitosti poglavito do toga, da što tačnije upoznamo stanje tih vlastitosti i promjenu toga stanja: to se imade demologija obazirati u prvom redu na one vlastitosti, odnosno na one pojave, koji se mjeriti mogu. Engel razvija ljudske zajednice iz opredijeljenja i životne svrhe pojedinca čovjeka, te drži, da je najodlučniji znak tih zajednica unapredjivati ove svrhe; zato i dijeli sustav demologije u tri velika odsjeka: u demologiju filozofijsku, pozitivnu i praktičnu. Ovaj njegov sustav osnovan je vrlo na široko, on obuhvaća sve gospodarstvene, društvene i državne pojave ljudskoga života.

Akoprem je Engel ovom svojom raspravom prvi ustao na poprište, da demografiji, ili kako ju on voli zvati demologiji, izvojšti položaj samostalne znanosti: ipak time nije razbistrio niti pojma te discipline, niti položaja njezina u okviru znanosti, a to s toga, jer nije povukao granice izmedju svoje demologije i statistike; što više, tko progleda njegove upravo epohalne radnje u statistici, taj će se uvjeriti, kako je jedna disciplina isprepletena s drugom. Po njegovom shvaćanju statistika je i metoda i znanost; ovo potonje, u koliko se bavi pro-

matranjem mnoštva ljudskih i državnih pojava, promatranjem njihove mijene i zakona, po kojima ta mijena nastaje. Ono, što čini statistika kao znanost, čini i njegova demologija, zato u stvari samoj ne ima razlike izmedju demologije i statistike kao znanosti; jedno je ravno drugomu, zato i njegova spomenuta rasprava postavlja u svom naslovu pitanje: je li statistika znanost; a ne: je li demologija znanost? — Ob ovoj potonjoj nije do onda glede toga ni bilo rasprave, ali je bilo, kao što je još i danas, obzirom na to: je li statistika znanost? a ne: je li demografija znanost? Zato i sustav njegove demologije obuzima sve ono, što obuhvaća i sustav statistike.

Jasniji je u tom pogledu *Körösi*, koji je i označio mjesto, što bi ga demografija imala zauzeti u znanosti i osijekao granicu izmedju demologije i statistike. *Körösi* je to pitanje raspravio na demografskom kongresu u Genevi god. 1882.[1] On drži, da je ukupnost onoga znanja, koje se naziva imenom statistike, medjusobno spojena samo vezom jedne zajedničke metode, ali da raznolikost gradje, koja se preradjuje pod tim imenom, ne dopušta, da se to znanje sabere u jednu jedinstvenu znanost. Ova raznolikost s jedne strane, a nedostatnost mnogobrojnih definicija, koje su nastojale ograničiti ovu znanost s druge strane, sve to bilo je razlogom, da se je statistika smatrala samo pomoćnom disciplinom historičkih i političkih znanosti; uz to se je u statistici razlikovala dvojaka funkcija: jedna znanstvena, druga logička. S razloga medjutim, jer su nastale mnoge nejasnosti i pomutnje tim, što se je jednim te istim ime-

[1] Njegova rasprava o tom prijedmetu štampana je god. 1892. pod naslovom: „*Wissenschaftliche Stellung und Grenzen der Demologie*“. Vidi „Allgemeines statistisches Archiv.“ II. Jahrgang, str. 397. i sl.

nom označivala i znanost i puka logička operacija, držalo se je, da će biti uputno, ako se za ovu potonju funkciju uzme posebna oznaka, i ona nazove imenom numeričke ili bolje kvantitativne metode. Nego u velikoj množini raznolikoga ispitivanja, koje se provadja po ovoj metodi, imade u *antropološkom* njenom dijelu čitav niz takovih istraživanja, koja zbog svoje nutarnje suvislosti i homogenosti, te zbog toga, što se ne dadu utisnuti u okvir poznatih već znanosti, punim pravom mogu zahtijevati, da se priznadu kao osobita samostalna znanost. Istraživanje i znanje ove vrsti, koje nam se prikazuje kao samostalna znanstvena jezgra statističkih posljedaka, označuje se imenom *demologije* ili *demografije;* ili da se izrazimo još jasnije od Körösija: općenito se imenom demografije, ili, kako ju Körösi voli nazivati, demologije (jer ovaj potonji izraz više upozoruje na sustavnu suvislost i na ispitivanje uzročne sveze), nazivaju ona iztraživanja po *statističkoj metodi*, koja se tiču pojava ljudskoga života i njihove mijene, te uzroka, po kojih ti pojavi nastaju. Ali kako dobro primjećuje Körösi, u samoj stvari nije ovim ništa dobiveno; ista nesigurnost pogledom na zadatak, opseg, granicu i odnošaj napram srodnim znanostima; jednom riječi, isti nedostatci, kao što kod statistike, pokazaše se i kod demologije; pak kao što se svaki pojav više manje dovesti dade u svezu s ljudskim životom, tako je došlo do toga, da se je u demografiji, odnosno u demologiji, kao i u statistici, govorilo o svem i svačem; za istu stvar, kako se čini, samo se je zamijenilo ime. Uslijed toga drži Körösi za nuždno, da mu je ustanoviti opseg i pojam demologije s gledišta drugoga; jer kad se radi o tom, da se ustanovi klasifikacija koje znanosti, ne može biti mjerodavnom ni forma, niti s tim u savezu

stojeća veća ili manja preciznost u izrazu, nego samo *sadržaj dotičnoga znanja i njegova posebitost.*

Körösi broji demografiju medju antropološke znanosti, pak da joj u njihovom okviru opredijeli mjesto, dijeli ih u dva glavna razdjela: u sociologijski i individuologijski dio, prama tome, da li se one tiču čovjeka samoga za sebe, ili kao člana ljudskoga društva. Daljnja razdioba tih znanosti osniva se po Körösiu prije svega na razlici fizičnih i duševnih vlastitosti čovjeka; uslijed ove razlike dolazimo do antropofizike (kamo spada anatomija, fiziologija itd.) i antropopsihike (kamo spada psihologija, etnologija, pjesničtvo, umjetnost, jezikoslovje itd.); a zatim na tom, da li promatramo čovjeka prema vlastitostima, koje u njem leže već po samoj njegovoj naravi, ili da li se bavimo s društvenim uredbama, koje je čovjek stvorio. U prvom slučaju imademo posla s vlastitostima, kojih opstanak nije zavisan od volje čovjeka, kao što je spol, doba, jezik, govor itd.; u drugom slučaju dolazimo do čitavoga niza socijalnih uredaba, koje nastaju iz volje i razuma ljudskoga, kao što su: pozitivno pravo, državne uredbe, obrt itd. Discipline prvoga skupa nazivlju se znanosti naravoslovne ili kosmologične, a drugoga pozitivne ili noologične. Znanosti antropofizičke sve su bez razlike kosmologične, a antropopsihične stranom su kosmologične, a stranom noologične prema tome, da li se bave s naravskim vlastitostima čovjeka (mišljenje, volja, osjećanje) ili s ljudskim uredbama (umjetnost, obrt, političke znanosti itd.).

Promatrajuć Körösi znanosti kosmologične, t. j. one, koje raspravljaju o ljudskim vlastitostima, i to obzirom na socijalni i individualni momenat, razlaže, kako se s *psihičnim* vlastitostima individuuma bave psihologija, logika, donekle metafizika i estetika, sa socijalnim pako pojavima istih vlastitosti etnologija, etnografija,

*

jezikoslovje, etika, moralna statistika i razne druge znanosti, koje se u novije doba označuju skupnim imenom psihologije naroda. Područje pako fizikalnih vlastitosti individuuma zapremaju: antropometrija, somatologija,. fiziologija itd.

Obzirom na ovu razdiobu morala bi postojati posebna znanost, koja promatra odgovarajuće *fizikalne pojave obzirom na ljudsko društvo, a ne obzirom na pojedini individuum;* pak kad te znanosti ne bi bilo, morali bi ju stvoriti. Takova znanost medjutim faktično već postoji preko dva stoljeća; od Graunta i Pettya, od Süssmilcha i Queteleta znamo, da fizikalni pojavi ljudskoga plemena, kao što su porodi i pomori, potrajnost čovječjega života, omjer spolova, razdioba dobnih razreda, prirast žiteljstva itd., prikazuju bogatu gradju znanja. To su oni pojavi, koji, ako i jesu ispremiješani s drugimi tudjimi, sačinjavaju upravo jezgru one znanosti, koja se općenito zove imenom populacionistike, demologije ili demografije. Prema tomu ovlaštena je ova znanost, da uz ostale znanosti o čovjeku zauzme osobito samostalno mjesto isto onako, kao što i narodna ekonomija, anatomija, etnografija itd.

Na temelju ovakovoga razlaganja i na temelju sustava antropoloških znanosti, kako ga je složio Körösi, označuje on pojam demografije ovako: ***demografija ili demologija je nauka o fizikalnim pojavima u društvenom životu čovječanstva;*** obzirom na ovaj pojav može se ona nazvati i socijalnom biologijom, te se razlikuje od statistike time, što se statistika ima shvatiti kao politička, a demologija kao znanost antropološko-fizička.

Opseg demologije ograničuje se po Körösi-u na fizične pojave ljudskoga društva, a ti su u kratko: zajednica spolova i plemena (obitelj, pleme, narodnost), statistika poroda i pomora, razdioba žiteljstva po dobi i po spolu,

biometrija, t. j. mjerenje potrajnosti ljudskoga života; i teorija o prirastu žiteljstva.

Körösi razlikuje prije svega demologiju od populacionistike, t. j. od nauke o stanju i o mijeni žiteljstva; jer se pod stanjem žiteljstva razumijevaju bilješke o popisu žiteljstva, a pod mijenom one, koje se tiču seobe naroda ili se nalaze u maticama o porodu i pomoru; to su pako sve administrativne uredbe, koje su uredjene prema svagdanjim potrebama bez obzira, da li odgovaraju i interesima znanosti, te da li se te potrebe uprave potpuno sudaraju s cijelim opsegom znanstvenoga pojma. Isto tako ne može se demografija smatrati ni kao ona znanost o ljudskim zajednicama, koja svoje podatke sabira na temelju sustavnoga promatranja mnoštva pojava, te koja ih prikazuje u numeričkoj formi; ova bo oznaka demografije razlikuje se od one prve samo tim, što bi u tom slučaju opseg demografije bio mnogo širiji, jer bi osim populacionistike ovamo spadali još i drugi pojavi tako, da bi gradja ove znanosti bila odviše raznolika i ne gledeć na to, da bi za taj slučaj, kad bi se demologija smatrala znanošću, u ljudskim zajednicama prestala opravdanost mnogih drugih disciplina, kojima se samostalnost već odavna priznaje, kao što su pravne znanosti, etnografija, znanosti političke, naročito gospodarstvene itd. Napokon se demografija, ili, kako ju Körösi voli nazivati, demologija, ne može označiti kao znanost, koja si je uzela zadatkom promatranje pojedinih individua u opće, jer bi u tom slučaju ona išla još dalje od populacionistike i od promatranja pojava ljudske zajednice, te bi obuhvaćala i znanje antropološko u užem smislu, kao što je antropologija, somatologija itd.

Da se kod svake od ovih oznaka podkrijepi suglasnost njezina s demografijom, spominje se, da svaka od njih zahtijeva, neka se promatranja dotična osnuju na temelju

sustavnoga promatranja mnoštva pojava. Na ovaj zahtjev dobro primjećuje Körösi: da promatranje mnoštva pojava ne može biti mjerilom niti za to, da se ustanovi pojam znanosti, niti da se opredijeli, u koji red znanosti bi se pojedina disciplina imala uvrstiti.

Kolikogod je Körösi s gledišta teoretskoga ovim vrlo vješto razložio pojam demografije i označio mjesto, koje bi joj imalo pripasti u sustavu znanosti, ipak mi se čini, kako ću kasnije razložiti, da je ovaj pojam odviše uzak; to dokazuje i sam Körösi tim, što ne samo dopušta, nego i za tačnije razumijevanje stanovitih pojava, koji spadaju u sustav njegove demologije, zahtijeva, da se neki pojavi o žiteljstvu razlože u okviru te znanosti, premda, strogo uzev, onamo ne bi spadali.

Od velikog broja stručnjaka, koji se sakupiše na posljednjem peštanskom kongresu, samo su dvojica, *G. Mayr* iz Strassburga i *Emil Levasseur* iz Pariza, koji se ovom zgodom izjaviše o tom pitanju. Sud njihov, jer oni u svjetskoj literaturi državoslovnih znanosti zauzimlju jedno od najvažnijih mjesta, svakako bi morao odlučno uplivati i na rješenje pitanja o pojmu demografije, te o njezinom znanstvenom položaju u okviru znanosti; nu žalibože ni njihove izjave nijesu pripomogle, da se to pitanje na čistac izvede.

Poznati njemački stručnjak *dr. G. Mayr*, koji je napisao izmedju ostaloga prekrasnu statističku studiju *„Die Gesetzmässigkeit im Gesellschaftsleben"*, priobćio je kongresu raspravu svoju *„Statistik und Gesellschaftslehre"*, u kojoj je razložio svrhu, metodu, prijedmet i opseg statističkih izvida, te ujedno označio statistiku kao *nauku društvenu, osnovanu na eksaktnoj podlozi*. Ovu nauku dijeli on u dva velika dijela: u *materijalni* ili praktični, i u *teoretični* dio; oba dijela zajedno uzeta sačinjavaju sadržaj *statističke znanosti*, kao eksaktne društvene nauke,

koja ima potpuno pravo, da joj se prizna njezina samostalnost.

Materijalni dio statistike dijeli on opet u pet glavnih odsjeka, izmedju kojih *prvi* sadržaje ukupnost onoga znanja, koje nastaje promatranjem stanja i mijene žiteljstva, a to je temeljni i najznamenitiji dio statistike, koji se naziva posebnim imenom: statistika žiteljstva, *demografija* ili *demologija*. *Drugi* odsjek sadržaje tako zvanu moralnu statistiku; *treći* statistiku nastave i obrazovanosti; *četvrti* statistiku gospodarstvenu; a *peti* statistiku političku, t. j. rezultate promatranja mnoštva pojava na području političkih dogodjaja i prilika. Znanstveni rad u svakom od ovih odsjeka reda se ovim redom: ponajprije treba u prvobitnim sastavcima rasporedati mnoštvo socijalnih pojava; zatim prosuditi, kako se prikazuju: pravilnost u sastavu pojava, zakonitost u zamjenitom odnošaju i obzirom na dogodjaje naravi; te napokon, ako se sudaraju povoljne prilike, treba postaviti formalne socijalne zakone načinom bilo hipotetičnim, bilo bezuvjetnim. Za teoretični dio statističke znanosti imade po nazoru Mayrovu obilna gradiva u tom, da se za spomenute odsjeke materijalnoga dijela pronadju zajednička pravila pogledom na sabiranje, obradjivanje i znanstvenu uporabu gradje, da se istraže općeniti temelji statističkoga istraživanja, da se za ove temelje opredijeli granica napram ostaloj znanstvenoj djelatnosti, da se prouči odnošaj izmedju statistike i uprave, te da se napokon baci pogled i na povjest statistike.

Ovaj sadržaj statistike ne priječi, da ona bez štete za svoju znanstvenu samostalnost, katkada bude na uslugu kao pripomoćna znanost pojedinim znanstvenim disciplinama; ni da se sustav promatranja mnoštva, kako statistici rabi kod pojava socijalnih, upotrebljuje prigodice kod naravoslovnih znanosti i na pojave nesoci-

jalne: ni jedno ni drugo ne smeta, da statistika kao znanost mnoštva socijalnih pojava bude znanost samostalna.

Uz Mayra bio je zvan glasoviti Francez *Levasseur,* da pitanje o pojmu demografije na čistac izvede, tim više, jer izmedju prisutnih, dosta mnogobrojnih stručnjaka, nije bilo nijednoga, koji bi svojim ugledom, svojim u istinu čarobnim načinom predavanja i svojim znanstvenim radnjama uživao toliko ugleda kao on. Levasseur, koji je svojim najnovijim djelom „*La population française, Paris 1891*“, što ga je nazvao i „Démographie de la France“, početnikom novoga razdobja u statističkoj literaturi, veli u tom svom djelu (str. 18, svez. 1.), da nije tačno, kad se demografija naprosto naziva „statistikom“, a preuska da je oznaka, kad se veli, da je demografija isto što i „statistika žiteljstva“. Po njemu je demografija znanost o žiteljstvu; ona konstatira stanje žiteljstva, proučava mijenu njegovu osobito pogledom na porode, vjenčanja, pomor i seobu žiteljstva, te nastoji spoznati zakone, koji tom mijenom ravnaju. ***Demografija je znanost o životu ljudskom, kako se on prikazuje u društvenom stanju.*** Ako se demografija prečesto zamjenjuje sa statistikom, biva to za to, jer je ova potonja metoda, kojom i demografija ponajviše svoja istraživanja ispituje, te iz koje ona vadi veći dio svoje gradje. — Ovoga stanovišta drži se Levasseur i u svojoj najnovijoj raspravi, koju je predavao na posljednjem kongresu pod naslovom: „*povjest demografije*“. Glavni sadržaj ovoga predavanja, u koliko se tiče demografije, jest ovaj:

Ideji same znanosti bolje odgovara izraz demologije; nu do naziva nije mnogo stalo; riječ demografija općenito je prihvaćena, te ju treba prigrliti. Demografija je znanost o žiteljstvu, ona proučava uz pripomoć stati-

stike žiteljstvo u njegovom stanju, u njegovoj mijeni, te prispodobom brojeva stvara srednju vrijednost i omjerne brojeve, koji sačinjavaju zakone demografije. Bez sumnje stoji demografija u odnošaju napram svim socijalnim znanostima, te s probitkom iz njih uzima neke navode; ali ju s toga nije smjeti zamijeniti s tim znanostima, te je pogibeljno tražiti, da se one rasplinu sve u jednoj. Vjenčanja, porodi, pomori, seobe — konstitutivni elemenat žiteljstva — bez sumnje su središte demografije oko kojega se sabiraju sva pitanja, koja se odnose na gospodarstveno, duševno i moralno stanje žiteljstva.

I u ovoj svojoj raspravi drži Levasseur, da nije uputno demografiju označiti niti imenom statistike žiteljstva, niti oznakom „statistike“ u opće: jer ako i jest naziv „statistika žiteljstva“ izraz eksaktan, ipak se njim demografija *ograničuje samo na brojevno razlaganje*; ako li se pako demografija naprosto naziva „statistikom“, tada ova oznaka nije tačna, jer demografija svoju gradju doduše sabira putem statističkim, ali sama statistika bavi se najraznovrsnijim prijedmetima, koji ne stoje ni u kakovoj ili vrlo dalekoj svezi s demografijom.

Demografija spada u okvir socijalnih znanosti, što više, ona je obzirom na način svoga istraživanja i obzirom na mnoštvo svojih opažanja najpreciznija izmedju njih. Istina je doduše, da i u demografiji ima dvojbenih brojeva, ali ona ima i sredstva za prispodobu i kontrolu njihovu. Bili u ostalom makar koji njezini nedostatci, ona se ipak od svih socijalnih znanosti najviše i najodlučnije osniva na iskustvu, jer omjerni brojevi, što ih ona proračunava, ne osnivaju se samo na promatranju stanovitih pojava, koji se medjusobno nadopunjuju, te koje statistika ubilježuje. U tom leži njezina velika važnost, jer ona time postaje povjest društvenoga ljudskoga života; obzirom pako na odnošaj njezin napram ostalim

socijalnim znanostima, rasvjetljuje ona mnoga pitanja, te se može smatrati najboljim socijalnim barometrom, samo kad se znadu pročitati njegovi stupnjevi.

Ako pobliže promotrimo ove Levasseurove izjave o pojmu demografije, izjavljene na posljednjem kongresu, s razlaganjem njegovim o istom prijedmetu u spomenutom njegovom velikom djelu, to se one malo ne doslovce sudaraju. Šteta samo, da on u svom razlaganju nije potanje označio svoga stanovišta napram ostaloj trojici, koji se s njim zajedno moraju danas označiti kao najodličniji zastupnici znanstvene statistike. Ovo je bilo tim nužnije, jer kako se iz gornjega razlaganja vidi, medju njima ne ima suglasja, te jer bi ovakovo, da pravo reknem, polemično stanovište možebiti na čistac dovelo i cijelu podlogu, na kojoj bi imalo u buduće počivati poslovanje demografskih kongresa, a to je suglasje u samom pojmu demografije.

Najuže shvaća pojam demografije *Mayr;* on ju ne smatra posebnom znanstvenom disciplinom, već samo dijelom sveopće statistike, i to onim, koji se ima baviti promatranjem stanja i mijene žiteljstva; zato mu demografija i nije drugo, nego li statistika žiteljstva. *Körösi* i *Levasseur* naproti drže, da je pogrješno demografiju shvatiti u tom smislu, jer ju valja razlikovati od statistike kao posebnu samostalnu disciplinu u okviru socijalnih znanosti. Nu dok se ova dvojica slažu u ovom načelnom pitanju, razlikuju se u načinu, kojim shvaćaju opseg i zadatak, a prema tome i sam pojam demografije. *Levasseur* ne smatra demografiju statistikom žiteljstva jedno s toga, jer je po njegovom shvaćanju statistika brojevna nauka o socijalnim pojavima, a demografija se ne bi imala ograničiti isključivo samo na brojevno istraživanje; a drugo s toga, jer se statistika bavi raznovrsnom gradjom, od koje znatan dio s demogra-

fijom stoji tek u dalekoj svezi. — *Körösi* naproti u opće ni ne smatra statistiku posebnom naukom, nego pukom metodom, kojom se služe najraznovrsnije discipline, pak i demografija; metoda pako sama ne može biti karakteristikom posebne znanosti; samo sadržaj i posebitost prijedmeta kadri su označiti stanovitu disciplinu.

Obzirom na sadržaj demografije smatra *Levasseur*, da ona ima samo konstatirati stanje žiteljstva, proučavati mijenu njegovu obzirom na vjenčanja, porode, pomore i seobu, te upoznati zakone, po kojima se ta mijena razvija; prema tomu drži on, da su središtem demografije, oko kojega se kreće materijalno, duševno i moralno stanje žiteljstva — vjenčanja, porodi, pomori i seoba. U ovom svom nazoru, kako vidimo, ne razlikuje se Levasseur od Mayra, pak zato s praktičnoga gledišta obzirom na sam sadržaj, ne ima razlike izmedju demografije Levasseurove i Mayrove; razlika ta postoji medju njima samo obzirom na znanstveno shvaćanje i na položaj, što ga demografija u znanosti zauzima po jednom i po drugom. Ali ako ćemo pravo, i ta razlika nije od tolike važnosti; jer čim po jednom i po drugom demografija imade jednak sadržaj i jednake posebine prijedmeta, kojima se bavi, čim obojica drže, da im je i metoda jednaka: tada je prilično svejedno, da li je demografija posebna znanost ili samo dio statistike.

Na drugom stanovištu, kako vidjesmo, stoji *Körösi*. On dosudjuje demografiji, ili kako ju naziva demologiji, u okviru antropoloških znanosti stalno i opredijeljeno mjesto, jer mu se čini, da bez demografije u skupu antropoloških znanosti manjka disciplina, koja bi promatrala fizikalne pojave čovjeka obzirom na ljudsko družtvo. Sadržaj demografije, kako ga on shvaća, ako se i ne sudara u načelu sa sadržajem, kako ga postavljaju Levasseur i

Mayr, ipak se u praktičnoj provedbi u mnogom slaže sa sadržajem, kako ga ova dvojica prikazuju u svojim djelima, razlika je ipak medju njima najveća ta, što bi se po Körösiu demografija imala osnivati na pravom znanstvenom sustavu, u kojem bi svaki dio svoje odredjeno i opravdano mjesto naći mogao, što bi bilo od neobhodne nužde, čim se demografija shvati kao posebna disciplina, jer bez valjanoga sustava ne ima ni valjanoga razvoja u znanosti. Da u tom pogledu navedem samo jedan primjer.

Ako se za sadržaj demografije, kako to čine Levasseur i Mayr, izmedju ostaloga uzima razlaganje o stanju žiteljstva, tada nastaje prije svega pitanje: što se pod tim stanjem razumijeva? da li samo broj žiteljstva, ili kako se to obično uzima, svi oni pojavi, o kojima nalazimo bilježaka u popisu žiteljstva? Ako ono prvo, tada je opseg demografije tako uzak, da nije vrijedno za nj stvarati posebne znanstvene discipline, pak makar se u nju još i uvrstilo razlaganje o mijeni žiteljstva; tada preostaje još dosta velik broj pojava u čovječjem životu, koje je ne samo vrijedno, nego pogledom na razvoj ljudskoga društva upravo nužno promatrati, kao što su n. pr. obitelj, narodnost, spol, doba. Promatranje ovih pojava ne možemo razložnim načinom uvrstiti u nijednu kategoriju postojećih disciplina, ako se ne ćemo da povratimo na demografiju Engelovu, ili u opće na pojam statistike. Ako li ovo potonje, t. j. ako se pod stanjem žiteljstva razumijevaju oni pojavi, o kojima nalazimo bilježaka u popisu žiteljstva, tada sustav demografije ne može imati stalne podloge, već se mora mijenjati vazda prema opsegu, što ga popis žiteljstva dobiva po svagdanjoj odredbi državne vlasti; tada će i taj sustav biti različit ne samo u pojedinim državama, nego u jednoj te istoj državi u razno doba; tada se može dogoditi,

da će se u opseg demografije morati povući pojavi, koji u opće po svojoj naravi onamo ne spadaju, kao što su n. pr. podatci o domaćoj stoki; tada bi u opće bilo najzgodnije i ne govoriti o demografiji kao posebnoj disciplini. Za to je n. pr. vrlo dvojbeno, da li istraživanje o zvanju i zanimanju žiteljstva spada u okvir demografije ili ne.

Po Körösievom shvaćanju demografije ova dvojba ne može nastati, jer ako se zna, da je demografija nauka o fizikalnim pojavima u družtvenom životu čovječanstva, tada razlaganje o zvanju i zanimanju žiteljstva u opseg demografije ne spada, jer to nijesu vlastitosti čovjeka, dane mu po naravi, nego takove socijalne uredbe, koje su nastale voljom njegovom i razmišljanjem njegovim, pak za to bi promatranje tih uredaba po Körösiu imalo spadati u drugu vrst antropoloških znanosti, ali ne u demografiju.

Po Mayrovom shvaćanju demografije nije ova nedostatnost od važnosti, jer on demografiju smatra dijelom statistike, pak ako koji pojav ne ima mjesta u tom dijelu, naći će ga u drugom one iste znanosti, kojoj pripada sama demografija. Daleko veća praznina u tom obziru nastaje po Levasseuru, koji demografiju smatra samostalnom disciplinom.

Kako se iz svega medjutim vidi, glavni razlog ovim pomutnjam postoji ipak u raznolikom shvaćanju samoga pojma statistike.

Nije ovdje mjesto, da se potanje bavim s tim prijedmetom, dosta je i ovo, što sam dosada spomenuo, da se vidi, kako se ni najodličniji zastupnici znanosti ne slažu u pojmu one discipline, u interesu koje upriličiše već toliko medjunarodnih sastanaka, te kako se ni na posljednjem budimpeštanskom kongresu nije ovo pitanje pomaknulo ni za korak naprijed, premda su o njem riječ po-

vela dva najznamenitija zastupnika ove struke: Mayr i Levasseur. Ja ovaj pojav, premda nepovoljan, ipak ne mogu smatrati zaprekom, a kamo li nesrećom po razvoj same discipline, koja se naziva demografijom; jer shvatio se pojam njezin budi s kojega gledišta, jedno stoji, u čem se svi slažu, priznali oni to izrijekom ili mučke u provedbi svojih istraživanja, a to jest, da demografija nastoji oko promatranja i poznavanja onih pojava ljudskoga života, koji se ne tiču čovjeka sama o sebi, nego koji se prikazuju u društvenom životu ljudske zajednice. Ti su pako pojavi tako raznoliki, da se nipošto ne dadu stegnuti u uzke granice, označile se one makar kojim duhovitim ili strogo logičkim razlaganjem, a to tim manje, jer pojavi ljudskoga života nijesu osamljeni, oni su u tako uskoj medjusobnoj svezi, da je često puta od potrebe, obazreti se na najraznovrsnije odnošaje i prilike ljudskoga života, ako se želi proučiti makar samo jedan pojav, koji je od išta veće važnosti. Tako n. pr. po nijednom od gore navedenih pojmova demografije ne će u njezin okvir spadati promatranje stanbenih prilika ljudskoga družtva; pa ipak, zar je moći temeljito proučiti uzroke pomora, a da se ujedno ne promotre i ove prilike; takovih pojava ima sila božja. To priznaje u svom razlaganju i Körösi, koji je sa strogo teoretskoga gledišta vrlo duhovito i lijepo razložio pojam demografije, jer u svom prijegledu fizičnih pojava ljudskoga društva, s kojima bi se imala baviti demografija, redovito ističe neke pojave, koji strogo ne bi spadali u demologiju, nu koji zbog uzke sveze ne bi u promatranju smjeli izostati. To isto čini i Levasseur, koji je u svom razlaganju o povjesti demografije naročito istaknuo, da se u svom velikom djelu o žiteljstvu Franceske, akoprem ga je nazvao demografijom, ipak nije držao strogo u granicama demografije.

Pa kad je tomu tako, čemu stavljati stege stanovitoj disciplini, koja tih stega ne podnosi? čemu joj krojiti okvir, kad se već kod prve praktične provedbe taj okvir prekoračiti mora? Tu ne preostaje drugo, nego pojam demografije raširiti tako, da se u okvir njezin budu mogli staviti svi pojavi ljudske zajednice, te u tom pogledu ili pristati uz shvaćanje Engelovo (ali u tom slučaju valja pojam statistike stegnuti na puku metodu), ili opet statistiku smatrati eksaktnom naukom o ljudskom društvu, kao što to čini Mayr, demografiji pako ne priznavati karaktera posebne discipline, nego ju smatrati samo dijelom statistike, te joj dosuditi zadatak, da promatra stanje žiteljstva, ali samo u onoj mjeri, u koliko promatranje toga stanja ne spada u drugi koji dio rada, te da razloži pojave i pravila o mijeni žiteljstva. Ja držim, da bi ovo potonje bilo shodnije, te da bi se time dalo izbjeći prevelikom specializiranju same statistike, koje ne može biti od koristi po njezin razvitak.

* * *

Uz ovo pitanje bila je na posljednjem demografskom kongresu ovako općenite naravi samo još rasprava *Körösieva*, u kojoj je prikazao razvoj demografije za posljednjih dvadeset godina, i *Levasseurova: „But de la Démographie historique“*, u kojoj je čuveni franceski stručnjak razložio razliku izmedju historijske demografije i povjesti njezine. *Povjest demografije* pokazuje nam uz pripomoć književnih radnja svih vremena, kako je demografija kao znanost nastajala; naproti je ***historijska demografija*** znanost, koja nas uči, kako da prikažemo prošlo stanje žiteljstva. U svom razlaganju prikazao je on poteškoće, koje su na putu nastojanju, da se za starija razdobja saberu brojevi o žiteljstvu, te je napokon na temelju zanimivih primjera predočio korist, koja i u

demografiji nastaje po sadanjost od historijskoga ispitivanja i istraživanja.

Opseg, u kojem se na kongresu raspravljahu *ostala* pitanja, bio je vrlo raznolik; jer dok je o nekim bilo jedva spomena, redale su se o drugima rasprave na široko i daleko. Da prikažem što podpuniju sliku tih rasprava, nastojati ću ih razrediti u pojedine skupine.

Prije svega mi je spomenuti rasprave o *porodnim i pomornim prilikama žiteljstva;* ali ono, što se je o tom spomenulo, ticalo se je ponajviše gradova, i to više obzirom na osobite prilike pojedinih krajeva, nego li s gledišta općenitoga. Tako učiniše *dr. H. Bleicher* za Njemačku, *Rubin* za Dansku, *Fortounatoff* za Rusiju, *Juraschek* za Austriju, *Thirring* i *Körösi* za Ugarsku, *Thuroczy* za neke gornje ugarske općine, dočim je *Verkauf* iz Beča u svojoj raspravi „*über illegitime Geburten in agrikolen Gegenden und deren Ursachen*“ nastojao protumačiti uzroke velikomu broju nezakonskih poroda u alpinskim krajevima, izmedju kojih najglavnijim smatra taj, što služinčad, koja živi u divljem braku, nalazi posla, a oženjeni ga ne mogu dobiti.

S općenitijega gledišta pošao je *Körösi* glede poroda u svom predavanju „porodna skrižaljka Budimpešte; studija o bračnoj plodnosti“, zatim *dr. Goehlert* „o ženitbama medju rodjaci po krvi“, a glede pomora, *Westergaard* iz Kodnja u raspravi: „Ueber den Einfluss der Vererbung auf die Sterblichkeit“, te *Silberglert*, ravnatelj statističkoga ureda u Magdeburgu, u svojoj raspravi o pomoru djece u velikim europskim gradovima, u kojoj razlaže, kako su najpovoljnije prilike kod pomora djece na zapadu i na skrajnjem sjeveru, a najnepovoljnije na jugu i na istoku Evrope. Po njegovom razlaganju ne upliva zakonitost poroda u velikoj mjeri na pomor djece, jer je kod velikoga broja nezakonskih poroda

pomor nezakonske djece samo neznatno veći od pomora djece zakonske. Naprotiv su od osobite važnosti klimatski odnošaji, jer malo ne svagdje u ljetnim mjesecima, kad raste temperatura, na gore idu pomorne prilike dojenčadi, i to u daleko manjoj mjeri kod djece, koja se hrane majčinim mlijekom ili mlijekom dojilica, nego li kod djece, koja se prehranjuju mlijekom životinja ili uporabom mliječnih surogata.

Od osobite važnosti bilo je u tom pogledu predavanje ruskoga liječnika dra *Erismana: „Borba sa smrću“*, u kojem je razložio abnormalni karakter pomora, te naglasio, kako medju uzrocima smrti ne igra prvu ulogu starost, nego kako o većem pomoru odlučuju mnoge druge prilike, koje bi se uz povoljne uvjete mogle odstraniti. Napose odlučuje kod pomora djece blagostanje roditelja, u opće pako materijalni položaj i zanimanje žiteljstva; zato nije u borbi proti smrti glavnim pomagalom terapeutična medicina već prosvjeta naroda, koja će mu pripomoći, da postigne veći stupanj blagostanja, te da počme bolje shvaćati ne samo vlastitu dobrobit pojedinca nego cjelokupnosti. U toj borbi malo će pomoći pojedinac, nju će uspješno moći voditi samo ljudsko društvo. Ovu svoju tvrdnju dokazivao je Erisman statističkim podatcima, kojima je prikazao veliku korist nekih radnja, koje su unapredile temeljne uvjete životu mnoštva ljudi, kao što su: valjano provedena kanalizacija, vodovodi, zgodni propisi o prehranjivanju djece itd.

Osobitu pažnju posvetiše članovi kongresa *mijeni žiteljstva*, i to napose onoj, koja nastaje doseljivanjem i iselivanjem naroda. Da se je u ovim raspravama uzimao obzir s jedne strane na žiteljstvo ratarsko, a s druge na žiteljstvo gradsko, a na pose radničko, razumijeva se po sebi.

Tako je *Leidig* iz Marienwerdera u raspravi: *„uzroci i posljedice selitbe ratarskoga žiteljstva u Njemačkoj“*, prikazao savez izmedju selitbe i posjedovnih odnošaja, te nadnice žiteljstva, koje se bavi ratarstvom; *Sedlaczek* iz Beča u raspravi: *„prirast žiteljstva velikih gradova u XIX. vijeku i njegovi uzroci“*, razložio je prirast žiteljstva uslijed viška poroda, te doseljivanja nad iseljivanjem i uslijed priključka vanjskih općina; *Böckh* iz Berlina spomenuo je u posebnoj raspravi: u koliko na prirast žiteljstva velikih gradova upliva mjestna mijena, te je naglasio, kako nije u tom pogledu dovoljno promatrati omjer poroda napram pomoru, nego doseljivanje i iseljivanje, te kako u tu svrhu treba u gradovima urediti valjano prijavničtvo; dočim je *Thirring* iz Budimpešte govorio ob uplivu doseljivanja na sastav žiteljstva u Budimpešti.

O povjesti aglomeracije žiteljstva, napose obzirom na velike gradove, raspravljahu *Beloch* iz Rima i *Levasseur*. U tim raspravama prikazao se je procvat i nazadak gradova u pojedinim historijskim razdobjima, te je za svako razdobje razložena sveza izmedju promjene žiteljstva velikih gradova i gospodarskih njihovih prilika.

U ovom skupu predavanja bijahu od osobite znamenitosti rasprave *Rauchberga* iz Beča i *Mandella* iz Budimpešte. U raspravi *„die ökonomische und sociale Bedeutung des Zuges nach der Stadt“* razlaže *Rauchberg* socijalno-političku važnost doseljivanja seoskoga žiteljstva u gradove. Posljedice, koje nastaju izmjenom izmedju gradskoga i seoskoga žiteljstva, važne su u demografskom, gospodarskom i socialno-političkom, te općem kulturnom pogledu. Napose se pokazuje u gospodarskom pogledu tom izmjenom tendencija, da se izjednače razlike u nadnici, tim nastaje pogibelj, da se u gradovima snizi nadnica, a uslijed toga se opet pogoršava uzdr-

žavanje stalno naseljenih radnika dolaskom novih radnih sila iz vana. S druge opet strane raste na selu nadnica za ratarske poslove, a mjestimice i oskudica radničkih sila; u gradovima pako pokazuje se pomanjkanje stanova, bude li dolazak veći nego li je gradnja stanova, koji su potrebiti za nastanjenje nadošloga naroda. Velika je važnost ove izmjene u socijalno-političkom pogledu, jer u gradovima jačaju niži socijalni slojevi, kojima doseljenici poglavito pripadaju, a uslijed toga se šire socijalno-politički nazori, koji se povratkom ovih ljudi razgranjuju i po selu. Obrtni i trgovački interesi postaju sve to jačimi napram interesima agrarnim, a uslijed toga jačaju i dotične političke stranke; napokon se neprekidno prenašaju i mijenjaju gradske kulturne tradicije, te se pomalo asimiliraju kulturni elementi.

Ova u svakom pogledu zanimiva rasprava izazvala je prisutne stručnjake na razne prigovore, izmedju kojih je svakako bio najznatniji onaj, da je krivo misliti, kao da doseljivanje siromašnoga žiteljstva nije nikakav dobitak za grad, jer kako dokazuje sabrana englezka i amerikanska gradja, provincijalni elemenat, koji se doseljuje u grad, sačinjava jezgru najvrsnijih razreda gradskoga žiteljstva.

Dok se je u navedenim raspravama pitanje o doseljivanju žiteljstva u gradove prikazivalo s gledišta statističkoga i povjestničkoga, izjavio je *Mandello* u svojoj raspravi *„o doseljivanju u gradove i o socijalnom sastavu žiteljstva“*, da se pitanje o važnosti izmjene gradskoga žiteljstva ne da posvema riješiti putem induktivnoga istraživanja, pak da se zato kod proučavanja ovoga pitanja ne bi smjela zabaciti ni metoda deduktivna. Na temelju dosadanje statističke i historijske gradje može se postaviti pitanje: bi li stanovito žiteljstvo uz inače

jednake prilike istim načinom živjeti moglo, kad bi ono sakupljeno bilo u drugom obliku nego li je danas, t. j. kad bi velik dio žiteljstva živio na selu mjesto u gradu? Na ovo pitanje odgovara *Mandello,* da bi drugačija aglomeracija imala zamašnih posljedica obzirom na uzdržavanje i gradskoga i seoskoga žiteljstva. U ovom odgovoru počiva po njegovom mnijenju jezgra važnoga zakona o razvoju žiteljstva. Čitava ekonomska organizacija i socijalna razdioba, te dobrovoljna i nuždna dioba radnje visi o tom, kako će se kod sve to većega prirasta žiteljstva na istom teritoriju moći prehraniti sve to veće mase žiteljstva. Kad se pako govori o prehranjivanju, tada se radi o tom, da se velike mase žiteljstva tako razdijele i organizuju, da one mogu obavljati takove gospodarske poslove, koji povoljno uplivaju na uzdržavanje ukupnosti, te koji su uslijed toga uvjetom vlastitoga uzdržavanja.

Povjest italskih gradova XV. i XVI. vijeka te španjolskih iz XVIII. stoljeća pokazuje nam isto, što u drugom obliku opažamo u današnjem vijeku, da je naime moguće radom manjega broja ljudi proizvoditi proizvode, koji služe za uzdržavanje velikoga broja žiteljstva. Prije je bilo ljudi, koji su, uvršteni u opći sustav gospodarske produkcije i privrede, obavljali nužne poslove, koji su danas suvišni; od takovih ljudi nastaje proletariat, koji odozdola tišti sve slojeve žiteljstva. U tom, a ne u raseljivanju seoskih krajeva, niti u higienskim nedostatcima prenapučenih velikih gradova leži velika pogibelj moderne i higienske aglomeracije. S toga je u tom pogledu glavno pitanje: da li ova aglomeracija dopušta riješiti socijalni organizatorni problem, po kojem bi se što veća množina ljudi mogla uvrstiti u gospodarski privredni sustav i onda, kad gradski život sve to više ljudi absorbira, te kad se produkcija sred-

stava, potrebitih za život, sve to više usredotočuje u malo rukuh.

U savezu s ovim raspravama o mijeni žiteljstva bile su u programu istaknute tri rasprave pod naslovom: *„Die Lehre des Malthusianismus"*; nu pozivu se je odazvao samo *W. Stieda* iz Rostocka. Sadržaj njegove rasprave, u kojoj je htio razložiti pitanje, da li je nauka Malthusova bila opravdana, bila je blaga obrana poznate nauke, glede koje je ipak istaknuo, da neke Malthusove tvrdnje treba ograničiti i promijeniti. On prigovara Malthusovom pessimismu, te nastoji uz pripomoć podataka o modernom prirastu žiteljstva i o prirastu sredstava, potrebitih za uzdržavanje, dokazati, kako ne ima danas pogibelji za prenapučenje, koje se Maltus toliko boji.

Premda se je manji dio ove rasprave neposredno protezao na nauku Malthusovu, a daleko se veći bavio historijskim prikazivanjem pošasti i drugih velikih promjena u broju žiteljstva, ipak je rasprava ob ovom pitanju spomena vrijedna s toga, jer je dala povod vrlo zanimivom prizoru, gdje su se stručnjaci raznih naroda uhvatili u koštac, da u ustmenoj raspravi razlože svoje nazore za i proti Malthusovoj nauci, koja je prije jednog stoljeća uzbunila bila svijet. Novoga u tim izjavama u glavnom nije doduše rečeno, jer je to pitanje u literaturi sa svih strana rasvijetljeno, nu tom prilikom bila je izjavljena gdjekoja misao, koju je vrijedno napose istaći.

Tako je *Loria* iz Padove naglasio, kako po njegovu sudu medju kulturnim narodima ne ima prenapučenja, jer se već od dugo vremena sredstva za uzdržavanje množe mnogo brže od samoga žiteljstva, pak s toga da ne postoji prenapučenost, nego prevelika produkcija dobara, kod koje je zlo, što su žitnice zatvorene, a ključe k tim žitnicama imadu kapitaliste. Praktičnoga zname-

novanja Malthusovu nauku danas ne ima; glavno o čem se u ovom pitanju radi jest. da se postigne jednakost kod razdiobe dobara.

Proti njemu ustao je *Levasseur;* on priznaje nepodobštine, koje se u raznim zemljama prikazuju, ali napredak novije produkcije i tehnike, da će te nepodobštine izgladiti. Ovomu optimizmu Levasseurovu protivi se *Mischler* iz Gradca, jer je po njegovom mnijenju položaj radnika danas gori nego li prije Što imamo. od napredka tehnike i blagoslova kulture, veli on, kad ni jedno ni drugo nije pristupno radnikom. Danas ne imaju radnici električnoga svjetla, a prije nijesu imali petroleja.

Još mi je u ovom skupu pripomenuti dvije rasprave: jednu od *Ruhlanda* iz Züricha pod naslovom: *„Methode der landwirthschaftlichen Colonisation mit besonderer Berücksichtigung der ungarischen Verhältnisse“,* u kojoj je hvalio kolonizaciju amerikansku i australsku, a osudio postupak njemački i ugarski zakon o kolonizaciji; a drugu od predstojnika našega statističkoga ureda Milovana *Zoričića „o zadrugama“*. O jednoj i drugoj bilo je kratke rasprave, ali bez ikakove važnosti. Napose vidjelo se je kod rasprave Zoričićeve, koji je potanko i lijepo razložio razvoj zadružnoga pitanja u Hrvatskoj, da vanjski svijet ne poznaje važnosti naših zadruga ni s gledišta demografskoga, a kamo li s gledišta gospodarskoga i društvenoga. S jedne strane mislilo se je, da to pitanje ne ima nikakove važnosti, dok se je s druge ipak ta važnost istakla ne samo po Hrvatsku, nego i po druge slavenske zemlje, u kojima postoji, ako ne baš ista, a ono slična institucija. Ovom drugom nazoru pošlo je za rukom, studiju o tom pitanju uputiti posebnomu odboru, za koji u ostalom ne znam, je li izabran. U onoj barem sjednici, gdje se je ova rasprava čitala, toga nije bilo.

Vrlo zanimiva bila je rasprava, koju je čitao znameniti i evropskoga glasa stručnjak na polju državoslovnih znanosti *Inama Sternegg* u Beču pod naslovom: „*Das Problem der Generationsdauer und des Generationswechsels*". Razdobje pojedine generacije ima se po njegovom razlaganju tražiti u razmaku vremena, koje postoji izmedju poroda oca i onoga njegovoga sina, koji pleme nastavlja; uslijed toga ne dolazi kod ovoga pitanja u obzir ženski spol Ovaj razmak vremena može se u našem stoljeću za austro-ugarsku monarkiju računati na 35 godina. Od konca srednjega vijeka nije se taj razmak vremena u glavnom promijenio, dok se naproti za prijašnje doba mora uzeti, da je trajanje jedne generacije bilo kraće. Kao drugo mjerilo, da se prosudi važnost generacije, jest prosječno doba života utemeljitelja stanovite obitelji. Ovo prosječno doba iznosi za Austro-Ugarsku u XIX. vijeku oko 61 godine, te se je tečajem zadnja tri stoljeća svakako produljilo. Da se uzmogne mjeriti promjena generacije, ima se još uzeti u obzir potrajnost života oca i sina zajedno, koja danas odsjekom iznosi oko 100 godina, a prije je bila očito kraća; te istodobnost više generacija. U ovom potonjem pogledu može se u najpovoljnijim perijodama uzeti, da od svih slučajeva ima ih 30—35% kad djedovi i unuci živu zajedno tako, da po prilici jedna trećina osnivača stanovite obitelji još doživi utemeljenje druge obitelji; uz osobito pako povoljne prilike može se dogoditi, da u istom stoljeću dapače postoji pet generacija. U ovoj istodobnosti raznih generacija počiva mjera njihove društvene jakosti. Potpuna djelotvornost stanovitoga plemena počima od novoga istom nastajućega plemena, pak sve do prestanka onoga prvoga. U ovom smislu traje ova potpuna djelotvornost u Austro-Ugarskoj u našem vijeku 26 godina (razdobje od poroda sina, koji pleme nastavlja

do smrti oca), dok je u prijašnjim vijekovima bila kraća. Samo tako može se razumjeti, zašto kratke generacije i lagana njihova mijena prikazuju kulturno povoljno stanje. Mladi ocevi, stari sinovi i mnogobrojni djedovi, to je stanje, za kojim treba nastojati. Najveći polet daje gospodarskomu i kulturnomu životu, kad sinovi ne dolaze do samostalnosti istom očevom smrću, kad ocevi ne umiru već onda, kad su sinovi jedva dozreli. U dugoj istodobnosti generacija najbolje je jamstvo, da će puna riznica predaja, doživljaja i znanja neokrnjeno moći prelaziti od jedne generacije na drugu, da će odijeljena kućanstva pojedinih plemena, koja slijede jedno za drugim, ostati medjusobno spojena ne samo sponom gospodarskom, nego ćudorednim vezom ljubavi i obiteljske vjernosti.

Iz ovoga kratkoga izvoda vidi se, da je problem, što ga je glasoviti stručnjak u svom predavanju naumio riješiti, ne samo od osobite važnosti za prosudjivanje gospodarskih i socijalnih prilika, nego da za rješidbu ovoga zadatka uz veliku gradju treba i ozbiljnosti i oštrine duha. Svega toga ima, kako je poznato u obilju kod predavača, te nije s toga čudo, da se je uz ovo predavanje prislonila vrlo živa i zanimiva, ali i bezplodna rasprava, u kojoj se je imenito pobijala tvrdnja, da kratko trajanje generacije povoljno upliva na gospodarske i socijalne prilike žiteljstva. Ova rasprava najjasnije je pokazala slabu vrijednost kongresa upravo u ovakovim pitanjima; jer se ne može očekivati temeljita rasprava o prijedmetu, koji se slušateljima nije ni mogao priopćiti nego u odlomcima ili kratkim izvadcima.

Poput prijašnjih kongresa nije ni ovaj u Budimpešti zaboravio na socijalno-statistička i socijalno-politička pitanja. *Krejcsi* iz Budimpešte razmotrio je upliv svagdanjega trajanja radnje na sanitarne i higienske pri-

like radnika, dok je *Bállai,* takodjer iz Budimpešte, u svojoj raspravi: „*Critique des données fournies par l'assurance obligatoire des ouvriers. De quelle façon peut on les utiliser le plus convenablement*" ne samo razložio pogrješke u organizaciji socijalne asekuracije, nego je naročito istaknuo, kako bi trebalo ovu asekuraciju urediti. Prigodom rasprave, koja se razvila ob ovom prijedmetu, naglasilo se je posve umjestno, da bi se osiguranje radnika proti nezgodam imalo protegnuti i na one radnike, koji posluju kod ratarske produkcije; ovim se je pitanjem napose bavio u posebnoj raspravi *Sporzon* iz Budimpešte.

I o instituciji tvorničkih radnika bilo je govora. *Drage* iz Londona, *Schuller* iz Švicarske i *Békesy* iz Budimpešte bavili su se ovim prijedmetom, s kojim se je u savez dovelo i pitanje o trajanju radnje. Da se ovom prilikom nije zaboravilo ni na radničke stanove, rezumijeva se po sebi, te je *Neményi* iz Budimpešte ovo pitanje raspravio imenito pogledom na velike gradove i na koncu svoga predavanja predložio, da se gradnja radničkih stanova ne prepusti naprosto ponudi i tražnji niti djelovanju pojedinih družtava, nego da se i država i pojedini gradovi prisile, neka podignu stanove za vlastite namještenike, a privatni poduzetnici neka se prisile, da uz stanovite uvjete to isto učine barem za jedan dio svojih radnika. Prijedlog ovaj predan je na proučavanje stalnomu odboru, koji bi o njem imao izvijestiti u slijedećem kongresu. Još su o tom pitanju raspravljali *Cacheux* i *I. Bertillon,* iz Pariza, *Polak* iz Varšave, *Locke Worthington* iz Londona, te *Newsholme* iz Brightona; napose je ovaj posljednji dokazivao, da se problem o stanovima za velike gradove riješiti dade samo tako, budu li se kuće gradile poput vojarna. Postojeći primjeri takovih kuća odlučno da dokazuju ne-

temeljitost tvrdnje, kao da su pomorne prilike u tim kućama vrlo nepovoljne. Peabodyeve kuće u Londonu, u kojima u 5000 soba stanuje 20.000 ljudi, pokazuju vrlo povoljne pomorne brojeve, jer je pomor u tim kućama za jednu desetinu manji nego li u Londonu u opće.

Još mi je napokon spomenuti u ovom skupu, da je mladi odvjetnik *L. Varlez* iz Genta čitao raspravu „*Socijalni plan Genta*“, u kojoj je razložio socijalnu razdiobu žiteljstva ovoga grada, odnošaje doseljivanja, razdiobu po zvanju i zanimanju, stanbene prilike itd. Ovo je jedno od prvih potpunih deskriptivnih prikazivanja jednoga grada, izvedeno po načelima induktivne metode.

Da je kraj velikoga broja rasprava, kojima je obilovao ovaj kongres, bilo i takovih, koje su osobito zasijecale u zdravstvene prilike žiteljstva, tim je naravnije, jer su upravo ove vrsti rasprave, kao što gore spomenuh, bile poglavitim poticalom, da je demografski kongres došao u tako usku svezu s higienskim. Tako su *Puschmann* iz Beča i *Lánczy* iz Budimpešte raspravljali o povjesti epidemija, te je ovaj potonji napose naglasio, kako bi se velike bolesti u prošlo doba mogle prosuditi samo tim, kad bi se prikazala povjest o prehranjivanju pojedinih razreda žiteljstva; *Peck* iz Budimpešte o uplivu tjelesnih i duševnih mana na obranbenu sposobnost; *Miljanić* iz Cetinja o statistici umobolnih, gluhonijemih, epileptičnih i slijepih u Crnoj Gori. *Fekete, Nagy* i *Csillag*, sva trojica iz Budimpešte, priobćiše svoje nazore o alkoholizmu kod seljačkoga žiteljstva uz oznaku mjera, koje bi proti toj nevolji u prvom redu imalo preduzeti ljudsko društvo, a onda istom država. Glasoviti liječnik nervoznih bolesti i profesor te struke na bečkom sveučilištu *Kraft-Ebing* sudjelovao je kod demografskoga odjela kongresa svojom raspravom „*Zunahme der progressiven Paralyse im Hinblick auf die*

sociologischen Factoren"; naproti su drugi, kao što *Uchermann* in Christianie, *Böcke*, *Szeness* i *Baumgarten* iz Budimpešte osvrnuli se na statistiku gluhonijemih, a *Vossius* iz Giessena i *Reuss* iz Beča na statistiku očnje bolesti trahoma.

S demografskoga gledišta napose je vrijedno istaći raspravu *Donatha* iz Budimpešte o degeneraciji žiteljstvu u modernim kulturnim državama, osobitim obzirom na Ugarsku. — Ispitujuć uspjehe novačenja u razdobju od više nego li jednoga decenija u glavnim europskim državama, dolazi on u svojoj raspravi do ovih rezultata: 1. Fakat, koji se ne da tajiti, jest fizični nazadak žiteljstva u modernim kulturnim državama imenito ondje, gdje postoji ili industrijalna, ili ratarska radnja u velike. Najjasniji dokazi za ovu tvrdnju jesu posljedci novačenja u zemljama, gdje postoji opća obranbena dužnost; tako je po njegovom razlaganju postotak nesposobnih za vojnu službu u razdobju od g. 1868.—1888. poskočio u Austriji od 40·33 na 76·33 %, a u Ugarskoj od 21·56 % na 76·49 %. 2. Uzroci ovomu fizičnomu nazadku jesu novijega vremena; oni leže u modernom kapitalističkom načinu produkcije sa svim svojim posljedicama, kao što su: sve to veće isključivanje ljudske radne snage po mašini; sve to veća ponuda radne snage, padanje nadnice, a uslijed toga sve to veće pomanjkanje sredstava, potrebnih za podmirbu najnužnijih potreba radnika, dakle pretežnijega dijela žiteljstva. Ovim štetnim posljedicama država može i mora, pa ako uztreba i internacionalnim udruživanjem. na put stati svim sredstvima, koja su kadra podignuti materijalnu i duševnu dobrobit radećega žiteljslva. Izmedju tih mjera prva je u redu, da se prikrati vrijeme rada prema vrsti radnje.

Uz ove slobodne znanstvene rasprave bavio se je napokon kongres i pitanjima, koja sižu u područje statističke metode, te koja bi upravo imala biti zadatkom ovakovih medjunarodnih udruga. Ovimi pitanji bavili su se malone isključivo Niemci. Tako je prije svega *Scheel* iz Berlina podvrgao kritici gradju o prisilnom osiguranju radnika, te razložio, kako bi se ta gradja najzgodnije preradila; a zatim je priopćio raspravu „*Vor- und Nachtheile des Kartensystems*“, o kojem su zadatku uz njega još raspravljali *Blenck* iz Berlina, *Mayr* iz Strassburga, *Rasp* iz Monakova i *Mischler* iz Gradca, dočim je *Guillaume* iz Berna raspravljao o posljedicama individualnih izkaznica za umrle u Švicarskoj, a *Körösi* o načinu, kako da se opredijeli intenzivnost stanovitoga pojava medju živimi iz gradje, koja je sabrana od mnoštva umrlih.

O statistici gluhonijemih i njezinoj metodi bila je rasprava od *Uchermanna* iz Christianie i *Böke-a* iz Budimpešte; a poznati narodni ekonom *Max Wirth*, polazeći sa stanovišta, da je prvi uvjet za riješenje socijalnoga pitanja znati, kako je žiteljstvo razdijeljeno u gospodarskom pogledu, raspravio je pitanje: kako bi se za budući popis žiteljstva urediti imala statistika o zvanju i zanimanju osobitim obzirom na samostalne i nesamostalne radnike? Kongres je o tom prihvatio posebnu rezoluciju, te zaključio pozvati statističke urede europskih država, da kod budućega popisa žiteljstva god. 1900 obave popis zvanja i zanimanja prema skrižaljci, kako ju je zaključio kongres.

Spomenem li još čitanje narodnoga zastupnika prof. *Langa* o „*narodnostima u Ugarskoj*“, koje je imalo više političku nego li znanstvenu svrhu, jer se je trudio dokazati, kako se madžarsko pleme sve to više širi, te kako ono ima dovoljno snage, da ugarsku državu i na-

dalje uzdrži i što više učvrsti — naveo sam sve zadatke, što ih je posljednji demografski kongres u Budimpešti riješio.

* * *

Ako sada na temelju ovoga razlaganja izreknem svoj konačni sud o djelovanju posljednjega demografskoga kongresa u Budimpešti, moram prije svega naglasiti, kako velika raznolikost prijedmeta, o kojima se je na tom kongresu raspravljalo, najjasnije potvrdjuje ono nesuglasje, koje medju stručnjaci postoji u shvaćanju pojma demografije, te kako samo u ovom nesuglasju postoji razlog, zašto su u program kongresa uzeti i takovi prijedmeti, koji strogo uzevši u opseg demografije ne spadaju, premda svaki njih stoji u uskoj svezi sa životom i razvojem ljudskoga društva. Ali da se je s druge strane to doista i učinilo, te da su se u program kongresa uvrstile samo one rasprave, koje se mogu prisloniti budi uz koji od gore istaknutih pojmova demografije: kako na neznatan broj prijedmeta bi se moralo ograničiti poslovanje ovoga demografskoga kongresa, te kako bi u istinu bilo posve suvišno za raspravu tih prijedmeta stvarati posebne medjunarodne zajednice.

Pogledom na sam način, kojim se je o pojedinim prijedmetima raspravljalo na kongresu, moram priznati, da je u stvari svejedno, da li se velik dio tih rasprava doista čitao na kongresu ili gdje drugdje, ili se naprosto priopćio javnosti štampom. Do praktičnih rezultata mogu na ovakovim medjunarodnim kongresima u istinu voditi samo one rasprave, koje smjeraju za tim, da se u svim kulturnim državama uvede koliko moguće jedinstven postupak u sabiranju i izradjivanju gradje; zato n. pr. mnogo više odgovaraju naravi medjunarodnoga kongresa rasprave kao što je *Wirthova* o razvoju

statistike zvanja i zanimanja, *Scheelova, Blenckova* o probitcima sustava popisnica itd., nego li mnoge druge vrlo zanimive, umne i duhovite radnje. Sve ovo samo me još više podkrepljuje u gore istaknutoj tvrdnji, da je već zbog praktičnoga razvitka demografije obzirom na njezin pojam i na mjesto, koje bi joj imalo pripasti u okviru znanstvenih disciplina, najzgodnije gore istaknuto stanovište Mayrovo, te da bi, kako već gore spomenuh, one zadatke, koji po naravi stvari mogu u opće pripadati medjunarodnom demografskom kongresu, mnogo naravnije, a svakako i bolje i uspješnije riješila ona medjunarodna zajednica, koja se bavi statistikom u opće. Ja time medjutim ne poričem ni znatnih koristi, što ih je imao ovaj kongres, izmedju kojih. da ne spominjem druge, jest svakako najvažnija medjusobni osobni saobraštaj pojedinih stručnjaka cijeloga obrazovanoga svijeta.

Držim, da sam ovom raspravicom zadovoljio svomu zadatku, izvijestiv o znanstvenoj strani posljednjega demografskoga kongresa; neka mi bude samo slobodno, prije nego zaključim, izreći želju, da pogled na djelovanje ovoga kongresa, od kojega se je jedan prizor odigrao i u našem glavnom gradu Zagrebu, ne ostane bez povoljnoga upliva i na razvoj naše knjige. Demografska istraživanja kod nas nijesu doduše još onako razvijena, kao što kod drugih kulturnih naroda; ali nastojanjem hrvatskoga statističkoga ureda imade i u nas toliko sabrane gradje za demografske radnje, da nas ništa ne priječi, da se i na tom polju latimo ozbiljna posla. Taj posao je mnogo važniji, nego li se misli. Kao što svagdje, tako i kod nas ljudsko se društvo danas mnogo brže razvija i mijenja, nego li negda. Promjene u političkom i gospodarskom životu, razvoj obuke i obrazovanosit u opće, te velike preinake u području pozitivnoga prava, sve

su to razlozi, s kojih ljudsko društvo i u Hrvatskoj nije više ono, koje je bilo prije dvadeset i više godina, da i ne spominjem indiferentizam i mlitavost u vjerskim osjećajima, nove nazore o moralu i uzgoju djece, radničko i s njim u savezu stojeće socijalno pitanje, te mnogo drugih pojava današnjega tako zvanoga modernoga i tobože liberalnoga vijeka. To društvo proučiti i istražiti u njegovoj jezgri i u njegovom bivstvu isto je tako važan zadatak, kao što je i proučavanje povjesti i jezika, te pojava naravi. Dosta je, da u tom pogledu samo bacimo pogled na rasprave posljednjega demografskoga kongresa, pak da se uvjerimo, kako u proučavanju društvenih prilika nalazimo takovih pitanja, koja se tiču naše vlastite kože i najvitalnijih interesa naroda. Hoćemo li da u tim promjenama uklonimo ono, što je kadro to društvo podkopati, što je zaprekom njegovomu dalnjemu razvitku: treba da ga prije svega tačno proučimo, da putem znanstvenoga istraživanja ispitamo sve pojave i uzroke njihove, te da tako pronadjemo ono, što u tom društvu liječiti treba, da nam ono bude ne samo podlogom za kulturni, gospodarstveni i politički razvoj, nego i uporištem, s kojega će se širiti hrvatski osjećaji i traci iskrene i nesebične ljubavi za hrvatsku domovinu.

NEKROLOZI.

I.

Uspomeni Radoslava Lopašića.

Čitao u sjednici filologijsko-historijskoga razreda jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti dne 1. ožujka 1894.

PRAVI ČLAN TADIJA SMIČIKLAS.

Kada se u ovom učenom zboru čita o našim milim pokojnicima, obično se sastavlja tek slika o cjelokupnom njihovom književnom radu. U nježno doba djetinstva i mladosti kao da se nema niti zagledati, kada se ogledaju plodovi mukotrpnoga znanstvenoga rada muževne dobe. Dozvolite mi, učena gospodo, ovaj put malu iznimku. Oslikat ću nješto iz djetinstva i prve mladosti Radine. Tomu mi daju povod njegove bilješke, u kojima imade i zanimivih crtica za one godine oko znamenite g. 1848.

Radoslav se rodio u Karlovcu 20. maja 1835. od oca Mirka Lopašića, tada načelnika i namjestnoga sudca grada Karlovca i od matere Magdalene rodjene Dobrilović. Oca izgubi već g. 1838., tako da mu je ostala kao sjena tek uspomena o njegovom sprovodu, pri kojem je bila i gradska muzika. Dobra mu majka obasuta djecom dade ga dojilji izvan kuće, gdje je valjda od vlažna stana zadobio škrofule, koje su mu se na nogama javile u ranama tako, da se niti kao dijete niti kao mladić nikada pravom zdravlju nije mogao obveseliti. Za malo izgubi i majku (1843.) i ostane kao siroče bez oca i majke pod skrbništvom starijega brata Liberata od prve žene oca svoga.

Probavljajući djetinstvo i prvu mladost u Karlovcu prikazaše se pred njegovom mladom dušom mnoge po-

jave života, koje su ga dragom uspomenom pratile kroz cijeli život. Karlovac sam bio je u ono doba od hrvatskih gradova trgovački najznamenitiji. Na stalne dane pune su ulice svijeta, a Kupa sva pokrita ladjama i tumbasima, skladišta duga pružila se od Šrange do Dubovca, a na lujzinskoj i senjskoj cesti kod mnogih kuća dižu se tornjevi od dužica; kola po Karlovcu znalo se nabrati kadgod na tisuće, oko kojih se vije poslujući narod iz gornje krajine i Kranjske. Koliki li su ljudi od sirotinje postajali bogatuni. Bolnim srcem znao se kašnje sjećati, što je sada postalo od njegovoga rodnoga grada.

Kao dijete od dobre kuće mogao je rano opaziti i narodni pokret. Rodjaci odvodili maloga djaka u čitaonicu, gdje se ne može da nagleda mnogih novina. Osobito se čudio novinama i knjigama ćirilicom pisanim, kojih je mnogo bilo. Poznavao je u glavu sve odličnije ljude, koji su narodno kolo vodili. Naravno je, da je pjevao i ilirske budnice: „Nek se brusti šaka mala“, „Nosim zdravu mišicu“, „Prosto zrakom ptica leti“, „Djevo mila djevo krasna“, koje sam spominje, da je najvolio pjevati.

Godina 1848. zateče ga u drugom gimnazijalnom razredu. „Mnogi dogodjaji onoga vremena ostali su mi u pameti“, veli sam. Vidje dolazak vojske krajiške, polazeće kroz Karlovac u Italiju, kamo mu je i brat otišao i na bojnom polju poginuo. Vidje deputacije narodne odlazeće i u Beč i u Zagreb. Svaki čas vijaju se zastave po gradu Karlovcu, kada su se javljali dogodjaji, koji su narod usrećivali. Slušao je proglase Jelačića bana, koje su čitali na javnim mjestima odlični ljudi. Slušao mnoge zanosne govore od odličnih govornika, kojima je tada procvao Karlovac. Dakako da je letio sa svim narodom na vježbe garde narodne, koja je bila ponos grada Karlovca. A kako si ne bi bio zapamtio i dolazak bana Jelačića u Karlovac. „Karlovac je bio“ — veli on — „pun ljud-

stva, koje je nestrpljivo banov dolazak čekalo, a sav je bio nakićen cvijećem i urešen zastavama. Osobito mi je ostao u pameti dolazak banov senjskom cestom oko četvrte ili pete ure po podne. Danak je bio vruć, a po cestama mnogo prašine. Kad su mužari navijestili dolazak banov, zagrmiše na šancevima topovi, zvonovi zvoniše, a narod hrli na senjsku cestu. Tu sam se i ja smjestio, a imao sam i što vidjeti. Od Švarče podigli se oblaci od prašine, a kroz prašinu sijeva vatra od pušaka i kubura, čulo se iz daleka klikovanje naroda i pratilaca banovih u gromkom „Živio", koji je još nadglasivala karlovačka svjetina. Više stotina graničara pratilo je bana što na konjima, što na kolima. Mnogi pratioci na kolima nosili su u ruci hrvatski barjak, a konjanici palili neprestano iz kubure. Malo kada bila je na okupu takova kavalerija. Uz staroga penzioniranoga oficira sa pikačem na hero, uskim hlačama sa gajtanima i dugim frakom, jašio je pravoslavni pop ili kaludjer gomirski u dugoj mantiji, uz šerežana u crvenoj kabanici zeleni financijalni iberajter i tako dalje sva smjesa naroda od Ogulina do Karlovca. Ban, dočekan urnebesnim „Živio" u Karlovcu, unidje na trg svete Trojice, gdje su ga djevojčice cvijećem posule. Bio sam svjedok, gdje je ban jednu malu djevojčicu, koja mu se približila u zrak podigao i poljubio".

Vidio je Rade i pripreme na rat i zanosio se, kako se već djače gimnazijalče zanositi može. Svomu zanosu nadje ipak dosta zapreka od svojih profesora u gimnaziji. Karlovačka gimnazija bila je u rukama Franjevaca reda sv. Križa, koji su ju uredili po austrijskom sustavu. Na njoj nije bilo traga hrvatskom jeziku. Sve se podučavalo latinski, a što nije bilo latinski, to se uzimalo njemački. Častni oci većinom ponjemčeni Slovenci bili su upravo protivnici hrvatske ili tadanje ilirske narodne misli. Na sreću našu bili su ti ljudi bez znanja i ugleda. Rade

kaže, da se bilježilo, tko bi u školi ma samo jednu hrvatsku riječ rekao. Cedulja bi se bacila u škatulu, koju je razredni učitelj otvarao i dao šibati te male grešnike, izmed kojih da je i Rade izvukao dosta puta šiba ili zatvora. God. 1848. još je nekako svršio svoju školu, ali slijedeću je cijelu morao proplandovati na rodnom imanjcu u Hrčiću.

Povrativši se opet na nauke započme mu prvo čitanje neškolskih knjiga. Prva knjiga, koja ga je sasvim osvojila, bila je Kačić. „Čitao sam ga — veli on — a ujedno i pojedine pjesme pjevao više od godinu dana, a i poslije po njekoliko sati na dan i to uvijek na glas, da su me i drugi čuli. Od milinja radi ugodnoga štiva nisam se mogao rastati od knjige, u kojoj su povjesti slovinskih kraljeva i banova. Mnoge pjesme kao što n. pr. o padu Budima, o Zrinoviću banu, o hrvatskoj gospodi naučio sam na pamet. Još mnogo godina kašnje znao sam po koju pjesmu Kačićevu pred drugovima recitirati. Kašnje sam čitao mnoge knjige, a sa najvećom ljubopitljivošću Valvasorov „Ehre des Herzogthums Krain". Od srpskih knjiga čitao je najprije Obradovićeva: „Priključenija". Tako su mu se dopala, da je bio odlučio posjetiti sva ona mjesta, u kojima je bivao Obradović i gdje mu se je štogod dogodilo". Mučio se i sa starim slaveno-srpskim knjigama, al' ih nije mogao razumjeti. Vrijedno je spomenuti, kad sam pripovijeda, da je u njegovoj familiji bila cijela škrinja starih staroslavenskih knjiga, a on ih trgao i u dućan za poslastice prodavao, dok ga nije opomenuo njegov stariji prijatelj Ilija Guteša, da su to važne i znamenite knjige. Od onda je počeo na nje paziti. Dobije u ruke i Kukuljevićev arkiv, pa sam veli, da ga je čitanje historijskih stvari bilo tako osvojilo, da je već onim čitanjem odlučen kasniji pravac njegovu životu.

*

Rade predje s gimnazije karlovačke na zagrebačku 1852. godine. Sa karlovačke gimnazije nije ponesao dobrih uspomena, jer da je puno vremena izgubio, a malo naučio. Nije mu niti u Zagrebu procvalo. Slabo pripravljen, a k tomu godinu za godinom boležljiv više je kunjao cijelim svojim životom, nego li napredovao. Činilo se, da će ga bolest već u mladim danima slomiti. Godine 1856. upisa se i na pravoslovnu akademiju, ali dalje od upisa nije dospio. Ode na posjed svoj očinski u Hrčiću, da na svježem zraku i pri gospodarstvu i ostane. Rade je gospodario kroz više godina, ali se je bavio i tamošnjim obćinskim poslovima, a nije zanemario ni knjige hrvatske.

U ovo doba njegova života padaju oni prvi putevi njegovi. o kojima je tako rado pripovijedao medju prijateljima, kako je počeo pretraživati uspomene svoga rodnoga grada Karlovca i susjednih gradova. Jedni su ga dobro primali, drugi ga odbijali. Rade ipak već toliko skupio gradiva, da je god. 1858. mogao pisati Ivanu Kukuljeviću, da će skoro dati u štampu svoju povjest grada Karlovca. Naravna je stvar, da je ova radnja mogla i morala biti više želja za naučnim radom, nego li kakov ozbiljni rad. Ozbiljno i sveto jest samo njegovo mukotrpno i neumorno naprezanje, da skupi što više starih pisama i po župnim i po vlasteoskim dvorovima.

Rade je uživao već dobar glas kao sabirač historijskih spomenika medju prijateljima, kada je god. 1860. povraćen i Hrvatskoj njezin starodavni ustav. Zato je tadanji veliki župan županije zagrebačke Ivan Kukuljević mnogima ugodio, kada ga je dao izabrati u skupštini od 14. februara 1861. pristavom kotara severinskoga, gdje je bio sudac njegov od mladosti prijatelj dr. Josip Vranicani.

Sada počimlje Radin javni činovnički rad, za koji se on tek privatnim izučanjem pravoslovnih nauka prilično bio pripravio. U jednoj oblastnoj svjedočbi nalazimo, „da je poslove toli političue uprave, koli sudbene na koliko su oni pod nadležnost kotarskoga suda spadali, sa znanjem pozitivnih zakona i vještinom poslujućega sudbenoga činovnika obavljao".

Za četiri godine umre njegov prijatelj dr. Josip Vranicani, a na njegovo mjesto bude Rade imenovan kotarskim sudcem. (10. maja 1866.)

Preblage naravi, premehka srca, pun žarkoga patriotizma, oživljao je dobrim djelima cijeli svoj i susjedne kotare. Sretan medju prijateljima i odan starim hrvatskim veselim običajima kretao se po običaju one veselo-burne obnovljene ustavne dobe gotovo u samim triumfima po cijelom svom kotaru. Pomagao je sirotinju na sve moguće načine. Najviše brige posveti pučkim školama. Ne ima gotovo primjera, da bi jedan politički činovnik u tako kratko vrijeme za pučku školu toliko učinio, što učini naš Rade. Ista tadanja vlada njemu tako malo odana, kao što i on njoj, priznade njegove velike zasluge. (1868.) Koliko sirota iz onih krajeva, koji moraju u svijet polaziti iz svoje očinske, ali većinom nerodne zemlje, danas blagoslivljaju onoga, koji je svojom brigom dizao školu, da oni kao pismeni ljudi u dalekom svijetu i preko Oceana laglje nadju koricu kruha za sebe i za svoju djecu.

Nije on uza sve službene brige i društvene obveze zapustio svoje najmilije brige, da skuplja stare spomenike naroda. Sada se tek otvoriše sudcu svi dvorovi, koji su prije sa devet brava za njega zatvoreni bili. Koliko je dragocjenih spomenika odnesao iz kakva zakutka, gdje bi sigurno propali bili, koliko je snesao, da stvori jednu veliku zbirku, o tom ćemo poslije govoriti. Samo to već

sada možemo kazati, da je gotovo sve sabrao, što su posjedovali njegov kotar i bližnji kotari, u koje je dosegao. Kakovu bismo mi imali danas zbirku spomenika, da je u ovo sto godina deset takovih sudaca imao hrvatski narod?

Rade je kušao i samostalno obradjivati već tada svoje srećom i trudom stečeno gradivo. Već god. 1861. napisa u „Karlovačkom Viestniku": *„O karlovačkih generalih"* i *„O postanku krajine"*. Poslije priopći u „Glasonoši" (1863.): *„O Tomi Erdödu banu"*, *„O porazu udbinjskom"* (1492.), *„Smrt Herberta Auersperga kod Radonje"* i *„Tomo Miklošić pisac hrvatski"*. Slijedeće godine u istom listu: *„Bitka kod Siska 1593."* i *„General Juraj Lenković u Klisu 1696."*. Zatim u „Leptiru" 1865.: *„Zrinski i Frankopan na stratištu"*.

Sve je ovo obradio tek po tiskanim knjigama obazirući se ipak ponješto i na svoje zbirke. Prvu svoju radnju sasvim samostalnu objelodani u „Književniku god. III. (1866. 477—495) pod naslovom *„Cetin"*. Ovdje se već sastajemo sa historikom, koji se i sa literaturom dobro upoznao, a sastajemo i sa spomenicima, kojima Rade rado dopisuje: *„u svojoj zbirci"* a kašnje uvijek: *„u našoj zbirci"*. Srce mu je diktovalo ovu raspravu. Upravo se onda radilo o tom, da se taj grad poruši, a njemu je to žao, jer „su u njem — kako veli — naši junački predji prije tri sto i četrdeset godišta svojevoljno i slobodno izabrali Habsburžana Ferdinanda hrvatskim kraljem".

Karakteristično je već u ovoj raspravi, kako nabraja sve gradove područne Cetin gradu, o kojima poslije tiho pomno radi i istražuje. Bavi se i sa rodom Frankopana i drugim odličnim rodovima hrvatskim onih krajeva, koje je na srcu nosio sve do svoje smrti i nastojao, da im povjest razjasni. Ova prva na izvorima samostalno radjena rasprava naviješta nam program budućega rada Radina.

Taj program nije propao, jer je Rade napokon g. 1871. dospio u Zagreb, gdje bio imenovan podbilježnikom županije zagrebačke (15. oktobra). Ovdje u krugu našega književnoga svijeta i kraj procvata akademije znanosti raslo je njegovo pouzdanje u vlastitu snagu, procvao je Rade i podigao se do visine pouzdana izdavača spomenika i savjestna radnika u historijskoj nauci. Što je pomalo u službi napredovao i tek poslije mnogo patnje ipak napokon gotovo pred smrt postao i tajnikom zemaljske vlade, to je bila sreća za knjigu hrvatsku. Rade je samo ne napredujući u službi i časti mogao ostati stalno u Zagrebu. Svaki slobodni časak posveti tomu, da pribere i uredjuje stare spomenike svoje zbirke i da ih dopuni iz zagrebačkih arkiva.

Nije niti u Zagrebu naglo poletio na književno polje. Trebalo je cijele tri godine dok je napisao u „Viencu" (1874. br. 6.) prigodan člančić „*Severin*" bez veće vrijednosti. Sve izgleda, kao da se nije pravo usudjivao izlaziti na vidik sa svojim samostalnim radom. Tekar slijedeće godine, dakle poslije četiri godine, svoga boravka u Zagrebu napisa za „Vienac" (1875. br. 28. 29. 30.) „*Grad Karlovac*". To je radnja promišljena i dotjerana, osnovana na izvorima, od kojih su mnogi „u našoj zbirci" kako veli pisac. Spomenusmo, da je već prije petnaest godina oglasivao Kukuljeviću, da će dati u štampu povjest Karlovca. Sada to tek čini u tri članka, gdje je dodana i povjest Dubovca. Osnova je sasvim ista, koja je u potonjem njegovu većem djelu o gradu Karlovcu. Kano da je napokon probio jaki led plahosti i nepouzdanja u svoju snagu, sada se otvori neprekidni i stalni red njegovih djela u „Viencu", „Matici" i akademiji.

U „Viencu" priopći još iste godine (1875. br. 20. i 21.) pomno obradjenu monografiju o „*Bosiljevu*", u kojoj ma upravo nakrcano novih podataka. Imade osobito za-

nimive crtice za žalostne unutarnje prilike u šestnajstom vijeku, koje će veoma dobro služiti povjestniku hrvatskom. Imade i lijep prinos za obitelj frankopansku, koju prati u svim svojim monografijama.

Obradi zatim veoma pomno „*Dubovac*“ („Vienac“ 1876. br. 52. 53.) Iste godine napisa kao historijsku sliku: „*Nikola Jurišić u Kiseku*“ („Vienac“ 1876. br. 23. i 24.) popularizirano, a i „*Hrvatska garda u Draždjanih*“ („Vienac“ 1876, br. 50.)

A sada idu redom monografije o gradovima: „*Ogulin*“ („Vienac“ 1877. br. 23.—25.), „*Barilović*“ („Vienac“ 1877. br. 30.), „*Lipa*“ („Vienac“ 1878. br. 12.), „*Kamensko*“ („Vienac“ 1878. br. 42. 43.), „*Bihač*“ („Vienac“ 1879. br. 18.—24.), „*Žumberak*“ („Vienac“ 1880. br. 39.—48.), „*Jastrebarsko*“ („Vienac“ 1881. „*Križanić Turanj*“ („Vienac 1882. br. 37.), „*Novigrad na Dobri*“ (Vienac 1882. br. 43.), „*Uspomena na put u slunjskoj krajini*“ („Vienac“ 1883. br. 20.–28.)

Evo vam cijeloga zemljišta, na kojem se je kroz njekoliko godina verao neumorni sudac severinski tražeći svuda stara pisma i proučavajući zemlju i gradove, stare rodove i njihove uspomene. Što rekosmo o Bosiljevu, to vrijedi za sve ove monografije. Sve imadu za unutarnje prilike šestnajstoga vijeka predragocjena gradiva, a osnivaju se poglavito na Radinim zbirkama.

Rade se odvaži i na veće djelo — malo vremena iza onih prvih monografijica u „Viencu“. Slušajući predloge i osnove u odboru „Matice“, gdje je bio odbornik i gospodarski podpredsjednik, najavi, da bi on napisao povjest grada Karlovca u slavu tristogodišnjice osnutka ovoga rodoljubivoga grada. Odbor prihvati, a Rade se primi posla. „Na ovakov rad — veli on — bio sam već prije toga pripravljen kupeći više godina topografske podatke za predjele oko Kupe i Une“. Ipak je osjećao, da

mu gradiva još više treba, zato obredi najprije sve zagrebačke arkive, a zatim se uputi i u Gradac i u Beč, da potraži gradiva za svoju radnju. Proučivši i ove arkive veli: „Ova je knjiga osobito glede starije dobe izradjena poglavito po vrelih iz pomenutih arkiva i zbiraka, dočim je za noviju dobu upotrebljena ponajviše piščeva zbirka rukopisa, zatim arkiv gradski u Karlovcu".

Karlovac je kao jedan od najmladjih gradova za političku istoriju u toliko važan, što je postao glava hrvatskoj vojničkoj krajini, a u vrijeme franceskoga vladanja glava Hrvatske u Napoleonovoj Iliriji. Ovo je obadvoje shvatio Rade, pa je za vrijeme obrane turske pripovijedio sve, što se kretalo iz Karlovca, a pri tom priopćio je i nove gradje. On veli: „da će biti mnogim ugodio, što je stranom u opazkah pod tekstom pojedinih članaka, stranom u dodatku priopćio nekoliko gradje za našu vojnu, kulturnu i crkvenu poviest, što ju je pokupio dosta velikim trudom bivši javnim zvaničnikom u prekokupskih stranah". Ovako postaje Radina knjiga novi izvor za hrvatsko tursko doba. A za francesku dobu jest slika franceskoga vladanja u Hrvatskoj do danas najdetaljnija i najbolja.

Kako je ova knjiga primljena, neka nam svjedoči prevrijedni biskup Dobrila. koji pisa prijatelju ovako, kada je knjigu pročitao (Obzor 1880. br. 96. Izvadak iz pisma doduše anoniman: ali ja znadem od Rade, da je to pismo Dobrilino): „Dočitav poviest i mjestopis grada Karlovca i okolice od R L. položih knjigu u onu - stranu moje male knjižnice, koja je odredjena, da čuva stvari namienjane ponovljenom čitanju ili barem pogledu, kad se koji dogodjaj počima otimati osjećanju. Odlažem tu knjigu s nekim neoznačenim čuvstvom, kakovo osjećamo, kad smo se okriepili dobrom kapljicom, pa ju spremimo u pričuvu uz onu praktičnu: Servata valebunt. Ja nisam

strukovnjak u povjestnici, još manje kritičar od zanata, pa si ni iz daleka ne prisvajam ni znanja ni zvanja za kritiku, nego izrazujem samo osjećaj, kako me se je dojela knjiga o Karlovcu. G. Lopašić je ovom knjigom izpunio prazninu o posebnoj dogodovštini naroda, digao svjetiljku od svjetila. Pisac je pčelinjom marljivosti valjda od svoje mladosti sabirao materijal i slagao u jedinstvo povjestničke nadovezlosti i sklada. Za takov rad hoće se mara i ustrajnosti a bora mi i domoljublja, kakovim se medju mnogimi iztiče Radoslav, a to valja tim više priznati, što se u svem vidi osobita skromnost i čednost. Ja sam dio mladosti u Karlovcu proživio i poznavao nekoje od onih lica, koje L. osobito u periodi francuzke okupacije spominje, pa uvidjam, da o njima iskreno, obzirno i nepristrano piše. Iz načina, kako o Mirku Lopašiću, mnogoljetnom gradskom sudcu piše, nebi, tko toga ne zna, poznati mogao, da o svom otcu piše". Grad Karlovac odlikova svoga rodjenoga sina za ovo djelo začastnim gradjanstvom, čemu se Rade sinovski radovao.

„Matica hrvatska" naumi književnom radnjom g. 1889. proslaviti dvije sto godišnjicu oslobodjenja Like i Slavonije. Rade se ponudi, da će napisati takovo djelo. Brzo svrši posao i napisa: „*Dva hrvatska junaka — Marko Mesić i Luka Ibrišinović*". Luka nije Slavonije oslobodio, a Marko nije sam Like predobio. Opet Rade uzme ova dva čovjeka kao glavne predstavnike samoga naroda pri ovom oslobodjenju. Ne ima dvojbe, da su ova dva čovjeka glavni predstavnici iz srca onoga naroda u Lici i Slavoniji, koji je na njihov glas svom dušom skakao na oružje. U biografiji ovih dviju junaka može se čitati i srce i duša onoga naroda, koga su oni bili jaki kao narodni junaci poslije dvije stotine godina robstva podići sa sigurnom nadom, da će se sada spasiti. Tko roba spašava, taj uvijek riskira, da će ga i pri manjem ne-

uspjehu sam rob zaklati. Da krstaški bojevi nisu uspjeli, najviše krive kršćane Palestine, koji su nepouzdanjem i smutnjom dočekivali svoje osloboditelje iz Europe, tako da se kroz dvije stotine godina nije izmed samih tamošujih kršćana digao niti jedan junak, da ih povede u boj s osjećanjem, da brane i sveti grob i sveta ognjišta svojih otaca. Lopašić je upravo intuitivno pogodio znamenovanje ovih dviju junaka, kojih djela pokazuju, da narod hrvatski i pod turskim jarmom još nije bio izgubio svoje srce i dušu narodnu.

I u ovom djelu obradio je, kako veli, svoje bilješke, koje je od mnogo godina kupio po raznim arkivima u Zagrebu, Budimu, Gradcu, Beču i Ljubljani. „Tek neznatan dio gradje za ovaj spis nadjoh u štampanih knjigah“ — veli opet. Imao sam i ja istu dobu potanko proučavati, pak sam se uvjerio, da je rekao cijelu istinu, premda ne citira svojih izvora. To je dakako činio zato, „da mu se djelo ne poveća i čitanje ne otegoti“.

Opet se vraćamo na zemljište, na kojem se Rade slobodnije kreće, nego li ijedan od nas historika njegovih drugova. Gradovima na Uni rijeci namijeni djelo: *„Bihać i bihaćka krajina“ Zagreb 1890. sa zemljopisnom kartom.* Ovdje je povjest Bihaća, Biele stiene, Brekovice, Buševića, Bužima, Cazina, Hresna, Izačića, Jezerskoga, Kladuše, Krupe, Menića, Mutnika, Obrovca, Ostrožca, Otoka, Peći, Podzvizda i Vranograča, Ripča, Sokolca, Sturlića, Todorova, Tržca, sa dodatkom listina. Malo ima krajeva ne samo u Hrvatskoj, nego i u svijetu, gdje bi se na tako malom prostoru prikazivalo toliko gradova. Većina ih je dogradjena u drugoj poli 15. vijeka, a svi su pali u šestnajstom vijeku. Ako je njihova gradnja ubijala jadni puk hrvatski onih krajeva, ali oko njih natapao je zemlju cio narod hrvatski kroz cijeli šestnajsti

vijek, dok nije linija obranbena pala na Uni. Tako je u ovoj knjizi veliki dio krvave povjesti hrvatske.

Lopašić je osim mnogih zbiraka upotrebio pri ovom djelu jedan do sada nauci nepoznati arkiv, grofova Blagajskih u Boštajnu u Krajnskoj. Mnogo vijesti iznenadjuje i strukovnoga povjestnika. „Pročitao sam dva puta čitavu knjigu — veli prof. Klaić u „Viencu“ 1891. br. 5. — upamtio silu detalja, razsvietlio duševnim svjetlom prošlost onih krajeva, tako da sam duševnim okom jasno gledao staru Bihaćku krajinu s bielimi gradovi, hrvatskimi plemeni i knezovi: njihov život, njihove borbe, njihovu tužnu propast i eksodus u posavske i podravske krajeve, sve sam to gledao i s Lopašićevimi junaci osjećao i plakao... Lopašićeva knjiga nije roman, ni pripoviest, a ni zbirka pjesama, već historijsko djelo bez ikakve tendencije, nego jedino da nam istumači prošlost Bihaćke krajine. Ona je prava mozaik-radnja sastavljena od stotine i stotine viesti i podataka. Ovakova djela čitaju se jedan put, možda i dva puta, kako sam i ja učinio, a onda se ne bacaju u zapećak nego se pomno sahrane u knjižnicu, da se u njih gleda, kada što uztreba. Ona su kao i rječnici pa kao što u rječniku treba da svaki čas zaviriš, tako ti je u te vrsti knjige mnogo puta, tražiti ako se u obće zanimaš za ono, o čem pišu. A opet toliko ima čisto nova arkivalnoga gradiva, da ovoga djela niti ne može niti ne smije kritizovati čovjek, koji samo poznaje tiskane izvore“.

Dok je Rade u Matici priopćivao samostalne svoje radnje namijeni akademiji svoje bogate zbirke, da ih malo po malo za štampu pripravi i u „Monumentima“ i „Starinama“ objelodani. Akademija učini ga god. 1883. svojim članom dopisnikom. Već je onda bila akademija prihvatila, da štampa njegov veliki zbornik za povjest krajine.

Rade je osim arkivalija nabranih u Pokupju i u Zagrebu do tri puta polazio u Gradac, Ljubljanu i u Beč. Tražio je prvi put (1879.) u ratnom ministarstvu podataka za svoj Karlovac. Drugi put polazio je u Beč kao poslanik hrvatske vlade radi pitanja žumberačkoga (1881.). Treći put poduprla ga dapače vlada, da dovrši svoje već započete i pripravljene zbirke (1885.). Četvrti put imao je učiniti križni put u Budimpeštu radi arkivalija hrvatskih (1887.), komu se je jadan toliko ali badava otimao. Nije bez velikoga ploda i njegovo putovanje od Karlovca pa kroz sve zapadne krajeve Hrvatske sve do Jadranskoga mora, da po nalogu vlade obadje sve gradove i izvijesti o arkivalijama, kako ćemo još imati priliku govoriti. Svaki put sabire on gradivo ne samo za onaj predmet, koji mu je bio onaj čas na rukama, već je pazio na sve, što bi se doticalo povjesti hrvatske. Pa koliko je toga nakupio? Čovjek se mora diviti, koliko je svojom rukom dospio prepisati.

Prvo veće djelo najznatniji plod njegovih putovanja bilo je: *Acta historiam confinii militaris croatici illustrantia. Tom. I. (1884.) 1479.—1610., II. (1885.) 1610.—1693.) III. (1889.) 1531.—1790.* Na prvi mah vidite, da je treći svezak kao dopunjak obadvim prvima postao iza trećega bečkoga putovanja, jer eno počimlju spomenici iznova od godine 1531. Oduzmi mali broj isprava, koji je već prije ovoga zbornika štampan, koje je opet Rade po izvornicima ispravio, sve je drugo prvi put izašlo na svijet. Sve je novo i učenomu svijetu bilo.

Ono je danas najznamenitija zbirka za povjest hrvatske krajine. Nitko ne može pisati povjesti obrane Hrvatske i susjednih zemalja, a da se ne služi ovom zbirkom. Ovo bi bilo za znanost sve, time bi se rekla velika pohvala sabiraču ove zbirke. Ali za biografiju nije to sve. Ovi mnogi njemačkim jezikom pisani spisi kazuju nam, zašto

premalo rekosmo. Nijemac hoće na silu, da savija svoje gnijezdo u srcu hrvatskoga naroda. Srce naše zemlje hoće da izreže za svoju domenu. To je tužno za hrvatsko srce. Tražiti o tom spomenike, prekapati arkive, trošiti svoje malene činovničke dohodke, prepisivati iz svakojakih zamrljanih papira i u kasno doba noći poslije dnevnih muka u uredu, i nikada se ne umoriti pored svih boli, koje ti kao Hrvatu mnogo puta oni njemački papiri pisani na hrvatskoj zemlji proti Hrvatskoj upravo u srce udaraju, tu može malaksati i jači duh i žarko patriotičko srce. Uzmite samo ovu izreku iz predgovora ovim spomenicima: „Žalostnu sliku, kako je Hrvat i u ono doba u vlastitoj svojoj domovini muke i nevolje podnašao od tudjih nametnika, predočuje nam pravda i tegoba starinskoga hrvatskoga plemića Antuna Mikulanića, kojemu u borbi proti njemačkim mogućnikom nije mogao pomoći niti tadanji ban Tomo Erdedi ni hrvatski sabor, koji se je bio zauzeo za svoga zemljaka kod samoga kralja".

Vi znate, da si historici a i ljudi drugih struka biraju one predmete za nauku, koji su im osobito dragi. Mnogi umnici preveć se zalete u obradjivanje jednoga omiljeloga predmeta i zanemare mnogo puta najglavnije, možda i ukupni predmet. Rade sabire tugu, ali sabire i radosti, jer pored ove sile tudje traži svuda i nalazi i snagu svoga naroda. Gledajte radnje njegove na osnovu ovih spomenika! U svima provlači se kao zlatna nit, da traži i nalazi i hrvatsko junaštvo u obrani domovine na krajini. Rade priopći i u *Starinama* lijepih podataka najviše za historiju 16. i 17. vijeka. U knjizi XV. (str. 114. do 155.) ima „*Nekoliko priloga za poviest Petra Zrinskoga i Franje Frankopana*", kojima znatno razsvjetljuju unutarnje prilike naše domovine za vrijeme ovih tužnih zgoda. U knjizi XVII. (str. 151.—232.) i XIX. (str. 1. do 81.) ima: „*Prilozi za poviest Hrvatsku XVI. i XVII.*

rieka iz štajerskoga zemaljskoga arkiva u Gradcu", koji idu od god. 1529.—1599. dakle samo za 16. vijek, dočim je nastavak za 17. vijek tek spremao. Ove bilješke su gotovo kao anali neprilika na krajini tako zvanoj slavonskoj i upravo su nužni historiku hrvatskomu, da ih drži pri ruci, kada piše o dogodjajima onoga vijeka. U knjizi XXIV. (str. 41.—112.) „*Novi prilozi za poviest urote Petra Zrinskoga i kneza Franje Krste Frankopana*" opet donose spomenike „po kojih bi lako mogli prosuditi — kako veli — koliki zamašaj uzeo je sam pokret u Hrvatskoj, koliko se isti dojmio naših predja, u koliko su Hrvati u pokretu sudjelovali. Napokon u knjizi XXVI. (str. 134.—138.) donosi: „*Hrvatski izvještaj o velikom dubrovačkom potresu*", koji je, čini se, tek prevod. U istom svesku podade nam: „*Spomenici Tržačkih Frankopana*" (str. 201.—330.). Spise ove (1591.—1672.) — veli on — nadjoh po nješto na dvorovih manje vlastele u okolici karlovačkoj, dok sam u Severinu javnim zvaničnikom bio, a veći dio prepisah u raznih arkivih. Listine ove biti će hrvatskom rodoljubu tim milije, što su kao što većina Frankopanskih spisa pisane hrvatskim jezikom, kojim su se Frankopani osobito medju sobom u obitelji i u dopisivanju i obćenju sa svojimi vazali i podanici malo ne izključivo služili". Rade doprinese u ovoj zbirci i popis Frankopanskih spisa u Porpetu u Italiji, za koje ima da bude briga naše akademije, da se u prepisu domovini što prije povrate. Zatim podade i rodoslov Frankopana do sada sigurno najbolji o toj granatoj obitelji hrvatskoj. Napokon o XXVI. knjizi imademo posljednju njegovu radnju: „*Prilozi za poviest protestanata u Hrvatskoj*" (str. 162.—195.) od g. 1557. do 1712. Protestantizam nije dolazio u Hrvatsku kao potres, koji bi iz temelja makao cijelu zemlju, već samo kao vijavica, koja se je već izvila u susjednim zemljama.

Za kulturnu i literarnu našu povjest XVI. vijeka ostaje znamenit. U ovim spomenicima pokazuje njegovu razgranjenost po gradovima i obiteljima toliko, koliko nije do sada nitko prikazivao. Jošte je predao za „Starine“ „*Spomenici o Slavoniji XVII. vijeka*“, ponajviše iz biskupskoga arkiva, zatim: „*Hrvatske garde na dvorovima njemačkih knezova izbornika u Draždjanih i u Potsdamu*“, koje je već akademija prihvatila, da se štampaju „Starinama“.

Do ovdje ide Radin rad, koliko ga je on sam doživio objelodanjena. Ali najznatnije zbirke svoje, koje je tek posljednje četiri godine u teškoj svojoj bolesti uredjivao, ostadoše nama kao baština, da učinimo od njih radost svemu narodu.

II.

Radina ostavina.

Rade umre dne 25. aprila 1893. u naručju svoje blage žene Ane rodjene Alberti. Četiri je godine poboljevao, bivao na dopustu, dok ne bude koncem februara 1891. umirovljen. Ovo tužno njegovo vrijeme doneslo je pravi blagoslov božji za knjigu našu. U ovo doba tek je pregledao Rade, što je u svem svojem životu stekao. Zakapajući se medju svoje papire stao ih slagati po skupinama, prepisivao pomno za štampu i razvijao djelatnost najsnažnijega čovjeka. U ovo doba dovrši i dade u štampu svoje: „*Hrvatske urbare*“. to je zbirka hrvatskim jezikom pisanih urbara od god. 1436. pa sve do pod kraj sedamnajstoga vijeka. Ovo je prvo djelo ove vrsti u knjizi hrvatskoj, koja nam rasklapa cijelu sliku o domaćim prilikama našega naroda kroz više vjekova. U ovoj knjizi su gotovo svi urbari od Karlovca do Jadranskoga mora, dakle na pravom pravcatom Radinom zemljištu. Važno je to znati. Rade je sve to sabirao kroz decenija. Srce

će zaigrati svakomu Hrvatu, kada vidi ovu množinu hrvatskim jezikom pisanih spomenika. Filolozi i juriste natjecat će se s historikom, da se što više okoriste. Svi mogu i s pouzdanjem upotrebljivati ovu obilnu i krasnu zbirku, jer je Rade gotovo svuda bio na licu onih mjesta, o kojima ovi urbari rade. Puno je starih pojmova prvi put Rade protumačio, puno topografijskoga gradiva dobro razjasnio. Svakomu urbaru dade on i uvod historijski. Kao da je upravo htio sjati velikim svojim znanjem o prilikama gradova i obitelji, kojih se tiču ovi urbari, nakrcao je u ove uvode sve, što je samo mogao smoći iz svoje bogate riznice rodoslovne i topografijske onih milih njemu krajeva. Pravo je imao, kada se je nadao velikom dojmu, koji će učiniti ovo djelo u našem i stranom, osobito slavenskom svijetu. Teško mu je bilo umrijeti, a da ovo djelo ostavi negotovo. I nije mu svršetka doživio.

Što su u jednu ruku urbari rasvijetlili unutarnje prilike, to bi povjesti gradova oko Kupe i Korane prikazali jasnu sliku vanjskih prilika. „*Oko Kupe i Korane. Stari gradovi, manastiri, občine*“. To je naslov djelu, kojega je nacrt predao „Matici hrvatskoj“ pismom od 8. veljače 1893., dakle dva mjeseca prije svoje smrti. U ovoj zbirci opisano je dvadeset i pet gradova i občina, i to: Barilović, Belaj, Blagaj na Korani, Bosiljevo, Budački, Cetin, Draganići, Kamensko, Klokoč, Kremen, Križanić turanj, Krstinja, Lipa, Novigrad, Ozalj, Perna, Petrovac, Ribnik, Severin, Skrad, Steničnjak, Svetice, Sv. Petar na Mrežnici, Švarča, Zvečaj. Neka ob ovoj knjizi on sam govori. Evo kako ju najavi Matici: „Pisana je načinom, kao što i „Bihać i bihaćka krajina“, a čitat će se isto tako rado, kako se nadam. Zanimljivo je, što u cieloj Hrvatskoj ne ima na okupu toliko uzdržanih gradova, koliko upravo oko Karlovca, pa će zato ilustracije goditi. Iste kao što i gradju za njih priskrbit ću i naznačiti gosp. tajniku.

„Trošak neće biti razmjerno velik, a biti će liepa knjiga s kipci. Opis mjesta bit će vjeran, jer sam ja sva mjesta u knjizi naznačena barem nekoliko puta, a nekoja i po sto puta osobno pohodio. Knjiga će obsizati 16 a najviše 18 tabaka. Veliki dio teritorija, koji se u ovoj mojoj knjizi opisuje, naseljen je u XVII. vijeku narodom iz Bosne, uslied čega je prošlost osobito oko Korane i pod Petrovom gorom ponajviše nejasna, a treba ju razsvietliti. Ako Bog da do ljeta moći ću predati još jedan svezak „Modruš i Vinodol“ i tako dobit ćemo barem za jednu stranu naše domovine tako zvani „Schlösser-Buch“, koji ima svaka kulturna zemlja, a svaki narod te knjige rado čita“. Nije jadan dospio niti da on knjigu posvema dovrši, jer ga preteče smrt. Smrt ga zatekla upravo pri svršetku ovoga djela, u kojem nije napisana povjest Ozlja niti Ribnika, što se sada ima dopuniti, da cijelo djelo uzmogne proći medju Matičinim knjigama u svijet.

Sada dospjevamo, da progovorimo o nedogotovljenim zbirkama i arkivu. Ako je Rade i rado i pohlepno i neumorno sabirao sve stare spomenike o povjesti svoga naroda, opet je pomamnim zanosom hvatao svako starije hrvatsko pismo u svoje zbirke. Rekosmo, da mu je teško bilo umrijeti, jer još nije vidio dovršene svoje hrvatskim jezikom pisane urbare. Nije mu manja žalost bila, koja je ječila iz njegovih posljednjih riječi, „prerano je došlo“ — što nije dovršio bio svojih hrvatskih spomenika. „*Acta croatica*“. Tako on sam nazivlje svoju zbirku, u kojoj imade do šest stotina hrvatskih listina, poslanica i inih spisa pisanih glagolicom, ćirilicom i latinicom, koji teku od 1288.—1600. Zbirka ima da dopuni poznatu zbirku Kukuljevićevu. Od ove zbirke odlučio je jednu manju zbirku „*Poslanice hrvatske XV. i XVI. vijeka*“ za koju je mislio, da bi se imala štampati napose. Zbirka imade puno vijesti o sukobima s Turcima. Tu su vlastoručna

pisma Nikole Zrinskoga, Ivana i Jurja Lenkovića, Franje Slunjskoga itd., koja stoje uz prepise. Ovu je zbirku smatrao za posve gotovu. Napisao joj i kratki predgovor. Bila mu je osobito draga, a mislio je, da bi se njome osobito osvajala hrvatska publika. Zanimivo je upravo, da znameniti ljudi n. pr. Jurišić Nikola, Keglević Petar, Kružić Petar pišu pisma hrvatska samo ćirilicom i glagolicom, a da potpisuju i inojezične spise samo hrvatski jednim ili drugim pismom.

Nije njegovo sabiranje prestalo sa XVI vijekom. On sabra skoro toliku zbirku: „*Hrvatske listine XVII. vijeka*". Već iščezavaju glagolske i ćirilske listine. Premašuju već listine pisane latinicom. Upravo je zanimivo, kako u XVI. vijeku tko piše hrvatski piše ćirilicom i glagolicom, a u 17. već gotovo sve latinicom.

Ali Rade se ne sustavlja samo na latinicom pisanim hrvatskim pismima, već traži i latinska pisma, pod kojima dolazi koji podpis glagolicom ili ćirilicom. Imade bilježaka, iz kojih izlazi, da je Rade spremao radnju o vremenu i prostoru glagolice i ćirilice u Hrvatskoj. Od mora do Zagreba široko je polje i jednomu i drugomu pismu, koje se ipak sve više suzuje. I za XVII. vijek učinio je i odijelio od listina: „*Poslanice hrvatske XVII. vijeka*" od god. 1610.—1700. Ima ovdje originala i prepisa. Ima i mala zbirčica poslanica prepisanih rukom Stanka Vraza. Poslanice su većinom od osoba važnih u javnom životu Hrvatske, zato će biti vrijedne za unutarnju sliku naše zemlje u XVII. vijeku.

Zašto je Rade od ovih krasnih zbiraka odlučio i učinio pod posebnim naslovom zbirku: „*Stariji hrvatski zakoni i naredbe tičuće se narodnoga gospodarstva, trgovine, ratarstva i obrta od g. 1395. pa do XVIII. vijeka* — toga ne znam. Veoma dragocjene su odredbe pojedinih općina. Najdragocjenija mi se vidi naredba od 1577. o

pobiranju tridesetnice u Senju, gdje nam se prikazuje cijela slika trgovine na jadranskom moru u XVI. vijeku. Po mome mnijenju sve ove skupine imadu doći u jednu cjelinu hrvatskih spomenika. Cijela će ova zbirka biti veća od Kukuljevićevih „Acta croatica", a koliko sam ju pregledao mislim, da historijskoga gradiva i više ima. Treba je ipak do konačne spreme za štampu sve revidirati i konačno urediti. Taj zahvalni posao nadajmo se, da će naći, ako Bog da, čovjeka u ovoj akademiji, da dovrši djelo, kojim će se moći ponositi i akademija i narod hrvatski.

Do ove zbirke po svom znamenovanju stoji: „*Monumenta ecclesiae graeco-orientalis in Croatia et Slavonia*" u dva jaka toma. U prvom su bulle papa, privilegija carska, odluke raznih vlada i biskupa. U drugom su rasprave: Vinkovićeva o vlaškoj biskupiji g. 1640., Petretićeva o historiji Vlaha, Zorčićeva hrvatski pisana dogmatička rasprava, rasprava o Marči, Simon Filipović o Marči. Ova je zbirka spremna za štampu. Ide od god. 1595., pa doseže i XVIII. vijek. Spomenici su iz hrvatskih i austrijskih arkiva. Pored svega, što je ob ovom predmetu štampano, smijemo reći, da će biti najpotpunija.

Manje je spreman drugi svezak *urbara*. Rade je za drugi svezak uzeo urbare latinske. Ima u ovoj zbirci trinaest urbara Novoga u primorju i Novoga u Istri, Hreljina, Grobnika, Grižana, Fužina, samostana zagrebačkoga, sv. Klare, Dubovca, Rečice, Bencetića, Božjakovine i primorskih Frankopanskih imanja u originalu i prepisima iz novije dobe. Ovdje je samo grubi materijal. Tko preuzme urediti ovaj drugi svezak urbara, moći će ga upotrebiti. Ali morati će još mnogo raditi. U ovom poslu jeste u opće jošte veliko polje rada, na kojem će trebati još mnogo snažnih ruku.

„Monumenta Habsburgica“ dosta je spremna za štampu. Ima tude do pet stotina poslanica za povjest XVI. vijeka. Spomenici počimlju sa godinom 1527. i idu preko godine 1600. Za dobu Ferdinanda I. ima ovdje do tri stotine spomenika iz svih arkiva, koje je Rade posjetio. Jamačno će ih budući izdavatelj složiti s onim spomenicima, što ih već imamo spremne za štampu iz bečkoga tajnoga arkiva. Jedni i drugi popunit će tako sliku, dopunjenu još i našim saborima, da ćemo imati povjest hrvatsku XVI. vijeka jasnu kao na dlanu. „Zbirka ova — veli u opasci Rade — osim moje zbirke popunjena je ponajviše iz ljubljanskoga, zatim gradačkoga, ratnoga i financijalnoga ministarstva u Beču, zemaljskoga i biskupskoga u Zagrebu, te ponješto budimskoga arkiva. Datume trebat će opredijeliti po historijskom koledaru. Što sam ja naznačio, naveo sam ili po izričnom datumu u listinah ili iz moje glave kombinirajuć i bez svakoga pomagala. O sabiranju napisat ću spomenicu, kad bude trebalo. Na koliko nije naznačeno, gdje su izvornici, to se nalaze ponajviše u mene, te ću ih predati akademiji za čuvanje“. Po ovoj bilješci vidite, da ni sam nije sudio, da bi ova zbirka bila posvema gotova.

Na ovu zbirku najbolje se naslanjaju: *„Pisma zagrebačkim biskupom upravljena u XVII. vieku“*. Biskupski arkiv najzanimiviji je od svih naših arkiva sa svojom zbirkom „Epistolae“. Biskupi zagrebački i u političnoj hrvatskoj povjesti stoje na prvom mjestu iza bana. Na njih se obraćaju i iz zemlje i izvan zemlje ljudi i obavještuju ih o raznim zgodama. Zato mora da bude mnogo povjestnoga gradiva u pismima, koja ovi primaju sa raznih strana. „Kada su odnesena naša arkivalija“, veli Rade, „pobojao sam se, da se što slična ne dogodi i s ovim epistolama, pak sam navalio prepisivati“. I prepisao je

veliki broj najzanimivijih poslanica, u kojima se pred nama raskriva osobito unutarnja slika XVII. vijeka.

Manja je zbirka ali nije manje važna *„Posljednji Zrinski Nikola i Petar u suvremenih spomenicih“* 1619. do 1671. Pod ovim naslovom mislio je Rade dati u štampu hrvatska i latinska pisma ove dvojice banova i njihovih službenika. Ima tude i povelja, ali mnogo je zanimivija korespondencija, koja nam slika političke prilike XVII. vijeka.

Ovo su veće zbirke više ili manje pripravljene za štampu. Imade i manjih zbiraka i Radinih prepisa. Izmed tih spominjemo: *„Instrumenta comitum Babonić Blagaj“* 1218.—1575. uz obilno rodoslovje obitelji Blagaja. U ovoj zbirci imademo prepisan arkiv, koliko ga ima danas u posljednjega Blagaja u Boštajnu u Kranjskoj, koji se rado spominje svojih djedova, premda danas ni riječi hrvatske ne zna. Većim su dijelom listine, koje će dobro doći za Codex diplomaticus. A tako i njegov drugi zbornik: *„Prepisi i listine srednjega vijeka“*, koji idu od XIII. vijeka.

„Spisi o buni kneza Franje Rakocia“ 1703.—1712. najviše iz biskupskoga arkiva, koji nam rasvjetljuju kako je učestvovala Hrvatska pri toj buni. Ova zbirka donosi nova svjetla.

„Nastavak krajiških spomenika“ nastavio je zbirku, u kojoj imade puno hrvatskih pisama XVII. i XVIII. vijeka. Svakako se imadu hrvatska pisma prenesti u onu glavnu skupinu hrvatskih spomenika.

„Bilješke tičuće se krajine“ pocrpao je iz arkiva ratnoga ministarstva i to iz dviju ogromnih registara, koji imadu naslove: 1. Chronologischer Akten Auszug über die Organisirung der k. k. Karlstädter und Warasdiner Militärgrenze 1547.—1800. 2. Chronologischer Akten Auszug über die Organisirung der k. k. Slavonischen Mili-

tärgrenze 1685.—1803. „Osobito sam bilježio“ — veli Rade — „regesta tičuća se organizacije krajine, naseljivanje naroda, crkvenih odnošaja itd.

„*Pisma o odnošajih sa pograničnimi Turci u Hrvatskoj*“ počam od g. 1620. vrijedna su spomena i radi prilika na krajini, a pisana su naravno sva hrvatski.

Dolaze još „*Razne spomenice i bilješke*“ kako je Rade naslovio posebni fascikul. Izmed tih bilježaka vrijedan je spomena: „*Izvještaj o arkivima počamši od Ogulina do mora g. 1886.*“. Zemaljska vlada prihvatila je bila one godine dobru misao, da se ispitaju arkivi po cijeloj zemlji, pa da se snesu u zemaljski arkiv, koji bi spomenike sačuvao od propasti i omogućio njihovu porabu učenom svijetu. Rade je bio poslan s profesorom Magdićem u Primorje. Ovdje je pred nama njegov izvještaj, koji će dobro doći u naše „Starine“. Ovaj izvještaj neka bude početak veoma važnoj i za nas najmužnijoj novoj ali daj Bože i stalnoj rubrici u našim „Starinama“: „*Opisi domaćih i stranih arkiva*“, to bi se bilo imalo učiniti kao prvi početak pri osnutku akademije, to bi se bilo imalo učiniti još i prije pedeset godina. Ovakvi opisi jesu prvi temelji Pertzovim „Monumenta Germaniae“. Ovakovi opisi osigurat će stalni napredak našoj akademiji. Što smo do sada zanemarili, to moramo što prije započeti i što jače nastaviti.

Time bi bili gotovi u glavnim crtama sa zbirkama našega Radoslava, i to samo s onima, koje se više ili manje spremaju za štampu. Sve skupa imale bi iznesti do dvije stotine štampanih araka. Ali gdje su još druge zbirke ili pravi arkiv Radin do stotine fascikula. Nećemo ih opisivati, već očekujmo, da će u onoj stalnoj rubrici budućoj u „Starinama“ opisa naših arkiva biti opisan i znatni arkiv Radoslava Lopašića.

Pogledajte sada moja gospodo u duhu sa mnom zajedno i promjerite ne dugi život našega Radoslava, jer je umro u pedeset i sedmoj godini. Uzmite da se je sav ovaj za jedan ne dugi život ogromni plod izvijao kroz trideset godina. Uzmite, da on za sav ovaj rad nije imao a ma nikakve priprave. Uzmite, da je on kao javni službenik i danju i noću morao sebi krasti vrijeme, koje bi si kao čovjek morao priuštiti za odmor. Sve to uzmite, pak ćete sa mnom morati zaključiti, da Radi ide mjesto u redu najidealnijih i najpožrtvovnijih patriota naše dobe.

Zanimat će vas jošte jedna bilješka Radina, koja glasi: *Ako Bog da pisat ću* još o občini Turopoljskoj i županiji Zagrebačkoj, o županiji Moravečkoj, o županiji Rovišćkoj, o županiji Garešniškoj i o Gariću, o Moslavini, o Vugri i Čučerju, o županiji Čazmanskoj, Ivanićkoj i Dubravskoj, o varošu Samoboru, o županiji Podgori i o Jaski, o županiji Goričkoj, o Ribniku, o Kostajnici, o knezovih Zrinskih, o gorskom kotaru, o občini Cirkveno o obiteljima Tompa, Delišimunović, Gerec, Konjski, Mogorić, o Metliki i Černomlju, o županiji bužanskoj u Lici, o županiji Sanskoj, Vrbaškoj i Dubičkoj, o Celjskih knezovih u Hrvatskoj.

U ovim naslovima doslikao je sam Rade čedne i poštene ciljeve svega svoga radinoga života. Što je mukotrpno prije trideset godina započimao, pri tom je ostao i to je mislio s Božjom pomoću dovršiti. U staru topografiju, u povjest gradova i obitelji trudio se unesti svjetla i pomoći nauci hrvatskoj. Nije si postavljao viših ciljeva, kojih ne bi bio mogao dostignuti. Nije tražio niti velikih priznanja niti odlikovanja, a veselila su ga najviše prijateljska odobravanja. Tko je od nas želio iz njegovih zbiraka, dao mu je. Sam nam je ponudjao bez zavisti upravo bratinskom srčanosti. Ostavio je malo imetka i s njime

je želio puno više učiniti osobito svomu rodu, nego što je mogao. Glavni mu je baštinik ova akademija, jer je pomoću našega mecene stekla njegovu ostavinu, koju je on i sam namjenjivao našemu zavodu. Zahvalni uzkliknimo: Slava neumornomu i milomu drugu našemu Radoslavu Lopašiću.

Dr. IVAN BROZ.

Napisao dr. A. Musić.

Ivan Krst. Broz rodio se dne 21. siječnja 1852. u Klancu u hrvatskom Zagorju od oca Ivana i matere Kristine rodjene Ivekovićeve. Otac mu je bio bravar. On nije dočekao smrti svoga sina, dok je materi bilo sudjeno da nadživi svoga ljubimca. Osim našega Ivana odgojili su roditelji još četiri sina, od kojih su trojica obrtnici, a jedan (Kvirin) učitelj u Goli. Tri razreda osnovne škole svršio je Ivan u Klancu, a četvrti u Varaždinu. Pokazavši se sposoban za više nauke, podje u gimnaziju. Franciskani karlovački dali su mu oskrbu, te je u gimnaziji karlovačkoj svršio prvi i drugi razred gg. 1864/5—1865/6. U trećem i četvrtom razredu našao je oskrbu u nadbiskupskoj orfanotrofiji požeškoj, a u petom i šestom u nadbiskupskoj orfanotrofiji zagrebačkoj. Svršivši šesti razred prijedje u nadbiskupski licej, gdje je svršio sedmi i osmi razred, a onda u gimnaziji zagrebačkoj položio ispit zrelosti g. 1872. Kao sve razrede gimnazijske, tako je i ispit zrelosti svršio s odlikom. Budući da su njegovi poglavari sjemenišni u njega opazili osobitu darovitost, bude poslan u Innsbruck, da na tamošnjem sveučilištu sluša bogoslovlje. Tu je probavio dvije godine zanimajući se ponajviše povješću i istočnim jezicima. Kad se ono g. 1874. otvorilo sveučilište u Zagrebu, istupi iz sjemeništa nadajući se, da će u Zagrebu naći sredstava, da se posveti učiteljskomu zvanju, za koje je imao više volje nego za svećeničko. Vrativši se u Zagreb bude za g. 1874/5. postavljen namjesnim učiteljem u realci zagrebačkoj. Nada-

jući se stipendiji upiše se početkom školske godine 1875/6. kao redovit slušalac u sveučilište, ali budući da mu se nada izjalovila, ostao je još i te godine u realci i prestao polaziti predavanja u sveučilištu. Istom za g. 1876/7. dopitala mu je visoka kr. zemaljska vlada stipendiju, te se mogao kao redovit slušalac upisati u sveučilište, ali je za vrijeme čitavoga trogodišta sveučilišnoga ostao pomoćni učitelj u realci. U sveučilištu je slušao predavanja iz hrvatskoga jezika, historije i geografije, a u realci je poučavao u hrvatskom i njemačkom jeziku. Svršivši g. 1878/9 nauke sveučilišne prijavi se za ispit iz hrvatskoga jezika za čitavu gimnaziju, a iz historije i geografije za nižu gimnaziju. God. 1879/80. izradjivao je ispitne radnje. S osobitom je brigom nastojao oko hrvatske radnje, koja se ticala Kurelčevih Jački, pa je i stekla potpuno priznanje gosp. profesora A. Pavića. Za godinu 1880/1. bude postavljen namjesnim učiteljem u realci osječkoj. Iz Osijeka je u svibnju g. 1881. došao u Zagreb na ispit, koji je i položio. U ferijama iste godine bude imenovan pravim učiteljem u realci osječkoj, a na to se u Zagrebu vjenča s gospodjicom Krescencijom Žyborskom, kćerju kr. katastralnoga nadzornika g. Vilima Žyborskoga, s kojom je do svoje smrti živio u najsretnijem braku. Iz toga se braka rodilo dvoje djece, koje oboje živi: Zlata (g. 1882. u Osijeku) i Branko (g. 1884. u Požezi). Razumljivo je, da je kao čovjek, koji hoće da radi na znanstvenom polju, želio, da službuje u Zagrebu, kamo ga je vabilo i to, što su roditelji njegove supruge živjeli u Zagrebu. G. 1883. bude doduše premješten iz Osijeka, gdje je službovao tri godine, ali ne u Zagreb, nego u Požegu. Istom godinu dana iza toga g. 1884. ispuni mu se vruća želja te dodje u gimnaziju zagrebačku za profesora hrvatskoga jezika.

S dolaskom u Zagreb počinje se nova perioda u životu Brozovu, perioda intenzivnijega, samostalnijega i svestranijega rada. Cijeneći književne zasluge njegove i videći, da bi njegov savjet bio od koristi Matici hrvatskoj, izabere ga glavna skupština Matice hrvatske g. 1885. u odbor Matičin, a odbor mu odmah povjeri redakciju Matičina zbornika narodnih pjesama. U Zagrebu izvede Broz i svoj davnašnji naum: on položi stroge ispite iz hrvatskoga jezika kao glavnoga, a hrvatske historije kao sporednoga predmeta, te bude o Božiću g 1888. promoviran za doktora filozofije. Doktorska mu je disertacija radila o imperativu u hrvatskom jeziku. Kako je stručne nauke svoje svršio u Zagrebu, živo je želio, da bi ih bar jedan semestar slušao u Beču, a još je življe želio, da bi neko vrijeme boravio u Dubrovniku, a onda proputovao Hercegovinu i Crnu goru, da bi na svoje uši čuo, kako se onuda govori i pjeva, što bi mu bilo od velike koristi kod uredjivanja narodnih pjesama Matičinih. Visoka je kr. zemaljska vlada došla u susret i tima željama Brozovima te mu je za g. 1889/90. podijelila dopust i potporu. I tako je zimski semestar te godine proveo u Beču slušajući predavanja profesora Jagića i radeći u seminaru za slavensku filologiju. A na proljeće g. 1890. zaputio je u Dalmaciju, poimence u Dubrovnik, gdje je ostao par mjeseci, a odande u južnu Crnu goru i u južnu Hercegovinu. Na putu se imao boriti s kojekakvim neprilikama, ali ih je sretno nadvladao sve i vratio se kući — s Palmotićevom Atalantom i punom torbom jezičnih bilježaka.

Kad je zimi g. 1892. izišao njegov Hrvatski pravopis, zamolili su ga učitelji i učiteljice osnovnih škola zagrebačkih, da bi im u nizu predavanja razložio načela novoga pravopisa. On se toj molbi drage volje odazvao, a učitelji su i učiteljice predavanje njegovo pratili s ve-

likim zanimanjem i priznali, da im je donijelo veliku korist.

G. 1892. pokazala je i Jugoslavenska akademija, da cijeni njegov znanstveni rad, te ga je izabrala svojim članom dopisnikom.

U Broza je bio jak duh i snažna volja, ali slabo tijelo. A neprestani rad slabio ga je još većma. Posljednjih se godina često tužio na želudac. Ali kad bi god obolio, nekoliko dana počinka povratilo bi mu opet zdravlje. Tako je obolio i koncem studenoga 1893. Ali ovaj se put nikako nije mogao oporaviti. Liječnici su konstatirali čirove u želucu i anemiju. Neko se vrijeme činilo, da će preboljeti, ali onda je bolest s tim žešće navalila. Učinilo se sve, što je mogla učiniti liječnička vještina prvih liječnika zagrebačkih; dobra supruga njegova njegovala ga je uz požrtvovnu pomoć svoga roda brižno, da se brižnija njega ne može ni zamisliti. Ali sve to nije mu moglo spasti dragoga života. On je sâm trpio strpljivo i gotovo do posljednjega časa nadao se, da će ozdraviti. Preminuo je blago i mirno na sam Božić u $3^1/_2$ sata po podne.

Koliko se Broz cijenio, pokazao je sjajni sprovod, koji se obavio dne 27. prosinca po podne. Posljednju mu je počast iskazala visoka kr. zemaljska vlada, svi znanstveni, književni i učevni zavodi zagrebački i mnoštvo prijatelja i štovalaca njegovih. Kad se krasnim vijencima iskićeni lijes spustio u grob, rekao je pobratim pokojnikov, g. ravnatelj H. Badalić ganutljivo slovo, u kojem se u ime učitelja i književnika hrvatskih oprostio s nezaboravnim drugom. S teškim su srcem svi nazočni ostavili groblje, gdje je uz toliko odličnih pisaca hrvatskih netom legao u prerani grob i Ivan Broz, koji medju njima doista nije bio posljednji, kao što se vidi iz književnoga rada njegova.

Literarno je Broz počeo raditi još kao gimnazijski djak. Tako je kao šestoškolac na hrvatski preveo Batrahomiomahiju za list, koji su izdavali pitomci zagrebačke orfanotrofije. Kao pisac istakao se prvi put svojim prijevodom pripovijesti „Pjesnik i svijet" od J. I. Kraszewskoga, koji je izdala Hrvatska Matica g. 1877. I poslije je najradije prevodio s poljskoga. Poljski mu je narod od svih slavenskih naroda bio najsimpatičniji; poljski je jezik i književnost najbolje poznavao.

U Vijencu od g. 1879. str. 520. (br. 33.) do str. 585. (br. 37.) nalazimo prijevod pripovijesti „Bojni povjerenik", poljski napisao Jan Lam. Osim toga napisao je u Vijencu te iste godine dvije crtice. Jednoj je natpis „Hrvati u Berlinu 16. listopada 1757" str. 368. (br. 23.). U njoj priopćuje iz knjige Don Ivana Zaničića o prve tri godine sedmogodišnjega rata (Pešta 1762.), kako su Hrvati u sedmogodišnjem ratu 16. listopada 1757. pod generalom Haddickom provalili u Berlin. U drugoj crtici str. 607. (br. 38.) pod natpisom „Prva Kurelčeva knjiga" dokazuje, da se prva Kurelčeva knjiga čuva u rukopisu u Gajevoj knjižnici. Natpis joj je: Pripovijesti iz svetoga pisma staroga i novoga zakona. Napisao L. Bande . . . a na slovinski jezik prenio iz francuskoga Fr. Kurelac, Ličanin iz Bruvna. Za djecu i za škole. — Ovu je knjigu Kurelac pisao, ako ne prije, svakako g. 1848., a dovršio početkom 1849. Iz nje Broz priopćuje predgovor, u kojem Kurelac nastoji ljude da uputi, da ih ne bude stid za neizobraženost njihova jezika.

U Vijencu od g. 1880. ima Brozov prijevod pripovijesti „Žena iz snijega", poljski napisao Jan Lam, str. 428. (br. 27.) do str. 461. (br. 29.), a osim toga crtica „K stogodišnjici Bartolomeja Kopitara" str. 560. (br. 35.), u kojoj uz kratak životopis Kopitarov ističe odnošaj njegov prema ilirskomu pokretu i prema nastojanju Kristijanovićevu, koji mu je bio prijatelj.

Za vrijeme svoga boravka u Osijeku Broz se slabo javlja u literaturi, bez sumnje s toga, što je bio zabavljen oko ispita. Ali je opet dospio za Vijenac od g. 1883. napisati članak „Gdje su naši stari štampali svoje knjige (1483—1800.). bibliografijski pabirci“ str. 61. (br. 4.) i prevesti pripovijest „Uljana“ od J. I. Kraszewskoga str. 433. (br. 27.) do str. 628 (br. 39.)

Iz Požege se javlja u Vijencu od g. 1884. prijevodom pripovijesti „Uzalud“ od H. Sienkiewicza str. 4. (br. 1.) do str. 281. (br. 18.) Osim toga kupio je u Požezi gradju za svoju raspravu o imperativu. Došavši u Zagreb napisao je u Vijencu od iste godine str. 830. (br. 52.) k Andriollijevoj slici članak „Koledjani“, u kojem opisuje i objašnjuje slavenski običaj, po kojem o Božiću polaze Koledjani od kuće do kuće pjevajući pjesme od kolede.

U Zagrebu je Brozu puklo novo polje rada u školi i izvan škole. Kao profesor hrv. jezika u prvoj gimnaziji hrvatskoj podvostručio je svoj trud oko jezika i literature hrvatske u školi. A koliko je radio izvan škole, vidi se najbolje otuda, što nije prošla nijedna godina, da ne bi štampao koje knjige ili štogod napisao ili preveo za Vijenac ili koji drugi časopis.

G. 1885. štampana je u 76. knjizi Rada Jugoslavenske akademije njegova doktorska disertacija o imperativu pod natpisom: „Prilozi za sintaksu jezika hrvatskoga. I. Imperativ.“ Iz ovoga se natpisa vidi, da su po njegovoj osnovi imali slijediti drugi prilozi, ali nije dospio izraditi nijednoga više. U svojoj radnji prati Broz historiju hrvatskoga imperativa od najstarijih vremena do dana današnjega uz veliko (gotovo preveliko) obilje primjera. Jamačno nije historija imperativa ni u jednom jeziku slavenskom obradjena tako temeljito, kao ovdje u hrvatskom. A rijetke su u opće doktorske disertacije, koje bi u znanstvenoj literaturi zapremale tako lijepo mjesto, kao ova. Brozova

rasprava zaprema 69 strana, a dijeli se na 9 paragrafa, koji rade: 1. o obliku imperativa, 2. o imperativu-optativu, 3. o imperativu u rečenici sa „da", 4. o imperativu imperfektivnih i perfektivnih glagola, 5. o imperativu u pogodbenoj rečenici, 6. o imperativu u koncesivnoj rečenici, 7. o historičkom imperativu, 8. o dodacima imperativu.

Iste je godine u Vijencu str. 331. (br. 24.) pod natpisom „Književna obznana" oglasio knjigu C. Gröbera „Die Schlacht am Amselfelde, Wien 1885". isporedjujući je s Pavićevim Narodnim pjesmama o boju na Kosovu i obazirući se na to, kako su isti posao obavili gdja. Mijatovićka (na engleskom jeziku) i fra. Grga Martić (u Vijencu od god. 1884.). Njegov sud o pomenutim djelima glasi ovako: „Djelo g. Gröbera, ako i pokazuje po koju pogrješku ili po koji nedostatak, ipak je mnogo bolje od onog gdje. Mijatovićke, koja se suviše udaljila od osnove g. Pavića, a bolje je — čemu da krijemo? — i od onog fra. Martića, koji se je suviše točno držao osnove g. Pavića. G. Gröber shvatio je, kako treba, svoj zadatak: *pjesnik* nije nipošto učinio svoju, ako je samo prepjevao stariju hrvatsku pjesmu na noviju i one popunjke g. Pavića zaodjenuo u versove" (str. 335.).

G. 1886. preveo je u Vijencu pripovijest „Posljednji dani kneza vojvode" od J. I. Kraszewskoga str. 55. (br. 4.) do str. 376. (br. 24.). Osim toga priopćio je u Hrvatskom učitelju od br. 17. do 21. svoje prve „Filologijske sitnice". Na pisanje filologijskih sitnica potaklo je Broza bez sumnje Maretićevo „Filologičko iverje." To se najbolje vidi odatle, što se Broz u svojim prvim Filologijskim sitnicama obazire samo na Iverje „u kojem bi trebalo, po mom mišljenju, koješta ispraviti i u metodu i u resultatima" (Hrv. uč. 1886. str. 168.). G. dr. T. Maretić sam priznaje u Vijencu od g. 1886. str. 819., „da

pisac „Filologijskih sitnica“ u dosta stvari ima pravo“, ali dakako i dodaje: „ako i s potpunim uvjerenjem moram u drugu ruku reći, da dosta zabada trn i u zdravu nogu“.

Iste je g. 1886. medju publikacijama Hrvatske Matice izašla prva sveska njegovih Crtica iz hrvatske književnosti, kojoj je sadržaj: Uvod u književnost. Godine 1888. slijedila je druga sveska: Prvo doba: Crkvena književnost. Zašto se riješio da piše samo *Crtice,* a zašto se nije prihvatio posla, da napiše povjest književnosti hrvatske, razlaže u pripomenku 1. svesci na str. III. „Tomu je poglaviti uzrok, što su u nas dosele istražene tek nekolike strane književnosti hrvatske, pa tako nema dovoljno već gotove naučne gradje, od koje bi se mogla sastaviti potpuna slika književnosti hrvatske, u kojoj bi bile sve njene historijske pojave sustavno poredjane. Pripravne su radnje za takovo djelo u nas žalibože vrlo neznatne .... Prema tomu mogao se obreći pisac „Matici hrvatskoj“, da će napisati za njenu čitalačku publiku samo *Crtice*, u kojima će iznijeti rezultate, koje su do sad naučna istraživanja privrijedila i koje je pisac sâm, baveći se oko historije književnosti hrvatske, pribilježio. Istina, ti se rezultati stežu samo na neke pojave, ali pisac se nada, da će moći odabrati u svojim *Crticama* upravo najznatnije pojave, po kojima će svako, koga zanima prošlost naše knjige, moći uhvatiti prilično razgovijetnu i istinitu sliku o njezinu životu u opće“. Na početku pripomenka 2. svesci kaže: „U ovoj svesci Crtica trebalo bi da su svrstani članci o svoj pisanoj književnosti hrvatskoj prvoga doba, to jest od najstarijih vremena pa sve do pod kraj XV. vijeka, ali kako je gradja pod perom narasla, morala se podijeliti u dvije vrste, pa su se u ovu svesku smjestili samo članci o crkvenoj književnosti“. Otuda se vidi, da su u 3. svesku imali doći članci o *svjetskoj* književnosti prvoga doba. Tu bi se dakle bilo

govorilo o starim ljetopisima, zakonima, statutima, listinama i poveljama. Ali Broz je vidio, da u njega ima premalo jurističkoga znanja, da bi ovaj predmet mogao obraditi onako, kako bi trebalo. S toga su njegove Crtice i zapele. U osobitoj se svesci, koliko ja znam, imalo govoriti o tradicionalnoj književnosti. Onda bi bila došla na red dubrovačka književnost itd.

Prva sveska opseže ova poglavlja: Književnost. Jezici. Jezici indoevropski. Jezici slovjenski. Hrvatski jezik. — O njoj je g. dr. T. Maretić napisao u opće povoljnu recensiju u Radu Jugoslavenske akademije knj. 89., str. 225–240. Na neke prigovore, koji mu se nijesu činili opravdani, Broz odgovara u pripomenku 2. svesci. Iz toga je odgovora za mišljenje Brozovo znatno ono, što na str. IV. kaže o imenu hrvatskom i srpskom:

„G. recensent prekorava me, što nijesam svojih Crtica nazvao Crtice iz hrvatske i *srpske* književnosti, i u opće što tvrdujem sa imenom srpskim. To mi se, da po duši kažem, na žao dalo. Prihvativši sasvim mišljenje Daničićevo (vidi u I. sv. str. 164—166), ja sam i time već pokazao, koliko cijenim ime srpsko, a da pored toga još svaki put kad spomenem *hrvatski* dodam: *ili srpski,* to niti je ko činio, niti može tražiti da se u napredak čini, a napose ne može se to činiti u ovakovoj knjizi kao ova što je. Ja nijesam nigda zatajao niti ću kad zatajati što je srpsko, a kamo da ono što je srpsko proturavam medju Hrvate pod hrvatskim imenom! Čime se god ponose Srbi, ponosim se i ja, jer sam Hrvat. Meni smeta ono *ili*, koje kao da me svak čas sjeća, da su Hrvati i Srbi dvoje a ne jedno. Što se mene tiče, ja ne ću ni od kojega spisatelja srpskog zahtijevati da piše: srpski *ili hrvatski*, ako priznaje, da je u opće srpsko što je hrvatsko, a upravo zato ne pišem ni ja do u najprečoj potrebi: hrvatski *ili srpski*." Osim toga nastoji pobiti tvrdnju recensentovu, da

je Dinko Zlatarić samo iz kurtoasije prema *hrvatskomu* velikašu Gjurgju Zrinjskome posvećujući mu svoj prijevod Sofoklove Elektre kazao: „Stavih se za tijem s jednakom požudom učinit *hrvatsku* Grkinju Elektru Sofoklovu", te tvrdi, da „dubrovački spisatelji i drugi spisatelji, pišući hrvatski, kadgod spominju za jezik, koji se govori u Dubrovniku, ako ga zovu imenom narodnim, oni ga zovu svagda samo hrvatski" (str. VII. pripomenka 2. svesci).

Druga sveska Crtica ima ova poglavlja: Prvi prosvjetitelji slavenski (Život sv. braće Ćirila i Metodija. Glagolica i ćirilica. Jezik na kojemu su pisala sveta braća. Književni rad svete braće). — Glagolska književnost crkvena (Glagolska služba božja. Koliko se radilo oko crkvene knjige glagolske). — Bogomilska književnost (Ko su bogomili i što su učili. Književnost bogomilska).

Brozove je Crtice publika veoma lijepo dočekala. Pa to su i zaslužile. Pisac je iz bogatoga materijala, što ga je naučno ispitivanje iznijelo na vidjelo, umio izabrati ono, što je najglavnije i za širu publiku najzanimljivije, pa prikazati u čednom, ali čistom popularnom ruhu. Često citira izvore doslovce. A što on sam piše, piše krasnim i biranim, a nada sve pravilnim jezikom. Kako je on imao običaj svaku rečenicu, prije nego bi je napisao, ogledati sa sviju strana, postaje mu govor kadšto hladan. U Crticama toj hladnoći nema gotovo ni traga. Pisane su toplo i, kao što u takovoj knjizi i treba, s ljubavlju ne samo za stvar, nego i za narod, kojemu piše historiju književnosti.

Budući da se izdanje Gundulićeva Osmana, što ga je bila priredila Ilirska Matica, bilo odavno rasprodalo, te se sve življe javljala želja za novim priručnim izdanjem, odluči Sveučilišna knjižara Fr. Župana iznova izdati Osmana u priručnom izdanju, a Broza zamoli, da joj priredi takovo izdanje. On se toj molbi odazvao i tako je g. 1887. izišao

„Osman Ivana Gundulića s pjevanjima 14. i 15. Ivana Mažuranića. Priredio izdanje Ivan Broz. U Zagrebu 1887“. U predgovoru str. III—XVI. kazuje se u kratko život Gundulićev i spominju pjesme njegove. Onda se izlaže, što misli g. A. Pavić o postanju Osmana, što li g. Svet. Vulović i g. dr. Fr. Marković. Napokon se spominju izdanja Osmana i kazuje sadržaj Sorkočevićeve dopunbe. Bilješke str. 356—441. izradjene su najviše po: J. v. Hammer Purgstall, Geschichte des osmanischen Reiches; J. v. Hammer, Des osm. Reiches Staatsverfassung; J. W. Zinkeisen, Geschichte des osmanischen Reiches in Europa. Od str. 443—448. dodan je Rječnik nepoznatih riječi. Broz je imao pred očima naročito potrebu naše mladeži, pa je svojim izdanjem i učinio, te mladež Osmana danas više i radije čita nego igda prije. U ostaloj publici, naročito u književničkim krugovima, trud njegov nije našao pažnju, koju je zaslužio, kao što je Broz na svoju žalost sam imao prilike da se uvjeri. Prigovaralo mu se (najviše privatno), što je u svom izdanju svagdje pisao *ije*, gdje mu god ima mjesta, jer tako mnogi stihovi izlaze deveterci mjesto osmeraca. Ovaj prigovor dobro pobija g. dr. T. Maretić u Nastavnom Vjesniku I., str. 155—156. (isp. i str. 363.), gdje dokazuje, da su Dubrovčani računali za jedan slog i ono *ije*, koje nije postalo od ѣ npr. u *grije* i u opće računali za jedan slog sve vokale, koji ili neposredno stoje jedan do drugoga ili su rastavljeni glasom *j*.

Iste je god. 1887. Broz stao priopćivati u „Hrvatskom učitelju“: „Tudje riječi u Vukovim i Daničićevim djelima. Dio prvi. Gradja“. Svak, tko je igda imao s tim posla, zna, kolika je muka u našem jeziku s oblikom tudjih riječi, naročito grčkih i latinskih. Da bi toj muci učinio kraj, Broz je prekopao gotovo sva djela Vukova i Daničićeva i pobilježio sve tudje riječi, što ih je u njima našao.

O osnovi i svrsi svojoj govori sam u Predgovoru (Hrv. uč. 1887. br. 9. str. 138.) ovako: „Iznajprije sam mislio, da bi bolje bilo istražiti pravila, po kojima postaju oblici tudjim riječima u Vuka i Daničića, i prema nadjenim pravilima razvrstati ih, ali po savjetu prijatelja, s kojima sam govorio, priopćujem u I. dijelu za sad samo riječi po azbučnom redu, a u II. dijelu pokušat ću izložiti spomenuta pravila .... Ovaj sam posao namijenio ponajviše svojim drugovima, učiteljima jezikâ latinskoga, grčkog i hrvatskog. Kad bi iz ovoga posla crpli korist i drugi, koji se bave oko knjige hrvatske i pišu, trud bi mi bio osobito naplaćen.“ U Hrvatskom učitelju od g. 1887. u brojevima 9., 10. i 11. pobilježene su riječi od „abstraktan“ dó „augzburški“. Ovaj se posao nastavlja u Hrvatskom učitelju od g. 1888., gdje su u brojevima 7. 8. 9. i 10. pobilježene riječi od „auktor“ do „Hanan“. U posljednjem broju na str. 156. stoji na kraju članka: Nastavit će se — ali se nije nigda nastavilo, nego je i I. dio Brozova posla na žalost ostao krnj. Na sreću našla se gradja, što ju je Broz bio prikupio, u njegovoj ostavštini. I ako mi Bog da zdravlje, nastojat ću ja, da bar pomenuti I. dio Brozove osnove do kraja izvedem.

Osim nastavka Tudjih riječi u Hrvatskom učitelju i 2. sveske Crtica Broz je iste g. 1888. u društvu s g. H. Badalićem priredio drugo izdanje Petračićeve Hrvatske čitanke za više razrede srednjih učilišta, dio prvi: Poetika i stilistika. Ni Vijenac nije te najplodnije godine u literarnom radu Brozovu ostao bez njegovih prinosa. U njemu je preveo krasan putopis „Iz New-Yorka u San Francisco“ od H. Sienkiewicza str. 252. (br. 16.) do str. 474. (br. 30.) A osim toga napisao je tri književna pisma. U I. (str. 11., br. 1.) oglašuje tri publikacije Jugoslavenske akademije, i to: 1. Zimine Sintaktične razlike. 2. Starine knj. XIX. i 3. Acta Bulgariae ecclesiastica. Za mišljenje

Brozovo značajno je ono, što oglašujući Zimine Razlike kaže na str. 13. i 14.: „A govorilo se što mu drago, po našemu je mnijenju naša najpreča potreba, da jednom već uredimo svoj književni jezik. Na što nam sva filologija, kad ne umijemo kao što bi trebalo ni jednoga članćića da napišemo? Ako u nas filolozi ne će nastojati oko književnoga jezika, a da ko će? Zar književnici sami? Recimo po duši: našim književnicima (čast komu čast!) čistoća i pravilnost nije ni deveta briga. I tako mislimo, da ne bi trebalo koriti naših filologa, što rade gotovo samo oko govora književnoga, ali željeli bismo, da u tome poslu pokažu za sintaksu više mara, nego do sad što su pokazali. Ko hoće da nam jezik u knjizi bude hrvatski i po *duhu* svome, a on neka prione truditi se oko sintakse hrvatske. Ni po čemu se toliko ne ubija duh narodni u jeziku, kao što se ubija po tudjoj i rdjavoj sintaksi. Za to će svako lako razumjeti našu radost, s kojom smo dočekali knjigu g. Zime ..... Našemu je književnomu jeziku, kao što je poznato, osnova narječje štokavsko našega vremena, a isprešarana što zastarjelim pojavama štokavskim, što opet pojavama čakavskim i kajkavskim. Takav jezik, što nam ga je stvorila ilirska filologija, prihvatili su naši književnici, a branila ga stara škola zagrebačka. Mladji filolozi hrvatski drže, da je miješanje zastarjeloga i novoga i miješanje sva tri narječja u pisanju isto što i kvarenje jezika; njihove misli prihvataju već i nekoji književnici hrvatski, a sva je prilika, da će mišljenje nove zagrebačke škole do brzo izaći jače od mišljenja stare zagrebačke škole. Kad dodje vrijeme, da se staroj zagrebačkoj školi ime samo još u prošlosti gramatike i literature hrvatske spominje, onda će se s poštovanjem spominjati i trud g. Zime, koji je prvi u nas ovako u velike stao pokazivati sintaksne razlike izmedju sva tri naša narječja, a po tome u neku ruku odredjivati,

što može podnijeti u književnomu jeziku, a što ne može". — U II. Književnom pismu (str. 42., br. 3.) oglašuje Zochovu Hrvatsku enciklopediju. Povod mu daje poziv redakcije „na pretplatu na 2. revidirano izdanje". Ja mislim, da Broz, koji je zaista umio biti ijedak i ironičan, nije napisao ništa tako ijetko, kao ovaj oglas. Naročito ispituje članke „Daničić" i „Dabiša", te nalazi u njima sijaset pogrješaka. S toga na kraju oglasa redaktoru prikričuje na obadva uha: Ili kuj, il' ne mrči gaća! — U III. Književnom pismu (str. 110—111., br. 7.) oglašuje i povoljno ocjenjuje 2. svesku Karićeve Srbije (opis zemlje, naroda i države, u Biogradu 1887.). Iz toga oglasa valja da zabilježim ove riječi Brozove (str. 110.): „Kako je taj narod (koji živi u kraljevini Srbiji) s nama Hrvatima jedne krvi, mi gledajući njegovu sliku sastavljenu od nebrojenih crta, razbiramo izmedju njih svu silu crta, po kojima će svako, ko nije slijep kod očiju, priznati, da smo rodjena braća, kao što rodjenija ne mogu da budu".

G. 1889. sastavio je Broz poglavlje „Padeži s prijedlozima" za 2. izdanje Divkovićeve Hrvatske sintakse za školu od str. 57—85. Za 1. izdanje sastavio sam bio ovu partiju ja. Priznajem i sam, da je moj posao bio dosta nepraktičan. Broz je ovaj nedostatak veoma lijepo ispravio. Naročito je uspio u tome, što neprestano upozoruje na razliku izmedju pojedinih sinonimnih prijedloga, npr. udariti koga *uz* obraze, i udariti koga *po* obrazu. Svagdje se vidi, kako je pisac dobro poznavao potrebe školske.

Iste su godine izišli njegovi „Oblici jezika staroga slovenskog s dodatkom o postanju oblika jezika hrvatskoga ili srpskoga za VII. i VIII. razred gimnasija". Sami oblici jezika staroga slovenskog izradjeni su po A. Leskienu (Handbuch der altbulgarischen Sprache). Znatna su dva dodatka, od kojih se u prvom od str. 59—63. govori o glasovima, a u drugom od str. 63—95. o oblicima jezika

hrvatskoga prema glasovima i oblicima jezika staroga slavenskog. O zadatku tih dodataka kaže sam u Predgovoru (str. III.): „Ti dodaci nijesu odredjeni, da se upravo sistematično prouče u VIII. razredu, nego više da bude u njima i za učitelja i za učenike na okupu sve ono, što će učitelj čitajući starije književne spomenike prigodom spominjati i tumačiti iz povjesti jezika hrvatskoga s obzirom na jezik stari slovenski". To je, kao što sam kaže (u Predgovoru str. IV.), u nas prvi pokušaj, kako bi se historičkomu nacrtu hrvatskih oblika našlo mjesta i u školskoj knjizi — ali je ovaj pokušaj piscu lijepo uspio, a ne može mu se poreći ni znanstvena vrijednost (isp. naročito poglavlje: Složena deklinacija str. 82—85.). Na žalost je Broz iskusio, da ni ovaj trud njegov nije našao zaslužene pažnje. Tako g. Živanović u Nastavnom Vjesniku II. str. 188—189. ne zna za to, da je i Broz kazao (str. 65. i 66.), da se zato govori: ježom, zecom, da ne bude u oba sloga jedno za drugim *e*.

U Vijencu je g. 1889. Broz nastavio priopćivati Filologičke sitnice, koje je bio prekinuo u Hrvatskom učitelju od g. 1886. Ali dok su one Sitnice bile polemičke, ove nemaju nikakoga polemičkoga karaktera. Zanimljiv je uvod, kojim je popratio prvu Sitnicu. „Filologičke sitnice, kaže na str. 16., bit će sitni prilozi, kojima će se, mislimo, moći koristovati svi oni, koji nastoje oko čistoće i pravilnosti književnoga jezika hrvatskoga. Da bi posao bio pouzdan, a prema tome i uspješan, mi smo gradju za ove sitnice crpli samo iz Vuka, koji je, što se tiče poznavanja živoga jezika hrvatskoga, koji smo uzeli za književni, bez sumnje najveći uglednik. I sama stara zagrebačka škola, koja, što je danas Hrvátâ i Srbâ, još jedina vikne kašto preko svojih jednomislenika na Vuka, priznaje, da ni u kojega spisatelja hrvatskoga i srpskog nema toliko vjere i pouzdanja, koliko upravo u Vuka. To

dokazuje najznamenitije filologičko djelo stare zagrebačke škole, hrvatska sintaksa g. A. Vebera. U toj sintaksi (Slovnica hèrvatska. U Zagrebu 1873. §§ 106—165.) utvrdjuje g. Veber pravila, pored primjera, za koje ne kazuje čiji su, i primjerima, za koje spominje, od kojega su književnika. Tako ima primjera iz Botića, Daničića.... i Vuka. Iz tih 17 spisatelja izvadio je g. A. Veber 932 primjera, izmedju kojih ima Vukovih 625 na broj. Vuk je dakle sam dao g. A. Veberu dva puta više primjera, nego svih ostalih 16 pisaca zajedno! Pa kad taki zatočnik stare zagrebačke škole, kao što je g. A. Veber, toliko cijeni Vuka, onda ne znamo šta bismo kazali za one naše književnike, koji se krste i od samoga imena Vukova!" I tako su u Vijenčevu Listku medju Svašticama izlazile Brozove Filologičke sitnice sve do listopada g. 1889., kadno je Broz pošao u Beč. U svemu je napisao 24 Sitnice u 27 brojeva Vijenčevih. Pojedine Sitnice nijesu medju sobom ni u kakvoj svezi. Svaka ispravlja osobitu nepravilnost u književnom jeziku hrvatskom. Gdjekoje su izradjene opširnije, te imadu samostalnu vrijednost (npr. 15. Sitnica, koja radi o zamjenici „čiji" u 18., 19. i 20. br. Vijenca). U 22. i 24. Sitnici prihvatio se Broz posla, da pokaže, kakvo obličje dobivaju u hrvatskom jeziku tudje riječi. To bi bio 2. dio one osnove, što ju je bio stao izvoditi u Hrvatskom učitelju od g. 1887. Ali ni sada nije dospio dalje od tudjih riječi vokalske deklinacije (30., 32., 37. i 40. br. Vijenca).

Godine 1890. proveo je Broz veći dio u Beču, pa na putu po Dalmaciji, Hercegovini i Crnoj gori. Za to vrijeme nije dakle ništa radio na literarnom polju. Kad se u ferijama vratio kući, moglo se očekivati, da će se u potonjem radu njegovu ogledati resultati njegova puta. Još iste godine priopćio je u Vijencu str. 593. (br. 37.) dva lista Stanka Vraza Antunu Kaznačiću (od 10. VIII.

1839. i od 25. II. 1842.), što ih je dobio u Dubrovniku od Kaznačićeva unuka. U prvom listu Vraz Kaznačića moli, da bi što napisao za Almanak, a u drugom, da bi poslao kaki prinos za Kolo.

U Vijencu od g. 1891. priopćio je Broz pod natpisom: „Pabirci po historiji književnosti hrvatske" dva prinosa za literarnu historiju hrvatsku. Prvomu je natpis: „Posveta Palmotićeve Kristijade" (str. 14—15., br. 1.). U knjižnici gimnazije dubrovačke našao je naime rukopis Palmotićeve Kristijade, u kojem se nalazi i pjesma, kojom je Palmotić Kristijadu posvetio Kristini, kraljici švedskoj. Priopćujući ovu dotle nepoznatu posvetu dodaje nekoliko bilježaka o kraljici Kristini, da bi se posveta bolje razumjela. Drugomu je prinosu natpis: „Prvo izdanje Gundulićeva Osmana" (str. 42—43., br. 3.). U njemu javlja, da prvo izdanje Osmana nije ono, koje je g. 1826. priredio o. A. Marković, nego je četiri prva pjevanja čitava, a od petoga samo 504 stiha u svojoj ručnoj štampariji štampao Pero Stuli, otac majke g. profesora Budmani, i to ne prije smrti Volantićeve (g. 1808.). Ovo se izdanje čuva u knjižnici dubrovačkih franciskana. Pero se Stuli po svoj prilici nije služio tekstom, kako ga je bio priredio Volantić. — U 51. broju Vijenca (str. 807—809) priopćuje pod natpisom: „Poljski prijevod Gundulićeva Osmana", što u knjizi: Adam Mickiewicz. Życie i dzieła. Książka zborowa . . . Kraków 1892. — Karol Brzozowski pod natpisom: Moje wspomnienia o Mickiewiczu — pripovijeda, kako je on od g. 1846. prevodio Gundulićeva Osmana na poljski, a Mickiewicz mu je prijevod ispravljao, dok nije preveo svega Osmana s kraja na kraj. Ali mu je g. 1849. prijevod izgorio u Dresdenu.

Iste je godine nastavio za Vijenac pisati Filologičke sitnice, koje je g. 1889. bio prekinuo zato, što je bio otišao iz Zagreba. Ove se Sitnice u smjeru sasvim slažu

s onima od g. 1889., samo se nijesu štampale u Listku medju Svašticama. nego u samom listu. I medju njima ima takovih, koje imadu samostalnu vrijednost, npr. 17. u 12. br. Vijenca, koja radi o „kao što". Svih ima 17 u osam brojeva Vijenčevih. Što ih je već sa 17. brojem prekinuo, tomu ima osobit razlog. Gosp. dr. Vj. H. pisao je uredništvu Vijenca „da nas boli i vrijedja svakoga, kada se u Filologičkim sitnicama svako djelo Vukovo piše velikim pismenom, a sva djela sv. pisaca malim pismenom, kao da je Vuk sa svojijem djelima više, nego li je npr. Sv. Pavao i drugi sv. pisci sa svojijem djelima". U isto je vrijeme u Katoličkom listu (od g. 1891.) br. 7. str. 56. netko (x) priopćio „Sitan upit na slavno uredništvo Vijenca" sličnoga sadržaja. Broz odgovara u 11. br. Vijenca na str. 176.: „Veoma žalim, što je moj dobri prijatelj (t. j. g. dr. Vj. H.) mogao i pomisliti, da ja pišući n. pr. *mat.*, *luk.*, *otkr.*, a opet: *Nar. pj.*, *Nar. posl.*, *Rj.* može biti hoću pokazati „kao da je Vuk sa svojijem djelima više, nego li je n. pr. Sv. Pavao i drugi sv. pisci sa svojijem djelima". Nije tako. Bilježeći (za primjerima) pokraćene natpise djelima, držim se u filologičkim sitnicama pravila, kojega se drži toliko filologa: pokraćeni se natpis djelu piše sa velikim početnim slovom, i za to pišem: *Nar. prip.*, *Nar. posl.* itd., a što pišem: *mat.*, *jov.*, *2 kor.*, to pišem i za to, što to nijesu za mene u ovome poslu napose osobita *djela*, nego samo *dijelovi* od djela, kojemu je natpis *Sveto pismo* (ili hoćete *Stari zavjet*, *Novi zavjet).* Tako je, i prema tome poričem najodrješitije, da mi one moje kratice tiska iz pera nepoštovanje i preziranje Svetoga pisma. — Ja se nadam, da će taj odgovor umiriti moga cijenjenoga prijatelja g. dr. Vj. H., a hoće li umiriti i one, koji ocjedjuju komarca, a kamilu proždiru, ne marim!" U 12. br. Vijenca na str. 192. ističe netko pod šifrom φ, da se ovako, kako radi pisac filol. sitnica, radi i u

Akademičkom rječniku. Kat. list odgovara i Brozu (u br. 12. str. 100.) i g. ? (u br. 13. str. 108.) te ostaje kod toga, da Brozov postupak vrijedja kršćansko čuvstvo, ali veli (str. 108.): „Mi nismo nikada držali a i sada ne držimo, da g. pisac filologičkih sitnica hoće time da pokaže kakovo nepoštovanje Sv. pisma, ali sama stvar je takova, da joj se pravom prigovorilo, i taj prigovor još uvijek stoji". To je zabadanje Broza ozlovoljilo. K tomu se bojao, da ne bi stradao Vijenac, ako bi on u njemu nastavio pisati onako, kako je dotle pisao, a da bi takovo pisanje napustio. nije nalazio razloga. S toga je radije u opće prestao pisati Filologičke sitnice.

Iste je godine za Pobratima preveo krasni putopis H. Sienkiewicza „Iz Liverpoola do New-Yorka, po putničkim bilješkama H. S. sastavio —" (br. 5., 6., 7.). Rijetko gdje je Brozov jezik tako biran, pa opet tako prirodan, kao u ovom prijevodu.

G. 1892. izišao je na vidjelo najljepši plod, što ga je Broz ubrao na svom putu u Dalmaciju: Stari pisci hrvatski, knj. XIX. Djela Gjona Gjora Palmotića, dio IV., dodatak. Ovaj dodatak djelima Palmotićevima, što ih je Jugoslavenska akademija izdala u 12., 13. i 14. knjizi Starih pisaca, ima dva dijela. Prvomu je dijelu natpis: Ispravci i dodaci k tekstu Kristijade. Broz je u Dubrovniku u staroj biblioteci c. kr. gimnazije našao dva rukopisa Palmotićeve Kristijade, od kojih jedan drži za autograf samoga pjesnika, a drugi za prijepis toga autografa. Budući da je akademičko izdanje Kristijade načinjeno po izdanju rimskome od g. 1670., koje je veoma pogrješno, priopćuje Broz od str. XI—XL. varijante onih rukopisa, što ih je on našao. Čovjek se doista mora diviti onoj ustrajnosti. s kojom je on minuciozno točno pobilježio toliku silu razlika izmedju rukopisâ i izdanja. Na str. XI. štampana je i posvetna pjesma, kojom je Palmotić svoju Kristijadu

posvetio Kristini, kraljici švedskoj, i koju je Broz našao u jednom od ona dva rukopisa i već prije priopćio u Vijencu od g. 1891. — Drugomu je dijelu dodatka Palmotićevim djelima natpis: Atalanta. Palmotićeva pastirska igra Atalanta bila nam je poznata samo po imenu. Broz je u Dubrovniku našao i za sveučilišnu knjižnicu u Zagrebu nabavio rukopis i ove drame, za koju se već mislilo, da joj se za uvijek zameo trag. Živo se sjećam, s kakvom mi je upravo djetinjom radošću iz Dubrovnika javio o svom znamenitom našašću. U knjizi, o kojoj se govori, štampana je Atalanta prvi put od str. 1—44. Naprijed str. XL—XLIII. ima uvod, u kojem pisac spominje sve, što zna o Atalanti, i opisuje rukopis, koji nije pisao sam pjesnik, ali ga je sam ispravljao. Iz bilježaka u rukopisu doznajemo, da se Atalanta prikazivala g. 1629. Po tom je ona prva od svih drama Palmotićevih, za koje znamo, kada su spjevane i prikazivane. A kako je mladja od Gundulićeve Dubravke, to se s njom, a ne s Dubravkom završuje niz dubrovačkih pastirskih igara.

Kad je g. 1889. školska oblast hrvatska odlučila u škole uvesti fonetički pravopis, povjerila je Brozu, da napiše priručnu knjižicu, u kojoj će biti izložena pravila za takav pravopis. On se prihvatio posla, ali ga je dospio dovršiti istom za tri godine, naime g. 1892. Ponajglavniji uzrok tomu zatezanju valja tražiti u tome, što je Broz htio da pokaže ne samo, kako valja pisati, nego i zašto valja tako pisati. A to nije bilo lako učiniti tako, da bi bilo svakomu shvatljivo. S toga se napokon okanio svoje isprvične nakane, pa napisao samo pravila, kako valja pisati. I tako je g. 1892. nakladom kr. zemaljske vlade izišla knjiga s natpisom: Hrvatski pravopis, po odredjenju kr. zem. vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu, napisao I. B. Knjiga ima osim Rječnika tri dijela: dio prvi radi o pisanju glasova (str. 4—32.), dio drugi o pisanju riječi

(str. 33—53.), dio treći o pisanju rečenica (o interpunkcijama) str. 54—69. Tomu je dodan Rječnik str. 72—133. Što se u knjizi ne govori o tome, zašto valja tako pisati, to Broz sam u predgovoru str. V. opravdava ovako: „Prăvīlâ nijesam nigdje izrijekom potkrjepljivao, ali sam gledao koliko sam više mogao da pokažem onako mimogred, kako je ovaj pravopis skladniji mimo svaki drugi pravopis, koji je ikad bio u hrvatskim školama, a uvjeren sam, da će svaki misaoni čitalac ove knjižice u tome pristati sa mnom. Znam, da gdjekomu ne će biti po volji, što nijesam još i napose govorio, zašto treba da se što ovako ili onako piše. U „Ogledu rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika“ piše Gj. Daničić g. 1878. za pravopis: „Ne ću pominjati, šta bi značilo, kad bi još jednom trebalo pisati sve ono, što se pedeset godina dana o njemu pisalo, i kad bi u jednoj polovini naroda trebalo iz nova počinjati što je u drugoj poslije velike borbe svršeno“. K tima riječima nemam što da dodam, a budućnost, i to skora budućnost pokazat će, na čijoj je strani pravo. Istina, naći će se ljudi, koji će se dizati i na ovo pisanje i opirati mu se, ali to njihovo opiranje bit će kod mladjega naraštaja hrvatskoga zaludno. Nije dovoljno samo rušiti, nego treba i graditi. *Tko se prihvati da razgradjuje pravila za ovo pisanje,* nek se prihvati i drugoga posla: *nek izradi zakone za dojakošnje pisanje, koji će biti barem toliko odredjeni, prosti, jasni i dosljedni, koliko su u ovoj knjizi, a k tomu neka postavi pouzdana pravila, kako će moći svatko valjano hrvatski čitati one riječi, koje će se drukčije pisati nego što se izgovaraju.* Ali ja ne vjerujem, da će se naći tko bi napregao svoje sile, da svede u pouzdana pravila pravopis, kojim pišu u nas protivnici fonetičkoga pisanja; a tkogod pregne da bi to uradio, držim pouzdano, da će ga u poslu smesti i narav jezika samoga i povjest svega

pisanja hrvatskoga i srpskog, kako se ono razvijalo od prvoga početka pa do danas . . ." (isp. i str. IX. 2. izd.)

Napose mi valja spomenuti, da Broz isprva nije bio baš osobito zauzet za novo slovo *đ*. On bi bio volio, da se mjesto njega uvelo *gj*, ali po malo se i on sprijateljio s njim te ga u predgovoru str. VII. i XI. i brani.

Pravila su Brozova u opće sasvim točna, primjeri zgodni. Na svakoj se riječi vidi, da je dobro promišljena. Čovjek bi gotovo rekao, da od same želje piščeve, da bi pravila bila što točnija, gdjekoje na prvi mah nije sasvim jasno. Oko toga, da primjeri budu što zgodniji, trudio se puno. Naročito je nastojao. da u nauku o interpunkcijama svaki primjer bude uzet iz literature, i to ako se ikako može iz narodne literature.

Na kraju predgovora (str. VIII. 2. izd.) kaže Broz: „Želim. da bi se ovaj moj trud prokušao u dvojakoj vatri: u vatri prakse i kritike. Napose preporučam svoje djelce kritici ne tražeći ni od koga blagohotne kritike: meni je stalo sämo do *ozbiljne* kritike, pa bila ona i najoštrija". Istina, čula se o Brozovoj knjizi (naročito u dnevnim listovima) i gdjekoja neozbiljna riječ. Ali se čula i ozbiljna kritika; tako u Nastavnom vjesniku I, str. 172—4. od g. dr. T. Maretića, u Nast. vj. II, str. 173—180. od g. J. Benakovića i u XV. knjizi Jagićeva Archiva str. 395—407. od g. dr. M. Rešetara. Svagdje se knjizi priznaje vrijednost, ali se dakako ističu i nedostaci. Takova se knjiga može dotjerati samo onda, ako svatko, tko se njom služi, iskreno kaže, kakve je nedostatke opazio u njoj. U opće se može kazati, da je knjiga dočekana s radošću i simpatijom. To se najbolje vidi odatle. što je za pô godine trebalo prirediti novo izdanje, koje u ostalom nije znatno promijenjeno. Broz sâm kaže u predgovoru 2. izd. str. XII.: „Htio sam i sâm da koješta u pravilima stegnem i potpunim, ali budući da

je visoka vlada odredila, da se pravila „Hrvatskoga pravopisa“ preštampaju nepromjenito, tako sam popunio samo rječnik“. Napokon kaže Broz na istom mjestu: „Ova je knjiga prvi ozbiljni korak na putu k željenomu jedinstvu u pravopisu, a ima pouzdane nade, da će se s vremenom i doći do njega: najprije u školi a poslije i u književnosti“. Da je njegovo proročanstvo bilo istinito, vidio je Broz još za života, jer je doživio, da su školske oblasti dalmatinska i bosanska njegovu knjigu uvele u dalmatinske i bosanske škole. Malo što pribavilo mu je posljednjih godina toliko radosti, koliko vijest o tom dogadjaju.

Kad se brigom visoke kr. zemaljske vlade ispunila jedna znatna praznina u našoj periodičnoj literaturi, te je na veliku radost svih za napredak našega srednjega školstva zauzetih ljudi stao uz uredjivanje g. dra. T. Maretića g. 1892. izlaziti Nastavni vjesnik, javlja se medju prvima suradnicima njegovima i Broz. U I. knjizi Nastavnoga vjesnika str. 64—68. nalazimo od njega raspravu: „Zamjena poluglasnima u govoru barskome“, za koju je sabrao gradju na svom putu po Crnoj gori. U njoj raspravlja o tome, kako Crnogorci, poimence u barskoj nahiji, zamjenjuju stare poluglasnike; oni naime govore kao: d*e*n, og*e*nj mjesto: d*a*n, og*a*nj, u starom slovenskom: дьнь, огнь. — Od str. 135—141. pa od str. 328—329. imaju od njega četiri Sitna priloga za povjest hrvatske književnosti. U I. pod natpisom: „Skazanje od nevoljnoga dne od suda ognjenoga“ dokazuje Broz, da Skazanje od nevoljnoga dne od suda ognjenoga nije Marulićevo, jer se sud Marulićev o Solomunu u ovoj pjesmi protivi sudu njegovu u djelu Bene vivendi instituta. U II. prilogu pod natpisom „Barakovićeva Jarula“ dokazuje, da nije sam Baraković Jarulu posvetio Nikoli Dražiću, biskupu osorskomu, nego priredjivač 5. izdanja od g. 1720. U III. prilogu pod

natpisom: „Vitezovićeva gramatika jezika hrvatskoga“ nagadja sadržaj Vitezovićevoj gramatici, kojoj se zameo trag, po sadržaju njegova djela De aris et focis Illyriorum, koje je sačuvano u rukopisu. IV. prilog ima natpis: „Prilog za Aleksandridu“. U njemu se iz Aleksandride spominje motiv, koji se nalazi i u jednom traktatu Abrahama a Sancta Clara i u jednoj narodnoj pjesmi iz Srijanâ u dalmatinskom Zagorju. — Osim toga oglašuje u istoj knjizi Nastavnoga vjesnika (str. 357—358.) Ljubomira Stojanovića Srpsku gramatiku za 1., 2. i 3. razred gimnazije. Oglas je znamenit po tome, što se iz njega vidi, što je Broz mislio o metodi hrvatske gramatike za srednje škole. Stojanovićeva je gramatika (po uzoru francuskih školskih gramatika) izradjena „na osnovi metode koncentričnih krugova; odredjuje i objašnjuje bez ikakoga učenog aparata sve pojmove i pojave gramatičke; s naukom o oblicima sastavlja odmah i sintaksu, a ima izobila zadataka i za usmeno i za pismeno vježbanje“. Ovu metodu Broz drži u osnovi svojoj za veoma dobru, pa dodaje: „Što se naučne gradje tiče, naše su školske gramatike jezika hrvatskoga lijepo napredovale koristeći se pozitivnim resultatima učenih istraživanja, ali što se metode tiče, držim, da se ne mogu pohvaliti osobitim napretkom. Već je krajnje vrijeme, da se jednom stane nastojati i oko te strane naših školskih gramatika jezika hrvatskoga, i upravo za to oglašujem svojim drugovima Stojanovićevu gramatiku, kojom će se u ostalome moći i praktično koristovati ogledajući zadatke za vježbanje u pravilima gramatičkim“.

Kad je uredniku Pobratima g. P. Markoviću u jeseni g. 1893. valjalo krenuti u Italiju, zamoli Broza, da bi preuzeo uredjivanje Pobratima, dok se on vrati. Broz se drage volje odazvao želji svoga prijatelja, te je doista uredio brojeve 4., 5. i 6. Potpisan je kao urednik i u

brojevima 7. i 8., ali ih faktično nije više mogao urediti, jer ga je već bila srvala nemila bolest. Za vrijeme svoga urednikovanja preveo je za Pobratim dvije sličice iz prirode od Suzane Kornazove pod natpisima: „Višnja" (br. 5.) i „Zebini-svatovi" (br. 6.). Osim toga zasnovao je nov niz filologičkih sitnica, koje je kanio priopćivati pod natpisom „Pabirci". U br. 6. Pobratima nalazimo već osam Pabiraka. Ovi su Pabirci posljednje, što je Broz napisao.

Samo još jedno djelce njegovo valja da spomenem, koje je izišlo poslije njegove smrti. Kad je ono prije dvije tri godine izišao novi glagolski Misal, zamolio je tadašnji senjski biskup presvijetli gospodin dr. J. Posilović Broza, da bi za svećenstvo njegove biskupije sastavio naputak, kako valja čitati Misal. Broz se ovomu časnomu pozivu drage volje odazvao. Ovaj je naputak štampan prošle godine u Propagandinoj štampariji u Rimu pod natpisom: Mali Azbukvar za pravilno i jednolično čitanje glagoljice u novih crkvenih knjigah po hrvatskoj recenziji — ali su drugi (po bilješci na str. 10. gg. prof. sjemenišni Radetić i kanonik A. Parčić) jezik Brozov tako promijenili, da ne bi nitko rekao, da je to Broz napisao.

Evo tako je Broz upravo neumorno radio na književnom polju, dok mu nije klonula ruka. Ali pored svega toga tako obilnoga rada još je bio zasnovao koješta, što mu nije bilo sudjeno da izvede. Medju osnovama njegovima valja na prvom mjestu spomenuti Rječnik živoga jezika hrvatskoga. Za nj je još prije 10 godina stao kupiti gradju po narodnim umotvorima, pa po Vukovim i Daničićevim djelima. Poimence mu je bilo stalo do čiste narodne fraze. Gradja, što ju je s neumornom marljivošću dospio sakupiti, pobilježena je na ceduljicama, kojih ima preko 100.000. Kako je pod kraj svoga života u tom bio došao već tako daleko, te mu nije ostajalo više

mnogo posla, pa bi bila sakupljena gradja, što ju je u opće bio naumio sakupiti, stao je misliti i o tome, kako će obraditi sakupljenu gradju. Tako je za pokus obradio nekoliko riječi od slova B. Da bi se vidjelo, kako je Broz zasnovao svoj rječnik, priopćujem ovdje iz toga pokusa riječ:

bȁjati: bȁjēm, *impf. što i* bahoriti. — *a.* Doveli mu bajalicu, da mu baje. *Rj.* 12 b. Ciganke im u dlan baju. *A.* Baju djeci ugljenom. *A.* — *b.* Bajalice baju nad bolesnicima. *A*; *više je u običaju pod a.* — c. Bajalica lijevom rukom baje oko boljetice. *posl. V.* 169. Kad žene baju oko kakve gute, onda pišu Solomunovo slovo. *Rj.* 700 a. — *d.* Baba baje od uroka. *A.* Kad se baje od micine, bajalica prekršta bradvom po micini. *Rj.* 860 b. Bajalica obaje basmu, koja se baje od uroka. *A*; *tako se izriče što se želi bajanjem ukloniti*; *slabije se to izriče pod b.* — *e.* Kad zmija ujede, bajalica baje ujedeno meso. *A.* Babe baju djeci uroke. *A*; *a prema tome*: Metalje se baje metlom. *Rj.* 854 a.

Vječna bi šteta bila, da se Broz uzalud toliko trudio. Na svu sreću našao se čovjek, tako isto pun znanja jezika hrvatskoga kao i pijeteta prema Brozu, koji se prihvatio posla, da glavno djelo njegova života nastavi i, ako Bog da, dovrši. To je njegov ujak prečasni g. kanonik dr. Fr. Iveković, kojemu valja željeti samo zdravlja, pa će narod hrvatski dobiti u ruke i rječnik živoga jezika svoga, koji će biti vrijedan drug historičkomu rječniku akademičkomu!

Pored toga rječnika zasnovao je Broz još jedan manji rječnik, u kojem bi se azbučnim redom ispravljale najglavnije pogrješke današnjega književnoga jezika hrvatskoga. Znatan dio toga rječnika, koji je nazvao „Antibarbarus“, izradio je sâm, a za ostali je dio prikupio obilje gradje. Da bi se vidjelo, kako je zasnovan Antibarbarus, navest ću iz njega za primjer dvije riječi:

čestitati kome što; *n. p.* Čestitam Vam novo ljeto. Stražil. 1886. 1385.* Kad mu stanu čestitati krsno ime, on ih zapita, ko je to, koga mu čestitaju. N. posl. 265. Vi ste morali glas primiti, da Vas je car naimenovao vladikom. Ja Vam to čestitam od srca. Straž. 1887, 284. Kad se komu čestita nova košulja, reče se: Živ i zdrav derao! ... Rj.[2] 158 a. *U pjesmi se nadje i* čestitovati *mjesto* čestitati; *n. p.* Svak mi čedo čestituje mlado. Rj.[2] 21 a. Svak mi Lalu čedo čestituje. 823 a.

Što se nalazi u spisatelja našega vremena čestitati *kome na čemu, to se ne potvrdjuje nikako ni u narodnome govoru ni u starijih pisaca.*

stanje. *U primjerima, kao što su:* On je u stanju to učiniti, *ili* On nije u stanju to učiniti, *ono* u stanju *nije hrvatski nego njemački* (im Stande), *pa treba da se zamijeni*

a. *pridjevom; n. p.* Ima l' mnogo vojske u Turaka? Je l' podobna da boja ubije? Rj.[2] 523 b. Ni sebi ni svome nije vrijedan što dobro učiniti. N. posl. 223; *u tom se značenju govori i* jak, kadar *(koje je turski),* vrstan;

b. *glagolom; n. p.* Ako tu bukvu možeš iščupati iz zemlje, onda ću te pustiti da ideš u svijet. Npr. 1. Ako ja pobratimu sad kažem da nema ništa, on može otići i mene u jami ostaviti, pa što ću sutra od popa kad me nadje u jami? 169; *a glagol se može i izostaviti, pa n. p. mjesto* Ko će biti u stanju toliko proso pokupiti! *kaže se sasvijem dobro* Ko će toliko proso pokupiti! Npr. 127. — *Što se nadje u spisatelja* dorasti *mjesto* u stanju, *nije hrvatski.*

Ja mislim, da ću se najljepše odužiti uspomeni svoga nezaboravnoga prijatelja, ako u njegovu duhu obradim gradju, koje on nije dospio da obradi, pa poradim oko toga, da i Brozov Antibarbarus izidje na svijet na veliku korist književnoga jezika hrvatskoga.

Još dvije osnove zanimale su Broza više godina. Jedna se ticala znanstvene gramatike hrvatske. Svakomu, tko se tim bavi, dobro je poznato, koliko toga uza sve ono, što se na polju hrvatske gramatike doslije uradilo, u njoj nije utvrdjeno nikako ili bar nije utvrdjeno onako, kako

* Pisma Vukova L. Mušickome štampana u Stražilovu.

bi trebalo, i to ne samo u onom dijelu sintakse, koji Daničić nije dospio da izradi, nego i u oblicima. Toj je nevolji želio Broz da doskoči. S toga je već zarana stao kupiti gradju za one dijelove gramatike hrvatske, koje je namjeravao obraditi. Najviše ga je zanimala, kao što se vidi iz sakupljene gradje, deklinacija imenica (npr. koje jednosložne imenice muškoga roda u množini primaju *ov* ili *ev*), pa kongruencija i upotreba vremenâ. Kratko vrijeme prije smrti počeo je i izradjivati raspravu o futuru, s kojom je htio da se habilitira za docenta hrvatskoga jezika i literature.

Osim toga bila mu je neprestano na pameti historija literature hrvatske. Posljednja mu je osnova o tome bila ta, da će svaki put napisati ono, što mu iz historije hrvatske literature treba za školu, pa kad s učenicima prodje čitavu historiju literature, imat-će je i napisanu. Ali tek što je počeo ovu osnovu izvoditi, zatekla ga je bolest pa smrt. Upravo je za čudo, koliko je načinio nacrta za historiju hrvatske literature. Medju njegovim bilješkama ima ih veoma mnogo, koje se tiču ove stvari. Ima i započetih monografija (npr. o Gunduliću, o Kačiću), ali ništa nije tako dotjerano, da bi se moglo štampati.

Samo se po sebi razumije, da su čovjeka, koji je toliko mario za jezik hrvatski, mnogo zanimale narodne pjesme. Ali ga nije zanimao samo jezik, nego i sadržaj njihov. U ostavštini njegovoj našlo se veoma mnogo gradje za realia narodnih pjesama (npr. junaci, oružje, ženidba itd.). Kad je Matica hrvatska odlučila izdati svoj golemi zbornik narodnih pjesama, povjerila je redakciju Brozu. Taj posao nije bio lak. Najprije je trebalo pročitati sve pjesme, a onda izabrati ono, što zaslužuje da se štampa. Uza sve to, što su Broza podupirali i drugi, trajao je taj posao mnogo godina. Napokon je mogao pristupiti redakciji

prve knjige, u kojoj bi bile onakove pjesme, kakve je Vuk nazvao „mitologičke“. Osobito se trudio oko dodatka, u kojem bi se spominjale varijante onih pjesama, koje bi bile u knjizi. Ali kad je posao dospio dotle, te su prvi arci mogli ući u štampu, srva Broza nemila bolest. Čuvši, da se narodne pjesme slažu, zaželio je, da mu se pokažu korekturni otisci. Ta mu se želja ispunila. Primivši ih u ruke proletio je tračak radosti njegovim licem. Jamačno je mislio na vrijeme, kad će ozdraviti pa nastaviti svoj omiljeli posao, ne sluteći, da će ga naskoro smrt otkinuti i od toga posla, kojemu je kraj narod tako teško čekao.

Medju onim, što je pobilježio na svom putu, ima veoma mnogo nepoznatih riječi. Broz ih je sâm ispisao na cedulje i naznačio im značenje. Te bi se riječi mogle dobro upotrebiti za akademički rječnik.

Još mi valja spomenuti, da je Brozu bilo namijenjeno, da priredi novo izdanje drugoga dijela Petračićeve Hrvatske čitanke, kojemu se poslu veoma radovao i već pripravljao za nj.

Videći, koliko je Broz radio, čovjek se nehotice pita, gdje je nalazio vremena za vršenje svoje službe. Pa opet je on uza sve to bio veoma savjestan učitelj, kojega su jednako cijenili poglavari, drugovi i učenici. Svoje zvanje učiteljsko upravo je ljubio. Značajno je, da on, koji je u školi i izvan škole radio kao rijetko tko, nigda nije požalio, što se posvetio tomu zvanju. Kao učitelj sav je gorio od želje, da bi učenici njegovi što bolje naučili hrvatski. Da bi to postigao, nije žalio nikakva truda. I nije se trudio uzalud. Ona ljubav za hrvatski jezik, kojom je bilo proniknuto čitavo biće njegovo, prelazila je i na učenike, te su rado učili. Tražio nije mnogo. S osobitim je taktom umio odabrati ono, što je glavno, te svakako valja da se zna. A to je tražio strogo. Učenici su ga

poštovali, ali su ga se i bojali, i to ne toliko poradi stroge klasifikacije, koliko poradi toga, što bi on učenika, koji nije htio da uči hrvatski, nemilo izgrdio. Za njegov postupak kod klasifikacije značajna je crta, da nije baš tvrdovao s prvim redom, ali je tvrdovao s boljim redovima. Tko je htio da dobije bolji red, morao ga je doista i zaslužiti. — Tko je god imao posla sa zadaćama, zna, kolik je teret učitelju ispravljanje zadaća, naročito kod tolikoga broja učenika, što ih ima u gimnaziji zagrebačkoj. I Brozu su zadaće zadavale mnogo truda i otimale mnogo vremena. Ali je i taj posao radio s ljubavlju, a za trud svoj nalazio je obilnu nagradu u radosti, koju bi mu pribavio svaki i najmanji napredak kod učenikâ. Koliko je volio učenike svoje, vidi se najbolje odatle, što ga za vrijeme bolesti ništa ne bi toliko obradovalo, koliko ako bi čuo, da je koji učenik njegov došao pitati, kako mu je.

Osim hrvatskoga jezika poučavao je Broz još u historiji, rjedje u geografiji. I na tom je polju radio s ljubavlju i uspjehom, ali mu je opet glavna briga bila prikupljena oko hrvatskoga jezika.

Broz je bio čovjek na oko mirne, ali u istinu dosta vatrene ćudi, a uz to dobra i blaga srca. Osobito ga je karakterizirala neka kao ironija, koja je rado izbijala na površinu. U društvu je bio gotov na šalu, ali koliko je u mladjim godinama tražio društvo, toliko mu se u potonjim godinama gotovo bih rekao uklanjao. Tomu je uzrok bio u tome, što se područje njegovu radu sve većma širilo, i u tome, što je u krugu svoje porodice nalazio više zabave, nego bi mu je bilo moglo podati makar kakvo društvo. U razgovoru s ljubljenom suprugom, u zanimanju za napredak drage djece nalazio je najsladju okrepu od duševnoga umora. Osim porodice rado je boravio u krugu bližega i daljega roda, s kojim ga je vezala

iskrena ljubav. Osobito je rado zalazio u tazbinu, koju je na pola šaljivo zvao „babaluk“, pa k svomu ujaku prečasnomu g. kanoniku dr. Fr. Ivekoviću. Intimnih prijatelja nije imao mnogo. S ponosom spominjem, da sam se i ja brojio medju njih. I meni će ostati jedna od najljepših uspomena do kraja života uspomena na časove, što sam ih proveo u njegovu društvu. Isticao se nije rado. Ali ako bi tko što zatražio od njega, učinio bi mu, ako bi samo mogao. Kadšto bi ga prevelika uslužnost dovela i u nepriliku, te ne bi mogao učiniti sve, što je obećao.

Hrvatski je jezik upravo ljubio, i to strastveno ljubio. Samo takova ljubav mogla je čovjeku, koji se nije rodio kao Štokavac, podati toliko ustrajnosti, te se naučio štokavski pisati tako čisto, kao rijetko koji rodjeni Štokavac. S toga su ga prijatelji u šali i zvali Hercegovcem iz hrvatskoga Zagorja. U prvim djelima njegovima vidi se doista po tome, što mu stil nije svagdje posve prirodan, da pisac toga jezika nije usisao s majčinim mlijekom. Ali u potonje vrijeme iščezlo je to posvema, te nitko ne bi rekao, da je pisac rodjen Kajkavac. To je pak postigao neumornim proučavanjem narodnih umotvorina, pa Vukovih i Daničićevih djela. Vuk i Daničić bili su mu najvjerniji pratioci od mladih dana pa do groba.

Radio je u opće sporo. To se objašnjuje jednim značajnim svojstvom njegovim: on je bio ljut neprijatelj svakoj površnosti. Prije nego li bi izrekao koju misao, ogledao bi je dobro sa sviju strana. Pišući pazio bi na svaku riječ, da mu se ne bi izmaklo štogod, o čemu ne bi bio uvjeren u dnu duše. S tom se brigom družila druga, da bi svaku misao izrekao što čistijim jezikom hrvatskim. S toga sve, što je on igda, a naročito u potonje vrijeme napisao, ima na sebi biljeg duboka uvjerenja i brižna nastojanja oko što veće čistoće jezične. Ali

koliko se god čuvao, da ne bi izrekao štogod, o čemu ne bi bio uvjeren, toliko je odvažno izricao ono, o čemu je bio uvjeren. Sam je priznavao, da je na način, kako je radio, najvećma utjecao boravak njegov u Innsbrucku kod Jezuitâ. Polemici nije bio prijatelj, ali joj se nije ni uklanjao. U njoj se rado služio oružjem ironije. Ali svagda mu je bilo stalo samo do stvari, nigda do lica.

Broz je više zasnovao nego izveo. I to se objašnjuje pomenutim svojstvom njegovim. On nije mogao početi pisati o nekoj stvari, dok je nije proučio do najtanjih sitnica. A takovih se većih i manjih sitnica našlo uvijek, često i onakovih, koje su s osnovom njegovom bile samo u dalekoj svezi. Dotle ga je pak stalo zanimati već nešto drugo, pa je pošao kupiti gradju za ovo drugo, a onaj je prvi posao odgodio. Kupiti gradju bila mu je prava slast, a nada sve kupiti gradju za veliki svoj rječnik.

Za cijelo mu je bilo teško ostaviti toliko neizvršenih osnova. Ali je na samrti s mirom i zadovoljstvom mogao pogledati na obilan rad kratkoga života svoga, na rad, kojega će plodove narod hrvatski uživati, dok ga bude, i vijencem zahvalnosti kititi prerani grob jednomu od najvrednijih sinova svojih. Slava Ivanu Brozu!

2. KNJIŽEVNA RADNJA.

a) RAD.

Knjiga CXVII. (razreda matematičko-prirodoslovnoga XVII.$_2$)

Jednoznačna projekcija vitopere plohe trećega stupnja. Od *dra. D. Segena*. Str. 93.

Prilog teoriji eliptičnih funkcija. Od *dra. Vladimira Varićaka*. Str. 123.

O proračunavanju iracionalnih korijena numeričkim jednačbam. (Lagrangeova i Hornerova metoda spojena.) Od *prof. Eduarda Doležala*. Str. 135.

Imaginarni sferni trokuti. Od *dra. Vladimira Varićaka*. Str. 153.

O instinktu. Od *Josipa Torbara*. Str. 161.

Knjiga CXVIII. (razreda filologičko-historičkoga i filozofičko-juridičkoga XL.)

Rapski dijalekat. Od *M. Kušara*. Str. 1.

Kajkavački dijalekat u Prigorju. (Ostatak.) Od *prof. Vatroslava Rožića*. Str. 55.

Ivan Bolica Kotoranin, latinski pjesnik. Od *prof. dra. M. Šrepela*. Str. 116.

Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini i hrvatskoj kajkavštini. Od *M. Valjavca*. Str. 137.

Knjiga CXIX. (razreda filologičko-historičkoga i filozofičko-juridičkoga XLI.)

Ispravci i dodaci tekstu starijeh pisaca dubrovačkijeh. Od *M. Rešetara*. Str. 1.

Crkva i država u dubrovačkoj republici. Od *dra. K. Vojnovića*. Str. 32.

Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku i hrvatskoj kajkavštini. Od *prof. M. Valjavca*. Str. 144.

Knjiga CXX. (razreda matemat.-prirodoslov. XVIII.)

Geologija gore Samoborske i Žumberačke. Od *prof. dra. Drag. Gorjanović-Krambergera*. Str. 1.

Geologijski snošaji okolice Klanjačke i Pregradske. Od *prof. dra. Drag. Gorjanović-Krambergera*. Str. 83.

Deseto potresno izvješće za godinu 1892. Od *dra. M. Kišpatića*. Str. 92.

Jedanaesto potresno izvješće za godinu 1893. Od *dra. M. Kišpatića*. Str. 101.

b) MONUMENTA

SPECTANTIA HISTORIAM SLAVORUM MERIDIONALIUM.

Volumen XXVI. Scriptores, volumen III.: Thomas archidiaconus: Historia Salonitana. Digessit *dr. Fr. Rački*.

c) MONUMENTA

HISTORICO-JURIDICA SLAVORUM MERIDIONALIUM.

Volumen V. Urbaria lingua croatica conscripta. Hrvatski urbari. Svezak I. Sabrao i protumačio *Radoslav Lopašić*.

d) POSEBNA DJELA.

Knjiga XIII. Zadarski i Rańinin lekcionar. Za štampu priredio *Milan Rešetar*. Str. I—LIII i 1—330.

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Sv. XIV. Dijela 4. sv. 2. Obradjuje *P. Budmani*.

Ljetopis Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1893. Svezak osmi.

3. KNJIŽEVNI RAD.

a) Članova.

Budmani P.:

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Svezak XIV. Četvrtoga dijela sv. 2.

Gorjanović-Kramberger Drag. dr.:

Geologija gore Samoborske i Žumberačke. Rad CXX. Str. 1.

Geologijski snošaji okolice Klanjačke i Pregradske. Rad CXX. Str. 83.

Kišpatić M. dr.:

Deseto potresno izvješće za godinu 1892. Rad CXX Str. 92.

Jedanaesto potresno izvješće za godinu 1893. Rad CXX. Str. 101.

Lopašić Radoslav:

Urbaria lingua croatica conscripta. Hrvatski urbari. Svezak I. Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium. Volumen V.

Rački Franjo dr.:

Thomas archidiaconus: Historia Salonitana. Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Volumen XXVI. Scriptores, volumen III.

Segen D. dr.:

Jednoznačna projekcija vitopere plohe trećega stupnja. Rad CXVII. Str. 93.

Šrepel M. dr.:

Ivan Bolica Kotoranin, latinski pjesnik. Rad CXVIII. Str. 116.

Torbar Josip:

O instinktu. Rad CXVII. Str. 161.

Valjavec M.:

Prinos k naglasu u (novoj) slovenštini i hrvatskoj kajkavštini. Rad CXVIII. Str. 137.

Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku i hrvatskoj kajkavštini. Rad CXIX. Str. 144.

Varićak Vl. dr.:

Prilog teoriji eliptičnih funkcija. Rad CXVII. Str. 123.

Imaginarni sferni trokuti. Rad CXVII. 153.

Vojnović K. dr.:

Crkva i država u dubrovačkoj republici. Rad CXIX. Str. 32.

b) Nečlanova.

Doležal Ed.:

O proračunavanju iracionalnih korijena numeričkim jednačbam. (Lagrangeova i Hornerova metoda spojena). Rad CXVII. Str. 135.

Kušar M.:

Rapski dijalekat. Rad CXVIII. Str. 1.

Rešetar M. dr.:

Ispravci i dodaci tekstu starijeh pisaca dubrovačkijeh. Rad CXIX. Str. 1.

Zadarski i Rańinin lekcionar. Posebna djela sv. XIII.

Rožić Vatroslav:

Kajkavački dijalekat u Prigorju. (Ostatak.) Rad CXVIII Str. 55.

PRIJEGLED

KNJIGA I RASPRAVA IZAŠLIH U AKADEMIJSKIM PUBLIKACIJAMA DO KONCA GOD. 1894.[1]

Bernardin P., (Splječanin), Lekcionarij. Po I. izd. od god. 1495. uredio dr. T. Maretić. 1885. (208 str.) 8°. 1 for. 50 nvč.

Bogišić Dr. V., Pisani zakoni na slavenskom jugu. Bibliografski nacrt. 1872. (201 str.) v. 8°. 1 for. 25 nvč.

— Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena. Knj. I. Gradja u odgovorima iz različnih krajeva slovenskoga juga. 1874. (LXXIV, 717 str.) v. 8°. 6 for.

Brčić Ivan, Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Ćirila i Metoda. 1870. (XV, 79 str.) v. 8°. 1 for.

Bulić Iv., Hrvatski spomenici u kninskoj okolici uz ostale suvremene dalmatinske iz dobe narodne dinastije hrvatske. Sv. I. 1889. (44 str. sa 18 litogr. tab. i 60 nacrta.) fol. 2 for. 60 nvč.

Daničić Gj., Nikoljsko jevangjelje. 1864. (XXVII, 271 str.) 8°. 1 for. 30 nvč.

— Korijeni s riječima od njih postalijem u hrv. ili srpskom jeziku. 1877. (IV, 370 str.) v. 8°. 4 for.

— Poslovice. 1871. (XVIII, 160 str.) 8°. 1 for.

— Rječnik iz književnih starina srpskih. 8°. (Svezak *I. i *II.) 3 for.

— Život sv. Save i Simeuna od Domentijana. 1865. (XIX, 342 str.) 8°. 1 for. 30 nvč.

— Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih od Danila. 1866. (XV, 386 str) 8°. 1 for. 30 nvč.

***Euchologium.** Glagolski spomenik manastira Sinai brda. Izdao dr. Lavosl. Geitler. 1883. (XVI, 197 str. sa 1 kopijom.) v. 8°. 2 for.

***Kukuljević-Sakcinski Ivan.** Monumenta historica Slavorum meridionalium. Povjestni spomenici južnih Slavenah. Knj. I. Listine hrvatske. 1863. 339 str.) 4°. 6 for.

---

[1] Knjige označene zvijezdicom (*) razprodane su, te se ne mogu više dobiti. — Knjižarske cijene kako su označene u ovom prijegledu snižene su pojedinim svezcima osim „Rječnika“ za 50% do konca godine 1894., te se mogu knjige uz ovu sniženu cijenu dobiti samo kod akademijske uprave na Zrinskom trgu ili u knjižari jugoslavenske akademije „knjižara dioničke tiskare“ na Jelačićevom trgu. Tko tečajem godine 1894 kupi cijelu seriju pojedine vrsti akademijskih knjiga, dobiva povrh toga od polovine cijene još popust od 10%, a tko nabavi sve do konca godine 1894 izašle publikacije, dobiva popust od 20% i „Riječnik“ uz iste uvjete. Prema tomu stoje sve publikacije uključiv i „Riječnik“ 197 for. 70 nvč. Bude li tečajem godine koja knjiga rasprodana, tada će se razmjerno ova cijena sniziti.

Ljetopis jugosl. akademije znanosti i umjetnosti. Sv. I—VIII. 8°. 6 for. 80 nvč.

1. (1867—1877.) 1877. (145 str.) 60 nvč.
2. (1877—1887.) 1887. (160 str.) 60 nvč.
3. 1888. (217 str.) 1 for.
4. 1889. (216 str.) 1 for.
5. 1890. (185 str.) 60 nvč.
6. 1891. (193 str.) 1 for.
7. 1892. (239 str.) 1 for.
8. 1893. (171 str.) 60 nvč.

Nekrolozi i rasprave u Ljetopisima.

Brusina Sp., Biološke postaje. VIII.
— Fran Erjavec. IV.
— dr. Josip Pančić. IV.
Rački Fr. dr., Nikolaj Ivanović Kostomarov. III.
— dr. Jovan Subotić. IV.
— dr. Lavoslav Geitler. IV.
— Josip Jireček. V.
— Petar Aleksandrović Lavrovski. V.
— Romualdo Mihajlović Hube. VI.
— Osvrt na 25-godišnje djelovanje akademije.
Smičiklas T., Radoslav Lopašić. VIII.
Vrbanić Fr. dr., dr. Blaž Lorković. VII.

Maretić dr. T., Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima. 1889. (406 str.) v. 8°. 3 for. 50 nvč.

Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium. Pars I. Statuta et leges. Vol. 1—5. v. 8°. 17 for. 50 nvč.

1. Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae (1214—1558). Cura prof. dr. J. J. Hanel. 1877. (XV, 306 str.) 3 for.
2. Statuta et leges civitatis Spalati. Cura prof. dr. J. J. Hanel. 1878. (236 str.) 3 for.
3. Statuta et leges civitatis Buduae, civitatis Scardonae et civitatis et insulae Lesinae. Cura prof. Sim. Ljubić. 1883. (615 str.) 4 for. 50 nvč.
4. Hrvatski pisani zakoni: vinodolski, poljički, vrbanjski i donjekle svega otoka Krka, kastavski, veprinački i trsatski. Ured.: dr. Fr. Rački, dr. V. Jagić i dr. Iv. Crnčić. 1890. (265 str.) 3 for.
5. Urbaria lingua croatica conscripta. Hrvatski urbari. Svez. I. Sabrao i protumačio R. Lopašić. 1894. (VIII, 484 str.) 5 for.

Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Vol. 1—26. v. 8°. 81 for. 30 nvč.

1. Listine o odnošajih izmedju juž. Slavenstva i mletačke republike. Sakupio Sim. Ljubić. Dio I. Od g. 960—1335. 1868 (XL, 466 str.) 3 for.
2. Listine o odnošajih izmedju juž. Slavenstva i mlet. republike. Sakupio Sim. Ljubić. Dio II. Od godine 1336—1347. 1870. (XXXVI, 464 str.) 3 for.
3. Listine o odnošajih izmedju juž. Slavenstva i mlet. republike. Sakupio Sim. Ljubić. Dio. III. Od g. 1347—1358. Do-

datak k knj. 1—3: g. 1116—1347. 1872. (XXXVII, 451 str.) 3 for.

4. Listine o odnošajih izmedju juž. Slavenstva i mlet. republike. Sakupio Sim. Ljubić. Dio IV. Od god. 1358—1403. 1874. (XXXIII, 480 str.) 4 for.
5. Listine o odnošajih izmedju juž. Slavenstva i mlet. republike. Sakupio Sim. Ljubić. Dio V. Od g. 1403—1409. Dodatak: g. 1226—1397. 1875. (XVIII, 352 str.) 2 for. 50 nvč.
6. Comissiones et relationes Venetae. Collegit et digessit S. Ljubić. Tom. I. Annorum 1433—1527. 1876. (IX, 242 str.) 2 for.
7. Documenta historiae croaticae periodum antiquam illustrantia. Collegit, digessit, adornavit Fr. Rački. 1877. (XXXV, 544 str.) 6 for.
8. Comissiones et relationes Venetae. Collegit et digessit S. Ljubić. Tom. II. Continuatio saec. XVI. 1877. (VI, 302 str.) 2 for. 50 nvč.
9. Listine o odnošajih izmedju juž. Slavenstva i mlet. republike. Sakupio S. Ljubić. Dio VI. Od g. 1409—1412. 1878. (XIV, 309 str.) 3 for.
10. Monumenta Ragusina. Libri reformationum. Tom. I. Ann. 1306—1347. 1879. (315 str.) 2 for. 50 nvč.
11. Comissiones et relationes Venetae. Collegit et digessit S. Ljubić. Tom. III. Ann. 1553—1571. 1880. (VI, 300 str.) 2 for. 50 nvč.
12. Listine o odnošajih izmedju juž. Slavenstva i mlet. republike. Sakupio S. Ljubić. Dio VII. Od godine 1412—1420. 1882. (XIII, 325 str.) 2 for. 50 nvč.
13. Monumenta Ragusina. Libri reformationum. Tom. II. Ann. 1347—1352, 1356—1360, addit a. 1301—1305, 1318, 1325 do 1336. 1882. (400 str.) 3 for.
14. Scriptores. Vol. I. Annales Ragusini anonymi item Nic. de Ragnina. Digessit Sper. Nodilo. 1883. (XII, 328 str.) 3 for.
15. Spomenici hrv. krajine. Izdao Rad. Lopašić. Dio I. Od g. 1479—1610. 1884. (XXVIII, 390 str.) 3 for.
16. Spomenici hrv. krajine. Izdao R. Lopašić. Dio II. Od god. 1610—1693. 1885. (XX, 345 str.) 3 for.
17. Listine o odnošajih izmedju juž. Slavenstva i mlet. republike. Sakupio S. Ljubić. Dio VIII. Od g. 1420—1424. 1886. (XI, 299 str.) 2 for.
18. Acta Bulgariae ecclesiastica. Digessit P. Eus. Fermendžin. 1887. (XXII, 409 str.) 3 for.
19. Acta coniurationem croatarum comitum bani Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan illustrantia, desumpta e tabulariis gallicis. Collegit et redegit dr. V. Bogišić. 1888. (XXXIX, 248 str.) 2 for. 80 nvč.
20. Spomenici hrv. krajine. Izdao Rad. Lopašić. Dio III. Od g. 1693—1737. Dodatak: 1531—1730. S priedgovorom i kazalom za sva 3 djela. 1889 (480 str.) 4 for.
21. Listine o odnošajih izmedju južnoga Slavenstva i mletačke republike. Sakupio S. Ljubić. Dio IX. Od god. 1423—1452,

s kazalom sadržaja te osoba i mjesta. 1890. (XX, 490 str.) 3 for.

22. Listine o odnošajih izmedju južnoga Slavenstva i mletačke republike. Sakupio S. Ljubić. Dio X. Od god. 1453—1469. 1891. (XXVI, 496 str.) 4 for.

23. Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752. Collegit et digessit P. Eusebius Fermendžin. 1893. (613 str.) 5 for.

24. Index rerum, personarum et locorum in voluminibus I—V. monumentorum spectantium historiam Slavorum meridionalium. Opera S. Ljubić. 1893. (393 str.) 3 for.

25. Scriptores. Vol. II. Chronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451—1484). Digessit Speratus Nodilo. 1893. (XXIX, 439 strana.) 3 for. 50 nvč.

26. Scriptores. Vol. III. Thomas Archidiaconus: Historia Salonitana. Digessit dr. Fr. Rački. (225 str.) 2 for.

Pavić prof. **Armin**, Historija dubrovačke drame. 1871. (III, 198 str.) v. 8°. 1 for. 25 nvč.

— Narodne pjesme o boju na Kosovu god. 1389. 1877. (120 str.) 8°. 1 for.

Pilar dr. **Gj.**, Geografijske koordinate i položaji glavnijih točaka Dalmacije, Hrvatske, Slavonije i djelomice susjednih zemalja imenito Bosne, Hercegovine, Istre i Kranjske itd. 1890. (168 str.) lex.-8°. 4 for.

— Flora fossilis Sussedana. Susedska fosilna flora. (Flore fossile de Sussed.) 1883. (363 str.) lex.-8°. 8 for.

Posebna djela.

Daničić Gj. dr. i **Budmani P.**, Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Dio I. (svez. 1—4), II. (svez. 5—8), III. (svez. 9—12) svaki po 12 for. Od IV. djela izašle su 2 svezke t. j. svez. 13 i sv. 14. svaka po 3 for.

Drobnić L., Besednjak. 80 nvč.

Kurelac Fr., Jačke ili narodne pjesme puka hrvatskoga. 1871. (XLIX. 313 str.) 1 for.

— Runje i pahuljice, pjesni ponajveć dubrovačke. 1866—68. (LXI, 112 str.) 1 for.

*— Stope Hristove. 50 nvč.

Rački Fr. dr., Assemanov ili Vatikanski evangelistar. 1865. (CXIX, 216 str.) 3 for.

Rešetar M. dr., Zadarski i Ranjinin Lekcionar. 1894. (LIII, 330 str.) 8°. 3 for.

Smičiklas T., Dvijestogodišnjica oslobodjenja Slavonije. I. dio: Slavonija i druge hrvatske zemlje pod Turskom i rat oslobodjenja. 1891. (173 str.) 1 for. 50 nvč.

— II. dio: Spomenici o Slavoniji u XVII. vijeku (1640—1702). 1891. (VII. 362 str.) 3 for.

***Utješenović V.**, Vila Ostrožinska. 30 nvč.

*

Valjavec M., Kolunićev zbornik. Hrvatski glagolski rukopis od g. 1486. 1892. (XXVIII, 276 str.) 2 for. 50 nvč.

Pisci, Stari hrvatski. Knjiga 1—20. v. 8°. 48 for.

1. Pjesme M. Marulića. Sakupio Iv. Kukuljević-Sakcinski. 1869. (338 str.) 2 for.
2. Pjesme Šiška Menčetića Vlahovića i Gjore Držića. Sakupio V. Jagić. 1870. (521 str.) 2 for.
3. 4. Pjesme Mavra Vetranića Čavčića. Skupili dr. V. Jagić i dr. I. A. Kaznačić. 2 diela. 1871/72. (483, 490 str.) (1: 2 for. 2: 2 for. 50 nvč.) 4 for. 50 nvč.
5. Pjesme Nik. Dimitrovića i Nik. Nalješkovića. Skupili dr. V. Jagić i dr. Gj. Daničić. 1873. (353 str.) 2 for.
6. Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića. Skupili Šime Ljubić i Fr. Rački. 1874. (298 str.) 2 for.
7. Djela Marina Držića. Izdao Fr. Petračić. 1875. (XI, 480 str.) 3 for.
8. Pjesme Nikole Nalješkovića, A. Čubranovića, M. Pelegrinovića, Saba Mišetića Bobaljevića i Jegjupka neznana pjesnika. Skupili Luka Zore i dr. Fr. Rački. 1876. (241 str.) 1 for. 70 nvč.
9. Djela Iv. Fr. Gundulića. Uredio A. Pavić. 1877. (XVIII, 616 str.) 5 for.
10. Djela Fr. Lukarevića Burine. Uredio S. Žepić. 1878. (318 str.) 2 for. 50 nvč.
11. Pjesme Miha Bunića Babulinova, Maroja i Oracija Mažibradića i Marina Burešića. Uredio Fr. Rački. 1880. (251 str.) 1 for. 80 nvč.
12—14. Djela Gjona Gjora Palmotića. Uredio A. Pavić. 1882. 83. 84. (404, 528, 230 str.) 8 for. 50 nvč.
15. Djela Ant. Gledjevića. Uredio P. Budmani. 1886. 305 str.) 2 for.
16. Djela Petra Zoranića, Ant. Sassina i Savka Gučetića Bendeviševića. Uredio P. Budmani. 1888. (322 str.) 2 for. 50 nvč.
17. Djela Jurja Barakovića. Priredili P. Budmani i M. Valjavec. 1889. (390 str.) 3 for.
18. Pjesni razlike Dinka Ranjine, vlastelina dubrovačkoga. Sakupio M. Valjavec. 1891. (XXVI, 245 str.) 2 for. 50 nvč.
19. Djela Gjona Gjora Palmotića. Dio IV. Dodatak. Priredio Ivan Broz. 1892. (XLIII, 44 str.) 50 nvč.
20. Crkvena prikazanja starohrvatska XVI. i XVII. vijeka. Sakupio M. Valjavec. 1893. (XI, 341 str.) 2 for. 50 nvč.

Psalterium. Glagolski spomenik manastira Sinai brda. Izdao dr. Lavosl. Geitler. 1883. (303 str.) 8°. 3 for. 50 nvč.

Rački dr. Fr., Izprave o uroti bana P. Zrinjskoga i kneza Fr. Frankopana. Acta coniurationem bani Petri a Zrinio et com. Fr. Frangepani illustrantia. 1873. (X, 595 str.) v. 8°. 3 for.

Rad jugosl. akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 1—120. v. 8°. 173 for.

1. 1867. (276 str.) 1 for. 25 nvč.
2. 1868. (208 str.) 1 for. 25 nvč.

3. 1868. (252 str.) 1 for. 25 nvč.
*4. 1868. (271 str.)
*5. 1868. (252 str.)
*6. 1869. (246 str.)
*7. 1869. (266 str.)
*8. 1869. (220 str.)
*9. 1869. (240 str.)
10. 1870. (263 str.) 1 for. 25 nvč.
11. 1870. (274 str.) 1 for. 25 nvč.
12. 1870. (233 str.) 1 for. 25 nvč.
13. 1870. (242 str.) 1 for. 25 nvč.
14. 1871. (228 str.) 1 for. 25 nvč.
15. 1871. (231 str.) 1 for. 25 nvč.
16. 1871. (230 str.) 1 for. 25 nvč.
17. 1871. (223 str.) 1 for. 25 nvč.
18. 1872. (258 str.) 1 for. 25 nvč.
19. 1872. (208 str.) 1 for. 25 nvč.
20. 1872. (237 str.) 1 for. 50 nvč.
21. 1872. (211 str.) 1 for. 50 nvč.
22. 1873. (257 str.) 1 for. 50 nvč.
23. 1873. (223 str.) 1 for. 50 nvč.
24. 1873. (266 str.) 1 for. 50 nvč.
25. 1873. (256 str.) 1 for. 50 nvč.
26. 1874. (227 str.) 1 for. 50 nvč.
27. 1874. (224 str.) 1 for. 50 nvč.
28. 1874. (212 str.) 1 for. 50 nvč.
29. 1874. (224 str.) 1 for. 50 nvč.
30. 1875. (220 str.) 1 for. 50 nvč.
31. 1875. (252 str.) 1 for. 50 nvč.
32. 1875. (220 str.) 1 for. 50 nvč.
33. 1875. (251 str.) 1 for. 50 nvč.
34. 1876. (224 str.) 1 for. 50 nvč.
35. 1876. (263 str.) 1 for. 50 nvč.
36. 1876. (290 str.) 1 for. 50 nvč.
37. 1876. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
38. 1877. (240 str.) 1 for. 50 nvč.
39. 1877. (252 str.) 1 for. 50 nvč.
40. 1877. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
41. 1877. (244 str.) 1 for. 50 nvč.
42. 1878. (224 str.) 1 for. 50 nvč.
43. 1878. (220 str.) 1 for. 50 nvč.
44. 1878. (228 str.) 1 for. 50 nvč.
45. 1878. (240 str.) 1 for. 50 nvč.
46. 1879. (280 str.) 1 for. 50 nvč.
47. 1879. (248 str.) 1 for. 50 nvč.
48. 1879. (240 str.) 1 for. 50 nvč.
49. 1879. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
50. 1879. (224 str.) 1 for. 50 nvč.
51. 1880. (212 str.) 1 for. 50 nvč.
52. 1880. (272 str.) 1 for. 50 nvč.
53. 1880. (228 str.) 1 for. 50 nvč.

54. 1880. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
55. 1881. (232 str.) 1 for. 50 nvč.
56. 1881. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
57. 1881. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
58. 1881. (220 str.) 1 for. 50 nvč.
59. 1881. (240 str.) 1 for. 50 nvč.
60. 1882. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
61. 1882. (192 str.) 1 for. 50 nvč.
62. 1882. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
63. 1882. (232 str.) 1 for. 50 nvč.
64. 1882. (200 str.) 1 for. 50 nvč.
65. 1883. (220 str.) 1 for. 50 nvč.
66. 1883. (208 str.) 1 for. 50 nvč.
67. 1883. (220 str.) 1 for. 50 nvč.
68. 1883. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
69. 1884. (250 str.) 1 for. 50 nvč.
70. 1884. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
71. 1884. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
72. 1884. (142 str.) 1 for. 50 nvč.
73. 1885. (220 str.) 1 for. 50 nvč.
74. 1885. (220 str.) 1 for. 50 nvč.
75. 1885. (220 str.) 1 for. 50 nvč.
76. 1885. (212 str.) 1 for. 50 nvč.
77. 1885. (228 str.) 1 for. 50 nvč.
78. 1886. (230 str.) 1 for. 50 nvč.
79. 1886. (248 str.) 1 for. 50 nvč.
[1] 80. 1886. (313 str.) 2 for.
81. 1886. (240 str.) 1 for. 50 nvč.
82. 1886. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
83. 1887. (216 str.) 1 for. 50 nvč.
84. 1887. (180 str.) 1 for. 50 nvč.
85. 1887. (240 str.) 1 for. 50 nvč.
86. 1887. (252 str.) 1 for. 50 nvč.
87. 88. 90. 1888. (716 str.) 4 for. 50 nvč.
89. 1888. (240 str.) 1 for. 50 nvč.
91. 1888. (240 str.) 1 for. 50 nvč.
92. 1888. (228 str.) 1 for. 50 nvč.
93. 1888. (235 str.) 1 for. 50 nvč.
94. 1889. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
95. 1889. (216 str.) 1 for. 50 nvč.
96. 1889. (233 str.) 1 for. 50 nvč.
97. 1889. (181 str.) 1 for. 50 nvč.
98. 1889. (235 str.) 1 for. 50 nvč.
99. 1890. (237 str.) 1 for. 50 nvč.
100. 1890. (228 str.) 1 for. 50 nvč.
101. 1890. (225 str.) 1 for. 50 nvč.
102. 1890. (240 str.) 1 for. 50 nvč.

[1] Ova knjiga Rada izašla je i kao posebno djelo pod naslovom: U proslavu petdeset godišnjice preporoda hrvatske knjige god. 1885.

103. 1891. (229 str.) 1 for. 50 nvč.
104. 1891. (180 str.) 1 for. 50 nvč.
105. 1891. (244 str.) 1 for. 50 nvč.
106. 1891. (145 str.) 1 for. 50 nvč.
107. 1891. (239 str.) 1 for. 50 nvč.
108. 1892. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
109. 1892. (188 str.) 1 for. 50 nvč.
110. 1892. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
111. 1892. (190 str.) 1 for. 50 nvč.
112. 1892. (243 str.) 1 for. 50 nvč.
113. 1893. (152 str.) 1 for. 50 nvč.
114. 1893. (236 str.) 1 for. 50 nvč.
115. 1893. (210 str.) 1 for. 50 nvč.
116. 1893. (229 str.) 1 for. 50 nvč.
117/I. 1893. (92 str.) 75 nvč.
117/II. 1894. (192 str.) 1 for. 50 nvč.
118. 1894. (221 str.) 1 for. 50 nvč.
119. 1894. (238 str.) 1 for. 50 nvč.
120. 1894. (136 str.) 1 for. 50 nvč.

Alfab. popis pojedinih rasprava u „Radu".

Arnold dr. Gj., Zadnja bića. Metafizična razprava. (93.)
Bogišić dr. V., Glavnije crte obiteljskoga pisanoga prava u Dubrovniku. (5.)
— Izvještaj o sadanjoj radnji opisivanja narodnijeh običaja pravnijeh. (1.)
— Drugi izvještaj o sabiranju narodnijeh pravnijeh običaja. (5.)
— Treći izvještaj o sabiranju narodnih pravnih običaja. (11.)
— Četvrti izvještaj o sabiranju pravnih običaja. (19.)
— Obznana knjige: O znaczeniu prawa rzymskiego i rzymsko-byzantyńskiego u narodów slowiańskich. Wylozil, objasnił i wydał R. Hube. Warszawa 1868. (6.)
— Obznana knjige: „Протокол Шабачкога магистрата од 1808. до 1812. године". У Београду 1868. (5.)
— Prilozi za historiju: 1. Преписка лажнога цара Стјепана малога с Дубровачком републиком (1771—1773). 2. Арапско званично назвање почасно за краљеве српске и бугарске. (3).
— Spomenik narodnoga običajnoga prava iz 16. vieka. (1.)
Bončev G., Bichromat kalija. (113.)
Bošnjaković S. dr., Gerhardtov helenin. (113.)
Borbas V., Symbolae ad „Caryophylleas" et „Melanthaceas" Florae croaticae. (36.)
Brašnić Mio, Municipija u hrvatskoj državi za narodne dinastije. (32.)
— Odlomci iz zemljopisa i narodopisa Hrvatske i Slavonije u 9. stoljeću. (16.)
— Župe u hrvatskoj državi za narodne dinastije. (25.)
Brčić Ivan, Njekoliko staroslovenskih i hrvatskih knjiga, što pisanih što tiskanih glagolicom, kojim se u skorašnje doba u trag ušlo. (59.)

Brčić Ivan, Brojna vriednost slova „Jeć“ u hrv. glagoljici. (2.)
Broz Ivan, Prilozi za sintaksu jezika hrvatskoga. 1. Imperativ. (76.)
Brusina prof. S., Naravoslovne crtice sa sjevero-iztočne obale jadranskoga mora sabrane godine 1868. i 1871. (19.)
— — godine 1873. (27.)
— Jedan decenium naše zoologičke literature (1867—77). (52.)
— Prilozi paleontologiji hrvatskoj, ili kopnene i sladkovodne terciarne izkopine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. (28.)
— Prinesci malakologiji hrvatskoj. (1.)
— Prinesci malakologiji jadranskoj izvadjeni iz rukopisa: „Descrizione de' crostacei, de' testacei e de' pesci che abitano le lagune e Golfo Veneto, dall' abate Stefano Chiereghini“ i raztumačeni. (11.)
— Sisavci jadranskoga mora. (95.)
— Prirodopisne znanosti, osobito zoologičke, u obće i kod nas. (36.)
— Zoologija i Hrvati. (80.)
— dr. Nikola Selak. (107.)
Budmani prof. P., Dubrovački dijalekat kako se sada govori. (65.)
— Pogled na istoriju naše gramatike i leksikografije. (89.)
Car dr. Lazar, Sauropsidi ili teorija postanka ptica od gmazova. (66.)
Čeh dr. Drag., Hmelj kod drevnih sjevernih i južnih Slavenah. Iztraživanje. (63.)
— Lučbarske radnje. (44.)
— Chemička svojstva divljega hrvatskoga hmelja. (50.)
— Rudna vrela Apatovačka. (55.)
Črnčić dr. Ivan, Imena Slovjenin i Ilir u našem gostinjcu u Rimu poslije 1453 godine. (79.)
— Popravci ka glagolskim spomenikom. (16.)
— Brojna vriednost slova „Ju“ u hrv. glagoljici. (23.)
Daničić Gj., Akcenti u adjektiva. (14.)
— Akcenti u glagola. (6.)
— ћ i ђ u istoriji slovenskih jezika. (1.)
— Nom. sing. masc. na e i na o. (26.)
— Obznana gramatike Gjurgja Križanića. (16.)
— Obznana knjige: De mutatione contiguarum consonantium in linguis slavicis. Scripsit Mart. Hattala. (Ex actis regiae scientiarum societatis bohemicae.) Pragae 1856. (2.)
— Obznana knjige: Гласник српског ученог друштва. Књига VI. и VII. У Београду 1868. (2.)
— Obznana knjige: „Grammatica della lingua serbo-croata (illirica) compilata da Pietro Budmani. Fasc. II. Vienna 1867“. (2.)
— Obznana knjige: Сербско-русскій словарь. Составилъ П. Лавровскій. Санктъпетербургъ 1870. (15.)
— Obznana knjige: 1. Слово святаго Ипполита объ антихристѣ К. Невоструева. Москва 1868. 2. Славянорускія рукописи В. М. Ундольскаго. Москва 1870 (13.)

Ljubić Sim., Obznana knjige: Notizie naturali e storiche sull'isola di Veglia, compilate dal dr. Giambattista Cubich. Trieste 1874. (37.)
— Odgovor na njeke primjetbe numismatičkoga lista bečkoga u poslu starosrbskih zlatnih novaca. (36.)
— Prilog Jagićevoj razpravi o gradji za slovinsku narodnu poeziju. (40.)
— Škrovište rimskih carskih novaca u zlatu iz prvoga stoljeća odkrito u Zemunu 16. pros. 1875. (36.)
— Spicilegium monumentorum archaeologicorum in terris, quas Slavi australes incolunt, repertorum. (34—36. 38.)
— Pisan spomenik iz doba hrvatskoga vojvode Branimira. (26.)
Maciejowski Wacl. Al., Polisti ili Poljani najviše pomogoše ratarstvom civilizaciji zapada Europe a osobito Njemačke. (18.)
— Pogled na najnovije zakonarstvo slovensko, imenito poljsko i rusko. (9.)
— Otvoreno pismo prof. J. Hanelu povodom njegova članka naštampanoga u XXXII. knj. str. 175 Rada. (34.)
— Drugo otvoreno pismo g. dru. J. Hanelu. (37.)
Maixner Fr., O hrvatskom prijevodu XV (XVI) Ovidijeve heroide: Paris Helenae od Hanibala Lucića. (91.)
— Obznana knjige: „Josipa Ribolija, Starinske uredbe i običaji naroda rimskoga". (39.)
— Prievodi Ranjine Dinka iz latinskih i grčkih klasika. (70.)
— Prievodi t. z. „disticha moralia Catonis" u hrvatskoj literaturi. (74.)
— Prinesci tumačenju nekih latinskih i grčkih napisa u kr. narodnom muzeju zagrebačkom. (38.)
— Znanstvene radnje u godišnjih izvješćih hrvatskih gimnazija i realaka od g. 1867—1886 kao prilog hrvat. bibliografiji. (Književna obznana.) (85.)
— Pastirski razgovori u Katančićevih „Fructus autumnales". (65.)
— Život i rad Rajmunda Kunića. (96.)
Makušev V., Nekoliko novih izvora za historiju južnih Slovena. (5.)
Maretić dr. T., Hrvatsko-srpski adverbi na ice, ce, ke. (96.)
— Slavenski nominalni akcenat s obzirom na litavski, grčki i staroindijski. (102.)
— Crtice iz hrvatske književnosti. Napisao Ivan Broz. Sveska prva. Uvod u književnost. Zagreb 1886. Književna obznana. (89.)
— Kosovski junaci i dogodjaji u narodnoj epici. (97.)
— Književna obznana: 1. Schmidt, Pluralbildungen der indogermanichen Neutra. (100.)
— — 2. Šraderova knjiga. 3. Delbrikova knjiga. (102.)
— O narodnim imenima i prezimenima u Hrvata i Srba. (81. 82.)
— O nekim pojavama kvantitete i akcenta u jeziku hrvatskom ili srpskom. (68.)
— Odgovor na recensiju g. prof. dra. Vatr. Jagića. (100.)
— Nov prilog za istoriju akcentuacije hrvatske ili srpske. (70. 71. 73.)

*

Rasprave sadržane u gore navedenim svescima „Rada“ štampane su većinom i u posebnim otiscima.

Starine. Knjiga 1—26. v. 8°. 42 for. 75 nvč.

1. 1869. (236 str.) 1 for. 25 nvč.
2. 1870. (312 str.) 1 for. 50 nvč.
3. 1871. (331 str.) 1 for. 50 nvč.
4. 1872. (234 str.) 1 for. 50 nvč.
5. 1873. (288 str.) 1 for. 50 nvč.
6. 1874. (255 str.) 1 for. 50 nvč.
7. 1875. (322 str.) 2 for.
8. 1876. (252 str.) 1 for. 50 nvč.
9. 1877. (256 str.) 1 for. 50 nvč.

10. 1878. (293 str.) 2 for.
11. 1879. (208 str.) 1 for. 50 nvč.
12. 1880. (259 str.) 1 for. 50 nvč.
13. 1881. (260 str.) 1 for. 50 nvč.
14. 1882. (220 str.) 1 for. 50 nvč.
15. 1883. (230 str.) 1 for. 50 nvč.
16. 1884. (251 str.) 1 for. 50 nvč.
17. 1885. (240 str.) 1 for. 50 nvč.
18. 1886. (232 str.) 1 for. 50 nvč.
19. 1887. (261 str.) 1 for. 50 nvč.
20. 1888. (273 str.) 1 for. 50 nvč.
21. 1889. (304 str.) 2 for.
22. 1890. (240 str.) 2 for.
23. 1890. (256 str.) 2 for.
24. 1891. (252 str.) 2 for.
25. 1892. (232 str.) 2 for.
26. 1893. (236 str.) 2 for.

Alfab. popis pojedinih rasprava u „Starinama".

Batinić Fra. M. V., Nekoliko priloga k bosanskoj crkvenoj poviesti: Izprave i dopisi od 1527—1537 god.; Izvješće Ivana di Vietri god. 1708: Izvješće A. Georgicea god. 1626; Putopis A. Georgicea iz Budima u Bosnu; Opis pašaluka bosanskoga. (17.)

Bojničić-Kninski dr. Iv., Najstarija hrvatska grbovnica. (16.)

Črnčić Ivan, Još o glagolskom napisu u crkvi sv. Lucije u drazi baščanskoj. (20.)
— Još oble glagolice na Krčkom otoku. (7.)
— Njekoliko izprava krčkih biskupa. (21.)
— Njekoliko južnih Slovena zapisanih od 1478—1520. godine u bratovštinu sv. Duha u Rimu. (15.)
— Prilozi k razpravi: Imena Slovjenin i Ilir u našem gostinjcu u Rimu poslije 1453. (18.)
— Rimsko slovinska služba sv. Kurilu i Metodu. (14.)
— Što je pisama sakupio P. Blagoslov Bartoli. (20.)
— Paoporuka Ivana Lučića, trogiranina, našega povjestnika od g. 1679. (26.)

Daničić Gj., Apokalipsa iz Hvalova rukopisa. (4.)
— Dva apokrifna jevangjelja: 1. Jevangjelje Nikodimovo. 2. Pripoviest Josipova. (4.)
— Knjiga Konstantina filozofa o pravopisu. (1.)
— Muka blaženoga Grozdija. (2.)
— Poslanica patriarcha jerusalimskoga Teofila despotu srpskomu Stefanu. (4.)
— Poslanica sv. Save arhiepiskopa srpskoga iz Jerusalima u Studenicu igumanu Spiridionu. (4.)
— Indijske priče prozvane Štefanit i Ihnilat. (2.)
— Tri stare priče. (4.)
— Proroštvo despota Stepana Lazarevića. (4.)

Rački dr. Fr., Prilozi za geografsko-statistički opis bosanskoga pašalika iz 17. vieka; putopis Frana Butrišića i Ivana Divnića od Šibenika do Hlievna i Skoplja god. 1574. (14.)
— Prilozi za poviest bosanskih Patarena. (1.)
— Razhod Zagreba 1362. godine. (4.)
— Dubrovački spomenici o odnošaju dubrovačke obćine napram Bosni i Turskoj godine razspa Bosanske kraljevine. (6.)
— Novo nadjeni spomenici iz 9. i 11. vieka za panonsko-moravsku, bugarsku i hrvatsku poviest. (12.)
— Pismen spomenik iz dobe hrvatskoga kralja Kresimira. (7.)
— Oporuka Marka Marulića. (25.)
Radić Pet. pl., Izprave o bitci kod Siska dne 22. lipnja 1593. (19.)
Rešetar M. dr., Dva izvještaja o velikoj dubrovačkoj trešnji. (26.)
Stojanović Lj., Njekoliko srpskih ljetopisa: Studenički, Hadži-Jordanov, Sjenički, Podgorički, Verkovićev ljetopis. (13.)
— Jedan prilog k poznavanju bosanskijeh bogumila. (18.)
Švrljuga Iv. Kr., Dubrovčani francezkom kralju Ljudevitu XVI. o velikom potresu g. 1667. (14.)
— Prinosi k diplomatskim odnošajem Dubrovnika s Francezkom. (14.)
Tkalčić Iv., Dva inventara prvostolne crkve zagrebačke iz 14. i 15. vieka. (13.)
— Izprave 15. vieka iz „crvene knjige“ zagrebačkoga kaptola. (11.)
— Liber de introitibus stacionum et territorii communis Ragusini 1286—1291. (8.)
— Dva odlomka za poviest grada Zagreba u 14. vieku. (7.)
— Prilog za poviest zagrebačkih sinoda u 15. i 16. vieku. (16.)
— Izprave o progonu vještica u Hrvatskoj. (25.)
Utješenović Ognjosl., Izprave k životopisu kard. brata Gjorgja Utješenovića prozvanoga Martinusiem. (12.)
Valjavec Mat., Razgovaranje meju papistu i jednim luteranom stumačeno po Antone Senjanine, štampano u Padove miseca setembra po Grsčioze Perkačine godište MDLV. (17.)
— Trnovsko tetraevangjelije. (20. 21.)
Vučetić, Pisma kaludjera srpskih manastira na Svetoj Gori knezu i vlasteli Dubrovačkoj (g. 1510—1792). (17.)
Zlatović O. S., Izvještaj o Bosni g. 1640. o. Pavla iz Rovinja. (23.)
— Kronaka o. Pavla Šilobradovića o četovanju u Primorju (1662 do 1686). (21.)
— Bribirski nekrolog 14. i 15. vieka. (21.)

Šlosser-Klekovski dr. Jos., Fauna kornjaša trojedne kraljevine. 3 svezka. 1877—79. (à 340 str.) v. 8°. à 3 for.
— Flora croatica. 1869. (960 str.) v. 8°. 6 for.

Šulek dr. Bog., Jugoslavenski imenik bilja. 1879. (XXIII, 564 str.) v. 8°. 2 for.

Theiner A., Vetera monumenta Slavorum meridionalium, maximam partem nondum edita, ex tabulariis vaticanis deprompta et collecta. Tom. I. et II. v. fol. 18 for.

1. Romae 1863. (XXXVIII, 667 str.) 10 for.
2. Zagrabiae 1875. (XVI, 346 str.) 8 for.

Torbar J., Izvješće o zagreb. potresu 9. stud. 1880. 1882. (141 str. sa 1 kartom, 6 fotogr., 9 sl. i 7 tab.) 8°. 2 for.

Zima Luka, Figure u našem narodnom pjesničtvu s njihovom teorijom. 1880. (335 str.) v. 8°. 2 for. 50 nvč.

— Nekoje većinom sintaktične razlike izmedju čakavštine, kajkavštine i štokavštine. 1887. (342 str.) 8°. 2 for. 50 nvč.

KAZALO.

Dodatak.

U prijegledu knjiga i rasprava izašlih u akademijskim publikacijama izostale su pomutnjom slijedeće rasprave:

Kod nekrologa i rasprava u „Ljetopisima".

Musić A. dr., Dr. Ivan Broz. IX.
Vrbanić Fr. dr., Osmi medjunarodni kongres za hygienu i demografiju g. 1894. IX.

Kod rasprava u „Radu".

Gavazzi-Franović A. dr., Konstante srednje dnevne temperature zraka za hrvatske postaje. (118.)
Kišpatić M. dr, Kloritoidni škriljevac iz Psunja. (104.)
Lorković B. dr, Sadanje stanje gospodarske nauke (103.)
Milas M., Današńi trpański dijalekat (103.)
Mohorovičić A. dr., Nekoji rezultati opažanja oblaka na kraljevskoj nautičkoj školi u Bakru. (104.)
Segen D. dr., O vitoperim plohama četvrtoga stupnja sa tri dvostruka pravca. (104.)
Šrepel M. dr., O najstarijoj lirskoj i epskoj poeziji latinskoj s komparativnoga gledišta. (103)
— O postanju latinskoga b-imperfekta i b-futura. (103.)
Šubic S., Nove metode za opredjeljivanje vlage u zraku. (40)
Varićak V. dr., Prilog teoriji Descartesova lista. (104.)
Vojnović K. dr., O državnom ustrojstvu republike Dubrovačke. (103.)
Vrbanić Fr. dr., Demografski izvidi u Hrvatskoj. (103.)
Zahradnik K. dr., Vlastitost skupina sticišta na Descartesovu listu. (104.)
— Prilog k teoriji strophoide. (104.)

Kod rasprava u „Starinama".

Sreznevski I. I., Krmčaja knjiga srpska XIII.—XIV. vijeka (3.)
Novaković St., Dva crnogorska pisma. Prilog k poznavanju pravnih običaja narodnih. (11.)

4. **Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium.** (Knj. 1—26).
Knj. I—V., IX., XII., XVII., XXI., XXII. 1868. 1870. 1872. 1874. 1875. 1878. 1882. 1886. 1890. 1891. Listine o odnošajih izmedju južnoga Slavenstva i mletačke republike. Ciena I., II., III. i IX. po 3 fr., IV., XXI. i XXII. po 4 for., V. i XII. po 2 for. 50 nč., XVII. knj. 2 for.
Knj. VI., VIII., XI., 1876. 1877. 1880. Commissiones et relationes venetae. Tom. I. II. III. Ciena VI. i XI. knj. 2 for., VIII. knj. 2 for. 50 nč.
Knj. VII. 1877. Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia. Ciena 6 for.
Knj. X., XIII. Monumenta ragusina. T. I. 1879 et II. 1882. Ciena X. knj. 2 for. 50 nvć. Knj. XIII. 3 for. Knj. XIV. Scriptores. Vol. I. Annales ragusini Anonymi, item Nicolai de Ragnina. 1883. Ciena 3 for.
Knj. XV. Spomenici hrvatske krajine. Vol. I. 1884. Ciena 3 for.
Knj. XVI. Spomenici hrvatske krajine. Vol. II. 1885. Ciena 3 for.
Knj. XVIII. Acta Bulgariae ecclesiastica. 1887. Ciena 3 for.
Knj. XIX. Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan, nec non Francisci Nadasdy illustrantia. Ciena 2 for. 80 nč.
Knj. XX. Spomenici hrvatske krajine. Vol. III. 1889. Ciena 4 for.
Knj. XXIII. Acta Bosnae potissimum ecclesiastica. 1892. Ciena 5 for.
Knj. XXIV. Index rerum, personarum et locorum in voluminibus I—V. monumentorum spectantium historiam Slavorum meridionalium. 1893. Ciena 3 for.
Knj. XXV. Scriptores. Vol. II. Chronica ragusina J. Restii et J. Gundulae. 1893. Ciena 3 for. 50 nč.
Knj. XXVI. Scriptores. Vol. III. Thomas archidiaconus: Historia salonitana. 1894. Ciena 2 for.

5. **Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium.** (Knj. 1—5.)
Knj. I. Statuta et leges civitatis Curzulae. 1877. Ciena 3 for.
Knj. II. Statuta et leges civitatis Spalati. 1878. Ciena 3 for.
Knj. III. Statuta et leges civitatis Buduae, civitatis Scardonae et civitatis et insulae Lesinae 1882—3. Ciena 4 for. 50 nč.
Knj. IV. Statuta lingua croatica conscripta. Hrvatski pisani zakoni: vinodolski. poljički. vrbanski i donekle svega krčkoga otoka. kastavski, veprinački i trsatski. 1890. Ciena 3 for.
Knj. V. Urbaria lingua croatica conscripta. Hrvatski urbari. Svezak I. 1894. Ciena 4 for.

II. Posebna djela:

1. **Flora croatica.** Auctoribus Dr. Jos. Schlosser et Lud. Farkaš-Vukotinović. 1869. Ciena 6 for.
2. **Dvie službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Ćirila i Metuda.** Izdao Ivan Brčić. 1870. Ciena 1 for.
3. **Historija dubrovačke drame.** Napisao prof. A. Pavić. 1871. Ciena 1 for. 25 nč.
4. **Pisani zakoni na slovenskom jugu.** Bibliografski nacrt dra. V. Bogišića. 1872. Ciena 1 for. 25 nč.
5. **Izprave o uroti bana Petra Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana.** Skupio dr. Fr. Rački. U Zagrebu 1873. Ciena 3 for.
6. **Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovena.** Osnovao, skupio, uredio V. Bogišić. Knjiga I. 1874. Ciena 6 for.
7. **Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia.** Edidit A. Theiner (tomus I. Romae 1863.), tomus II. Zagrabiae 1875. Ciena 10 for.
8. **Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku.** Napisao dr. Gj. Daničić. 1877. Ciena 4 for.
9. **Ljetopis jugoslav. akademije.** 1877—1894. Sv. I—IX. Ciena I., II. i VIII. svezku 60 nvč., a III—VII. i IX. 1 for.
10. **Fauna kornjaša trojedne kraljevine.** Od dra. J. K. Schlossera Klekovskoga. 1877—1879. Knj. I., II., III. Ciena svakoj knjizi 3 for.
11. **Figure u našem narodnom pjesničtvu s njihovom teorijom.** Napisao L. Zima. 1880. Ciena 2 for. 50 nvč.

12. **U proslavu petdesetgodišnjice preporoda hrvatske knjige g. 1885.** Ciena 2 for.
13. **Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.** Na svijet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Dio I. Obradio Đ. Daničić. Sv. 1—4. 1880. do 1882. Dio II. Obradili Đ. Daničić, M. Valjavac, P. Budmani. Sv. 5—8. 1884—1886. Dio III. Obradio P. Budmani. Sv. 9—12. 1887—1891. Sv. 13—14. (2 četvrtoga dijela). 1892—1894. Obraduje P. Budmani. Ciena svezku 3 for.
14. **Djela jugoslavenske akademije** (knj. 1—14):

Knj. I. **Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880.** Sastavio J. Torbar. 1882. Ciena 2 for.

Knj. II. **Euchologium, glagolski spomenik manastira Sinai brda.** Izdao dr. Lavoslav Geitler. 1882. Ciena 2 fr.

Knj. III. **Psalterium, glagolski spomenik manastira Sinai brda.** Izdao dr. L. Geitler. 1883. Ciena 3 for. 50 nvč.

Knj. IV. **Flora fossilis susedana. (Susedska fosilna flora. — Flore fossile de Sused.)** Auctore dr. Georgio Pilar. 1883. Ciena 8 for.

Knj. V. **Lekcionarij Bernardina Spljećanina.** Po prvom izdanju od god. 1495. 1885. Ciena 1 for. 50 nvč.

Knjiga VI. **Nekoje većinom sintaktične razlike izmedju čakavštine, kajkavštine i štokavštine.** Napisao Luka Zima. 1887. Ciena 2 for. 50 nvč.

Knj. VIII. **Hrvatski spomenici u kninskoj okolici uz ostale suvremene dalmatinske iz dobe narodne hrvatske dinastije.** Napisao Ivan Bulić. 1888. Ciena 2 for. 60 nvč.

Knj. IX. **Istorija hrvatskoga pravopisa latinskijem slovima.** Napisao dr. T. Maretić. 1889. Ciena 3 for. 50 nč.

Knj. X. **Geografijske koordinate** ili položaji glavnijih točaka Dalmacije, Hrvatske, Slavonije i djelomice susjednih zemalja, imenito Bosne i Hercegovine, Istre, Kranjske itd. Sastavio dr. Gj. Pilar. 1890. Ciena 4 for.

Knj. XI. **Dviestogodišnjica oslobodjenja Slavonije.** I. dio: Slavonija i druge hrvatske zemlje pod Turskom i rat oslobodjenja. Napisao T. Smičiklas. 1891. Ciena 1 for. 50 nvč. — II. dio: Spomenici o Slavoniji u XVII. vijeku (1640—1702). Skupio T. Smičiklas 1891. Ciena 3 for.

Knj. XII. **Kolunićev zbornik.** Hrvatski glagolski rukopis od godine 1486. Izdao M. Valjavac. 1892. Ciena 2 for. 50 nvč.

Knj. XIII. **Zadarski i Ranjinin lekcionar.** Za štampu priredio Milan Rešetar. 1894. Ciena 3 for.

Knj. XIV. **Sbornik jugoslavenskih umjetnih spomenika.** Prvi svezak: Zavjetna spomen-slika slavenskih apostola i srodni joj spomenici. Razpravio Prof. Dr. Luka Jelić. 1895. Ciena 2 for.

Knj. XV. Život i djela dra. Franje Račkoga. Napisao T. Smičiklas. 1895. Ciena 1 for.

B. Knjige, koje su prešle u svojinu akademije ili su izašle njezinim troškom:

1. **Jugoslavenski imenik bilja.** Sastavio dr. B. Šulek. 1879. Ciena 2 for.
2. **Povjestni spomenici južnih Slavenah.** Izdao I. Kukuljević. Knj. I. (Acta croatica.) 1863. Ciena 3 for.
3. **Rječnik iz književnih starina srpskih.** Napisao Gj. Daničić. Knj. II. Ciena 3 for.
4. **Nikoljsko jevangjelje.** Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 nč.
5. **Život sv. Save i Simeuna** od Domentijana. Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 nvč.
6. **Životi kraljeva i arhiepiskopa srpskih** od Danila. Na svijet izdao Gj. Daničić. Ciena 1 for. 30 nvč.
7. Kurelac: **Stope Hristove.** Ciena 50 nvč.
8. „ : **Jačke.** Ciena 1 for.
9. „ : **Runje i pahuljice.** Ciena 1 for.
10. Utješenović: **Vila ostrožinska.** Razprodano.
11. Drobnić: **Besednjak.** Ciena 80 nvč.
12. Rački: **Assemanov evangjelistar.** Ciena 3 for.

Oglas i poziv na pretplatu!

Da se u narodu i kod učenoga svijeta što više raširе publikacije jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, zaključila je akademija svim svojim knjigama, **osim Rječnika,** koje su do konca godine 1894. **izašle ili u** njezinoj nakladi ili njezinim troškom i njezinom potporom, **tečajem godine 1895.** **obaliti prodajnu cijenu na polovinu, a nekim i izpod polovine,** od dosadanje knjižarske cijene.

Tko kupi cijelu seriju pojedine vrsti akademijskih knjiga, dobit će povrh toga od polovine cijene još

popust od 10%.

Onomu pako, tko nabavi **sve** knjige, što ih je izdala akademija, te koje su izašle njezinim troškom ili njezinom potporom, dati će se od polovine, dotično od snižene, knjižarske cijene

popust od 20%.

Prema tomu prodavat će se do 31. prosinca 1895. godine:

	mjesto uz dosadanju knjižarsku cijenu od	za
1. **Rad jugoslavenske akademije** znanosti i umjetnosti knjiga I.—CXX., izuzev knjigu IV. V. VI. i VII., kojih više ne ima u zalihi	170 for. 05 novč.	76 for. 77 nč.
2. **Stari pisci hrvatski** knjiga I.—XX.	48 „ — „	21 „ 60 „
3. **Starine** knjiga I.—XXVI.	42 „ 75 „	19 „ 25 „
4. **Monumenta spectantia historiam** Slavorum meridionalium knjiga I.—XXVI.	81 „ 30 „	36 „ 59 „
5. **Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium** knjiga I.—V.	17 „ 50 „	7 „ 88 „
6. **Ostala posebna djela,** koja su navedena u priloženom iskazu	90 „ 40 „	34 „ 83 „
7. **Knjige, koje su prešle u svojinu akademije ili su izašle njezinim troškom,** te koje su navedene u priloženom iskazu	18 „ 20 „	6 „ — „

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika: Dio I. (svez. 1—4), Dio II. (svez. 5—8), Dio III. (svez. 9—12), te svezak 13. i 14.: komu je knjižarska cijena 42 for., prodavat će se uz gore navedeni popust samo onima, koji kupe sve knjige, što ih je izdala akademija i što su izašle njezinim troškom i njezinom potporom.

Sve ove knjige, uključiv i Rječnik, **stoje danas 515 for. 45 novč.**, a tečajem godine 1895. mogu se one dobiti uz obaljenu cijenu

od 197 for. 70 novč.

Ako za vrijeme naručbe pojedine serije ili svih knjiga možebiti ne bude više u zalihi pojedinog svezka tada će se od kupovnine odbiti njegova cijena.

Tko se kani poslužiti ovom povoljnom prilikom, te je voljan nabaviti si do sada izašle knjige jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, neka se obrati ustmeno ili pismeno **na upravu jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti**, koja će naručene knjige naručitelju ili predati ili ih poslati poštom na njegov trošak.

Knjige će se davati odnosno slati samo **uz gotov novac**; naručba će se najlakše obaviti putem poštarske naputnice.

Da se za buduće olakoti nabava akademijskih publikacija, davat će akademija **sva svoja izdanja**, koja budu izlazila tečajem jedne godine, **uz godišnju pretplatu od deset forinti a. vr.**

Tečajem godine 1895. izdat će jugoslavenska akademija ove knjige:

1. Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika svez. 15.
2. Životopis dr. Franje Račkoga.
3. Ljetopis za god. 1894. svez. IX.
4. Spomenici umjetnosti svez. I. od dr. Jelića.
5. Monumenta ragusina svez. III.
6. Starine svez. XXVII.
7. Ribe od dr. Gorjanovića.
8. i 9. „Rad" razreda filologičko-historijskoga i filosofičko-juridičkoga, dvije knjige.
10. i 11. „Rad" razreda matematičko-prirodoslovnoga, barem jednu ako ne dvije knjige.

Pretplate primaju uprava jugoslav. akademije znanosti i umjetnosti i „akademijska knjižara dioničke tiskare" u Zagrebu. Knjige će se pretplatnikom izdavati vazda tečajem mjeseca srpnja i siječnja. Pretplatnikom, koji ne bi sami u navedenim rokovima uzimali izašle knjige u akademijskoj „knjižari dioničke tiskare", slat će se one svaki put poštom; poštarinu plaćat će pretplatnici sami. Imena pretplatnika štampat će se svake godine u „Ljetopisu".

Tko sabere deset godišnjih pretplatnika i pošalje za njih pretplatninu, dobit će badava po jedan primjerak svih knjiga, koje izadju one godine, za koju je pretplata poslana. Isto tako dat će akademija **badava sve svoje do konca godine 1894. izašle publikacije** onomu, tko joj **novce pošalje** za **deset** potpunih primjeraka njezinih do toga vremena izašlih knjiga.

S obzirom na ove znatno snižene cijene, ne će jugoslavenska akademija počevši od godine 1895. nikomu osim svojih članova i onih, od kojih dobiva knjige u zamjenu, slati više badava svojih publikacija.

Svi prijatelji akademije i hrvatske narodne knjige najuljudnije se mole, neka u svom krugu nastoje, da se knjige akademije što prije i u što većem broju raspačaju.

U ZAGREBU, mjeseca siječnja 1895.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.

Oglas i poziv na pretplatu!

Da se u narodu i kod učenoga svijeta što više rašire publikacije jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, zaključila je akademija svim svojim knjigama, **osim Rječnika,** koje su do konca godine 1894. izašle ili u njezinoj nakladi ili njezinim troškom i njezinom potporom, **tečajem godine 1895.** obaliti prodajnu cijenu **na polovinu, a nekim i izpod polovine,** od dosadanje knjižarske cijene.

Tko kupi cijelu seriju pojedine vrsti akademijskih knjiga, dobit će povrh toga od polovine cijene još

popust od 10%.

Onomu pako, tko nabavi **sve** knjige, što ih je izdala akademija, te koje su izašle njezinim troškom ili njezinom potporom, dati će se od polovine, dotično od snižene, knjižarske cijene

popust od 20%.

Prema tomu prodavat će se do 31. prosinca 1895. godine:

	mjesto uz dosadanju knjižarsku cijenu od	za
1. **Rad jugoslavenske akademije** znanosti i umjetnosti knjiga I.—CXX., izuzev knjigu IV. V. VI. i VII., kojih više ne ima u zalihi	170 for. 05 novč.	76 for. 77 nč.
2. **Stari pisci hrvatski** knjiga I.—XX.	48 „ — „	21 „ 60 „
3. **Starine** knjiga I.—XXVI.	42 „ 75 „	19 „ 25 „
4. **Monumenta spectantia historiam** Slavorum meridionalium knjiga I.—XXVI.	81 „ 30 „	36 „ 59 „
5. **Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium** knjiga I.—V.	17 „ 50 „	7 „ 88 „
6. **Ostala posebna djela,** koja su navedena u priloženom iskazu	90 „ 40 „	34 „ 83 „
7. **Knjige, koje su prešle u svojinu akademije ili su izašle njezinim troškom,** te koje su navedene u priloženom iskazu	18 „ 20 „	6 „ — „

Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika: Dio I. (svez. 1—4), Dio II. (svez. 5—8), Dio III. (svez. 9—12), te svezak 13. i 14.: komu je knjižarska cijena 42 for., prodavat će se uz gore navedeni popust samo onima, koji kupe sve knjige, što ih je izdala akademija i što su izašle njezinim troškom i njezinom potporom.

Knjiga		Cijena for.	U buduće for.
VIII	. . . .	2.50	1.25
VII	Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia	6.—	3.—
X	Monumenta ragusina Tom. I. .	2.50	1.25
XIII	Monumenta ragusina Tom. II. .	3.—	1.50
XIV	Script. Vol. I. Annales ragusini anonymi item Nicolai de Ragnina	3.—	1.50
XV	Spomenici hrv. krajine Vol. I.	3.—	1.50
XVI	Spomenici hrv. krajine Vol. II.	3.—	1.50
XVIII	Acta Bulgariae ecclesiastica .	3.—	1.50
XIX	Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasdy illustrantia	2.80	1.40
XX	Spomenici hrv. krajine Vol. III.	4.—	2.—
XXIII	Acta Bosnae potissimum ecclesiastica	5.—	2.50
XXIV	Index rerum, personarum et locorum in voluminibus I—V. monumentorum spectantiam historiam slavorum meridionalium	3.—	1.50
XXV	Scriptores Vol. II. Chronica ragusina J. Restii et J. Gundulae	3.50	1.75
XXVI	Scriptor. Vol. III. Thomas archidiaconus: Historia Salonitana	2.—	1.—
Svih 26 knjiga	Monum. sp. hist. Sl. m.	81.30	36.59

5. Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium:

		Cijena for.	U buduće for.
I	Statuta et leges Curzulae . .	3.—	1.50
II	Statuta et leges civitatis Spalati	3.—	1.50
III	Statuta et leges civitatis Buduae, civitatis Scardonae et civitatis et insulae Lesinae	4.50	2.25
IV	Statuta lingua croatica conscripta. Hrvatski pisani zakoni: vinodolski, poljički, vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka, kastavski, veprinački i trsatski	3.—	1.50
V	Urbaria lingua croatica conscripta. Hrvatski urbari. . .	4.—	2.—
Svih pet knjiga	Monum. h. j. Sl. m.	17.50	7.88

6. Posebna djela:

		Cijena for.	U buduće for.
1.	Flora Croatica. Auctoribus Dr. Jos. Schlosser et Lud. Farkaš-Vukotinović 1869	6.—	2.—
2.	Dvije službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Cirila i Metuda Izdao Ivan Brčić. 1870.	1.—	—.50
3.	Historija dubrovačke drame. Napisao prof. A. Pavić 1871. . .	1.25	—.70
4.	Pisani zakoni na slovenskom jugu Bibliografski nacrt dra. V. Bogišića	1.25	—.70
5.	Isprave o uroti bana Petra Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana skupio Fr. Rački	3.—	1.—
6.	Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovenah. V. Bogišić . .	6.—	2.—
7.	Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia Edidit A. Theiner. Tomus I., II. .	10.—	5.—
8.	Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku. Napisao dr. Gj. Daničić . .	4.—	1.—
9.	Ljetopis Jugoslavenske akademije.		
	Sv. I. i II. svaki svezak po . .	—.60	—.30
	Sv. III—VII. svaki svezak po . .	1.—	—.50
	Sv. VIII.	—.60	—30
Svih osam svezaka „Ljetopisa“ za 2	for. a. vr.		
10.	Fauna kornjaša trojedne kraljevine od dra. J. K. Schlossera Klekov.	9.—	3.—
11.	Figure u našem narodnom pjesničtvu s njihovom teorijom. Napisao L. Zima	2.50	1.—
12.	Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880. J. Torbar . .	2.—	1.—
13.	Euchologium, glagoljski spomenik manastira Sinai-brda dr. Geitler	2.—	1.—
14.	Psalterium, glagoljski spomenik manastira Sinai-brda dr. Geitler	3.50	1 75
15.	Flora fossilis susedana (Susedska fosilna flora. — Flore fossile de Sused) dr. G. Pilar	8.—	4 —
16.	Lekcionarij Bernardina Spljećanina	1.50	—.75
17.	Nekoje većinom sintaktične razlike izmedju čakavštine, kajkavštine i štokavštine Napisao L. Zima . .	2.50	1.25
18.	Hrvatski spomenici u Kninskoj okolici uz ostale suvremene dalmatinske iz dobe narodne hrvatske dinastije Napisao Iv. Bulić	2 60	1.30
19.	Istorija hrv. pravopisa latinskijem slovima. Napisao dr. T. Maretić	3.50	1.75
20.	Geografijske koordinate ili položaji glavnijih tačaka Dalmacije, Hrvatske i Slavonije itd. dr. Gj. Pilar	4.—	2.—
21.	Dvijestogodišnjica oslobodjenja Slavonije I. i II dio. Nap. T. Smičiklas	4.25	2.25
22.	Kolunićev zbornik. Nap. M. Valjavec	2.50	1.25
23.	Zadarski i Raninin Lekcionar. Priredio M. Rešetar	3.—	1.50
24.	U proslavu petdesetgodišnjice preporoda hrvatske knjige god. 1885.	2.—	1.—
Sva ovdje navedena posebna djela		92.40	35.73

7. Knjige, koje su prešle u svojinu akademije ili su izašle njezinim troškom:

		Cijena for.	U buduće for.
1.	dr. Šulek: Jugoslavenski imenik bilja	2.—	1.—
2.	I. Kukuljević Sak.: Povjestni spomenici južnih Slavena	3.—	1.—
3.	Gj. Daničić: Rječnik iz književnih starina srpskih, samo svez. II. . .	3.—	1.—
4.	Gj. Daničić: Nikoljsko jevangjelje .	1.30	—.50
5.	Gj. Daničić: Život sv. Save i Simeuna	1.30	—.50
6.	Gj. Daničić: Život kraljeva i arhiepiskopa srpskih	1.30	—.50
7.	Fr. Kurelac: Stope Ristove . . .	—.50	—.30
8.	Fr. Kurelac: Jačke	1.—	—.50
9.	Fr. Kurelac: Runje i pahuljice .	1.—	—.30
10.*	V. Utješenović: Vila ostrožinska .	—.—	—.—
11.	Drobnić: Besednjak	—.80	—50
12.	dr. Rački: Assemanov evangelistar	3.—	—.50
Sve knjige navedene pod 7.	. .	18.20	6.—

Tko kupi sve u ovom popisu navedene knjige, dobit će ih uključiv i Rječnik mjesto uz **dosadanju cijenu** od **515 for. 45 nč. za samih 197 for. 70 nč.**

Opaska. Ostale akademijske knjige kao i one, koje su zvjezdicom (*) označene, već su rasprodane, te se ne mogu dobiti.

DIONIČKA TISKARA U ZAGREBU.

Popis knjiga,

koje se mogu dobiti kod uprave jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti uz niže navedenu i obaljenu cijenu:

1. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti:

Knjiga	Cijena for.	U buduće for.	Knjiga	Cijena for.	U buduće for.
I	1.25	—.63	LV	1.50	—.75
II	1.25	—.63	LVI	1.50	—.75
III	1.25	—.63	LVII	1.50	—.75
IV*	—.—	—.—	LVIII	1.50	—.75
V*	—.—	—.—	LIX	1.50	—.75
VI*	—.—	—.—	LX	1 50	—.75
VII*	—.—	—.—	LXI	1.50	—.75
VIII*	—.—	—.—	LXII	1 50	—.75
IX*	—.—	—.—	LXIII	1.50	—.75
X	1.25	—.63	LXIV	1.50	—.75
XI	1.25	—.63	LXV	1.50	—.75
XII	1.25	— 63	LXVI	1.50	—.75
XIII	1.25	—.63	LXVII	1.50	—.75
XIV	1.25	—.63	LXVIII	1.50	—.75
XV	1.25	—.63	LXIX	1.50	—.75
XVI	1.25	—.63	LXX	1.50	—.75
XVII	1.25	—.63	LXXI	1.50	—.75
XVIII	1.25	—.63	LXXII	1.50	—.75
XIX	1.25	—.63	LXXIII	1.50	—.75
XX	1.50	—.75	LXXIV	1.50	—.75
XXI	1.50	—.75	LXXV	1.50	—.75
XXII	1.50	—.75	LXXVI	1.50	—.75
XXIII	1.50	—.75	LXXVII	1.50	—.75
XXIV	1.50	—.75	LXXVIII	1.50	—.75
XXV	1.50	—.75	LXXIX	1.50	—.75
XXVI	1.50	—.75	LXXX	2.—	1.—
XXVII	1.50	—.75	LXXXI	1.50	—.75
XXVIII	1.50	—.75	LXXXII	1.50	—.75
XXIX	1.50	—.75	LXXXIII	1.50	—.75
XXX	1.50	—.75	LXXXIV	1.50	—.75
XXXI	1.50	—.75	LXXXV	1.50	—.75
XXXII	1.50	—.75	LXXXVI	1.50	—.75
XXXIII	1.50	—.75	LXXXVII		
XXXIV	1.50	—.75	LXXXVIII	4.50	2.25
XXXV	1.50	—.75	XC		
XXXVI	1.50	—.75	LXXXIX	1.50	—.75
XXXVII	1.50	—.75	XCI	1.50	—.75
XXXVIII	1.50	—.75	XCII	1.50	—.75
XXXIX	1.50	—.75	XCIII	1.50	—.75
XL	1.50	—.75	XCIV	1.50	—.75
XLI	1.50	—.75	XCV	1.50	—.75
XLII	1.50	—.75	XCVI	1.50	—.75
XLIII	1.50	—.75	XCVII	1.50	—.75
XLIV	1.50	—.75	XCVIII	1.50	—.75
XLV	1.50	—.75	XCIX	1.50	—.75
XLVI	1.50	—.75	C	1.50	—.75
XLVII	1.50	—.75	CI	1.50	—.75
XLVIII	1.50	—.75	CII	1.50	—.75
XLIX	1.50	—.75	CIII	1 50	—.75
L	1.50	—.75	CIV	1.50	—.75
LI	1.50	—.75	CV	1 50	—.75
LII	1.50	—.75	CVI	1.50	—.75
LIII	1.50	—.75	CVII	1.50	—.75
LIV	1.50	—.75	CVIII	1.50	—.75

Knjiga	Cijena for.	U buduće for.	Knjiga	Cijena for.	U buduć for.
CIX	1.50	—.75	CXVI	1.50	—.75
CX	1.50	—.75	CXVII (XVII$_1$)	1.50	—.75
CXI	2 50	1.25	CXVII (XVII$_2$)	—.75	—.38
CXII	1 50	—.75	CXVIII	1.50	—.75
CXIII	1.50	—.75	CXIX	1.50	.75
CXIV	1.50	- .75	CXX	2.—	1.—
CXV	1.50	- .75			

Sve knjige „Rada“ izuzev knjigu IV, V, VI i VII 170.05 76.77

2. Stari pisci hrvatski:

I	Pjesme M. Marulića	2.—	1.—
II	Pjesme Šiška Menčetića Vlahovića i Gjore Držića	2.—	1.—
III	Pjesme Mavra Vetranića Čavčića	2.—	1.—
IV	Pjesme Mavra Vetranića Čavčića	2 50	1.25
V	Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješkovića	2.—	1.—
VI	Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića	2.—	1.—
VII	Djela Marina Držića	3.—	1.50
VIII	Pjesme Nik. Nalješkovića, A. Čubranovića, M. Pelegrinovića i S. Mišetića Bobaljevića i Jegjupka	1.70	—.85
IX	Djela Ivana Fr. Gundulića . .	5.—	2.50
X	Djela Frana Lukarevića Burine	2.50	1.25
XI	Pjesme Miha Bunića Babulinova, Maroja i Oracija Mažibradića i Marina Burešića	1.80	—.90
XII	Djela Gjona Gjora Palmotića .	3.	1.50
XIII	„ „ „ „ .	3.50	1.75
XIV	„ „ „ „ .	2 -	1.—
XV	Djela Antuna Gledjevića . .	2.—	1.—
XVI	Djela Petra Zoranića, Antuna Sasina i Sav. Gučetića Bendeviševića	2.50	1.25
XVII	Djela Jurja Barakovića . . .	3.—	1.50
XVIII	Pjesni razlike Dinka Ranine .	2.50	1.25
XIX	Djela Gjona Gjora Palmotića .	—.50	—.25
XX	Crkvena prikazanja starohrvatska XVI. i XVII. vijeka	2.50	1.25

Stari pisci, svih 20 knjiga . . . . 48.— 21.60

3. Starine:

I	1.25	—.63
VII, X, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV i XXVI svakoj knjizi po . .	2.—	1.—
Ostalih sedamnaest knjiga svakoj knjizi po	1.50	—.75
Starine, svih 26 knjiga	42.75	19.25

4. Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium:

Listine ob odnošajima izmedju južnoga Slavenstva i mletačke republike:

I, II, III i IX svakoj knjizi po . . .	3.—	1.50
IV, XXI i XXII svakoj knjizi po . .	4.—	2.—
V i XII svakoj knjizi po	2.50	1.25
XVII	2.—	1.—

Commiss. et relat. venetae Tom. I, II, III:

VI i XI svakoj knjizi po	2.—	1.—

Knjiga		Cijena for.	U buduće for.
VIII	. . . .	2.50	1.25
VII	Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia	6.—	3.—
X	Monumenta ragusina Tom. I. .	2.50	1.25
XIII	Monumenta ragusina Tom. II. .	3.—	1.50
XIV	Script. Vol. I. Annales ragusini anonymi item Nicolai de Ragnina	3.—	1.50
XV	Spomenici hrv. krajine Vol. I.	3.—	1.50
XVI	Spomenici hrv. krajine Vol. II.	3.—	1.50
XVIII	Acta Bulgariae ecclesiastica .	3.—	1.50
XIX	Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasdy illustrantia	2.80	1.40
XX	Spomenici hrv. krajine Vol. III.	4.—	2.—
XXIII	Acta Bosnae potissimum ecclesiastica	5.—	2.50
XXIV	Index rerum, personarum et locorum in voluminibus I—V. monumentorum spectantiam historiam slavorum meridionalium	3.—	1.50
XXV	Scriptores Vol. II. Chronica ragusina J. Restii et J. Gundulae	3.50	1.75
XXVI	Scriptor. Vol. III. Thomas archidiaconus: Historia Salonitana	2.—	1.—
Svih 26 knjiga Monum. sp. hist. Sl. m.		81.30	36.59

5. Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium:

I	Statuta et leges Curzulae . .	3.—	1.50
II	Statuta et leges civitatis Spalati	3.—	1.50
III	Statuta et leges civitatis Buduae, civitatis Scardonae et civitatis et insulae Lesinae	4.50	2.25
IV	Statuta lingua croatica conscripta. Hrvatski pisani zakoni: vinodolski, poljički, vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka, kastavski, veprinački i trsatski	3.—	1.50
V	Urbaria lingua croatica conscripta. Hrvatski urbari. . .	4.—	2.—
Svih pet knjiga Monum. h. j. Sl. m.		17.50	7.88

6. Posebna djela:

1.	Flora Croatica. Auctoribus Dr. Jos. Schlosser et Lud. Farkaš-Vukotinović 1869	6.—	2.—
2.	Dvije službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Cirila i Metuda Izdao Ivan Brčić. 1870.	1.—	—.50
3.	Historija dubrovačke drame. Napisao prof. A. Pavić 1871. . .	1.25	—.70
4.	Pisani zakoni na slovenskom jugu Bibliografski nacrt dra. V. Bogišića	1.25	—.70
5.	Isprave o uroti bana Petra Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana skupio Fr. Rački	3.—	1.—
6.	Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovenah. V. Bogišić . .	6.—	2.—
7.	Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia Edidit A. Theiner. Tomus I., II. .	10.—	5.—
8.	Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku. Napisao dr. Gj. Daničić . .	4.—	1.—
9.	Ljetopis Jugoslavenske akademije. Sv. I. i II. svaki svezak po . .	—.60	—.30
	Sv. III—VII. svaki svezak po . .	1.—	—.50
	Sv. VIII.	—.60	—.30
Svih osam svezaka „Ljetopisa“ za 2 for. a. vr.			
10.	Fauna kornjaša trojedne kraljevine od dra. J. K. Schlossera Klekov.	9.—	3.—
11.	Figure u našem narodnom pjesništvu s njihovom teorijom. Napisao L. Zima	2.50	1.—
12.	Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880. J. Torbar . .	2.—	1.—
13.	Euchologium, glagoljski spomenik manastira Sinai-brda dr. Geitler	2.—	1.—
14.	Psalterium. glagoljski spomenik manastira Sinai-brda dr. Geitler	3.50	1.75
15.	Flora fossilis susedana (Susedska fosilna flora. — Flore fossile de Sused) dr. G. Pilar	8.—	4.—
16.	Lekcionarij Bernardina Spljećanina	1.50	—.75
17.	Nekoje većinom sintaktične razlike izmedju čakavštine, kajkavštine i štokavštine Napisao L. Zima . .	2.50	1.25
18.	Hrvatski spomenici u Kninskoj okolici uz ostale suvremene dalmatinske iz dobe narodne hrvatske dinastije Napisao Iv. Bulić	2.60	1.30
19.	Istorija hrv. pravopisa latinskijem slovima. Napisao dr. T. Maretić	3.50	1.75
20.	Geografijske koordinate ili položaji glavnijih tačaka Dalmacije, Hrvatske i Slavonije itd. dr. Gj. Pilar	4.—	2.—
21.	Dvijestogodišnjica oslobodjenja Slavonije I. i II dio. Nap. T. Smičiklas	4.25	2.25
22.	Kolunićev zbornik. Nap. M. Valjavec	2.50	1.25
23.	Zadarski i Raninin Lekcionar. Priredio M. Rešetar	3.—	1.50
24.	U proslavu petdesetgodišnjice preporoda hrvatske knjige god. 1885.	2.—	1.—
Sva ovdje navedena posebna djela		92.40	35.73

7. Knjige, koje su prešle u svojinu akademije ili su izašle njezinim troškom:

1.	dr. Šulek: Jugoslavenski imenik bilja	2.—	1.—
2.	I. Kukuljević Sak.: Povjestni spomenici južnih Slavena	3.—	1.—
3.	Gj. Daničić: Rječnik iz književnih starina srpskih, samo svez. II. . .	3.—	1.—
4.	Gj. Daničić: Nikoljsko jevangjelje .	1.30	—.50
5.	Gj. Daničić: Život sv. Save i Simeuna	1.30	—.50
6.	Gj. Daničić: Život kraljeva i arhiepiskopa srpskih	1.30	—.50
7.	Fr. Kurelac: Stope Ristove . . .	—.50	—.30
8	Fr. Kurelac: Jačke	1.—	—.50
9.	Fr. Kurelac: Runje i pahuljice .	1.—	—.30
10.*	V. Utješenović: Vila ostrožinska .	—.—	—.—
11.	Drobnić: Besednjak	—.80	—.50
12.	dr. Rački: Assemanov evangelistar	3.—	—.50
Sve knjige navedene pod 7.		18.20	6.—

Tko kupi sve u ovom popisu navedene knjige, dobit će ih uključiv i Rječnik mjesto uz **dosadanju cijenu od 515 for. 45 nč. za samih 197 for. 70 nč.**

Opaska. Ostale akademijske knjige kao i one, koje su zvjezdicom (*) označene, već su rasprodane, te se ne mogu dobiti.

DIONIČKA TISKARA U ZAGREBU.

Popis knjiga,

koje se mogu dobiti kod uprave jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti uz niže navedenu i obaljenu cijenu:

1. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti:

Knjiga	Cijena for.	U buduće for.	Knjiga	Cijena for.	U buduće for.
I	1.25	—.63	LV	1.50	—.75
II	1.25	—.63	LVI	1.50	—.75
III	1.25	—.63	LVII	1.50	—.75
IV*	—.—	—.—	LVIII	1.50	—.75
V*	—.—	—.—	LIX	1.50	—.75
VI*	—.—	—.—	LX	1.50	—.75
VII*	—.—	—.—	LXI	1.50	—.75
VIII*	—.—	—.—	LXII	1.50	—.75
IX*	—.—	—.—	LXIII	1.50	—.75
X	1.25	—.63	LXIV	1.50	—.75
XI	1.25	—.63	LXV	1.50	—.75
XII	1.25	—.63	LXVI	1.50	—.75
XIII	1.25	—.63	LXVII	1.50	—.75
XIV	1.25	—.63	LXVIII	1.50	—.75
XV	1.25	—.63	LXIX	1.50	—.75
XVI	1.25	—.63	LXX	1.50	—.75
XVII	1.25	—.63	LXXI	1.50	—.75
XVIII	1.25	—.63	LXXII	1.50	—.75
XIX	1.25	—.63	LXXIII	1.50	—.75
XX	1.50	—.75	LXXIV	1.50	—.75
XXI	1.50	—.75	LXXV	1.50	—.75
XXII	1.50	—.75	LXXVI	1.50	—.75
XXIII	1.50	—.75	LXXVII	1.50	—.75
XXIV	1.50	—.75	LXXVIII	1.50	—.75
XXV	1.50	—.75	LXXIX	1.50	—.75
XXVI	1.50	—.75	LXXX	2.—	1.—
XXVII	1.50	—.75	LXXXI	1.50	—.75
XXVIII	1.50	—.75	LXXXII	1.50	—.75
XXIX	1.50	—.75	LXXXIII	1.50	—.75
XXX	1.50	—.75	LXXXIV	1.50	—.75
XXXI	1.50	—.75	LXXXV	1.50	—.75
XXXII	1.50	—.75	LXXXVI	1.50	—.75
XXXIII	1.50	—.75	LXXXVII		
XXXIV	1.50	—.75	LXXXVIII	4.50	2.25
XXXV	1.50	—.75	XC		
XXXVI	1.50	—.75	LXXXIX	1.50	—.75
XXXVII	1.50	—.75	XCI	1.50	—.75
XXXVIII	1.50	—.75	XCII	1.50	—.75
XXXIX	1.50	—.75	XCIII	1.50	—.75
XL	1.50	—.75	XCIV	1.50	—.75
XLI	1.50	—.75	XCV	1.50	—.75
XLII	1.50	—.75	XCVI	1.50	—.75
XLIII	1.50	—.75	XCVII	1.50	—.75
XLIV	1.50	—.75	XCVIII	1.50	—.75
XLV	1.50	—.75	XCIX	1.50	—.75
XLVI	1.50	—.75	C	1.50	—.75
XLVII	1.50	—.75	CI	1.50	—.75
XLVIII	1.50	—.75	CII	1.50	—.75
XLIX	1.50	—.75	CIII	1.50	—.75
L	1.50	—.75	CIV	1.50	—.75
LI	1.50	—.75	CV	1.50	—.75
LII	1.50	—.75	CVI	1.50	—.75
LIII	1.50	—.75	CVII	1.50	—.75
LIV	1.50	—.75	CVIII	1.50	—.75

Knjiga	Cijena for.	U buduće for.	Knjiga	Cijena for.	U buduć for.
CIX	1.50	—.75	CXVI	1.50	—.75
CX	1.50	—.75	CXVII (XVII$_1$)	1.50	—.75
CXI	2 50	1.25	CXVII (XVII$_2$)	—.75	—.38
CXII	1 50	—.75	CXVIII	1.50	—.75
CXIII	1.50	—.75	CXIX	1.50	—.75
CXIV	1.50	—.75	CXX	2.—	1.—
CXV	1.50	—.75			

Sve knjige „Rada" izuzev knjigu IV, V, VI i VII	170.05	76.77

2. Stari pisci hrvatski:

I	Pjesme M. Marulića	2.—	1.—
II	Pjesme Šiška Menčetića Vlahovića i Gjore Držića	2.—	1.—
III	Pjesme Mavra Vetranića Čavčića	2.—	1.—
IV	Pjesme Mavra Vetranića Čavčića	2 50	1.25
V	Pjesme Nikole Dimitrovića i Nikole Nalješkovića	2.—	1.—
VI	Pjesme Petra Hektorovića i Hanibala Lucića	2.—	1.—
VII	Djela Marina Držića	3.—	1.50
VIII	Pjesme Nik. Nalješkovića, A. Čubranovića, M. Pelegrinovića i S. Mišetića Bobaljevića i Jegjupka	1.70	—.85
IX	Djela Ivana Fr. Gundulića . .	5.—	2.50
X	Djela Frana Lukarevića Burine	2.50	1.25
XI	Pjesme Miha Bunića Babulinova, Maroja i Oracija Mažibradića i Marina Burešića	1.80	—.90
XII	Djela Gjona Gjora Palmotića .	3.	1.50
XIII	„ „ „ „ .	3.50	1.75
XIV	„ „ „ „ .	2 —	1.—
XV	Djela Antuna Gledjevića . .	2.—	1.—
XVI	Djela Petra Zoranića, Antuna Sasina i Sav. Gučetića Bendeviševića	2.50	1.25
XVII	Djela Jurja Barakovića . . .	3.—	1.50
XVIII	Pjesni razlike Dinka Ranine .	2.50	1.25
XIX	Djela Gjona Gjora Palmotića .	—.50	—.25
XX	Crkvena prikazanja starohrvatska XVI. i XVII. vijeka	2 50	1.25
	Stari pisci, svih 20 knjiga	48.—	21.60

3. Starine:

I	1.25	—.63
VII, X, XXI, XXII, XXIII, XXIV, XXV i XXVI svakoj knjizi po . .	2.—	1.—
Ostalih sedamnaest knjiga svakoj knjizi po	1.50	—.75
Starine, svih 26 knjiga	42.75	19.25

4. Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium:

Listine ob odnošajima izmedju južnoga Slavenstva i mletačke republike:

I, II, III i IX svakoj knjizi po . . .	3.—	1.50
IV, XXI i XXII svakoj knjizi po . .	4.—	2.—
V i XII svakoj knjizi po	2.50	1.25
XVII	2.—	1.—

Commiss. et relat. venetae Tom. I, II, III:

VI i XI svakoj knjizi po	2.—	1.—

Knjiga		Cijena for.	U buduće for.
VIII	. . . .	2.50	1.25
VII	Documenta historiae chroaticae periodum antiquam illustrantia	6.—	3.—
X	Monumenta ragusina Tom. I. .	2.50	1.25
XIII	Monumenta ragusina Tom. II. .	3.—	1.50
XIV	Script. Vol. I. Annales ragusini anonymi item Nicolai de Ragnina	3.—	1.50
XV	Spomenici hrv. krajine Vol. I.	3.—	1.50
XVI	Spomenici hrv. krajine Vol. II.	3.—	1.50
XVIII	Acta Bulgariae ecclesiastica .	3.—	1.50
XIX	Acta coniurationem Petri a Zrinio et Francisci de Frankopan nec non Francisci Nadasdy illustrantia	2.80	1.40
XX	Spomenici hrv. krajine Vol. III.	4.—	2.—
XXIII	Acta Bosnae potissimum ecclesiastica	5.—	2.50
XXIV	Index rerum, personarum et locorum in voluminibus I—V. monumentorum spectantium historiam slavorum meridionalium	3.—	1.50
XXV	Scriptores Vol. II. Chronica ragusina J. Restii et J. Gundulae	3.50	1.75
XXVI	Scriptor. Vol. III. Thomas archidiaconus: Historia Salonitana	2.—	1.—
Svih 26 knjiga Monum. sp. hist. Sl. m.		81.30	36.59

5. Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium:

I	Statuta et leges Curzulae . .	3.—	1.50
II	Statuta et leges civitatis Spalati	3.—	1.50
III	Statuta et leges civitatis Buduae, civitatis Scardonae et civitatis et insulae Lesinae	4.50	2.25
IV	Statuta lingua croatica conscripta. Hrvatski pisani zakoni: vinodolski, poljički, vrbanski a donekle i svega krčkoga otoka, kastavski, veprinački i trsatski	3.—	1.50
V	Urbaria lingua croatica conscripta. Hrvatski urbari. . .	4.—	2.—
Svih pet knjiga Monum. h. j. Sl. m.		17.50	7.88

6. **Posebna djela:**

1.	Flora Croatica. Auctoribus Dr. Jos. Schlosser et Lud. Farkaš-Vukotinović 1869	6.—	2.—
2.	Dvije službe rimskoga obreda za svetkovinu sv. Cirila i Metuda Izdao Ivan Brčić. 1870.	1.—	—.50
3.	Historija dubrovačke drame. Napisao prof. A. Pavić 1871. . .	1.25	—.70
4.	Pisani zakoni na slovenskom jugu Bibliografski naert dra V. Bogišića	1.25	—.70
5.	Isprave o uroti bana Petra Zrinskoga i kneza Fr. Frankopana skupio Fr. Rački	3.—	1.—
6.	Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slovenah. V. Bogišić . .	6.—	2.—
7.	Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia Edidit A. Theiner. Tomus I., II. .	10.—	5.—
8.	Korijeni s riječima od njih postalijem u hrvatskom ili srpskom jeziku. Napisao dr. Gj. Daničić . .	4.—	1.—
9.	Ljetopis Jugoslavenske akademije. Sv. I. i II. svaki svezak po . .	—.60	—.30
	Sv. III—VII. svaki svezak po . .	1.—	—.50
	Sv. VIII.	—.60	—.30
Svih osam svezaka „Ljetopisa“ za 2 for. a. vr.			
10.	Fauna kornjaša trojedne kraljevine od dra. J. K. Schlossera Klekov.	9.—	3.—
11.	Figure u našem narodnom pjesničtvu s njihovom teorijom. Napisao L. Zima	2.50	1.—
12.	Izvješće o zagrebačkom potresu 9. studenoga 1880. J. Torbar . .	2.—	1.—
13.	Euchologium, glagoljski spomenik manastira Sinai-brda dr. Geitler	2.—	1.—
14.	Psalterium, glagoljski spomenik manastira Sinai-brda dr. Geitler	3.50	1.75
15.	Flora fossilis susedana (Susedska fosilna flora. — Flore fossile de Sused) dr. G. Pilar	8.—	4.—
16.	Lekcionarij Bernardina Spljećanina	1.50	—.75
17.	Nekoje većinom sintaktične razlike izmedju čakavštine, kajkavštine i štokavštine Napisao L. Zima . .	2.50	1.25
18.	Hrvatski spomenici u Kninskoj okolici uz ostale suvremene dalmatinske iz dobe narodne hrvatske dinastije Napisao Iv. Bulić	2.60	1.30
19.	Istorija hrv. pravopisa latinskijem slovima. Napisao dr. T. Maretić	3.50	1.75
20.	Geografijske koordinate ili položaji glavnijih tačaka Dalmacije, Hrvatske i Slavonije itd. dr. Gj. Pilar	4.—	2.—
21.	Dvijestogodišnjica oslobodjenja Slavonije I. i II. dio. Nap. T. Smičiklas	4.25	2.25
22.	Kolunićev zbornik. Nap. M. Valjavec	2.50	1.25
23.	Zadarski i Rańinin Lekcionar. Priredio M. Rešetar	3.—	1.50
24.	U proslavu petdesetgodišnjice preporoda hrvatske knjige god. 1885.	2.—	1.—
Sva ovdje navedena posebna djela		92.40	35.73

7. **Knjige, koje su prešle u svojinu akademije ili su izašle njezinim troškom:**

1.	dr. Šulek: Jugoslavenski imenik bilja	2.—	1.—
2.	I. Kukuljević Sak.: Povjestni spomenici južnih Slavena	3.—	1.—
3.	Gj. Daničić: Rječnik iz književnih starina srpskih, samo svez. II. . .	3.—	1.—
4.	Gj. Daničić: Nikoljsko jevangjelje .	1.30	—.50
5.	Gj. Daničić: Život sv. Save i Simeuna	1.30	—.50
6.	Gj. Daničić: Život kraljeva i arhiepiskopa srpskih	1.30	—.50
7.	Fr. Kurelac: Stope Ristove . . .	—.50	—.30
8	Fr. Kurelac: Jačke	1.—	—.50
9.	Fr. Kurelac: Runje i pahuljice .	1.—	—.30
10.*	V. Utješenović: Vila ostrožinska .	—.—	—.—
11.	Drobnić: Besednjak	—.80	—.50
12.	dr. Rački: Assemanov evangelistar	3.—	—.50
Sve knjige navedene pod 7. . .		18.20	6.—

Tko kupi sve u ovom popisu navedene knjige, dobit će ih uključiv i Rječnik mjesto uz **dosadanju cijenu od 515 for. 45 nč. za samih 197 for. 70 nč.**

Opaska. Ostale akademijske knjige kao i one, koje su zvjezdicom (*) označene, već su rasprodane, te se ne mogu dobiti.